MAGYAR REGÉNYIRÓK

KÉPES KIADÁSA

Szerkeszti

MIKSZÁTH KÁLMÁN

3

Fáy András

A Bélteky ház

II. Kötet

MAGYAR REGÉNYIRÓK

KÉPES KIADÁSA

Szerkeszti és bevezetésekkel ellátja

MIKSZÁTH KÁLMÁN

3. KÖTET

A BÉLTEKY HÁZ

Irta

FÁY ANDRÁS

II.

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1908

A BÉLTEKY HÁZ

TANREGÉNY

IRTA

FÁY ANDRÁS

MÁSODIK KÖTET

GERGELY IMRE RAJZAIVAL

BUDAPEST
FRANKLIN-TÁRSULAT
magyar irod. intézet és könyvnyomda
1908

Franklin-Társulat nyomdája.

Gróf Rákosy statútiót üle Bőkúton, melyre a vidék, s közte Uzay is meghivaték. Sokáig nem határozhatá ez kimozdúlásra magát, sokáig küzde kényletes nyugalma önhasznával; mert a gróf megnyert jószágához jogot tartván Uzay, ellenmondania kelle, az adományi beiktatásnak. Azonban győztek mégis az okok, miket Bodnár, bár ha csupán megbontásaért is az örök veszteglésnek, erősen támogatott. Kivonaték tehát az agg cséza, megtisztogattaték Tamás által éves szennyeiről, kivonatának nyugalmas óljokból a pókosok, befogatának, s Uzay, Bodnár és Cili elhajtatának Bőkút felé. Szükséges néha kikapnunk magunkat szokott körünkből az idegenbe, mondá Bodnár. A világtóli hosszas elvonódásunk, egészen önnünkbe és szűk körűlményeinkbe zsugorítja lelkünket, s rabjai leszünk megszokásainknak. Féltjük kényleteinket minden idegen tárgytól, és minden benyomások változásaitól.

Uzaynknál is csodás erőben mutatkozék ezen megszokás. Alig hagyá el faluját, már óhajtni kezdé, hogy megtért legyen, és szorongni kétes gondjaiban: miként fog lefolyni utja? mi alkalmatlanságok várják a grófnál szokott nyugalmait? Az án-

gol nehezen ered nagyobb aggályokkal óriási utjának Indiákra, mint Uzay ezen mértföldnyi kirándulásának erede.

Ezen fogúltság növekedett nála, a mint Bőkútra érvén, a számos gyülekezet közé belépett; melyet újnak vágya, és a ritka ünnepély, csalának a gróf udvarába.

Ily vegyes társaságokban, kiki szívesen szokta magaviselésében azon czímet hordogatni maga előtt, mely alatt tekintetni óhajt; kiki tetszetős oldalát tüntetgeti elő, s lehetőségig magas árt kíván szabatni bel- és kül-érdemének. Ezen erőlködésekben bátorság, szabad kedély, sőt némi tolakodási adag is, sikeresebb eszközök szoktak lenni, mint bevonúlt szerénység és önbizatlanság. Uzay hajlott itt mindenfelé felsőbbségeket látni maga felett. A magunkbóli kifejledezés, nagy világnak és társalgási gyakorlottságnak gyümölcse; s ezt ő teljes divatban látván itt, perczenként mindinkább bizalmatlanabb lőn maga iránt. Vagyona, nemzetsége, és kora, tekintetben tarták őt a vidék előtt; s ez vala oka, hogy a gróf Uzaynkat a dámákhoz, s nevezetesen grófnéjához közel, erőlteté ülésre. Uzayt hő veré: mert a grófné, mint szász születés, nem vala még gyakorlott nyelvünkben. Uzay pedig nem az idegenben; s így kölcsönös törései ezeknek, nem csekély zavarodására Uzaynak, akaratlanúl is mosolyt vontak olykor-olykor a dámák ajkaira.

A grófné, egy mívelt lelkű nő, Uzay szerencséjére, különös büszkeséget kerese abban, hogy magát, minél előbb honleánynak képezze ki azon

országban, melybe őt sorsa hozá; s finom tapintattal magyar nyelven foná meg, s vivé a beszélgetés fonalát. Mosolygott saját nyelve botlásain, igazításokat kért ki Uzaytól, s ez gondolhatni, szívesen osztá azokat, hálálkodva szivében titkon, hogy őt nem szorítá az illedék német mulattatásra; mert még az ő korában, némi nemzeti vétségnek tartaték többet tudni ezen nyelvből, mint a menynyit a legszorosabb szükség kivána.

Érzé Uzay, hogy alig lehet egy-egy nehezebb feladat, mint ismeretlen vegyes társaságot mulattatni, s oly beszéd-anyagra találni, mely közérdeket gerjeszszen annál, s fentartsa magát. Az ő beszélgetései is, miként csekély ércz-erek, hamar kifogyának, s új ér után kelle kapkodnia. Magán érezvén ennek terhét, türhetlenek valának neki azon szünetek, melyek a kifogyott és újra-font szótárgyak közt nyiladozának; ennélfogva amazok elleni erőlködéseiben, gyakorta oly beszédtárgyakra bukkant, miket azonnal bejutások után kióhajta a beszélgetésből. Így majd politikai mélységeken, majd gazdasági csekélységeken, hurczolá Uzay keresztülkasúl jókorig a társaságot, és életének ezt érzé egyik legkínosabb szakaszának; mi miatt zsebkendője folytonos munkálatban álla kezében, letörölni nehéz izzadás-cseppjeit megerőltett homlokának. Ólom-szárnyú egy órai vesződése után, megérkezék Uzaynknak boldog felváltatása. Türey fiscalis, ki a gróf dolgait vivé, a társasághoz tért meg rendelgetéseiből, s egyszerre éledt és vidorodott emez. Most eszmélt Uzay varázstitkára a mulattatásnak.

Könnyűség, ügyes fordúlatok, elménczség és apró hízelgések, valának azon tulajdonok, miket az ifjú szavaiban sejte, bátorság és önbizalom, mikkel azokat divatba tudá hozni. Apróságokat horda elő, de gyakorlott élénkséggel, miknek inkább szín és közvonzalom, mint tárgy adának fontosságot: s jártas ügyessége, közbehintegetni érté azon sima és vékony szövetű hízelgéseket, miket a szerénység átall ugyan nyilván elfogadni, de a hiúság mégis titkon helyecskét enged azoknak, s jóakaratos indúlattal hálálkozik érettök.

A fiscalis szóvezérlete alatt, lassadán magához melegüle Uzay, s ügyesebben folytatá másod szerepét, mint az elsőt birhatá. Most már olykori pihentében, alkalmat nyere szét is tekintni a társaságon. Szemei legszivesebben nyugvának meg egy fiatal lánykán, testvérén Türey fiscalisnak, ki tavaszi hajnal-virúlatban, ül vala anyja mellett. Laura szökdelő szemében munkás lélek szikrázott, mely a tagok eleven mozdúlataiban is bájolólag mutatkozott. Szava gyors, elmés s gyönge harácsolása miatt, különös kecsű a szépen hasadt ajkakon. Kerek hosszas képén, a ritka idomú arczvonások, teljes szépséget alkottak. Magaviseletében a hajadoni szemérem és szerénység, küzdeni látszottak a léleknek ki-ki törésekre vágyó hevével.

Uzay már előbb hálásan jegyzé ki a leánykát, mint fő segédét mulattatási iparjaiban. Ő vala az, ki főképen nem engedé sűlyedni a felvett beszédtárgyat, míg az tartható vala; s most bátyja után bátrabban eredvén, oly kellemesen fejledezék tün-

döklő elmés gondolatival, hogy a különben is szemigéző lányka, most szívet is igéze mindenfelé; s csakhamar lelkének ismerteték a társaságnak. Uzay hűledezék csodáltában; mert ily férfias lelket, szűz kebelnek lágy kedélyével egybeolvadva, és oly kedves egészet alkotva, még egy női lényben sem tapasztala.

Megérkeztek a vártak, s beállt a beiktatás ünnepélye, szokott szertartásaival. Uzay Bodnárral a sokaság közé vegyűle, s megkapá kedvelt helyzetét, mely az vala, hogy nem vizsgáltatva maga, mindent vizsgálhasson körzetében. Cilihez a szép Laura szövetkezett, egymás karján álltak, jöttekmentek mindenütt, pár nyíló bimbó egy virágszálon; Uzay szokatlan kéjjel szemlélé, a két leányka serkedő barátságát.

Úgy látszik: szőve van az a magyarnak lelki jellemébe, hogy a különben hajthatatlant is meghajtja előző szivesség; s a gazdai nyájas megtisztelés, szívet és kezet köt nála. Felejti ilyenkor saját érdekét is, s a kedves gazdánál, átall kedvetlen követelő vendég lenni. Uzaynk is nem anynyira felejte, mint átalla ellentmondást tenni a beiktatásnál; a gróf oly tisztelő szives, a grófné pedig oly nyájas becsületadó vala iránta, hogy ő sem veheté lelkére, nem viszonkötelezőnek, legalább kímélőnek lenni irántok. Homályosan restellé is álszemérmében, az ellenmondás által magára vonni a közfigyelmet, s így tulajdonképeni czélja Bőkútra-törekedésének, szépen elmarada. Az ünnepélyi szertartást, miként hazánkban rendesen a

fontosabb házi, törvényes és polgári testűleti munkálatokat szokta — vendéglés követte. Laura a táblánál, Uzay és leánya közé esék. Uzay a csábos lányka mellett, maga sem tudá miért? ismét elfogúlt kezde lenni; de Laura a maga kellemes megoszlásával közte és Cili közt, édesen tudá kifejlésekre csalogatni Uzaynkat; nem különben, mint növény-csirát, nyájas mosolygása a nyiladozó tavasznak.

Asztal-bontás után, a gróf és hitvese kivezeték vendégeiket azon pástra, mely az udvar előtt terűlt el. Halkó vala itt a foglalatos rendező. Egy tisztes hárs alatt, melynek dereka pár század előtt lengett a fuvalmakkal, most pedig izmos ágakkal terepűlt be a pástba, állt két tábla terítve. Az adományos helység mindkétnemű aggott öregei ültek az egyiknél, magvatlan kalász rengett süvegeiknél, s apró unokák virág-bokrétásan szolgálták őket. A másik táblánál, a falu pozsgás menyecskéi, és virító szűzei zsibajgottak, mindegyike hites vagy választott legényétől szolgáltatva. Zöld cserág díszlett ezeknek fejeiken, s pajzán dévajkodás és vígkaczaj csengett szüntelen asztalok körűl. Szabadabbak voltak a házasok, s nyíltan vezérlették a vígságot; a nőtlen részt szemérem és tartózkodás foglyozta. A szűzek, pirúlással és szemlesütéssel tértek ki a házasok szabadabb tréfáinak; a szabadokban pedig szerény mosolylyal és olykor kaczajjal vettek részt. De egymás közt, nem egy titkos láng lobbadozott, nem egy szolgáló ifjú bátorodott a vígság közszeszében, alkalom-haszná-

A másik táblánál a falu pozsgás menyecskéi . . .

lásra, s nem egy fűzte apró biztosságokkal, a maga jövőjét kiválasztottjával össze.

A helység legöregebbike, majd egész század havával tisztes fürtjein, felálla ültéből a mint az uraságot érkezni látá; s reszkető kézzel és hanggal köszönte üdvet az agg jobbágy, fiatal új urának és úrnéjának. Kiüríté poharát, s utána «éljenekkel» agg és fiatal, nagy és kicsiny a magáét. — A gróf leereszkedve köszöné hódolásukat; a grófné pedig ellágyúlt szívvel nyájaskodék a fehérnép között. Az uraság szíveskedése nevelé a hevűlt jobbágyság kedv-eredését; mert urának első feljeleneseiben, minden mozdulatocskájából annak, szívesen szokott jóslani saját jövőjére a szolga, s derűs napot reméleni vagy borúst remegni tőle függő sorsára.

Az alatt Halkó czélt tűze ki, bírákat rendele az öregek közől, s az ifjakat jutalmak mellett versenyekre szólítá fel. A legénység a régiek tányérjai helyett, kurta vastag botokkal dobott a czél irányában s karja erejét próbálgatta. Kinek botja legtúlabb esék, az vala nyertes. A botok zúgó reptei, valának tanúbizonyságai a velős karok erőinek.

Ezt zsákos versenyzés követé. Nyakoknál zsákba köttetének a versenyzők, s tréfás iparkodással, de mégis alig tetsző sikerrel, folytonos bukdosás közt erőlködének a czél, egy kitűzött erszény-pénz felé. Kaczaj követé s kiáltozások buzdíták a futókat, mígnem egy sajátjává tevé a kitűzött jutalmat.

Tudnék komoly osztályokból is efféle czélfutásokat nevezni hazánkban, mondá Uzaynak kaczagva

Halkó. Uzay, feloszlott figyelmében ezen futásra, és leányával közel álló Laurára, alig hallá szavait.

És szerte a tág világból! felelt helyette Bodnár.

Most a szerelmet eresztem próbára, mondá Halkó, miként vívand meg a haszonvágygyal. Három páronként ereszté versenyfutásra a házasokat együtt, a nőtleneket pedig tett választások szerint, s kéz-fogva kelle futnia mindegyikének. Lobogó kendők, szalagok, párták, selymek, ruhadarabok; pályabérekűl kitűzve, ingerlék a futók törekedéseit. Győztes lett az egyaránt haladott pár, maradozott az egyenetlen gyorsaságú, s gúnyra kerűlt a közösen restes. Elégedés villogott az elsők szemében, kölcsönös szemrehányások pattogtak az utólsóknál; de az egyenetleneknél legcsípősebbek valának azok.

Nem talált képe-e ezen tréfa a valóságnak? kérdé ismét nevetve Halkó. Az együtt-boldogúlók, és közös kedvtelésüek, nem állnak-e rendszerint szelid békében egymással? míg az egyenetlen míveltségű és kedélyű házasok, örök viták közt rovogatják egymásra boldogtalanságaikat?

Úgy vélem, mondá Laura felé hajolva, talán jóakarat-vadászásból Uzay, hogy ezen olykori házassági egyenetlenségnek fő oka, többnyire nemünkben alapszik, minélfogva átall ez élességeiből valamit helyén is engedni a nő irányában, nehogy úgynevezett kalapot veszítsen a háznál.

Nemünkre nézve pedig abban, szóla nyájas viszonzással Laura, hogy gyakran sorsfeletti czélokat tűz ki magának, s azokra tör, minden kiszámítása

nélkül azon eszközöknek, miket sorsa és házassági pályája nyújtni képesek.

Helyes! mondá Bodnár, akarni engedni ott a hol kell, első tulajdona legyen minden házasúlandónak.

S engedni tudni, mondá fél-enyelgve Laura, minden férjhez-menendőnek.

Hajló vagyok, édes kisasszonykám, szóla Uzay, titkon örvendve, hogy alkalmat nyere, gömbölyeg szép karjára tehetni kezét, s kötelezőt mondhatni neki; hajló vagyok előre irígyleni a szerencsést, ki ily gondolkozású leánykát nyerend nőül.

Laura, lángoló képpel hajtá meg nőtlenünknek magát, s egy pár pillanat múlva, mik alatt Uzay a kezdődő paraszt-tánczon jártatá szemeit, nem lelé Laurát többé maga mellett. Cilivel együtt siető útban látá őt a kastély felé: köntösét gyönge alkonyati szellet lebegteté, gyors léptei után szemébe.

Az úri társaság még kiskorig szemlélé a víg tánczot; s főkép a grófné szivesen gyönyörködék a természet ezen magzatinak erőtetlen vígságában. Különösen Bodnár arról magasztalá Laurát és ezen dámát, hogy számos úri rendűek szokása ellen, nem kisérgeték ezek, örök gúnyaikkal a szegény parasztság minden mozdúlatait, s nem hordogaták örökké magok előtt azon míveltségi felsőbbséget, mely felülről elhitten néz alá a természet durva fiára. Embertársát szemlélé a grófné vígadni, s ha elmosolyodék is néha az ügyetlen tréfára, vagy a durvát mellőzé is, mindkettőt kímélve tevé; épen

miként az érett anya, kedvesen mosolygja ügyetlen vagy komoly dolgokat játszó magzatait.

A gróf, már előre faluja ünnepélyei tartására szánta a tisztes hárs alját. Ha terebély agg élőfát látok, így szóla, nem lehet háttérbe mellé nem gondolnom, azon számos ember-ivadékokat, kik árnyában hevertek már, és elsuhant századok ingó változásit az alatt, míg a fa izmosan és békében bírta helyét. Mintegy eszmélést és érzési tulajdonítok képzetemben neki.

Bemenőben a gróf értesíté a társaságot, hogy színjáték várja őt, s egy nagy gabna-tár felé vezeté vendégeit, mely szükségből a lehetőségig fel vala színháznak alkotva. Türey fiskális, mint tüzes barátja a játékszinnek, volt a rendező, s munkás ügyessége ízlést és értést árúlt el mindenfelől. Minthogy a gróf számos színfalt és kárpitot rendelt ki a városból, s a szükséges gépezetet is meghozatta, kész volt a játékszíni ámulatra minden, mi csak eszközölhető vala.

Uzaynak, ki különben sem vala ízléses művészbarát, hosszasak voltak a készületek, terhére a huzamos pipátlanság, s egyéb nyomási és tartós figyelmei illésnek és társalgásnak. Azonban kedves kárpótlást remélve, vágyással pillantgatott az ajtó minden egyes nyílására, Laura beléptét várván minduntalan Csalatkozott; Cili egyedül lépett be, s atyja tudakolására, feleletűl a játék-czédulát nyújtotta által. Iffland Valberg Elizája volt ebben, kedv-töltők által adandó, jelentve, s Laurának a darabban Eliza szerepe adva. Ez kellemes estét

igért Uzaynak, s szeme és lelke vonva csüggöttek az egész játékon. Türey, Eliza bátyját adá, s a gróf a herczeget, kit Uzay irígyleni hajlott szerencsés szerepeért. Általában jól sült el a darab, de a nézőség egy lélekkel megegyezék abban, hogy Türey s főkép Laura adának lelket annak. Ezen utóbbi lelkesen fogá fel a maga szerepe szellemét, az aggtalanul szerető leányka érzelmeit és szavait. Játéka mindenkit elbájolt, s Uzay szokatlan kéjben úszott. A szín varázslata, színészi köntös és tartás, történet ámulatai, s a lányka tündér szépsége, mely arczon és termeten díszlett, ismeretlen nyugtalansággal ostromlák szívét és képzeletét.

Bodnár sem állhatá meg, hogy tetszését szavakba ne fakassza. Angyal! domine spectabilis! így szóla Uzayhoz, kénytelve szippantván ezüst szelenczéjéből; ez a tiszta ártatlan kedély, mely játszásában kitündököl, előttem biztos kezesség, tiszta és ártatlan benseje felől.

Engedjen meg ön, megszólala Uzay mellől egy csinos öltözetű férfiú, ki szemfájása miatt egyik szemén tartá zsebkendőjét, ha kissé gyanús vagyok önnek kezessége iránt. Fájó szemeim nem engednek bizonyos látást; de gyanítom, hogy a lányka szép lehet, s ez az egész titok. Meg vagyunk bájaitól vesztegetve s ezért szívesen kedvezünk.

Sok esetben igaza lehet önnek, felele némi nehezteléssel Bodnár; de reám nézve mellőzni látszatik ön figyelmével azt, hogy én vén ember és vén házas vagyok.

Mit sem tesz kedves úr! mindnyájunkra nézve szivünk, kisebb vagy nagyobb mértékben bohócza érzékeinknek. Némely embert első látásra megkedvelünk, mástól egyszerre eltolódunk; mit jelent ez egyebet, mint azt, hogy szívünk korán előztetik érzékeink által? De egyébiránt is úgy vélem, színjátszásról bensőjét akarni megismerni a játszónénak, kissé merészke következtetés.

Igaz, nem csalhatatlan kedves úr! mondá Bodnár; megeshetik, hogy a helyes játszás nem egyéb művészi ismeretnél, tapintatnál és gyakorlottságnál; de vannak szerepek, például ezen mai, miket egész lélekkel szükség felfogni és érzeni. Az ilyen alkalmasint lelkét adja a szerep-vivőnek.

Nem mindig. Hivatalunk, mesterségünk és kedvtelésünk, rendesen átszoktak kölcsönözni lelkünknek és testünknek, némi gépszerűt magokból. Az ügyvéd szívesen vitatkozik, hivatalnok fontoskodik, katona büszkén zajos, professor oktató modorú, pap kegyeskedő, kalmár számoló, mindnyája procuratorián, tanácsházon, csatán, tanítói és papiszéken, s irószobán kivül is. Pedig mindegyik állapotból többeket ismerek, kik épen ellenkező kedélyüek belül. Sőt ismerek rablót, kit első látásra és beszédre, becsületes embernek hajlana ön venni. Veszélyes emberi erőnk vagy gyöngénk-e az? nem tudom, hogy szerepet játszhatunk kívül és belül, s a nő-nem, higyje meg ön, tapasztalásból szólok, alkalmasint még inkább ért ehhez, mint jó nemünk. Az idegen megszorítá e szókra Bodnár kezét s kitűne a nézők közöl.

Uzay utolsó vala a kimenésben, s már a kárpit rég leeresztve pihene, a mint Bodnár ábrándozó kegy-urát takarodásra készteté.

Uzay sietett helyreütni pipa-szüneteit, zsebjéhez nyúla pipájáért, de nem lelé azt; ugyanezt tevé ezüst szelenczéjeért Bodnár, de nem találá ezt.

A mint látom, édes papom, mondá Uzay, mindketten búsan megfizetők a bemenetel diját; az az ellenkező jó úr, alkalmasint önmaga példájával kívánt nyomatékot adni tanúságainak. De nem sajnálom, angyalt láttunk, s kéjünk megfizethetetlen. Ez Bodnárra nézve nem vala oly sikeres vigasz, mint Uzaynak tetszék; azonban sikeresb lőn az, Uzaynak azon ajánlása által, hogy otthoni arany-szelenczéjét, s egy részét spanyol burnótjának, kárpótlásúl ajándékozandja barátjának, ki egyedűl az ő kedve töltéseért vallá kárát.

Hízelgések árasztják el Laurát, a mint az ebédlőbe belépe. Uzay kötelezettnek érzé magát, benyújtani maga tömjénét a művésznőnek, s magasztalás-formát hebege, szivénél akaratosb nyelve. Laura nyájasan hajlongott mindenfelé, s tisztes Uzaynk felé majdnem nyájasabban a többi felett. A gróf, ki különös kitüntető figyelmet mutatott Laura iránt, maga karján vezeté őt üléséhez a vacsoránál.

Ennek végeztével egy concert-darabot játszék Laura a zongorán, a gróf hegedűn kiséré játszását s Halkó guitáron. Vetélykedék a három hangművész a tökélyben, erő és érzés kifejezésében; bírá mindegyike a maga hangszerét, s lelkesűlve önma-

gok kedvteléses játékaik által, magokkal ragadák a hallgatók sziveit is.

Végezetűl, Laura énekkel kiséré Halkó guitárját, s együtt énekle vele ez is. Tiszta teljes hangok keltek Laura szép ajkairól, miket művészi érzés és érték adának azokra, s a mint a véghang elhangzott énekében, félrevonúlni vala kénytelen a művésznő, hogy szerénységét óvhassa a társaság ostromló magasztalásitól. Maga a különben száraz kedélyű Bodnár, ki vala ragadva önmagából! Uzaynak pedig még másnapi visszaútjában is, bájosan zsibongtak a hallott hangok fülében, és a szép éneklőné bájai, fellázadt szíve körűl.

Mikent rabságból menekedett madár örűl, cseveg; nem különben szoktunk, testi vagy lelki nyomatásinktól szabadúlva, szivesen ömledezni. Szabadságunk eszmélete, mely a kiállott vagy átvivott bajt követni szokta, megzavart nyugalmunkat még nyájasabban simítja hozzánk vissza, mint sajátunk vala az. Így volt Uzay is, a mint a gróf udvarából kihajtatott. Bodor füstje alatt, újjal felváltott, s tegnap kissé mellőzött pipájának, nyájas, beszédes s majdnem enyelgő leve ő. Majd vidoran hallgatá Tamást, ki a grófi udvarban tett tapasztalásait tárta ki, majd papjával, a tegnapi nap eseményeiből, ember- és világ-ismereti elveket vonogata ki. Kényelmesen tartának szemlét a társaság egyéneire nézve, s elkülönzék a tetszőket a nemtetszőktől Uzaynak a mívelt lelkű grófné vala választottja, Bodnárnak a mívelt ízlésű gróf, mely utóbbinak Uzay, legfölebb is a társalgási míveltséget

vala hajlandó megadni, igen elégedett lévén azon megkülönböztetéssel, melylyel az ő személyét és rangját házánál megtisztelé.

Azonban ereszkedvén Uzaynak első hangúlata, szótlanúl vonúla magába; saját személyén és állapotán jártatá gondolatjait. Nyugtalanúl sejté, hogy Laura benyomást tőn szivébe, tegnapi elbájolásaiban lebegett ez úntalan képzete előtt, s kénytelen volt megvallani önmagának, hogy Laura, lelkének azon példány-képét is, melyet egykor ifjúi álma választott ki a szép-nemből szív-bábul magának, jóval meghaladja. De ámbár reményekkel biztaták is őt rangja s Lauráé felett kedvező körűlményei, csüggeszték még is a nemhiút, az önmagába bizatlankodót, hanyatló korára vetett pillantatjai. Homályos borzadály járta lelkét, azon korában érezvén beköszönt vendégének a szerelmet, melyben az inkább nyugalom-rablóként szokott dúlni, mint kéjhozó követként repűlni elő. Lelkét ugyan még épnek, testét eléggé fentartottnak érzé, számba sem jővén olykori, bővérűségből eredni szokott szédelgései; de azt nem titkolhatá el maga előtt, bármiként vágyék is titkolni, hogy különböző koroknak különbözők kedvteléseik is, s azon fa, mely gyümölcs után virágzik, szintúgy erőtetést szenved, mint gyönge oltvány, mely idő előtt gyümölcsözik. Miként ereszkedjék ő, a maga kénymletes és nyugalmas hidegségével Laura tüze után? vagy miként vonhassa ezt érett korához le? Vagy ő maga fogna kiragadott lenni, vagy eltemetve Laura. Eddig Uzay nyugton látá napjai fölébe bo-

rúlni agg korát, s nem aggódék ezen, sőt gyakran kényleteire nézve mentségűl használá ezt; most borongva eszméle reá.

A pap számon kezdé venni Cilitől: miként mulatá magát? s Uzay figyelemre ocsúdék bús szemléleteiből. Fiatal lányka, ha gépszerű napfolyamából, oly változásba ragadtatik ki, melyben láthat és láttathatik, ritkán tér elégűletlenűl vissza. Cili is ömledezett magasztalásaiban, s ezeknek kijelölt tárgya, új barátnéja, Laura vala. Elbájoltatva annak szép tulajdonaitól, melegen dicsekvék előző szivességével, s egy kosárkát mutata elő, melyet tőle nyere ajándékban. Uzay kezébe fogá a kosárkát, melyet csinos himzés diszített, s míg a keze közt forgatá a kedves ereklyét, nyájas képekben játszék szeme előtt, hajdani szép birtokosnéja. Csak azt fájlalá, hogy érzelmeit, mik oly kedvesen zsibongtak szíve körűl, rejtve kelle annak mélyére zárnia le; bizonyos titkos szemérem tiltván szavakba keletni azokat, nehogy hanyatló korára, szerelem betegének gyaníttassék.

Nem tudá: miként esék? hogy udvarába fordúltában, most eszméle először arra, hogy kerítése fala düledékes. Így szobájinak alkalmas bútorai is, egyszerre agg lomoknak tetszének szemei előtt, s Tamás ruhája kopottnak. Házánál, rendben, szokásban, sok változtatni-valót vőn észre. elégűletlen vala most szokott csinosságaival, de mivel sem inkább, mint az öreg Sára asszonnyal. Ez a jámbor, most mit sem tehetett kedvére, előtte ügyetlen volt, s kettőztetett iparja csak arra szolgált, hogy

több betudásokba zavarja magát. Nőtlenség, özvegység, édes papom, így fakada most ki Uzaynk, nyomasztóbb az öregségnél!

Csak az a jó külömbség a kettő közt, felele Bodnár, hogy ettől nem menekedhetünk, amazt pedig akkor rázhatjuk le, mikor tetszik.

A pap első volt, ki sejté Uzay érzelmeit, s nem vala ellenök. Ámbár önszemélyére nézve hihetőbb vala a vesztés, mint nyerés, ha nő hozatik a házhoz, minthogy új házi rendszer és elfoglaltatás könnyen fölöslegessé tehetnék őt; elég nemes lelkű vala mindazáltal, óhajtni a nősülést Uzayra nézve; kiről meg vala győződve, hogy az eddigi örök egyformaság, idő előtt sírba viendi őt. Bízott Uzay békés kedélyében is, mely reményt nyújta, hogy ki fog jöhetni különböző kedélylyel is. Ezért szivéből ejtette biztatásait.

Igen, felele Uzay, titkosan óhajtva, hogy megczáfoltassék; de viselt hajó nem zajos tengerre való immár!

Zajosra nem, mondá Bodnár, de simán, kedvező szelekkel elhalad a viselt is, s miért ne reméljük inkább ezeket, mint rettegjük amazt? A nős élet szép igérő virágokkal nyílik s ajánlkozik; de ezek elhúllnak idő és sors vészeiben, s csak ízes gyümölcse marad meg — a kölcsönös barátság és segély. Innen óhajtnám, hogy a házasulandó párnak legalább egyike, mindenkor érettebb korban álljon, nevezetesen a férfi, ki értse teendő lépésének fontosságát és jövendő kötelességeit. A fiatalság kora, vére, heve, sok oly tündéres érzelme-

ket hazudnak, melyek csak képzeletben léteznek, s későbbi kijózanodásnál elölik az elégedést ; zajlik az új pár az élet tengerén, s vagy elvéti zajlásában a békés révpartot, vagy csak későn bír jutni belé. Ellenben a csillapúlt korú, egyenesen bele hajtat, s bölcsen ott kezdi, hol amaz végezni szokta.

Uzay lázzadt szivének, enyhes szavak valának ezek; hálásan sejté azokban Bodnár baratságát, ki ámbár bénája a nős életnek, oly hévvel töre azt kedvezéseiben tüntetni számára elő. Ez őt bizalommal tevé adóssá, s nem késék szabadon nyilatkozni előtte, és enyhűlten, hogy ifjúi érzelmeit, agg-korának rovására, gúnytól, melytől remege, félteni nem kénytelen. Előadá, pipa zsinórjával bibelve, nem pillantva papja felé, és akadozással, Laura iránti indúlatát és szándékát. Bodnár szives részt vett ezekben, segített meghányni vetni az ezekre szolgáló terveket, kimélve hárítgatta el az apró fennakadásokat, s Uzay előtt a tisztakeblű barát, még egyszer oly becsessé lőn, mint vala eddig.

De bármiként javallá is Bodnár Uzay nősülését, a kérői előkészűletekkel épen nem vala ő megelégedve. Uzay önbizatlanságában, mit sem tehete eléggé pompásan. Bécsből akara rendelni hintót, Mecklenburgból lovakat, cselédjének új forma-ruhát szabatni, s az agg bútorzatot újabb ízlésűvel cserélni fel. Egész udvarát, sőt magát is átforgatni készült; mert az éltes nősző, szivesen szokott kelletinél tovább menni az effélékben,

általok mintegy feledést vonni óhajtván hanyatló személyére. Különben is, miként Laurát hírből ismeré Uzay, vágyott mindenkép megfelelni a lányka művészi ízlésének.

De Bodnár, ki oly vitákban, melyek a háznál eredményt nem szűlnek, rendesen kímélve szokott engedni, szilárdabbul szólalt meg most, károsnak vélvén a hallgatást.

Ifjaknál is átallom, így szóla, a csillogó kérői kikészülést; érett korúaknál pedig épen vétkellem azt. Józan fontolást kiván a teendő lépés fontossága, innen a legnyíltabb egyenességet mind két részről. Mi szükség meglepni a fiatalabbat, s a hiúságot híni fel segédűl ellene, tán hogy a tapasztalatlan korú és eszméletű ámúljon, s ámúlását majd későn sirassa meg? a gazdag kérő feledtesse a tán nem alkalmas férjet, s oly boldogságot csillogtasson szemébe, milyet nem nyújthat? Részemről óhajtnék inkább kevesebbet mutatni, s mit sem rejtni el gyöngéimből; biztos kivánván lenni abban, hogy én választattam és nem körűlményeim. Uzay vitatá a maga részét, nevezetesen abban veté meg magát, hogy fiatal lánykának, szükség nyújtni valamit, melyben kora és ízlése kedvet találnak. Nem önzés-e, úgymond, már eleve korunkhoz, s ennek unodalmas kedvteléseihez erőltetni a hajnal-korút, a csillogóban, élénkben, zajosban gyönyörködőt?

Ezt tenni kár s méltatlanság fogna lenni, mondá Bodnár; de később tölteném ezekben mátkámnak kedvét, midőn már sajátom lenne, s irántami aka-

ratát az többé nem foglyozhatná. Ekkor szivesség, és nyájas kedvelőzés fogna lenni tőlem az, mi előbb téve, csak színes kajánkodás lehete.

Uzay engede, de nem győződésből, mert némi titkos érzelem belül ellene sugalt a pap állításának nála, mely sugallástól, ritka kérő, legyen az öreg vagy fiatal, szokott lenni ment. Álszemérem vala ez: mit mond a világ? mit a mátka, mit annak ifjúi vágyai, ha oly méltatlanúl jelennek meg előtte? Nem fogja-e sértésűl venni azon csekély figyelmet, mit személye iránt bizonyítandok? Ezt sugallá belérzete, s egy pár nap kínos határozatlanságban habozott.

Azonban győzelmet vőn ezen Bodnár, egy oly okra bukkanván, mely a kétkedést teljesen eloszlatá. Bizonyosok vagyunk-e, úgymond ő, hogy Laura meg nem tagadandja kezét, ő, a sokaktól imádott? Nagy csillogó készűletek szemet fognának nyitni mindenfelé, s kosár esetében gúnyt és mosolyt idézni elő. Most a szándékot csak ketten s az illető család fogjuk tudni.

Ezen oknak kivánt lőn a sikere. Arra, hogy a világ nyelve felibe emelkedjünk, nagy lélekerő kivántatik, mely különösen az agg kornak, ha ez a fiatalnak érzelmeibe vegyűl vissza, ritkán szokott lenni sajátja.

Uzay rendbe hozá szekerzetét, cselédjét és magát, miként azt sebtében teheté, s Bodnárral átrándúla Türére, szép reményt vagy kosarat hozni vissza.

*

Az öreg Türey, falusi nemes gazda volt, kinek szerte a hazában, számos mellék-darabjai találtatnak. Ősei nyomdokain szántogatta szűk földjeit, kevés szorgalom után, nagy reményekkel várt aratást és szüretet, s ha csalatkozott azokban, nyugtan okozta a mostoha időjárást. Neje szintúgy gond és aggodalom nélkül vitte a napi rendet, mát úgy mint tegnapot vivé, és holnapot viendi. Békés egy pár volt önfalai között, miként pár madár a fészekben, nem bolygatván elégűlését egyébb, mint gyönge óhajtás, hogy bár kissé vagyonosabbak volnának. Két gyermekökért óhajtották ezt is, kik minden reményök és kevélységök valának. Ők magok szokva voltak a szűkhöz, s önkörökbe vonúlva, nem bántotta őket a hiú terjeszkedés; de a két gyermeket örömest szánták volna valami nagyobbra, s ezen czélból a kevés jövedelemből, önfeláldozással költöttek nevelésökre sokat. Kornél kényelmesen s csaknem rangja felett tartatott iskoláiban, s az atyai ház szűkölései-ből mit sem érzett. Kivánságai, olykor a kissé ferdék is, ritkán maradtak teljesűletlen. Ezek nem kevéssé viselék meg a szülék vagyonságát, naponként tágúla nálok a köz, jövedelem és kiadás között, s vagyonkájok hóként olvadozék. De most Kornél pesti ügyvédnek esküvék fel, s mint immár szárnyra-kelendő, közel hozá szüleihez, nagy reményeik teljesűltét. Egyike is vala Kornél Pest legügyesebb ügyvédeinek, nem megvetendő tudomány mellett, kitünő vala emberbánási ügyessége és simasága.

Első gondja volt Kornélnak, magáról fogalmat adni a világnak, s ezt természetesen oly kedvezőt, milyet csak adnia lehete. Szobáját válogatott bútor-darabok ékesíték. Szemet-ragadó olaj festmények fedék annak falait, s minden magas ízlésre mutata abban, hogy a megkereső felek, jó eleve tisztelő indúlatokkal lepettessenek meg. Az alatt míg az ifjú ügyvéd, jegyzeteket tőn ügyeikben, hangás óra mulattatta őket, vagy a szekrényen felhalmozott irás-nyalábok vonák magokra bámúló figyelmöket, látván, hogy a kezdő ügyészke már is oly igen meg van terhelve pörökkel. De Kornélnak főkép azokra szegellett gondja, melyek a háztóli kimenésre tartoztak. Ruháit Pestnek első szabója, az utolsó ízlés után szabá mindíg, s hiúságának kedves tápláléka vala az, ha mások mintákul vevék köntöseit; mely tisztelet, kivált ha falura mene ki, a classicus csinosságu ifjúnál épen nem vala szokatlan; mert Kornél olyan vala mindíg, mint tokból kivett nürnbergi árú-czikk.

Tartani is látszék ő erre valamit; mert leginkább nagyranguakkal szerete társalogni. Vele egyszőrüek közt szivesen dicsekvék ismerős mágnásokkal, kiket ilyenkor biztos kereszt-neveiken emlegete. Minden nagy eseményekbe, mik körűlte történtek, miként előadá, kisebb vagy nagyobb mértékben befolya, vagy legalább ő tudá leghitelesebb kútfőkből azokat. Innen úgy ismerteték az ifjú, mint ki szerepet készűl játszani a világban, örömest fogadtaték több tekintélyes házaknál és társaságoknál, miknek forgottságánál többnyire lelke tuda lenni.

Sehol sem vala azonban Kornél kívántabb, mint a szépnemnél. Ez lévén óhajtásinak s kedvteléseinek legkedvesebb tárgya a tág teremtésben, szíve, esze, és minden iparja, körűlte forgott minduntalan. Annyira is halada e részben ügyessége, hogy nem egy nő-szívet hoza immár dobogásba, s közönségesen a szépnemre veszélyesnek tartaték. Ő, a különben férfiak közt, nehogy közönségessé váljék, kevés szavú, ömledező vala a szépek közt, s mindig tuda nekik csekélységet hozni elő, mely fontosnak, bohóst mely okosnak, és hízelgőt mely igaznak vételék.

Víg enyelgő, éber tréfa-űző vala ő a szépnem körűl, azt tapasztalván, hogy tíz leány-szív megadja magát addig játszva, míg egy, komoly ostromlással. Ezen szép tulajdonokhoz járúla a szépnem iránti örök figyelme, udvarisága, s külső tetszetes formája, ámbár ezen utóbbin, mint nembaráti megjegyzék, az éldeletnek már némely dúlásai látszatának.

Ezen fő kedvtelés mellett, vala még egy másik vonzalma is Kornélnak, tudniillik a játékszín. Sokan úgy vélekedének, hogy amaz szűlé ezt is; mert Kornélnak folytonosan váltogatott ismeretségei valának a színművésznőkkel, s annyi bizonyos, hogy inkább mulaszta egyebet el, mint a színjáték óráját.

Mindezen kedvtelések, miként gondolhatni, költségbe telének; innen nem vehetni Kornélnak rossz néven, ha pénzforrásait telhető csergedezésben tartni törekvék. Ebben sem vala ő kontár, s né-

zetei előtt, háttérben még biztatólag álla, sok lejárt vagyonú ifjaink és férfiaink vég reménye — a gazdag nőszülés. Kissé felidegzett véleménye lévén az ifjúnak önbecse felől, nem csodálhatni, ha e részben drágán kívánta magát elalkudni, s vevőül egykor valami gazdag árva leánykát, ki után semmi részben ne kelljen várni, óhajtott magának. Azonban ezt, mint játékszín barátjához illik, bölcsen csak a kárpit leesése korára halasztotta; mi sem tiltván őt, hogy addig a közbeeső felvonásokban, más kedves szerepeit játszogassa.

Laura már gyermekkorában sokat igért. Ritka szép idom termetben és arczvonásokban, tűz és elevenség mozdúlatban, szóban és indúlatban, lángész és forró szív, valának azon tulajdoni, mikkel mindenkiben, ki őt látá, figyelmet és részvétet támaszta. Magasztalások özönlötték el, hol szüleivel megjelent, s azok közt gyakran vigyázatlanul ejtettek is. Az éber lányka mohón fogá fel ezeket, s míg a jámbor szülék lágysága kéjjel legele azokon, ez ártalmas hiúságot szíva belőlök. Csalatkozik és árt az, ki gondatlan beszédeire nézve a gyermeket gyermeknek tekinti, s ennek ártatlanságát veszi mentségűl vigyázatlanságának. A gyermek ha nem ért, bizonyosan sejteni fog, s a titok vagy rejtély homály, még ingerlendi tudni-vágyát. A kis Laura kedvezőleg tűne ki társnéi közől; e kitűnés, mihelyt azt sejteték vele, ipart szűle nála még inkább kitűnni, s ez később némi elbizakodott büszkeséget, mely lelkének alapjellemét nem mételyezé ugyan el, de hiúságát szinte veszélyes

fokig emelé. Szüléi, kiknek ő szemök fénye és kevélységök vala, mit sem tagadhatván meg tőle, gondolatlan kedvezéseikkel, még több táplálékot adának ennek. Jókori szerencse vala az, hogy nagynénje magához vivé fel Laurát Pozsonyba nevelni, s miként igéré, kifejteni a lánykának magasztas tehetségeit.

Laura mintegy tízenkét éves lehetett, midőn a falubeli kántor háza egy éjjel leégett. Az éltes férfiú mindenét benvesztette s három gyermekével inségre jutott. Laura megjelent szüléivel reggel az égés helyén. A kántort egy állva maradt kormos faldarabnak dőlve találták, lantjával kezében, nyugtas csenddel pengetve és hanggal kisérve egy dalt, melyből csak e két verset tarthatá meg Laura:

Dühös Vezúv ha szórja lángjait,
  Az égfelé füst, hamv gomolyg,
S lángzó folyam pusztítja tájait:
  A vad s madár riadva bolyg,
S mint űzetett fut és repül,
Bátor helyen mígnem megül.

De szirt-lakó sas nem riad velek!
  Fenten hová nem ér a vész,
Ott, hol villámot űznek a szelek,
  Megáll, s a torkolatba néz!
Szirt sassa a vidor kedély,
Alatta zúghat a veszély!

A gyermekek a holt üszkök közt turkáltak széjjel a ház helyén, keresve: mit lelnének még haszonvehetőt? Pusztulás, látható insége a családnak,

aggtalanságuk a gyermekeknek, de főkép magasztos nyugalma az öregnek, ritka megható jelenetek valának Laura szüleire nézve, s Laurának is gyöngéd lelkét csodásan meghaták azok.

Dallal mulatozik kántor úr? kérdé szánakozva Türey.

Szokásom, tens úr, jó és rosz érzelmimet, dalba önteni ki mellemből. Amazok nyernek hangjaimmal, mert mintegy közlöm általok örömemet a tág természettel és emberiséggel; ezek pedig fúlánkot vesztnek, mert hangokba csalatnak fel szív mélyéről, a bánat fojtó sóhajtási, s a lélek elámúl a dalra bújának kínjaitól. Hangja van embernél és oktalan állatnál, úgy örömnek mint bánatnak, s a hanga csak egy kis illést és rendet alkot abban. Gyermekségemben korán árva maradtam, testvér öcsémmel, kit még bölcsőben hagyott anyánk. Ennek ápolása és ringatása, az én gondommá vált. Az unalmas kötelességet és időt dallal csaltam, űzögettem. Ezen kis szükség s tán született kedvtelésem is, a hangok országát mindinkább kedvesebbé tevék előttem. Lantot szereztem előbb, mert ez legolcsóbb hangszer vala szegénységemnek, húrjaihoz alkalmaztattam, mint tudtam énekemet, s daljaim közt mondhatom, gyakran boldog király voltam. Kedvtelésem választatta velem állapotomat is. Orgona-húzónak szegődtem azért, hogy közel állhassak a kedvelt hangokhoz, s közelebb simúlhassak módhoz és alkalomhoz muzsikát tanúlhatni. Behízelegtem magamat a jó orgonistához, s gyarapodtam oktatása alatt. Megkisértettem későbben, mert

szigorú pályám elég alkalmat nyújtott reá, hangszeremet és énekemet, miként hajdan, gyógyszerűl használni unalom ellen, gyógyszerűl használni a lélek szenvedései ellen is; néha, mert kinek nem jutott jó órája is? énekeltem öröm elkapásai ellen is — s mondhatom, mindezekben soha sem siker nélkül. A lélek ezáltal bizonyos emelkedettségre szokik földi viszontagságok felett, s egy bájos képzeti világot alkot magának, mely örök összehangzásban áll vele, és pótlékot nyújt neki, a valódi salakélet olykori disharmoniájaért.

Türeyék illetődve valának, Laura tüzes képzetét pedig bájos merengés fogá el. Szüntelen füleiben hangzának a kántor dalának megtartott versei, apródonként kitalálgatá ennek minden hangját és énekelé. Ő különben is, miként könnyű madár a zöld galy között, örökké dalokkal csengett a ház körűl, s hajlékony kellemes hangjaiban, mindenki már korán sejtheté a benne fekvő művészi hajlamot. Ez és a könyörűlet, arra birák nem igen gazdag szüléit, hogy ajánlást tegyenek a szegény kántornak. Ez pártfogók közt felosztá gyermeke kettejét, maga pedig a harmadikkal a Türey-háztól kapá élelmét és apróbb segedelmeit; miként Laurát zongorában és éneklésben oktatá. Láng volt a lányka lelke, kedélye és hajlama ezekre, s bámúlandó haladása azokban. Hangászati órái lőnek legkedvesebbjei a napokban, hangjai mellett felejtett mindent maga körűl, mi különben nyugtalan lelkének nyájas mulatozás vala. A kántor művészi kedvtelésével, együttragadá rokon érzelmű

tanítványnéja lelkét is, s mintegy ifjodni látszék kebles művészete közlésében; Laura pedig ritka tehetségeivel csakhamar felibe halada tanítójának, főkép a művészet magasabb tündérvilágában. Laurának muzsikai talentuma, még ragyogóbban fejlék ki Pozsonyban nagynénjénél, a hangászat-kedvelő Szentjóbnénál.

Uzay nem vala kelletlen kérő sem Lauránál, sem szüleinél. Az elsőre nézve csaknem várt ideál vala ő, korát kivéve, melyen azonban az épen minden szerelem nélkül pihenőben állott szív könynyen túltevé magát. Laura oly férjet óhajtott, ki mellett zajlakodásoktól ment legyen, ki szabadságát lánczokba ne verje, s tisztelésért viszontiszteléssel, figyelemért viszonfigyelemmel fizessen. Mindezeket feltalálni remélé Uzayban. Szüleire nézve pedig a nemzetséges és vagyonos vő, Laura bölcsője-óta, kedvesen ápolt óhajtás vala. A két gyermeknek némi aggodalmát, egy Uzay által hitbérűl ajánlott összegecske könnyen súlyegyenbe tevé; s így mi sem állván az összekelésnek ellent, Uzay csakhamar haza vivé, boldog lakába szép nejét.

A haladt ősz már téli napokat váltott, s havas fergeteg szállongott a levegőben, a mint a menyasszonyi társzekér megérkezett. Gyula enyhítni kivánván bent az idő zordonságát, egy főt másolt Rembrandtól, Károly pedig átellenben példány után irogatott. Kopogtatás esik az ajtón, s egy szöszke fitos orrú szobaleány, köszön be, leteszi

Nina egyik neme vala a művész barátnéknak . . .

Fáy : A Bélteky-ház. II. 29. lap.

Gyula ágyára a kézben hozott laponyt, szós elevenséggel panaszkodik rossz út és idő ellen, s kezdi mindenkép otthonivá tenni magát a szobában. Egy pár percz alatt tudni vala kénytelen Gyula, hogy ő az új úrnénak megbízott szobaleánya, kit annak testvére, Kornél ifjú úr is megbecsül, s a cseléd mint illik, megtisztel; mert ő nemes személy, s nem épen felejtett tárgy a másik nemnél. Miként látszék, ez utóbbinak bebizonyítására, leoldá ázott kendőjét nyakából, hogy azt a fűlt kályhánál száríthassa, s hófejér vállat tüntessen Gyula szemébe; szép szőke fürtjeit lebontá, s terűlni hagyá amazon, hogy majdan csinosabb rendbe hozhassa azokat. Gyula lepetve vala, s nem tudá: mit véljen a szokatlan jelenetről? miként kezdjen szabadúlni alkalmatlan vendégétől? A gyermekhez fordúla, s utasítgatá irásban tett hibáit; de ezeket Nina is látni kivánná; majd festésébe merűltnek akara látszani, de Nina egyik neme vala a művész-barátnéknak, s oly nyájasan hajla a festő felibe, hogy ez a zavartól nem viheté ecsetét.

Ó mily gyönyörű festmény lehete amaz! kiálta Náni egyszerre, s egy a falon függő képre mutata, kár hogy kissé magasan függ. Nem lenne-e tanító úr szíves, székről láttatni azt velem? Ily szép kérést, új leány-vendégtől megtagadni némi illetlenség fogott volna lenni; Gyula fojtott kedvetlenséggel tőn széket a lánykának. Ez felálla reá, de a képet igen megakará vizsgálni Nina, gebeszkedék közelebb férhetni ahhoz, a szék inogni

kezde, Gyula, hogy veszélyt távoztasson, megragadá azt; de az egyensúly már el vala vesztve, s Náni könnyű sikoltással rogyék hátra Gyula karjai közé.

Ajtó nyílék, s Türey Kornél épen akkor lépe be, midőn Gyula szép terhét földre leemelé. Zavarodása fő fokra hágott, mert Kornél arczán oly mosolyt sejtett, melyben lealacsonyíttatását érzette, s ezt még inkább nevelte azon hanyag figyelmű tón, melylyel Náni kifordúlta után az ifjú úr vele beszélgetett. Kornél majd minden körűlményeire a háznak szétárasztá a beszédet, csodálkozni látszék oly terjedt birtokosságán sógorának, mit összevont háztartása jelenségeiből közel sem gyaníta. Majd a két gyermek felől tudakozódék, s Károlylyali rövid hízelgése után, ki siete ismerkedni Cilivel, kit, miként mondá, csak pillanatokig láthata gróf Rákosynál. Gyula kedvetlen volt, leült festését folytatni, de ecsetje nem haladt, irásba kezdett, de tolla elállt; egy szóval: felforgatott volt belsejében. Náni újabb podgyásszal lépett be szobájába, s hely után nézeglett a szobában széjjel. Édes leányasszonyka! szóla hozzá kissé élesen Gyula, úgy látom, téved a szobában. Ez az enyém, s természetes, hogy velem szobaleány nem lakhatik.

Náni ütközött, s kissé bizonytalan képet mutatott e szókra. Én csak addig véltem, mondá fél nehezteléssel, míg helyre verekedünk. Kornél úrfi.

Szintúgy át fogja látni mint a leányasszonyka, hogy fiatal nő személy, nőtlen ifjúhoz nem hurczolkodhatik.

Náni fitos orrocskája felduzzadt erre, szótlan hevességgel kapta fel behordott tokjait, laponyait, s kirohant velek az ajtón. Gyula megkönnyűlt kimentével, de borús maradott. Új változás, ha kedvetlenséggel köszön be, jót nem hagy reményleni magáról. Gyula is az új házi asszony után, több efféléktől kezdett tartani.

Uzayt az alatt szokatlan kéj lepé körűl. Nem minden szívdobogás nélkűl hozá ő agg lakába fiatal nejét haza, s szorongva lesé ennek beléptével, tekinteteiből az első benyomásokat. Örömére azokat biztatóknak lelé. Az okos menyecske elégedett vala mindennel. Az első napokat szorgalmas kedvvel tölté csinosgatások között, s ezeket oly józanúl és izléssel tevé, hogy Uzay alig ismere önszobáira, bútoraira, s önházában meglepetett vendég vala. Laura, a mint készen vala, igéző nyájassággal hordozá meg őt a változott szobákban, eleibe adá mindegyiknek rendeltetését, s Uzay, miként gondolni lehet, igen is elégűlt vala mindennel, nem ügyelve arra, hogy ezen elrendelés által, ő maga egyedűl csak a nagy ebédlőre szoríttatott, melynek tág üregében azonban, minden apró kényleteivel együtt bőven megférhetni reményle. Jótevőleg hatott reá a mindenünnen feléje mosolygó rend és csin, s nyugosztalá az, hogy Laura nem pompában és csillogásban látszék kedvét lelni, hanem egyedűl a csinosságban, mi szenvedélye vala. Cili szívesen segíte szeretett mostohájának, s reá nézve nyájas új világ derűle fel a háznál, Türey köztök segített, tanácsolt, enyelgett, és hivalkodott;

mindegyike szép jelenben élt, s még szebb jövőt remélt az új viszonyokból.

Majdnem egyedűl Gyula volt a háznál, kit ezen remény nem biztatott. Türey az út és érkezés anecdotái közt, nem mulasztá el besúgni Laurának, Náni oly rögtön tett hódítását a tanítón, a kendőtlen vállat, és az elvesztett súlyegyent. Náni a nem kevéssé hiú és bosszús is, kétértelműleg s épen nem mentve Gyulát nyilatkozék; az eseményhez, miként szokott, fejtések, tolmácslások, megjegyzések, jóslások, és vélemények járulának, miknek kivonatai és hatásai Gyulára nézve nem legkedvezőbbek valának. Laura hajlott a tanítót, testvére és Nánija után, jó eleve úgynevezett jóféle madárnak tartani, s mosolygá, miként a jobban értesített szokott, ha Cili Gyulát magasztalá, a jó leánykának könnyű csalatkozását.

Gyula már az első asztalnál sejté gyanú alatti állását s e méltatlanság őt büszke szótlanná tevé. Nem keresé az alkalmat maga mentegetésére, azt tartván, hogy a ki igen mozsdik, szennyet érez magán. Ő, a különben szíves mulattató, ki vala most sodrából véve, s elvonúlva kerűlé ki Uzay és Cili iparjaikat, bevonhatni őt beszédbe és vígságba. Az új vendégeknek, azon szíveskedés és öröm közt, melylyel a háznál fogadtattak, kedvetlen vala ezen komolykodás; Kornél kevély fontoskodásnak, Laura pedig színeskedésnek hajlott azt venni. Gyula a maga részéről, szintúgy elégületlen vala az érkeztekkel; különösen, maga sem tudá miért? átallá azt, hogy Kornél igen is foglalatos vala Cili

körűl. Ily különös fonákságban telt el néhány szomorú hét; innen óhajtott volt Gyulának azon alkalom, mely őt kissé a háztól eltávolítá.

Uzay, egyik távolabbi jószágából, kedvetlen levelet kapott a tisztjétől, melyben ez közbirtokosok közt támadt s elintézni való ízetlenségeket jelentett. Egy pár ezek közül sürgetős volt, s Uzay zavarban: kire bizza ottani dolgait? minthogy házi ügyvéde betegen feküdt. Gyula kapott az alkalmon s ajánlotta magát. Másnap szekérre ült oly korán, hogy még mindenki szunnyadt a háznál, egyedűl Cili volt már fenn, gondoskodni úti szükségeiről. Siessen vissza kedves tanító úr! sipegé nyájasan a szives leányka, s jó kivánásokkal eresztė őt útjának.

Vidáman haladtak a lovak, s derűlt Gyula is, hogy kihaladt kedvetlenségeiből. Azonban egy homályos keserű érzetet nem nyomhata el keblében még is. Kornélnak rólai balitélete, kevéssé érdeklé őt, minthogy tőle mintegy eltolatni érzé magát; de annál inkább fájlalá a Lauráét, kinek szép tulajdonaitól a tiszteletet meg nem tagadhatá. Tűrhetetlen kín, félre értetnünk azoktól, kiket szívünk tisztel, s mellőztetnünk azok által, kikkel rokonságot érzünk keblünkben!

Délután megfordúlt az idő, tömött fellegek verődtek össze a láthatáron, s már alkonyat felé oly sűrűen esett, mintha természetet és utazót el készűlne az ár borítani. Gyula egy állásba hajtatott be, mely csárdájával együtt, az útfélen, erdőség tövében állott. Csakhamar megtelt amaz, menedékre

siető utazókkal és fuvarosokkal. Egy úri utazó érkezék még, s beküldé inasát helyet nézni szekerének az állásban; de ez tele volt már, s kedvet nem mutatott senki összébb szorúlni az ismeretlen végett. Egyedűl Gyula nem nyughatott. Különösen világ polgárának nézett ő minden utazót, ki a világ és emberiség jóakaratjára nem csak számot tarthat, de mintegy követelheti is azt. Félig tehát nógatva, félig parancsolva, szoríttatott össze néhány kocsit és lovat, s a hely csakhamar kész volt az idegennek számára. Behajtatott ez, kiszállva szekeréből hálás szivességgel fordúlt köszönetet tenni Gyulához, ki egy mécsnek bágyadt világánál, örömfakadással ismert kedves barátjára, Vinczéjére benne.

Zajos volt a viszontlátás öröme a barátok között, öleléseik forrók és lelkesek. Karöltve mentek be a csárdába. Vendégszobája ennek el vala foglalva, ivó-szobája teli vendéggel és lármával; nem vala tehát ifjainkra nézve egyéb hátra, mint a csárdás szobájába vonúlni, ki ezt maga ajánlá az uraknak. Gyula itt tekintett először figyelmesebben barátja szemei közé, s elijedt a rajta történt változáson. Vincze halvány arczát megvoná a soványkodás, szemei beesettek valának és tüzetlenek, s egész alakján kínos epekedés látszék dúlni. Egymás ellenében fogának ülést, s Vincze előadá barátjának a maga történetét.

*

Vincze bánatát csalogatá eleinte új szolgabírói hivatala. Lelkesen töre megfelelni hivatásának, s maga eleibe czélúl tűzé ki: felfogni ennek szellemét, körét, határait és behatásait az állomány és emberiség köz dolgaiba. Csakhamar örömmel sejté, hogy bár csekély fényű is hivatala, de épen nem csekély fontosságú, s jót tehetni, ha szív óhajtja ezt, enged, s alkalmat nyújt minden kis köröcske. Jó szíve, szelid kedélye, segíték őt korán ellesni hivatalának legszebb oldalát, melyet a bírói közbejárásban és békéltetésben talála fel, vagy feltalálni véle. Közbenjárni úr és jobbágy között, békéltetni gyűlölt ellenségeket, egyeztetni károsan perlőket, értesítni tévelygőket, utasítni együgyüket, általában mindenütt béketűréssel oldani előbb a csomót, mint erőszakosan ketté metszeni azt, a nyomott emberiséget inkább baráti nyájassággal segítni jogaiba vissza, mint zajoskodó bíráskodással, mely gyakran még messzebb ejt a czéltól, beeről-tetni őt azokba — ezek valának Vincze tisztviselői szempontjai és irányai. Ezekhez járúlván kitartó szorgalma, nem sokára áldott atyja és kedveltje lőn Vincze a maga járásának, s az érett, lelkes és józan fiatal férfiút mindenki tisztelé.

Mindezek szunnyaszták eleinte Vincze hő szerelmét; de az érzékeny szív nem hagyja egykönynyen kisiklani a maga jogait. Vinczének egyik tisztviselő barátja házasodék, s őt hivá meg vőfélynek. Az új pár kéjes boldogsága, melynek tanúja vala, felkölté keblében Klárcsi utáni epedését, mely súlyos betegség gyanánt foglalá el szívét és eszét.

Merült lőn puszta lakában, elszórakodott a társaságokban s unatkozó hivatalában. Nem tűrheté tovább kínos állapotát, s a mint egy társaságban Klárcsinak kérőt rebesgetének, kocsira szökék azonnal, szemrehányást téve önmagának, hogy eddig kedvesével mit sem tudata maga felől, s őt mintegy feledni látszék.

Gyomay nem vala otthon, Klárcsi pedig szokása szerint beteget látogata, a mint Vincze Harsagra érkezék. Fendobogó szívnek kéje villogott a lányka szép szemeiben, a mint hazajöttével kedves ifjára ismert. Heves öröm bájosan küzdött a szűz szeméremmel nála; amaz unszolá, ez tiltá, karjai közé rohanni. Vincze szintúgy habozva merede állásába; egy bizonytalan meghajlás vala minden mozdúlata. Veronka sejtve jelenlétének alkalmatlanságát, kifordúla, s Vincze forrón szorítá kebléhez a rég nem látott, de mindig epedve óhajtott kedvest. Új nyilatkozások, új fogadások pecsétlék régi szerelmöket, feledve vala kiskorig minden gát és viszontagság, feledve az egész világ; gond, aggodalom és jövendő, elfúladának nálok a jelen bírás bájos boldogságában.

De Veronka belépett, s foszlott a szép ámulat. Aggódva adá ez eleikbe, mi csekély remény-sugár világít szerelmökre. Busongó arcza, még többet hagya háttérben sejtni, mint mit előada, s Klárcsit ez annyival inkább aggódtatá, mert bizonyos vala abban, mennyire kedvelli őt jó nénje, s mily szíves, mily boldog maga is, ha öccse örömeit valamiben elősegítheti; tapasztalá, hogy egyedűl neki

él ez, hogy öccsét búsítni saját kín reá nézve, s innen méré azon gyászos kénytelenséget, mely azt még is tenni őt erőlteté.

Vincze szerelmétől hevűlve előterjeszté viszont a maga reményeit, és szándékát, hogy hazamentével azonnal ostrom alá fogja rimányaival szüléit. Ő kedves sikerrel biztatá magát, lelkesedése megkapta a szelíd lánykát is; de Veronka hallgatott, nehogy kétségeivel sértse a szerelmesek kurta örömét.

Vincze haza útjában meglátogatá Kárayt s dolgában őt kéré meg közbenjáróul. Teve a jó férfiú mindent, de szólamlása épen azon időpontban esék, melyben a septemvír háza legkevésbé vala szívezve elfogadására. A septemvírné ez alatt keresztes-dáma lőn, mi is a nemzetség reményeit jóval fölebb hangozá. E mellett fiok számára kicsinált szerencse vala a Kamara-elnök egyetlen leánya, s nagy tekintetű szüléknek és nemzetiségnek ivadéka.

Káray kérelme elutasíttatott, s Vincze a kétségbeeséssel küzdött. Elméjében nem egyszer fordúlt meg azon gondolat, hogy körűlményeiről lemondjon, s magát azoktól és szüléitől függetlenné tegye, és csak önszívét kövesse, mely egyedűl Klárcsi bírásával lehet boldog. Olykor elég erősnek is vélte magát erre: de ily föltételek nem bírtak megérni lágy szivén. Engedékeny kedélye csak szenvedni tudott, nem ellenállásra keménykedni. Ily küzdésben szemlátomást hervadt a deli ifjú, arczának rózsái hulladoztak, és szemeit sinlesztő bánat fátyolozta. Szüléi látták fioknak hervadását, s a septem-

vír nem minden aggodalom nélkül az egyetlen fiúnak vesztését; de az asszony mulékonynak és csak átmenőnek állítá a szerelem hagymázát, s oly nagynak a fiokra mosolygó szerencsét, hogy ezért némi kis tűrés és szenvedés, épen nem lehet nagy áldozat.

Gyomay sokáig nem tudta igaz okát leánya hazaküldetésének; a septemvír nyájas levele hálás ámulatban tartá őt. De Szögváry, ki a szomszédban lakozék, meghordá új nejét, Pólit, a rokonos házaknál, meg Gyomaynál is. Itt, miként gondatlan beszéd szokása vala, kiejté szájából a titkot, s Gyomay szemölde és szíve elborúla. Elzárá ugyan szem elől megsértett büszkeségét, de keblében annál mélyebben dúla az. Áteresztė elméjén az ősöket, kik nemzetségéből fénylettek a hazában, keresztűl rokonságát a septemvírnével, s a fúlánk mindig mélyebben bocsátkozék szívébe. Lássuk mivel tartozunk egymásnak! szóla borúsan. Most kétszeres iparral láta osztályos peréhez a septemvírék ellen, melynek költségei nem erőlteték őt most annyira, minthogy egyik bányája, jól kezde valahára fizetni. A pört nyertesen vivé keresztűl a királyi táblán, s minden órán a hétszemélyesnek itéletét várhatá.

Ezen körülmény nem csekély aggodalmat szüle a septemvír házánál. Az úrnál inkább, mint az asszonynál; ezen utóbbi bizakodván férje befolyó tekintetében is. Édes szivem! így szóla a septemvírné, a mint őt férje ebbeli aggodalmaira figyelmezteté, öntől magától hallám, miként hazánkban

a perlés, kétes tengereni hajózás; az, hogy jó időben eveztünk ki és kedvező szelekkel vitorláztunk, korán sem biztos kezesség arra, hogy jól fogunk kikötni. Bírák kezében van a hármas szigony, mely tengerek felett parancsol. Ha a törvény útján nyerni birtunk, csak azért, mert az igazság szempontját ügyesen tudtuk biráinknál magunk felé fordítni, úgy vélem, nem gázoltunk sem törvényt, sem igazságot.

Értelek szivem, felelt a septemvír, s míg hazánkban nem betűje áll a törvénynek, hanem szabadon áll peresre, ügyvédre és bíróra nézve, szellemet tolmácsolgatni ki annak szavaiból, nincs is egészen igazságtalanságod. Kivált a bírónak itélete előtt tág térmező áll, melyben minden emberi gyarlóságaival, ütődés nélkül bolyonghat. De Gyomay pörével más a dolog. Minden oklevél mellette harczol, míg mi a magunkéival legfölebb is csak időt nyerheténk, mely csiga-mászással bár, lejára valahára még is. Én egyezkedésen kívül más menedéket részünkre nem látok; ehhez pedig, a menynyire Gyomayt ismerem, csekély a remény!

Az asszonyt kedvetlenűl hangozá ezen előadás, de még érzékenyebbül sujtá őt egy más esemény. A kamarai-elnök érdemei és szép tulajdonai, kedvezőleg jegyzettek valának az udvar előtt. Segíték őt a birodalmi városbani egybeköttetései is, s ő az elhalt cancellár helyébe, Bécsbe szólíttaték fel. Újabb fényes körűlményei, s fejedelem előtti kedvessége, divatba hozák házát, s tárgyul tevék kisasszonyát, a legragyogóbb ifjak kivánatinak. Ezek-

nek egyike, ki már ifjúi korban egy európai udvarnál követünk vala, megkérte kezét. A szülék elégűltek voltak a nagyreményű házassággal, s a lányka sem habozott sokáig, mint a ki előtt nem volt titok Vinczének vonakodása és Klárcsihozi szenvedő szerelme. A septemvírnét, a mint ezen összekelést hallá, előfogák vapeurjei, mely rangos nyavalya még akkoriban igen divatozott, s ezen asszonyságnál is szokott vendég volt.

A septemvírt már idő óta nyomák aggodalmai, mint egyetlen fiának állapota iránt, mely felől az orvosok nem igen nyugtatólag jóslának, s melyet Káray is érzékenyen ada szivére, mint Gyomaynak pöre iránt, mely házát szinte végromlással fenyegeté. Tudá azt is, miként Gyomaynak gróf Bedegi elleni keresete, minden órán itélet alá menendő vala, melyből ismét alapos és nem megvetendő várása lehete neki. Mindezek lehangozák eddigi idegenkedését, fiának Klárcsivali egybekelésétől. Azonban a házi végszó rég által vala engedve hitesének, s a törvényszék szabad kényű ura szorongás közt vala: miként adja elő hajlását, háza szabad kéjű úrnéjának.

Szivem! így kezdé biztalan tónnal szavait hozzá; a régiek, magokat halhatatlan isteneiket is alávették a hatalmasb sorsnak; mennyivel inkább alatta vagyunk mi gyarló halandók! Az okos hajós vész előtt köt ki. Vinczének dolga más színt öltött magára, a mint tudod, s vég elhatározást kíván. Mit gondolsz szivem?

Azt szívem, felele a septemvírné, hogy azon

atyát, ki fiának egy kis sáppadását, és azon eseményt, hogy a neki szánt személyt elkapták előle, már hajthatatlan sorsnak tekinti, legalább is gyöngének kell neveznem; minthogy azt vélni sem tudnám, hogy háza sűlyedése iránt érzéketlen tudna lenni. Részemről ugyan, fiam uramnak nem vagyok hajló megengedni azt, hogy anyai nemzetségére ily tekintetlen nősüléssel szennyet vonjon.

Úgy gondolnám szívem, hogy ezen egybekelés, a Jusztinka siklásához képest —

Kérem szívem, közbeszökék szavával a septemvírné, s arczai lángolának, tudni mit nem hall örömest az ember, s mégis azt hordogatni elő, legalább is kiméletlenség. Nekem mint szerető anyának, egy szóval ez az érzetem: inkább házam emelkedjék az új szövetség által, mint mást emeljen saját sűlyesztésével fel, s inkább fiam mondassék mátkája után szerencsésnek, mint ez fiam után. Mondja meg szívem, mit kezdjünk körzeteinkben és társaságainkban, jó pusztai szegény menyünkkel? s mi nézend utána, a septemvír és keresztes dáma egyetlen fiára?

Kár-óvás szívem, kár-óvás! Jelentnem kell, hogy Gyomay pöre egészen megront bennünket.

Itt a septemvír fejtegetni kezdé hitvesének a pörnek fontosságát; de ez, bár ütődve vala, nem bíra még is Klárcsi felé hajlani. Nehezen szokhatunk másénak tekintni azt, mi még sajátunk, s mit még kezeink közt tartunk; s e mellett a septemvírnére nézve, még mindíg idegen vala azon kellemetlen gondolat: miként mutassa be társaságainak

menyét, kit a haza egyik élő nagyjával sem hozhata szövetségbe, s kinek szíves szolgálatos kedélyét dicséré ugyan, mint idegennek tulajdonát; de saját nemzetségében átallá azt, úgymint a mely épen nem szolgál a világban arra, hogy tekintetet szerezzen annak. A világ, úgymond, könnyen hiszi, hogy a ki társaságokban nem követelő, annak nincs is követelni valója.

Rokonságunkat szívem, semmi esetre meg nem tagadhatjuk, mondá a septemvír.

Ezt hitvese sem tagadhatá; de férjét a Gyomayház egykori fényére emlékezteté, s mostani sülyedését állítá annak ellenébe.

A septemvír jónak látá ez úttal felhagyni a további vitatással; azonban néhány napra, egy körűlmény, Vincze részére mindent kedvezőre fordított a háznál.

Az öreg báró Regéczy, ki nem férhetvén fia gondolkozásával össze, most leányánál tartózkodék, látogatóul jöve, s a kölcsönös köszöntések után előadá, miként tőle Kisrétet Gyomay vásárlá meg azon összegen, melyet gróf Bedegi, miután ez a rokonságot ünnepélyesen elismerte volna, egyességben fizetett neki. A septemvírnének elakadt csodáltában lélekzete, a septemvírnek pedig, örvendő mosolygás deríté föl arczait.

A szép Kisrétet? kiáltá kézen ragadva barátját, s egészen felvetted az árát?

Nem; én egy fillért sem kaptam belőle, felele a báró; tudod barátom, voltak jó embereim, kik ezen fáradságtól nagylelkűleg fölmentettek.

Úgy-e? de Gyomay eleget tett a jószágért?

Az utolsó garasig, s azt bírja is immár; mindazáltal sírboltomat, mint illik, felhagyám magamnak. Lásd: sokan keveset gondolnak síron túli birtokjokkal, csakhogy itt birhassanak; én eredeti kívántam lenni, s megfordítám a dolgot.

A szép Kisrét szívem! mondá a septemvír, Regéczy eltávoztával.

S az az átkozott pör! felele hitese, s nyert vala egyszerre Vincze dolga. A septemvírné azonnal többekre emlékezék, kik új kelésű nemesek lévén, pénzök után agg fajuak fölött tiszteltettek; mennyivel inkább, vélé, fogja emelhetni e mindenható hévér az agg Gyomay nemzetséget!

Vincze számára néhány nap alatt, szüléihez és születéséhez illő fuvarzat állíttaték össze, útjára szüléi áldás adaték, Gyomaynak csinos levél iraték, Vincze, a boldog, az égileg boldog ifjú, repíte Klárcsijaért Harsag felé.

Szállt a hintó, tajtékzottak a lovak, de Vincze óhajtási mellett ólmosan késtek még is. Csak az bírja felfogni mostani érzelmeit, ki forrón szeretett, forrón szerettetett viszont, reménytelen kínt szenvedett, mindent vesztett, s mindent feltalált ismét!

Érted jöttem! ezt súgá Vincze Klárcsijának, kit kiszálltával a folyosón lelt, s a lányka arczain hajnali láng terűlt el.

Gyomayt épen az nap kettős kedvetlenség éré, mely borongóba hozá keblét. Halomban feküdt genealogiai tábláiról, egy gonosz egér néhány iva-

dékot lerága, s egy szomszédban elhalt mágnásnak, kihez Gyomay rokonságot tartott, búcsuztatójából a Gyomay-nemzetség kifelejteték. Már ezen idegzetében is Gyomay komolyan fogadá az ifjat; de a levél elolvasásával épen borús leve. Vincze vére. egyszerre szívébe szorúla vissza. — Tisztelje nevemmel uram öcsém szüléit, így szóla halkkal és húzott szemőlddel Gyomay az ifjúhoz, s mondja meg, hogy leányom nem labda, melyet eldobjanak s ismét megkapjanak. Uram öcsémet becsűlöm, s azért szívesen kivánom, hogy más érdemes lánykával boldog legyen; hogy leányomat megtisztelte, köszönöm, de feleségűl nem adom!

Vincze megmarkolá a széket, mely megett álla, megtámasztni reszkető tagjait, melyek e szókra roskadni készülének. Haló pillantatot vete kedvesére, kinek arczaitól búcsut vőn minden élet. Veronka zsebkendőjét marczangolá kezében, majd ömlő könnyeit törülgeté azzal. Vinczének nem jöve enyhítő köny meredező szemébe, néma fájdalommal omlék térdre Gyomay eleibe, felemelé hozzá kúlcsolt kezeit; de kérő szó nem bíra jőni nyelvére, Klárcsi gépileg borúla mellé atyja lábaihoz, s távolabb Veronka nyújta feléje esedező karokat. Mind hiába! szirt vala Gyomay; megfordúla s kimene a szobából.

Kétségnek zajával esék a boldogtalan pár egymás karjai közé. Ég szakada reá. Bírás és vesztés, érék és dúlák azon egy pillanatban keblét. Menj most édes Vinczém, súgá haldokló hangon az ifjúnak Klárcsi; én sírig híved leszek! Most menj,

időtől várjunk! Jó atyám szeret s nem fogja megengedhetni halálomat!

Vincze nem tudta miként üle szekerébe fel, nem miként vett búcsut a háztól? már jól kihaladt Harsagból, a mint merevűltségéből kínja érzésére eszmélt. Hegyként feküdt az szívére, szétmeredeztek pillantatjai a természetbe, mintegy keresve reménysugárt, mintegy kérdezve: ha van-e tág keblében boldogtalanabb teremtés nála?

Testalkata nem birá meg lelkének dúlatását. Gonosz hideg fogá el Vinczét, fogait hallólag koczogtatá össze, majd forró láng önté el tagjait. Test és lélek egyaránt szenvedtek most nála. Szüléi elrémültek, a mint hozzájok belépett. Harag és bosszú önték el a septemvírnét, a mint Vincze, kosarát s az izenetet előadá.

Lássa az ember a pór gőgöt! így kiálta fel. Igazán, hogy a pénznek ha nem legveszélyesebb, de legelsőbb nyavalyája, gőg szokott lenni!

Szívem, gondolnám, tán előbb mi valánk kevélyek, megjegyzé a septemvír. Ezen ejtése az úrnak, melyben a szívem, a tán, a gondolnám, a többes szám, mind megannyi kiszámolt kímélések valának, egyszerre lángba kapá az asszonyságot.

Ha úgy is, így szóla ez hevesen, tán csak több jogunk volt hozzá, mint egy szerencse-kórásznak, ki csak imént jutott valamihez? Bár kevélyek maradtunk volna, úgy nem fogtunk volna megaláztatni, nem fogtuk volna feloldani a világ nyelvét ellenünk! Én, reménylem, nem okoztathatom.

Távol legyen szívem, kérlelé a septemvír; ko-

sártól azonban semmi esetre sem vala okunk rettegni, annyival kevésbé, hogy világ szokott rendje szerint, a legény egy pár fokkal fölebb remélhet nőt magához.

A mint jő édes férjem uram! felelt a septemvírné, még nem hűlve ki gerjedéséből.

Vincze, szobájába térve, oly rosszúl érzé magát, hogy számára orvosért kelle küldeni. Ez bár miként pólyázá is szavait, nem meré tagadni, hogy az ifjú nincs veszélyen kivül, s a szülék aggodalma kínos rettegéssé vált. Az orvos legfontosabbnak lelvén a lélek szenvedését, társalgási elszóródást s barátságnak enyhitéseit javaslá szerei mellé betegének. A septemvír Kárayt kéré meg fiához s ez szives készséggel siete ifjú barátjához. Az ő nyájas vigaszai, baráti kimélései, távolas remények csillogtatásai, alkalmasint többel segíték elő Vincze felépűlését, mint gyógyszerek. Káray érzé, miként nem léteznek sikeretlenebb, sőt néha alkalmatlanabb vigasztalások a sebhedt szívre nézve, mint azok a mindennapiak, azok a szokásiak, miket az udvariaskodás leginkább azért szokott elszórni a bánatos háznál, mert azokkal tartozottnak véli iránta magát. Nekem, édes Vinczém, úgymond ő, nincs szenvedő sziveknél hatalmasabb gyógyszerem, mint azon emlékeztetés, hogy az élet rövid, s nem sokára elmúlunk minden bánatinkkal együtt. Ezen eszme, ha erőre kap bennünk, nyájas egybeköttetésben tartja velünk, vesztett kedveseinket. Hajlunk úgy tekintni őket, mint csak rövid útra távoztakat, kiket nem sokára ölelni fogunk ismét. Nyájas gon-

dolat vala ez Vinczénkre nézve is, és sikeres enyhitésű. Édesen zsibongott ugyan szivében Klárcsi hűség-fogadása; de annyira még sem lehete vak, hogy ebből és körűlményeiből ez életben jót remélhessen; ámbár mily bánatos éj borítsa is keblünket, távolas háttérben mindig szokott pislogva fenmaradni némi remény-szikrácska számára.

Felépült Vincze, de jeleivel még a sinlésnek, s lelke borongó marada. Káray munkát tanácsla, hogy a lélek mintegy kiáradozhasson önmagából. Elkiséré barátját járásába, s bevezeté őt hivatalos munkálkodásiba; maga is segíte neki, és figyelmezteté sok új oldalaira tisztségének. Nevezetesen öntapasztalásai után kifejtegeté előtte: mennyi számos akadályokat hárithat el, mennyi dugúlt forrásokat nyithat fel egy megyei tisztviselő a szegény adózónépre nézve, mik boldogúlhatásának annálfogva legsajnosabb ellenségei, mert legközelebb feküsznek sorsához. Előterjeszté: miként könnyebbűl az egyarányosan felosztott teher? miként buzdúl a serkentett ipar? mi jótevőleg hat mindenfelé a felügyelő szem, mely üdvös fékűl szolgál visszaélések és kajánkodások ellen? s efféle kitárásokkal mintegy megszentelé szivének a hivatalt. Vincze valóban, ha nem lőn is nyugodt, de enyhűle mások boldogításában, s elszóródék folytonos munkálkodásiban. Szerencse, hogy az ember akként van éltének viszontagságaival, miként fonó leány a maga fonalával; megáll ugyan kissé ennek orsója, ha fonala szakad, de megakasztja ezt, s újra pereg amaz!

Szülléi örömmel kezdtek minden jót reményleni

fiokról, s a septemvírné elővenni a maga jegyzékét, hogy abból illő szerencsét szemeljen ki számára. Immár czélozgata is egyik vagy másik lánykára Vincze előtt; de ez a czélozgatásokat úgy fogadá mindig, mint körén kivül fekvőket; mert keblében szilárdul álla határozata: nem nősülni soha.

Épen az asztal felett ülének, a mint az öreg báró Regéczytől levél érkezék. A septemvir olvasás után, átnyujtá azt hitesének, s ennek csodálkozó tekintete nagy fontosságot gyaníttata arról. Úgy-e, ez vala hát a titok? kiáltá a septemvírné, a mint a levelet átfutja, s képén különös vegyűletei játszanak az indúlatoknak. Asztal után beszólíttatik Vincze, s átadatik neki a levél. Tanúld ismerni az embereket, így szóla hozzá a septemvírné, s gyógyúlj!

A báró azt jelenté a levélben, hogy Gyomay Klári, kijelentett mátkája Rónapataky generálnak, megírá egyszersmind napját is egybekelésöknek.

Vincze halvány arcza még halványabb lőn az olvasás után. Gyönge vonaglás látszék ajka körül lebegni, mintha szólani akarna, de nem szóla, némán nyújtá a levelet vissza.

Most már világosságban vagyunk édes Vinczém, folytatá szavait az anyja; a gazdag generál motozott Gyomay fejében, s a rangos, jó Klárcsidéban!

Szívem, mondá a septemvír, mintegy sejtve fiának érzelmeit, a jó lánykát hagyjuk ki a játékból, könnyen méltatlanok lehetnénk iránta. Neki nálunk sem vala akaratja, otthon kemény atyja mellett

még kevésbé lehet. Azonban édes fiam, bízom, nem csalatkozom benned, ha elég átlátást kivánok tőled, meggyőződnöd a felől, hogy a hol közelítéshez többé remény nincs, ott mellőzés ellen legjobb fegyver a viszonmellőzés; egyszersmind ne feledd, miként az emberi sors nem oly szomorú, hogy csak egy ösvényen nyilhassék számára boldogság.

Vinczét, a mint kimene szüléitől, ezer alakú bánatok nyilazák; csak az nem köztök, mire anyja számolt vala. Az ifjúnak lágy szíve nem vala boszúra képes, nem felfogni azon gondolatot, hogy Klárcsija hozzá hűtlen tudna lenni. Átereszté gondolatján ennek egész lényét, s mindinkább hihetetlenebb lőn ez előtte. Lám atyja is menté a lánykát, de még inkább menté őt saját szive. Úgy van! szülői önkény áldozatja ő is, miként én vagyok! így kiálta fel, s a szenvedés rokonsága még inkább vonzá őt felé. Azonban bár mint nem táplála is keblében immár idő-óta reményt birhatásához: türhetetlen vala most neki még is azon gondolat, hogy más birandja sajátját. Ezen új kín új alakban marczangolá lelkét. A féltés újonnan veszteté most vele, a már képzetéhez szoktatott vesztést.

Több napokig hordozá Vincze emésztő búját, s vele tére be Kárayhoz is. Engedd meg édes Vinczém, így szóla ez hozzá, hogy némi világot süthessek bánatodra. Létezhetik-e emberben gyarlóbb önzés, mint azt kivánnunk, hogy egy jó teremtés, mivel velünk nem lehet boldog, mással se lehessen

az? A képzelet világa szegényebb, mintsem hogy a gazdag és mindennapi éldelettel kínálkozó valóért, illő pótlékot birjon nyújtani. Szokj vigasztalódni édesem azon gondolattal, hogy Klárcsidat, ha teljes boldog nem leend is, békés kikötő védendi további vészek ellen. A generál, kora után hűlt érzéseivel, bizonyosan kimélő leend, és józan: láng helyett, egyedűl barátságot kivánni nejétől; s ez egy derék, s érdem-aratott férfiú boldogításában, bizonyos erőt nyerend magában arra, hogy saját szíve kivánatait levívhassa. Hidd el kedves barátom, egyik neme a nemes szív boldogságának: boldogoknak tudni a rokonlelküeket.

Vinczének hajlékony lelkét meghaták ezen szavak, és nemesb irányra hangozák azt. Klárcsihozi szerelme egyszerre égi fény-körzettel állt előtte; leszórt magáról minden földi salakot, s tisztúlt árnyként lebegett a gyarló élet felett. Legyen ő boldog, a szelid teremtés, övé öröm és kéj, enyém szenvedés és nehéz bú! ezt gondolta magában Vincze, s büszkén emelkedett e gondolatra keble, képesnek érezvén magát, Klárcsi boldogságaért minden áldozatra. Egyedűl az epeszté még, hogy lánya is bizonyosan szenved ő érette, hogy feléje hasztalan reményben eped, hogy tán hűtlenség gyanújától remeg, s gyöngéd szíve nem fogja önküzdését megbirhatni. Látnom kell őt még egyszer utóljára! ezt határozá végre magában; végbúcsut mondandok neki, tudtára adandom, hogy ha ő boldog leend, nem leszek hű emlékezetével magam is boldogtalan; hogy én eltökélett és nyugodt va-

gyok sorsomnak vas vesszeje alatt, csak őt is nyugodtnak tudjam a magáé alatt!

Vincze mit sem szólt föltételéről Káraynak, tartván annak ellenkezésétől. Ki birná megtagadni ez egy vég öröm-sugárt a szenvedő szívtől, mely ezentúl mindenét odaadja? ezt vélé magában, s másnap egyenesen Harsag felé hajtata. Ezen utjában akada ő éji szálláson Gyulájával össze.

Édes Vinczém, így szóla Gyula, a mint barátja a maga történetét befejezé, két felek közé, kiket álszemérem vagy körűlmények kötnek, gyakorta sikeresen lép egy harmadik idegen. Engedd meg, hogy kövesselek Harsagra. Emberi bajoknak gazdag forrása e kettő, hogy átallunk néha kinyilni azok előtt, kik segíthetnének, és hogy kishitűleg, és korán megadjuk magunkat körűlményeinknek. Az érdemes generál tán nem is sejti szövetségteket, különben hiszem, nem lenne kegyetlen azt elszakítni akarni.

Vincze főt rázott e szavakra. Felejted barátom, hogy Gyomay sértettnek érzi szüléim által magát, s nála még inkább fenakad sorsom, mint a generálnál.

Minden emberi szívnek, édes Vinczém, felele Gyula, meg van a maga kúlcsa, melylyel az kinyilik; s ha valamelyike zárva marad előttünk, egyedül annak jele, hogy nem találók meg kúlcsát. Engedj, késő nem leend vesztened soha.

Vincze elfogadá a baráti ajánlkozást, bár reményleni nem mere, nehogy újra veszteni legyen kénytelen.

*

Gyula is értesité barátját elválások-ótai eseményeiről és mostani körűlményeiről. Azonban beszédét, az ivószoba lármája miatt, gyakran félbeszakítni vala kénytelen. Most egyszerre nagy zaj támada abban, s ifjaink kitekintének a csapláros szobája ajtaján. Egy fiatal subás, asztal-végen üle palaczk bora mellett, s bojtos komondorát palaczkja mellé tevé fel az asztalra. A vendégek orrolák, mint nevezék, ezen illetlenséget. Eb asztal alá való! kiáltának; de az ifjú hideg vérrel ivá borát, s közben megsimogatá kutyáját. Ügyeletlenűl tekinte szét a forradozó társaságon, s az elszánt alakúval nem mere abból közelről kikötni egy is. Mert fegyvere maga mellé támasztva állott, és sugdosás lett a vendégek között, hogy az ifjú egyike azon rablóknak, kik egy idő óta kártékonykodnak a vidékben. A mint otthonról kiindúltam, így szólt az ifjú, s hangjában fojtott hév reszketett, utánam simúlt a kutyám. Boszúba hozott, mert vissza kelle térnem vele, ólba zárnom, hogy szabadúlhassak tőle. Mentemben visszatekintettem: ha látni-e még falumat s az ebet újra sarkamban leltem. Haragba jöttem, mert mostani utamra őt nem vihettem, miként máskor szoktam; de szerencsémre szomszédom jött szemben velem, s neki adtam az ebet által. Már jól elhaladtam hazulról, a mint kutyám újra elböffentette mögöttem magát. Tűzbe jöttem ennyi bajlódásra, lekaptam lőcsőmet, s czélba vettem a kutyát, de tüzemben fölötte lőttem el; csupán egy srét kapta meg egyik füle hegyét. Sikoltott, de futás helyett hozzám simúlt az

istenadta, s nyájas engeszteléssel nyalogatta kezemet. Eltűnt egyszerre minden mérgem, velem jössz! ezt kiáltottam, te ritka hűség! Kinek nője vagy kedvese otthon, tudom falatot vet jó bodrimnak! — Hidegen kaczagott, s megsimogatta ebét.

A csapláros fiatal neje bejött étellel vendégei közé, s kimentével mindenki egy szájjal dicsérte a csinos és fürge menyecskét. A subás ifjú kaczagott magasztalásaikra, hogy minden szem reá meredt. Nem vettétek észre, így szóla, mily örömest suhangat be az ifjú uracskákhoz már is, im ide az oldalszobába? s az ajtóban, mi előtt be menne, mindenkor talál kendőjén, kötőjén igazítni valót? Higyjétek el atyafiak, az úrias habos posztó, az átkozott habos posztó, veszélyes a paraszt fejérnépnek! Az én bodrim, mindíg morog a posztós urakra; de ha szegény subás jő: szép nyugton pihen: mindíg is becsűltem érte. Újra megsimogatta kutyáját.

Gyula figyelmes lőn az ifjúra, sejté, hogy ennek szavaiban különös borús élesség fekszik, mely szívből látszik felbuzogni. Közelebb lépe hozzá, s félenyelgve megszólítá: kend, úgy látszik, maga sem tűrheti, miként ebe, a habos posztót? — Az ifjú feltekinte s végig méré szemeivel Gyulát. Nem tűrhetem, felele, s bort tölte magának. Gyula ütközve vala, látván az ifjú arczának vonzó vonásait, úgy tetszék neki, mintha előtte ismerősök volnának azok, de reájok eszmélni nem bira. Megszólítá őt ismét s kérdé: nem látták-e valahol egymást? Az ifjú reá függeszté tekintetét s önhomlokát dörzsölé,

mint ki emlékezetét erőlteti. Nekem is úgy tetszik, mondá, mintha láttam volna az urat. — Igen! az öreg bárónk neve napján a sírbolt előtt — igen! kőhordtát — hevesen pattana fel ültéből. De hiszen hibázom — ön nem közőlök való. Lecsendesedék s helyére üle ismét, megivá töltött borát s e dalt éneklé:

Szegény subás! egy szeretőt
Ne tarts, intlek, hanem kettőt!
Tartsd a nyalkábbat úrfinak;
Komaságba majd meghínak.

Bóbás kalap jő fejére,
Páva gyanánt lép előre;
Ha rá ér, majd rád is tekint,
De az úrra másként kacsint!

Ne süss le nap oly derülten,
Gaz s hűtlen jár itt elhitten!
Megérem még, hogy borúba
Merülsz te is, mint én búba!

Meg, hogy a ború méhéből
A menny nyila szív-rablót öl!
S lány is megbánja későre,
Hogy haját tűzte fésűre!

Köny gördűle le arczán, a mint dalát végzé. Hej azóta uram, sokat fordúlt a világ! így szóla Gyulához, s tán épen akkor kezde az fordúlni.

Most nyílt meg szemök ifjainknak, reá ismertek a subásban Pistára, a gazda fiára, a szép Erzsike jegyesére, kit megvonúlt sáppadt arczáról hirtelen

föl nem ismerhetének. Magokhoz csalák be őt a csárdás szobájába, s Vincze önmagáról tudván, miként enyhűl a kiöntött bánat, reá birá az ifjat, hogy előadja történetét.

*

Szőke Pista és Tóth Erzsike, boldog egy pár voltak, nyugalmas szerelmökben; mely miként felhőtlen ég, tiszta vala. Könnyen feküdt mindegyike, könnyen kelt, s egyik örömtől a másikig számolta boldog napjait. Miként könnyű csolnak sima víz tükrén, akként lejtett életök. Bírták vagyonos szüléik javallatát, birták egymás szívét, s meg is érdemlették egymást és a szerencsét. Mert Erzsike szép és ártatlan volt, mint egy angyal gondolatja, Pista pedig deli, jó erkölcsű, bátor és dolgos; s mindkettejök tisztesebb magaviseletén, meglátszottak a gondosabb nevelés nyomai. Egész falu úgy tekinté őket, mint egymásnak szánt párt, s az egybekelést immár csak a lánykának gyönge kora késlelteté.

Az uraság juh-akla felett — mert Erzsike atyja ismét a bánó keze alá tért vissza — egy sziklás domb aljában és két agg tölgy árnyékában, hűs forrás csergedezett. A dombtetőn egy feszűlet állott, ritkás lombok alatt. Itt, vagy amott jött össze a szerelmes pár, miként kedvök tartá, vagy az idő, és nap heve engedé. Pista három-lyukú furuglyáján játszotta a falu dalait, Erzsike pedig könnyű hangjával kisérte azokat, míg ápolás alá vett beteg vagy kiválasztott egy két báránykája

körűlte legelt, vagy ölébe hajtva fejét, nyugodott. Világa valának egymásnak, s a szép szerelmök boldog nyugalmához nem férkezék semmi gond és viszály aggodalma.

Másként lőn ez a báró név-ünnepe óta! Erzsike kisasszonyos felöltöztetése, s a reá özönlött magasztalások, kifejték a lányka szívében szunnyadt hiúságnak csiráit. Még ugyan egészen Pistájáé vala, szerelme hozzá forró és szíves; de képzelete már csapongni kezde, térmező nyílék fel ennek, s már lengének, bár minden mételv nélkül, körűlte a hiúság bűvös képei; melyek azonban a szerelem való örömeiben, s a jelennek szép boldogságában naponként halványodának.

Az öreg báró, nyomattatván adósitól, Kálmán fiának engedte által a gazdaságot, melyben eddig is inkábbára csak pénzszedői szerepet vitt, s ezt sem a legpontosabban. Erzsike atyjának be kelle az ifjú úrhoz mennie Pestre, hogy a nyáj és épületek állapotjáról értekezzék, s a nyíretésnek napot kérjen. Voltak saját dolgai is a városban, s Erzsikének legtöbb és legnagyobb; mert ruhák valának igérve atyjától neki, s a batus zsidóság oly igen avúlt divatu szöveteket árult! Bement hát atyjával ő is, tele öröm-reményekkel látás és vásárlás iránt.

Megszállások után, első gondjok vala felkeresni a bárót, s megindulának. Egy fő utczáról dob s csengő hanga közelgett feléjök; egy katonai ezred rukkolt be a maga bandájával. Ritka jelenet vala ez a falusiaknak, sietének a kedves zaj felé, s csakhamar maga közé nyelé őket a tolongó nép-

ség. Erzsike, dobogó vágyásában látni mindent, s az új tárgyak feletti merűlésében, felede ügyelni atyjára, s mikorra reá eszméle, elsodorva látá magát tőle. Nyugtalankodva keresé őt mindenfelé, s ugyan ezt tevé atyja is. Több utczák hasíták a főt, a katonaság betére ezeknek egyikébe, s az atya vele sodortnak vélvén leányát, utána erede, mindinkább növekedő aggodalommal futva tekintve mindenfelé.

Erzsike az alatt a fő utczán maradt, bizván, hogy atyja azon legkönnyebben fog reá akadhatni. A sok kirakott csillogó árú, drága szövet, mikben gondolatjában kénye szerint válogatott, csakhamar elvonták a lányka figyelmét nyugtalanságától; nézeglett jobbra balra, s néhány boltba kiváncsin be-be tekintgetett, remegve azonban mindíg, miként fiatal őz-fiú, nehogy beszólíttassék, mert zsebében egy fillérke sem vala, Számos fiatal uracskák szeme állott meg a szép paraszt leánykán, s visszafordúlt reá az elmenőké; Erzsike ügyeletlen volt azokra, mert sok látni- és válogatni valója vala.

Egy csinos ifjú úr jött ki a boltból, s megszólította a tekintgetőt.

Hová való szép húgom? kérdé ez őt nyájasan, s a kérdés magához eszmélteté. — Kisrétre felele Erzsike.

Úgy-e? Báró Regéczy jószágába?

Megörűlt a lányka, hogy az idegen földön, faluja és ura ismertetett. Ez helyre fog igazítni, gondolá magában, s az úrfi oly szives, oly nyájas arczúnak tetszék neki, hogy ezt biztosan is vár-

hatá tőle. Előadá röviden eltévedtét, s esdekle elutasíttatásaért.

Szívesen rózsám, felele az ifjú, én úgy is ügyvéde vagyok a bárónak. Szállásom harmadik ház ide, jöjjön, elvezettetem a báróhoz, kinél atyját bizonyosan felfogja találni.

Küldött angyal volt ez Erzsikének. Ment vele, s Türey Kornél — mert ez vala az ifjú — felvezette őt a maga szobájába. Itt Erzsike nem tudá: a szép és alkalmas bútorokat csodálja-e, vagy a nyájas gazdát dicsérje, ki mindent oly kész szivességgel mutogata meg, ki a botorka falusi leány iránt oly béketürő, oly leereszkedő vala? Több ízben emlékezék ugyan, hogy már ideje volna a báróhoz küldetnie, félvén, nehogy alkalmatlan legyen, s drága idejét lopja meg a kegyes ifjú úrnak; de ez oly szíves marasztó vala, oly ki nem fogyható szép szavakból, miket Erzsike oly örömest halla, és Erzsike oly szivesen marada, a szép szobában, a szép úrfinál, kéjes pamlagon ülve, hogy az indúlás mindíg tovább-tovább halada, s fogott volna haladni, ha magokat a fiscálisnál látogató urak nem jelentik. Kornél, megigérvén a lánykának, hogy Kálmán báróval rövid időn kimenend Kisrétre, s őt is meglátogatandja, elvezetteté Erzsikét a báró szállására, hol atyját, az ő felkerestetése módjai felett kínosan tűnődve találá.

Erzsike csak annyit ada történetéből atyjának elő, mennyit előadni jónak láta. Egy fiatal lányka, mindíg tart fenn csirázó szövetkezéséből, kis begyében valamit, s ilyenkor egészen nem hagyja

átláttatni magát soha. Most még több ingere vala, szép ruha-szövetek vásárlására birhatni atyját; mert hiszen az úrfi megigéré látogatását. Úgy szintén némely kopottas vagy viselt bútorral sem vala Erzsike elégűlt otthon, s az öregnek egyúttal erszényt kelle nyitnia ezekre is; mert a csinos szobához szokott nyájas ifjú urat, nem lehete különben illően elfogadni. Az öreg juhász, kinek agyában, egy ládájában heverő agg kutya-bőr, különben is örökké azzal motozott, hogy ő hajdan nemes fajból eredett, csak az idő viszontagságai foszták meg ezen kiváltságától, nem látott túlságot leánya kivánataiban, s teljesen hitte, hogy házát több illeti meg, mint faluja többi paraszt házait. Innen, módja is lévén benne, szives volt elősegélni leánya hiúságát, alkalmat remélvén egyszersmind, új bútorai után, agg nemes levelére is hozhatni néha falubeliei közt a beszélgetést és figyelmet.

Pista még mi változást sem sejtett leányában, kivévén, hogy ez az ő ruházatján gyakrabban lelt most kifogást, tisztának, csinosnak kivánta ifját mindíg, és nyájas kelletőnek; miket ez igen természeteseknek talált, s miként lehetett, teljesített is. Azt, hogy új bútorok érkeznek, hogy Erzsike köntöseit az udvarbeli szobaleány paraszt-izlés felett késziti, oly dolgoknak tekinté, mik neki valának nyereség és tisztesség; mert ezek szép jegyesét, még egyszer oly széppé tevék, s tekintélyt adának ipája házának.

Kornél el volt bájolva Erzsike által. Nincs ledér

csapongó indúlatnak ösztönzőbb ingere, mint vele ellenetben álló ártatlan tiszta kedély, és szeplőtlen épségnek bájai. A lánykának ritka szépsége, arczán és tagjain az ifjúságnak kelleme, melyet természetnek ártatlansága leplezett, Kornélnak mint értőnek, ritka bájos jelenetek valának, s szíve gerjedelmeinek csakhamar hő vágy-tárgyai levének. Már előbb rokon kedvtelések némileg barátságba hozák őt Kálmán báróval; most mint ház fiscálisa, kinek mindíg akada dolga künn, örömmel ajánlkozék ki vele nyiretésre.

A mi két városi uracskánk, miként efféle esetekben lenni szokott, gondosan titkolá egymás előtt külön saját kinézteit.

Remélem barátom, mondá útközben a báró, a szép paraszt leányka iránti czélzásaid, nem fognak gázolni annak szerencséjén?

Kornél hajlott neheztelni a kérdést. Szeretés és szerettetés, úgymond, oly szükséges játéka a szívnek, miként testnek a mozgás, s oly nyájas, és boldogító önmagában, hogy abból minden czélzás biztosan kimaradhat. Kölcsönös becsadás, kiválasztatás a tág teremtésből, léleknek egymáson csüggése — már magokban is kedves gyönyörök! összehangzani érzetben, gondolatban, kölcsönösön példány-képűl szolgálni egymásnak — magokban is nyájas büszke érzelmek! Szabad jószág a hajadon egész az oltárig, s a velei mulatozás, nyert idő és nyert birtok mind a két részről; sőt bár kié legyen is idővel a leány, azon órák öröme az enyém, miket jelenben vele töltök. Nem nyomo-

rúlt szűk keblű önzés-e, csak kirekesztőleg akarni gyönyörködni birtokunkban, s nem silány portékává válik-e a szerelem, ha ekként birattatik? Nyájas tűzhely a lányka szerelme, mely ha egynek lobog is, többeket melegíthet. Kálmán báró mosolygá a lelkével rokon elveket. Szabad-e nagysád tett kérdését önmagához intéznem vissza, Angelica iránt? kérdé csalfa mosolylyal Kornél.

Bizvást, felele Kálmán, én neki mindenek előtt férjet nézek ki embereim között.

Jámbor név-viselőt! kaczaga Kornél; a terv nem rossz, sőt némi színét is viseli a nagylelkűségnek; sajnálom, hogy hasonlót nem tehetek magam is. Ezért becsűlöm én a pénzt és vagyont; még lelkünknek háborgó hullámzását is, tükör-simává birja az kiegyengetni.

Uracskáink jól érték egymást. Mindketten olyannak képzelék csábos kedvtelésöket, melynek fonalát biztosan vélék tartani kezökben, s akkor szakíthatni azt meg, mikor tetszeni fog. Eredeti gondolatnak nevezgeték magok közt, az ön becses személyeik ügyelete alatt esendő nyíretést, s puszta mulatozási vágy ürügye alá rejték külön kilátásaikat. — Folyt a nyíretés, miként különben is fogott volna folyni, ha a méltóságos uraság otthon marad is; mert a két uracska hűs szobában enyelge a szép báránykával, a csinos Erzsikével, ki váltg fárasztá magát körűltei sziveskedéseivel; majd zsindiczét hoza tiszta tálban fel, a varrott szélű abroszszal terített asztalra, majd friss nyomású gomolyát tőn vendégi eleibe, majd a környéket

mutogatá meg nekik, tele gonddal, ne hogy unatkozzanak, s nem sejtve, hogy kis személyével mi jól mulatják ők magokat! Tréfa és pajkosság özönlék az ifjak ajkairól; Erzsike híven viszonzá a viszonozhatókat, s igézőn pirúlva mellőzé a szabadabbakat. Szárnyon röppent el neki azon pár óra, melyet leereszkedő urasága a majorban töltött; de nehéz ólom terhelte az időt szegény Pistára nézve, ki hűs forrásnál, a két fánál, lesben ült kínos féltés között, s hegyen tengeren túl óhajtotta a nyájas uraságot, s főkép Kornélt, kivel nyájasabbaknak lelé Erzsike szemváltásait.

Készűltek az udvarban, Pólinak Szögváryvali egybekeléséhez. Kornél, a színészet barátja, megpendíté, hogy színdarabot kellene előadni, mi nem is vala a háznál szokatlan dolog. Szívesen felkapatott az eszme, s kiválasztatott a játék-darab. Kornél kiosztotta a szerepeket, mikből Szögvárynak is jutott. Személyzetbe vétettek a szobaleányok is; de egy leány-szerepre nem akadt személy. Ide czélzott Kornél, s Erzsikét javasolta erre.

Épen hűs forrásnál borongtak a szerelmesek, a mint Póli Erzsikeért küldött; borongtak, mert Pista elégűletlen volt lányának az úrfiak körűl elvesztegetett nyájasságaival, s kitört szemrehányásaival, mik nem igen szivesen vétettek. Most egészen elborúla Pista tekintete, sötét lőn arcza, megrázá subáját — s mene nem ügyelve Erzsike hivásira.

Habozott ez: menjen-e, nem-e? Tartá még élő szerelme, vonzá már csapkodó hiúsága. Nyert

még is amaz, s eltökélve volt nem menni. De újabb követ jött érte, atyja illetlennek látta megvetni az uraság parancsolatját, mit eddig nem tőn; Erzsike felöltözött legdiszesbb ruhájába, s a kastély felé indúlt. Utcza-szegleten állt Pista, komor pillantattal felelt Erzsike nyájas intésére, és szembe vágott kalappal csapott be előle a közön. Erzsike, mintha súly vonná vissza lépteit, nehéz szívvel tette útját. Gyakran történik életünkben, hogy előérzetnek borongási járják lelkünket akkor, mikor baleset csügg sorsunk felett. Erzsike is szívszorongással tért be az udvarba.

De csakhamar felvidúla itten. Póli értesíté őt hivatása czéljáról, s mind ő, mind a szobaleányok oly ártatlan, oly kedves időtöltésnek, oly nemes mulatozásnak festék előtte a színi előadást, hogy Erzsike megkönnyűle érzetében, s majd neheztelni vala hajló Pistára, ki elég bohó bír lenni gyanakodhatni, ily gyermekség miatt, tiszta erkölcse és hűsége iránt. Kornél, mint rendező, azonnal leczkéi alá vevé őt; felfogatá előbb vele a darab szellemét, majd a külön szerepek jellemzéseit, eleibe adá a mimikának azon előrajzait, mik szerepébe vágtak, próbáltata vele hangot, állást, mozdúlatokat, s tanítá kiadni ezekben az indúlatokat. Erzsike a bámulásig fogékony vala, sokat adván neki az anyai-természet, s titkos kéj is munkálkodván mind tanításban, mind tanulásban. A játékszínnek regényes ingere, varázs hatalommal kapá meg a lányka éber képzeletét.

A nőnem körűl gyakorlott Kornél, kiszámolt

fortélykodással használá a keresett alkalmat. Erzsike betanítása nem esheték meg apró biztosságok, tréfák és enyelgések nélkűl. Kornél csak gyöngén halada ezekben, ne hogy elriassza a félénk galambkát. Első gondja vala bizalmát nyerni meg, mintha csak nemes mulatozás volna minden czél; majd hiúságát vonni játékba, hogy emelve, becsűlve érezze magát általa. Eléré mindkettőben czélját; a lányka csakhamar bizalmas sőt hálás kezde lenni azon ifjú iránt, ki ismeretlen pályán oly biztosan, oly szíves fáradozással vezérlé őt, s nem sajnála bajlakodni vele, egyedűl azért, hogy nélküle örökre szunnyadni fogott tehetségeit kifejtegesse. Szintígy részint Kornél biztató dicséretei, részint játék-próbákon a többieknek magasztalásai, szédítve hízelgének a lányka hiú kedélyének. Becsűltetve, inkább kezdé becsülni önmagát és nyájas önelégűlés dagasztni keblét. Horgon vala jó Erzsike, hiúságnak és csábításnak veszélyes horgain!

Ma vala ő először este a forrásnál boszús, Pistája és ennek szemrehányásai iránt. Neheztele, hogy őt rabúl kivánja tartni szerelmével, s elvonni a legártatlanabb kedvteléstől, sőt magától az illendőségtől is.

A próbák naponként tartatának, s mindegyikével növekedék a közelítés Erzsike és Kornél között. Szerepeik egymásba folyának, s ezeknek biztosságait, Kornél csakhamar áttudá vinni életi társalgásába is a leánykával. Epedő pillantatok, édes nevezetek, átkarolás, elkerűlhetetlenek voltak előbb a szerepben, később eltürettek azon kivül is, s

végre szokottak és óhajtottak lőnek párunknál, hol szolgált az alkalom.

Eljátszatott a darab, s közelégedéssel fogadtatott az a nézők által; egyedűl Pista, ki a cselédséggel és szülőivel köztök vala, mene ki dúlottan a nézőhelyről. Egyszerre idegen lőn Erzsike neki, az új pálya, melyen föllépe, a színi képzetes köntös, kifejtett új tulajdonok, rangos test-állás, szavak, mozdúlatok, mind borúsan érezteték vele, hogy leánya felibe szökék neki és paraszti sorsának. De még inkább dúlta őt, látása a Kornél és Erzsike szerepei kölcsönös biztosságainak. Kínosan gyűrte e látásra össze, kezében tartott kalapját, s az e mellé Erzsike által tűzött virág, tépetten volt elszórva körűlte a nézőhelyen. Annál élénkebb öröm zajgott Erzsike atyja keblében. A sok magasztalás, mely leányára, a sok örvendezés, mely magára, úri rendek által halmoztatott, megszédíték a hiú öreget, s kiskorig magát az aggódó anyát is. Ezen utóbbinak az urakkali tartás nem vala inyére soha, s játékszíni szabadságok pedig, mint igen szigorú erkölcsű, s a babonáig vallásos egyszerű személynek, csaknem botrányok valának. De ő igen szokva vala, a háznál nem ügyeltetni akaratjaival.

Ágnes, az Erzsike anyja, szelid, kegyes lélek volt, ki békében élt az egész világgal, s istenéveli, lelkéveli békéjét, első boldogságnak tartotta az életben. Vallásossága némi buzgólkodással, áhitatos ábrándozással volt párítva. Sejtései valának arról, hogy a csodák kora nem múlt még el, s az égnek

közvetlen munkálkodásai, nyilvánok most is a világi eseményekben, és emberi sors változásaiban. Lelkének ezen irányát nagybátyjától kapta, ki klastrom kapusa volt, és gyakori a háznál. Képzeletünk, ha bár homályosan is, rendszerint szokott az emberekhez valamit ragasztani körzeteikből, udvar fényéből az udvariakhoz, hatalomból a nagy hivatalok szolgáihoz, és kegyességből az egyháziakhoz. Így a nagybátya is, hírében állt a kegyességnek, annyival is inkább, hogy szavaiban igen szerette a földi dolgokat az égiekkel viszonyba és közvetlen érintkezésbe hozni. A klastrom képzelet-ragadó vad tájú fekvése, rejtélyes magány, szerzeti áhítatoskodás, és agg legendák olvasása, lángba kapák tüzes képzeletét, s minden tudománya csak emésztetlen olvasásból állván, nem vala lelki ereje, megtisztúltan fogni fel az eszméket. Homályban bolyonga a két élet között, és számos zavart képei közt csak ezen egy vala tiszta neki, hogy lélek-nyugalom, első kincs a földön. Mind ez, mind amazokból egy kettő, átszivárgott Ágnes lelkébe is; mert nagybátyja tiszteletben és szeretetben állott nála, s annak leendő örököse volt. Különösen, mint valószinűt fogadta el Ágnes nagybátyjának azon hiedelmét, hogy születésünk napja, legfontosabbja életünknek; mintegy csirában rejti az egész világi sorsunkat, hogy annak minden körűlménye jelentő jóslat az értőre nézve, hogy az ég keze nyilván mutatkozik születésünkkor, s csak vakságunk oka, ha nem látjuk azt. Egy-e, úgymond a nagybátya, bár mikor veted magodat?

mily időszakaszban, mily hold-fertályban, mily helyen, mily időjárásban kelt csirába magod? Nincs-e mindezeknek befolyásuk, és sok más látatlan apró körülményeknek elhatározó hatásuk reá? s ha avatva vagy a természet titkaiba, nem jósolhatod-e bizonyossággal meg csirád felől: mi tenyészést igérhetsz annak? Láttatlan szövődések munkálnak a természetben, miket hatalmas kéz szövöget, s véges gyarló elme csak sejteni tud. Bizonyos környezetek fogadják születésénél az embert, melyek mind befolyást és hatást gyakorolnak a zsenge testre és lélekre nézve. A nyájasan mosolygó nap vidám lélek-irányra deríti, a borongós idő elnyomja azt; az évszakok és hónapok különféle légmérsékleteikkel, égjelek, természeti tünemények, világi események — mind kisebb vagy nagyobb mértékben befolynak a gyermeknek sorsába.

A nagybátyánál ezen eszme ritkán halada puszta jóslásnál föllebb, győződve lévén a felől, hogy véges elme a természet és sorsunk titkos rugóit el nem láthatja; de Ágnesnél egy kis babona is fért ez eszméhez, s ő kiterjeszté a nagybátya eszméje alapját, az évenként előfordúló születési napokra is. Gonddal, olykor aggodalommal lesé, családja ezen ünnepletein a jeleket; s minthogy egy egész évnek hosszú folyama, örömöt, bánatot, jót és rosszat, vegyesen nyujtogat, akként vala rendszerint jóslásaival, miként az szokott lenni, ki álmainak hiszen, mikből a teljesedteket kiemeli, és mellőzi azokat, mik be nem teltek, csakhogy hiedelme ne csonkuljon. Egyébiránt kegyelő tisztelése azoknak,

kik és mik a valláshoz közelebb vagy messzebb tartoznak, öröm és vágyás az egyháziak után, nyájas gyönyör, ha a lelkiekben magát rendben érzé, s pontos áhítatosság — valának Ágnes tulajdonai, s ezekben nevelé Erzsike leányát is. Kedvteléssel tette ő meg buzgóságait, örűlt az előforduló szent szokásoknak és ünnepeknek. Ezekre vidáman tette előkészületeit, tisztogatott házában és háza körűl. Mert külső belső tisztaságnak, így tanítá vala őt nagybátyja, akként kell állni a halandónál, mintha szállásra várná az égieket, s mit is tehetne egyebet érettök? Erzsike, anyja leánya volt e részben. A világért sem mulasztá vala el a lelkieket, ha Ágnes elnézte volna is a mulasztást, s a mely napon nem vala elégedett áhitatosságával — mert egyébb súly mégnem nyomá ártatlan lelkét — elégűletlen vala ő napjával és önmagával is.

Színjáték-óta mindinkább távozott a szerelem bizalmas angyala párunktól. Minél fentebb dagasztá a hiuság Erzsike keblét, minél elégedettebb vala ő önmagával, annál kevésbé vala az körűlményeivel és Pistával. Szűk lőn egyszerre neki az atyai ház és sors, képzete és kívánati vágyva lebegének mindkettő felett, unottak lőnek előtte durváknak tetsző eddigi foglalkozása és társalgása. Rangosabb viseletet, állást, járást, szokást és szavakat ölte most magára. Anyja békétlenűl csóválta fejét e változásokra, s a mint leánya, eddig leeresztve viselt haját is, fésűre kezdé feltűzni, kitört aggodalmaival. Édes leányom! így intette Erzsikét, nincs ég áldása a kastélybai járásidon! A mely sor-

sot elhagysz most, viszont el fog az hagyni téged, és a melybe vágysz, nem fog felfogadni soha. Falu gúnyja leszesz édes gyermekem és sírja szülőidnek! Erzsike engesztelé jó anyját; de haja fésűn marada feltűzve.

Pista kínja még sulyosabb lőn. A lányka azonfelül, hogy serkedő indulat vonzá őt Kornél felé, és naponként hűté régi szerelmét, hasonlítgatni is kezde most Kornél és Pista között, mint vélhetni, ez utóbbinak kárára. A keresett csinosságú, a tetsző alakú, a mézes ajkú, világban és szépnem körűl forgott városi uracska, és a durczás együgyü paraszt ifjú, kinek tiszta szivében tiszta szerelme vala minden érdeme — hatalmas ellenetek valának. A lányka csábult képzete mindinkább kifestegeté ezeket, s jó Pista mindinkább sülyede szive előtt. A most különben is durczásabb, borúsabb ifjú, parasztabbnak tetszék neki mint eddig; ízetlenebbek valának előtte jó kedvében tréfái, és tűrhetlenebbek borongásiban szemrehányásai. Naponként sűrűbbek lőnek köztök a zajos szóváltások, daczos meghasonlások, s sziveikből száműzve vala a békés bizalom és szerelem arany boldogsága!

A falu suttoga, mert az öreg juhász szerte dicsekvék, az udvar szobaleányi locsogának, Erzsike pedig rangosan kezdé magát hordani; és Pista sokat halla mindenfelé, s csakhamar sejté az ölyvöt galambja felett. Egy csapással kivánt keresztűl esni mindenen, s komoly szót intézett este a forrásnál Erzsikéhez. A lányka tagadott mindent, irígy rágalomnak nevezte Pista híreit s enyelgve

tört megnyugtatni kedvesét; de ez borús maradt, s megkapva kezét Erzsikének, dombra vonta fel őt magával a feszűlet alá. Erzsi! így szólt hozzá halk ünnepélylyel, isten ege és szent képe alatt vagyunk itt; az itten tett fogadást nem kapják el könnyű szelek; tedd jobbodat a feszűletre, s úgy mond tisztán, ha mondhatod: szeretlek! Erzsike borzadt eleinte megtenni a fogadást; de szíve még semmivel sem vétkelte őt, a történteket, mint ártatlan játékot, vádtalanúl tüntette az neki elő, s most titkon föltette magában: nem menni tovább; s így reá tette kezét a feszűletre s lassú hangon mondta: szeretlek!

Úgy áldjon isten! kiáltá életre derűlve Pista, s karjai közé szorítá a leánykát. Most menj haza, válassz bárányt a lakodalomra, új boron haza viszlek. Faluba tért Pista vigan, haza merűlten Erzsike; mert ez utóbbi nem volt egészen tisztában saját érzeményeivel. Szerette ő Pistáját; de ily rögtön, már néhány hétre lekötni magát örökre vele, most midőn oly kedves vonzalmak zsibongtak képzeletében, és szivében az udvar felé, nem vala inyére. Szakítva legyenek-e egyszerre azon nyájasan fonódott szálacskák? paraszt háztartásba temettessenek-e örökre oly ragyogón fejledezett tehetségei? feledésnek adassék-e a szives úrfi, és tőlei becsűltetés? Paraszt menyecske legyen ő is, mint a többi, s nem több mint paraszt menyecske, oly szerte magasztalt kecseivel? Tehát atyjának nemessége, vagyona, olykori igérő szavai, csak eddig terjedének-e? Ekként tünődék most Erzsike,

ekként tűnődék még gyakran, ha atyját hallá; de anyja szavai Pistához hajták őt mindíg, s tett fogadásához. Segíté ezen utóbbi hangulatát az is, hogy az udvar egy pár hétre elutazék; segíté áhítatossága is, mert Erzsike anyjához szegődék most, templomot jára vele naponként, mintegy erőt és segélyt nyerni megszentelt fogadásának.

A hiúság legveszélyesebb, mert legmakacsabb kerítője az ártatlanságnak. Nem kiirtva, csak elaltatva volt az Erzsikénél is. Megjött az uraság, s Póli is új férjével, hogy atyját magához szállítsa, és rendelkezéseket tegyen. Az öreg báró Regéczy tudta, hogy kedves faluját meg nem mentheti, s abba mint sajátjába nem jövend többé. De ez szokott kedvét nem csüggeszté; mulatozva kivána megválni attól és szeretett jobbágyitól. Mi szükség, úgymond, az élet közbeeső felvonásait is úgy akarni végezni, miként a végsőt vagyunk végezni kénytelenek? Sorsunk többnyire csak úgy csüggeszt, ha magunk csüggedtünk előbb; vidám szíven fúlánkja szakad!

Álló hétig űzte víg mulatozás egymást az udvarban, cseléd és jobbágy vígadott jó ura körűl, s Kornél az utolsó napra ismét színdarabhoz készűlt, a szabadban, a kert egyik kies osztályában szándékozván azt eljátszatni.

Követ mene ismét Erzsikeért. Épen anyjával vala ez, s a követ azon izenettel küldeték vissza, hogy a leányka beteg. Anyja adá az izenetet, mert Erzsike nem vala képes adhatni azt. Egyszerre felriadának lelkében vágyai, és képzetében azon

jó órák, miktől a kegyetlen izenet megfosztandja őt, a víg mulatozásnak azon nyájas alkalmai, miktől, hogy anyját meg ne hazudtolja, egész héten elmaradni leend kénytelen. Bús kilátása könnyet fakaszta szemeiből, szívesen óhajtá vala visszahíni az elsietett udvari követet.

Másnap az öreg juhász komoran tekinte felváltva Erzsire és anyjára. Mi bajod leány? kiálta amannak, beteg vagy? Erzsike tagadá. Mit komáztok hát? mondá az öreg, az ifjú nagysás aszszony megszólított az udvarban, s kérdé hogy mi bajod? mert rosszúl voltál midőn érted küldözött. Szemet meresztettem s mondtam: semmi bajod! csak anyád fejében motoz a betegség. Megigértelek, öltözzél, lódulj! de becsületet tégy, a mint illik! — Az anyja kifogásokat mere férje előtt. — Ej mit? dörge ez, vagy látjuk jó öreg urunkat valaha, vagy soha sem, s ilyesmit sem tennénk meg utoljára kedveért? Mi szükség tokban tartogatni a leányt? nem rágják el fülét az urak is! — Erzsike öltözött, titkon örvendve, hogy parancsoltatott az, mit szíve óhajtott, s felelet terhe nélkül tölt be titkos kivánata.

Kornél, egy felvonásu kurta darabot választott ki, hogy tanulások ne terheljék a játszókat, s gátolják rendét a mulatozásnak. Pótlékul a báró kép-gyűjteményéből szemelt ki darabokat, hogy azokat néma ábrázolatokban adhassa elő. Kálmán nem igen vala barátja ezeknek, s kihagyatá magát adattatásaikból. Annál nagyobb hévvel fogá azokat Kornél, fortélyosan használva az előforduló

különbféle helyzeteket arra, hogy a szép paraszt leánykát közelébb vonhassa gerjedelme körébe. Együtt adák a főbb szerepeket, miknek gyakori biztosságaik, midőn tag tagot, lehellet lehelletet ért, mind megannyi sikos kisértetek valának Erzsikére nézve, s elárulák Kornélhoz pártoló szívét. A próbák naponként ismételtetének, s naponként inkább feledé Erzsike anyját és Pistának adott fogadását. Homályos mámor fogá el szíve érzelmeit, egyfelől hiúság s az úrfi iránti égő indúlat, kapák képzeletét lángba, másfelől bizakodás önerejéhez, de még inkább ismeretlenség az ártatlansága felett lebegő veszélylyel, tarták aggtalan ámulatban eszméletét.

Mulatságra és tánczra vala a falunak vénje és fiatalja, az úri kastélyba felszólítva. Vénje nehéz szívvel és aggódva jelent meg, mint utolsóra jó ura körűl, a fiatalság feledve víg jelenben jövendőt, víg kedvvel szökdelt elő. Sarkantyú pengett, kancsó forgott, leány pergett — egyedűl Pista sarkantyúja nem pengett, egyedűl Erzsike nem pergett! Pista az ifjak mellett állt boszúsan, Erzsike az urasággal szorongó kétkedésben: maga feleihez vegyűljön-e? vagy amazzal néző maradjon? Kálmán, Kornél, Szögváry s több uracskák, közel hozzá üzték tréfáikat, s ritkán maradt előttök nevetség nélkül valamely ügyetlen mozdúlat, vagy idomtalan szökdelés, mely a falusi parasztság tánczában oly igen természetes vala. Erzsikét büszke szégyen is tartóztatá, ily gáncsoknak tenni ki magát. Ez vala az ok, hogy keresett szín alatt

kosarat ada Pistájának, a mint ez sok tűnődés után arra birá magát, hogy tánczra felkérje kedvesét. Hátravonúlt Pista, s nem sokára eltűnt az udvarból. Erzsike szíve keményen dobogott, de Kornél nyájas szavakat sugdosa körűlte, javallá ízlését, hogy oly buta tolongásban magát lökdöstetni nem vágyik, s a lyánka szív-dobogása elnémúla. A többi paraszt ifjú, Pista szerencsétlensége után, úgy sem meré felkérni többé a félkisasszonyt.

Az utolsó próba tartatott. Pista nem maradhatott tovább. Egész héten nem volt Erzsike háza felé; csak otthon ablaka karikáin keresztül leste a lányka udvarbai menéseit, s mindenkor bevonúltabb szívvel fordúlt el attól. Táncz-óta dúló gondolatok és föltétek költöttek lelkében; s nem tűrhetvén tovább kínjait, subát öltött s bevágott kalappal kerűlt az udvar kertje háta mögé, hol a palánk nyilásain át leste lányának tevéseit.

Kornél felügyelése alatt, épen az elő-színnel bajlódott a cselédség. Deszka-állások rakattak, s ezekre félkörben narancs-, czitrom-, gránát-fák, és oleanderek tétettek fel az üvegházból. Mindenki segített, foglalatos volt Erzsike is, galyjat kötözött öszve, hol ritkább vala az árny, s tisztogatott az úrfiak víg enyelgéseik között. Új hozatalért ment a cselédség, egyedűl Kornél maradt a színnél és Erzsike, ki egy fácska száraz harasztjának letisztogatásával foglalkozék. Kornél nem sejtve tanúszemet, a lányka möge simúla s gyönge öleléssel szép hó nyakára csókot nyoma. Tűré Erzsike a merést, de nem viszonzá azt, s Kornél újra arcza

— Ez az én jegyesem! — ismétlé Pista . . .

után hajlott, a mint őt hátul izmos kezek ragadák meg s eltaszíták a lánytól.

Úrfi, rengettét! ez az én jegyesem! így dörgött hozzá Pista villogó szemekkel, és csukott öklei borúsan fenyegetőztek felé. Hátrariadt Kornél e véletlen előtűnésre, s hol az ifjúra, hol a halvány reszkető lánykára tekintett. — Ez az én jegyesem! ismétlé Pista, s karon fogá a lányt. Ez magához ocsúdék, mert Kornél arczán gúnyos mosolyt sejte, s a cseléd is közelíte. — Még korán sem vagyunk oly messze! mondá Erzsike élesen, s Pista kezéről lerántá magát. Pista némán meredt szemével a leányra, megfordúlt, s eltűnt előle. S ez a gulya után való, jegyesed? kérdé Kornél; sajnállak lányka, hogy így veszted el magadat; te többre születtél! Erzsike mentést dadogott, szüléire vetett, s az egybekelést bizonytalan háttérbe taszította. Kálmán jött a cselédekkel, rendezve volt minden, s Erzsike szorongó szívvel ment haza, elsietve és szemet elfordítva Pista ablakánál.

Még szorongóbb szívvel játszá másnap szerepét az előadásnál, a nézők közt vélvén Pistát, kinek zajlását rettegni kezdé. De Pista nem vala jelen; nyugtalan kínokban sinylé át otthon a játék alatti hosszú órákat, s csak szüléitől hallá a gyászos híreket; híreket, mik fenékből felforgaták lelkét.

Tóth Erzsi, annyi mint úrnő! mondá a gazdáné; teli az udvar és falu vele. Más után tekints édes fiam.

Pista szája nevetésre vonaglott, és kiomlott az ajtón.

Még e történet korában, minden szerelmes szövetkezés czéljaúl, csak tisztességes házasságot remélt a falu becsületes népe; azt remélt Kornél és Erzsike közt is. Pista sem tudott mást gondolni, csak az nem fért szívébe és fejébe, miként feledheté a lányka régi szerelmét, hűségét oly hamar? miként tett fogadását a feszűlet alatt?

Élet vagy halál! így kiálta fel egyszerre; berohana szüléihez, ezektől nagybátyjához, ki kérőnek vala kijelelve, s másnap szokott szertartással kéreté meg magának Erzsit.

A lányka szerette Pistát, lelke mélyében ő ült; de képzete már idő-óta a Kornél körűlményeivel, nyájas simaságával és míveltségével festegette őt. Kornélnak nem annyira személye, mint rangja és míveltsége volt előtte kedvelt, szívét Pista birta. Azonban a kertbeni utóbbi kirohanása, homályos idegenkedést szült iránta keblében, mi után új kedvetlen oldalát ismerteté meg ebben vele, s némi okai támadtak remeghetni a jövendőtől. Szüntelen hangzottak füleibe Kornélnak szavai, hogy vesztve van, hogy többre született.

Atyja még mélyebben rántá be őt az örvénybe, mint saját szive is. Őt, leánya tekintetéből több kegyes szavakra méltatá most az uraság; így alkalmat nyere annak szájából hallani leánya dicséreteit, de egyszersmind Pólinak azon megjegyzését is Pistáról, hogy egy idő óta igen eldurvúlt, és Kornél azon sajnálkozását, melyet már Erzsike előtt tett vala. Ezekhez járúlának az udvar és falu suttogásai, saját szíve nagyravágyásai, követelt ne-

messége, lánya tulajdoniróli magas képzete, s mindezekből azt voná ki magának, hogy a Kornél és Erzsike közti házasság nem fogna lenni lehetetlen. Gondolatlan szókat ejte otthon, s bár az anya főt rázva azokra, sátán sugallatinak nevezgette is azokat és vétkes felfuvalkodásnak: lobbanó olaj valának azok még is, rangkóros hiúságára nézve Erzsikének.

Azonban mindezeken is diadalmas lőn, ennek Pistáhozi meggyökerezett szerelme, és vallásossága, mely szent fogadását lelkiismeretesen őrzé keblében. Övé vagyok, mondá magában, isten előtt vagyok övé; de azért martalékaul nem kötöm le magamat. Érdemeljen meg, mi előtt sajátja lennék, nyájassággal, kedv-előzéssel, miként Kornél úrfi s az uraság bán velem; tanúljon előbb engedő, simúló lenni, s ne kivánjon minden akaratot, durva paraszt férjként magához rántani; nyújtsa így idő alatt előbb kezességét nekem, hogy becsűlt nője, nem pedig heves forranásinak rabnője leendek — s kezem övé, és senkié másé a világon.

Így gondolkozék szerelmében Erzsike, vagy tán hiúságában így ámítá magát; mert bár gyöngédebb érzelmű vala is, semmint hűtlen akart volna lenni; de vágyai közt homályosan leskődék még szive fenekén egy, mely idő-nyerést óhajta; és az az emberi szívben rendszerint mételyre mutat, ha a jóban gyors elhatározás helyett, időnek és történetnek kétes hullámain rengeni vágyik.

Pista kérője nem vive ugyan rendes fonású kosarat haza; de a Tóth-háztól adott válasz, a

Szőke-háznál nem vételék egyébnek. Az öreg juhász ifjalta még leányát, Erzsike időt és föltételeket kivánt, s Szőkéék a rang-kórságot átkozták. Pista pedig elmarjúlt lelkében, bizonyos jelét látni vélvén lánya hívtelenségének. Lángolva fájdalmában bolyongott szét a határban, látta a dombról udvarfelé sietni Erzsikét s viharként dúlt keblében e látás. Estére borúlva, szerelme tanyáján a forráshoz simúlt, kiszólíttatta anyjával, kit a ház-ajtóban talált, Erzsikét, s elöntötte a leányt kitörő szemrehányásival. Ez egy pár órával előbb vőn nyájas búcsut Kornél úrfitól, s annál szigorúbb ellenetben álla most lelke előtt, a szerencsétlen ifjúnak durva zajoskodása. Még élénkebb lőn szívében azon föltétele, hogy az ifjat megtörje előbb, mielőtt magát birtokába adja. Méltóságos és némi sértett büszkeséggel telt állást vőn tehát magának, s egyenesen kitárá Pistának, hogy szívét, kezét elraboltatni nem engedi; mindkettőhöz csak nyájas figyelem és sima tisztelet fog vezethetni. Kegytelenűl fordúlt meg e szavakra s betűnt a ház ajtaján.

Pista helybe meredve maradt egykorig. Világos lett lelke előtt elhatározott boldogtalansága. Erzsikét nem látá így soha. Kisasszony beszélt belőle velem, gondolta magában, és fogat csikart. E mellett a lányka fülében arany-függőt sejte meg, mint vélé, Kornél úrfi ajándékát; mit azonban Póli dugott volt búcsuzáskor, kegye emlékeűl oda.

A szenvedő szív, mely közel vala mennyéhez egykor, nem szokhatik mindaddig vesztéséhez, míg minden remény-szálacskát szakadva nem lát maga

előtt. Pista megkisérté még egyszer szerencséjét, s megfárasztá még egyszer kérőjét. Ugyan azon vala a válasz; noha Erzsike szavai lágyabbak, biztatóbbak; de miket mint keveset jelentő szólásformákat, s megszokott enyhítő szereit a kosárnak, felede a kérő híven megadni a kéretőnek. Pistának lelke elbúsult, de kínja benn emésztett csak, panaszt nem hallott szájában, könnyet nem látott szemében senki, szótlanúl járt-kelt, végezte dolgát, s magok a szülék sem sejték a vulcánt, mely belül lángolt. Pista nem átkozta Erzsikét, sőt szíve gyakran hajladozott menteni őt; de forrott indúlatja, boszúja Kornél, s általában úrfiak ellen. Egy pár hétre, mely alatt Pista nem látta Erzsikét, nagybátyja a kérő hírül hozá, hogy az öreg juhász jegy-váltásra viszi be leányát Pestre. Pista ekkor tett le végképen minden reményéről, s habár Kornél iránt nem is birt enyhűlni, enyhűlt a lányka iránt, kit rang és bőség könnyen leszédíthettek egy szegény subásnak szerelméről.

Bizonyos akart lenni még is: igazat tartott-e a hír? s megkémlelte a juhász-házat. Les-bokra mellől látta, miként ül fel szekerére a juhász, s mellé kissé megsápadt leánya. Ég és föld szakadt Pistának szívére, a mint a kocsi elzörrent. Dúlva, vesztve volt neki e pillanat óta minden, rém-árnykényt járt a faluban, irígylett minden öreget, ki nem soká viendi már a hosszú életet, irígylett minden halottat, ki nem kénytelen szenvedni többé! Ily bánatában, nem vala ereje bevárhatni visszatértét az úrfi menyasszonyának, fogá fegyverét, s szeme

után útnak erede. Szüléinek nem vala ez szokatlan; mert fiok az uraság vadászával, vagy csőszeivel gyakran vadászott; de Pista nem tért estvére haza, nem következő napokon is! Pista nem tűrhető bújában a katonaság közé sietett, ellenség és halál eleibe.

Gyulának nyugtalan vala éje, s szemére álom nem ereszkedék. Kornéltól, eddig is titkos valami tolá el őt mindíg, de érzete iránt bizalmatlan vala; mert úgymond, hajlunk azokban, kik bennünket világi ügyességgel meghaladnak, hiányokat találni, hogy mintegy kiegyenlíthessük önmagunkkal őket. Most Pista szavai után, kénytelen vala tudni, hogy Cili kedves növendéke körűl veszély forog; aggódva hánytatá elméjében Kornél figyelmét a lányka iránt, s félté tőle annak nyugalmát, boldogságát. Eltökélé magában, hogy figyelmeztesse őt a veszély iránt, s reggelre kelve el is küldé Vincze a maga legényét, Gyula levélkéjével Várfokra, melyben ez általánosan, nem érdekelve Pista történetét, inti növendékét, hogy Kornéltól, szíve érzelmeivel ovakodjék. A legénynek parancs adaték, hogy a levélkét titkon egyedűl Cilinek nyújtsa által.

Gyula előbb Uzay dolgait hozá rendbe, mi végett Vincze is elkiséré őt, még távol esvén Klárcsi egybekelésének határ-ideje. Gyula reménysége felett boldogúlt a közbirtokosokkal. Zajoskodáshoz voltak elkészűlve eleinte mindnyájan, minthogy előttök heves ügyvédek vezérkedtek; de Gyula halkkal és simán lépett fel köztök, s hasztalan jogvitatások és törvény-dörögtetések helyett, békesen

tört egyesítni a kölcsönös érdekeket. Engedett, hogy követelhessen, s így apró szivességekért fontos nyereséket cserélt küldője számára. Itt közelebbről volt alkalma meggyőzni Vinczéjét a felől: miként minden emberi szív rejtekének van nyitó kúlcsa.

Harsagon Vincze a fogadóba akart beszállni. Nem barátom, mondá Gyula, a mely fát levágni akarunk, tövéhez kell annak állnunk, s a generálhoz hajtata be.

*

A generál egy volt azon kevés férfiak közől, kiknek minden tapasztalásaik és tudásaik kifolyók és tettbe menők.

«Használni ismereteinket, magunk s embertársaink javára» ez vala jelszava, s azokat, kik csak azért tanúltak, hogy tudjanak, régi fegyvertáraknak nevezgeté, melyekben a puskák, kardok, szerszámmal, plengével bírnak ugyan, de sem lövésre, sem vágásra nem használtatnak, s csak rozsda emésztéseinek hagyattak. Nagy tudományú ugyan nem vala ő, de nyílt fő. Elméjének legfőbb ereje abban álla, hogy a hallottat, látottat, olvasottat, könnyen feltudá fogni, és fontolgatásával sajátjává emészteni és alakítni. Előitéletektől ment lelke, kész volt elfogadni minden jót és hasznost, melyet az élet bár mi ágában is tapasztalt; munkássága pedig és szép jövedelme többnyire azonnal létre segélték azt. A külföld hasznos intézeteire, szokásira, találmányaira nézve, józanúl kibírta számolni: mi sikerűlhet hazánkban, éghajlatához, népéhez,

s ennek míveltsége fokához képest? Czéljainak és terveinek kivitelében, gyors, fontoló, kitartó és óvatos vala. Ezen tulajdonok, nemes becsület-vágygyal párítva okozák, hogy Rónapatakynál a maga korában, a fejedelemnek nem vala használhatóbb generálja. Szép csatákat nyere nehányszor számára, és katonai megbizásokban sikeres hasznokat. Ennélfogva tisztelt vala ő udvarnál és seregnél, s a király, számos érdemeit egy kis uradalommal jutalmazá meg, mely a Kamara alatt ugyan nem sokat hajta be, de új birtokosának szorgalma után évenkint jövedelmezőbb lőn. Egy golyó megzúzá vala a generál balczombját, a mint a csatamezőt czirkálá, ez őt nyugalomra készteté; melyet nyert jószágán leányának éle, s a közjónak és jobbágyainak szentele.

Szerény volt a generál, és mások iránt becsűlő. Nincs oly csekély ember, ezt szokta mondogatni, kinek legalább is egy oly tulajdonsága ne volna, mit óhajtnék sajátommá tenni. Forró, de józan honszeretet vala egyik polgári erénye; az, mely nem fúlad el sikeretlen cosmopolitismusban, s minden embertársért hevűl ugyan, de hazafiaiért különösebben lángol. Virágzani látni hazáját, s benne a közjót, édes kivánatja vala lelkének, s ezt maga részéről is telhetően segélni elő, munkás rugója igyekezetének. Nem tűrheté azon káros önzést, melynél fogva személy, osztály, vagy törvényhatóság az állományban, nem mint tagot, hanem mint külön egészt hajlik tekintni magát, s már a seregnél tüzesen ostromlá azon tiszteket, kik ezen önzésből, éllel állának a polgári rendek ellenében.

És különösen az önzést, bár mi alakban találá azt, mindenütt mint ellenséget üldözé, azon hitben lévén felőle, hogy minden közjónak ez szokott lenni közeles, vagy távolas akadálya. Bújkált is az előtte, mert a különben nyájas és emberszerető férfiú, katonai egyenességgel kelt ki a nem egyenességek ellen, s az álarczokat nem igen szerette meghagyni azokon. Ekként rázogatta meg azokat, kik eléggé alacsonykodók lehetének gúnykodni, vagy gyávák panaszkodni hazájok fogyatkozásai ellen, a nélkül, hogy részükre érte valamit tennének; ekként azokat, kik köz erőre utaltak mindíg, hogy saját restségökre és hanyagságukra mentést vonhassanak; ekként azokat, kik felölték a hazafiúság palástját, vele haza emberei, alatta pedig magokéi valának. Ez utóbbiakat útczai koldusoknak nevezgeté, kik szüntelen imádkoznak, de nem kegyes indúlatból, hanem alamizsnáért.

Katonaságbóli hazatértével, meglátogatá a megye gyűléseit, s első gondja volt jelentni a fő- és alispánoknál, hogy kiküldetésekben használtatni kíván. Még nem érzem, úgymond, lerovottnak hon iránti tartozásomat. Kardomat ugyan már nem forgathatom érte, de számára egy olaj-ágat még az én karom is elbír, s jó gondolat érhet minden józan, minden használni kívánó férfiút. Mennyi ember nem lopja meg önmagában idejét és hazáját! — Hogy őt is érte jó gondolat, megmutatta a következés. Rabok dolgozó-háza, fegyházak czélszerűbb rendezése, megye oltványos és epres kertjei, pontos rendet tartó árvaszék, útra, töltésre, hi-

dakra szánt tőke-pénz, s több efféléк, mind az ő kivitelei valának a megyében; mert Rónapataky, javaslatai és tanácsai mellett, nem voná meg sem munkásságát, sem erszényét, hol hasznost kezdeni vagy kivinni kelle. Hogy őt ezekben tekintélye is segíté, könnyen vélhetni. Nagy polczú férfiúnak szájában, szintúgy tekintélye után óriásodik a szó, miként eltörpűl az a tekintetlen csekély ajkán. Gyakran azzal a csinos fortélylyal éle a generál, hogy másokkal, kiket előre megnyerhete, adatá az első szót, valamely hasznos javaslat iránt. Mert, úgymond magában, a köztanácskozásokban ritkán bírjuk különszakítni önszemélyünket a közjótól, s azt, hogy legelőbb is miénk vala a jó gondolat, legalább is becsűljük annyira, mint azt, hogy használtunk.

A generál kevés beszédű volt, s fecsegésnek esküdt ellensége. Sok szó, kevés tett! ezt szokta mondogatni, s ellen-példányul Spártát hozogatni fel. Azt az embert, ki ha mindíg jól is, de tettek nélkül szónokol, nem becsűlhetem annyira, mint azt, kinek pályája tettekkel teljes, bár ha olykor botlik is közhelyeken nyilatkozataiban. Mindíg könynyebb itélgetni, vagy tett után mondani meg: miként kelle vala cselekednünk. Gyakran egy hadnagyocska is megbírná vesztett csata után mondani: miként kellett volna azt megnyerni. Nemesb és hasznosabb mesterségnek tartá ő, kevés szóban sokat, mint sok szóban keveset mondani; ha bár úgymond, okos embernek ez utóbbi alkalmasint szintoly erőbe telhetik is, mint csekély embernek

amaz. Innen a szónoki erőt és fortélyt, miként azt venni és használni szoktuk, nem sokra becsülte; s e részben már az iskolákban külön vált kedvtelése a septemvírétől, kit különben igen tűrhetett. Az ő mondatai, chryái, szónoklatai mindig legkurtábban estek ki, s háta borzadozott, ha a tanító ezt kiáltotta neki: szélesítsd fiam! dilatáld! vagy ha synonymokkal, és nyomtalan szószaporításokkal állott eleibe. Otthoni nyugalmában, és polgári pályáján még inkább kifejlett most idegenkedése az áradozó beszédektől. Gyakran kikelt gyűlésben vagy azon kivül is, a sujtásos szónoklatok, jóakarat-kapkodások, hízelgések, már mondottak ismétlései és haszontalan, tárgyra nem tartozó szó-terjengések ellen. Különösen egykor, midőn egy fontos közgyűlés alkalmával, az első ülés csupa szónoklatokkal, megköszöntésekkel, elfogadásokkal s a t. tölt el, türelmetlenűl fakadott ki a generál, a főispán asztalánál. Nekem csak azon szónoklat becses, így szólt, mely szerényen maga előtt ereszti a gondolatot, s magát szolgaként amaz után szabja, csak addig terjedez, a meddig amaz, annyit ad elő mennyi elég elegendő köntöst adni a gondolatra, hogy ez illően jelenhessék meg, a nélkül, hogy hasztalan piperével kivenné azt egyszerű formájából. A nyugtalan emberi elme, mihelyt valamiben az alkalmasságot elérte, azonnal, túl szeret sietni, fényűzésre rajta. Ezt teszi már ma gondolatai kifejezésében is. Fényt űz a szavakban, s nem gyér az eset, hogy a gondolat szolgaként sántít amazoknak pompás nyargalásaik után,

vagy néha tőlök végképen is elmaradni kényteleníttetik. Magyar nemzetem, mint ázsiai faj s barátja a pompának és szertartásnak, úgy sejtem, nem szeret utólmaradni ebben is. Szerencse, hogy a magyart a szónoklatokban csak a szó-pompa viszi, s hogy különben a sok szó épen nem tulajdona; mi lenne, ha még francz bőbeszédűség is fogott volna lenni nemzeti bélyege? Kétségen kivül szóözön, melyben a gondolatok apró halacskákként uszkálnának! Én megvallom, óhajtnám a szónoklati mesterkélést kiküszöbölni a főbb tudományok sorából; a valódi szónoklatnak pedig a logica megett nyújtnék helyecskét, honnan ezt szólatnám vele: tartsd lelked előtt tisztán a gondolatot, s megtalálandod az illő szavakat hozzá; ha nem találtad ezeket, nem birtad tisztán a gondolatot, lelkedben és nem ajkadban volt a hiba, s ily esetben én csak üres csengésű szavakat kölcsönözhetek neked, ámításaúl a nemgondolkozó hallónak, bosszantásaul a gondolatot és okot-várónak.

Egy tisztviselő, ki mint erős szónok, birá e részben a megye közvéleményét, megbotránkozék e szavakban. Nem örömest hagyjuk meg másokat kis véleményekben a felől, miben magunkat nagyoknak véljük. Ellenveté a generálnak, hogy a valódi szónoklat nem hagyja el a gondolatot soha, hanem azt varázs-vesszejével, főn kivül a szívhez is viszi, hogy így mintegy beavassa azt hallgatóinál; előhozá: mily becsben tartaték ez a régi görögöknél és rómaiaknál, s tartatik ma is Angliában.

Megengedem, válaszolt a generál, hogy a dol-

got annak meghatározása dönti el: mit akarunk érteni a szónoklat nevezete alatt? Mihelyt ez csak annyit tanít: miként kelljen a gondolatot és okot kurtán, de még is tisztán és kimerítőleg adni elő, s szájat és fület ezen felűl nem fáraszt, mi szavam sincs ellene. De annál több, ha a szónok, oknak alakjába öltözteti a nemokot, győződés helyett indít és ostrommal veszi meg fontolás előtt az elhatározást. A rómaiakban, kikben minden nagyságuk mellett is nem mindent csodálok, soha sem hagyám azt helybe, hogy nálok ítéleteket, szónoki vádlások és védések után hozott a nép. A szónok, miként tiszt-úrnak tetszett mondani, főn kívül szívhez is intézheti a gondolatot és okot; ki áll azért jót, hogy nem a lágy szívhez vitte előbb ezeket, mint a fontoló főhöz, s amaz, mely heves indúlatoknál fogva, hatalmasb bennünk, mint a hideg fő, korábban lepetett meg, semmint ez szükséges szemléjét megtarthatá? Így mi könnyen határozhat győződés helyett fellázadt indúlat, ok helyett rábeszélés, igazság helyett szónoki erő és ügyesség! Cicero, Demosthenes ellenében mi könnyű vala vesznie a legigazságosabb ügynek is! Mi az ángolokat illeti: sokat óhajtnék átlopni hazám számára tőlök; de a több órai tág szónoklatok, szintúgy mint csaknem seperhetetlen szűk kéményeik, és megszámíthatlan szegényeik is, bizony nem ezek közé tartoznának.

A főispán, s utána többen azt jegyzék meg, hogy több esetek vannak, mint milyenek a nemzeti és megyei ünnepélyek, mikben az úgy neve-

zett ékes-szólásra szükség van a házában. A magyar, úgymond, sokat köszönhet fényes szertartásainak, s ez azokhoz tartozik. Ezt a generál is megengedé. Én a szó-pompázást, így szóla, oly formán tekintem, mint a parádés katonai gyakorlatokat. Az a sok ezer fegyver egyszerrei csattanása a le- és felkapásokban, egyszerrei lábdobbanás a léptekben, kedves és mulattató ugyan ünnepélyek alkalmaival; de csatákban nem használjuk azokat. Gála-ruhákhoz gála-szavak illenek, s igen megelégszem: ha valaha szerencsések lehetünk, csupán köz tanácskozásainkból hagyhatni ki ezeket. A drága idő-nyerésen kivül, hiszem, nyerni fognánk abban is, hogy józanabbak lennének határozataink. Ez egyszersmind nyakát fogná szegni egy köztünk károsan divatozó neménék, vagy az önzésnek, vagy az álszeméremnek, minélfogva sokan átallnak szólni közhelyeken csak azért, hogy nyelvök nem óhajtott folyó, vagy előadásuk nem az ékesszólásé, hogy így a közügy veszítsen inkább, mint személy. A közjó iránt, úgy vélem, legalább is tartozunk annyi érdekkel és kegyelettel, ha nem éppen buzgalommal is, hogy irántai véleményeinket egyáltalában nyilvánítsuk. A ki szólni bír, szóljon, s a néma intsen. Önkárhoztatásunkra hallgatunk ott, hol jót elősegélni, vagy rosszat gátlani szavunk lenne.

Efféle kikeléseknek kivánt sikere lett a megye gyűléseiben. A generál közönségesen tiszteltetett, s ha valamelyikét a szólóknak, időn és helyen kivül szónoki áradozások kisértették, elegendő volt

a generálnak nyugtalanúl mozogni székén, vagy csákóját ide s tova rakosgatni az asztalon, arra, hogy a túlcsapongó eszméljen, és előadását siettesse.

Több ilyforma nézetei a generálnak, azért tőnek üdvös behatásokat, minthogy ő türelmetlen hév helyett, kimélő nyájassággal adá elő azokat. Bevárá ő szeliden az időt, melylyel dőlnie kelle az ó rossznak és épülnie az új jónak; éretlen tüzeskedéssel nem fojtá el a kelő csirákat. A magyar alkotmány, úgymond, terebély százados tölgy, vén derék új sarjadékokkal; ám forogjon fejszéd dísztelen, csonka, és akadékos ágai közt, de tisztes vén derekát ne bántsd! Egyedűl ott lepé meg őt a türelmetlenség, hol önző fondorkodást sejte. Szavai honszeretettől lángoló kebelből keltek mindig. Semmi mozdúlat nála nem utasított rangra, vagy tekintély-követelésre; innen elhatározottan bírta a generál megyéjében a tiszta hazafiúság közvéleményét; mely a közjóért égő szándékait mindenben híven segélte elő.

Otthon, Máli kedves leányának nevelése és boldogítása foglalák el gondjait, és atyai lágy érzelmeit. Ez vala szeme fénye, s lelkének kéjes nyugpontja. Irántai lágyságát, engedékenységét, szíve nem vala képes korlátolni, vagy csak rejtegetni is; bár miként óhajtá is ezt leánya javáért, bár miként kárhoztatá is magában, a gyermekre nézve ritkán nem ártalmas szülei engedékenységet. Máli azt teheté, mit tenni kedve tartá, szabad úrnéja lévén magának és kedvteléseinek; s ha bár jó

szíve ritkán is élt ezekkel vissza, de majdnem a szelességig eleven indúlatja, megkapá őt gyakran, s nem egy gondolatlan tettre ragadá. A szerető atya időtől remélte orvoslását ennek, s elégedve azzal, hogy kedves leányának szíve tiszta és jó, nyugalommal hitte, hogy a heves vér majdan kijátssza magát, és kizajlik, mihelyt azt a komoly élet gondjai fogják csillapítni; s e jó reményben nyájas estét várt maga élte hanyatló napjára.

Máli Kisrétről két nyájas képet hozott lelkében haza. Egyik Ongayé, a szép huszár tiszté vala, másik Póli lovagló ruháját s a lovaglást tüntette óhajtása eleibe. A testhez delin álló köntösben a deli tiszttel lovagolhatni, nyájas kéjű gondolat vala Málinál. Azonnal kérelmek alá véteték a jó atya, s nem nyughata ez, míg győződése ellenére is, ólban nem álla Máli paripája, és testen párja Póli csinos köntösének. A generál nem javallá azt, ha a két nem egymással felváltogatja sajátos kedvteléseit, s rendesen fonák lelkek bélyegeinek tartá ezt; de nyugtatá őt azon gondolat, hogy akkoriban divatban állt a dámák lovaglása, s így a divatnak leple alá rejtheté atyai kedvezését.

Máli telhetetlen vala új kedvtelésében. Naponként kilovagla atyja és Uzory között, s mint óhajtása szerint egykori katonáné, hősködék abban, hogy az időjárásban ne válogasson. A ló szelid volt, s Máli a naponkénti gyakorlás által annyira gyarapodék a lovaglásban, hogy a generál már nem kétkede őt olykor egyedűl is kiereszteni Uzoryval.

Így lelé a lánykát Ongay, ki ezredjétől néhány napra meglátogatá vala a generál házát; s most derűle még víg élet Harsagra. Mulatság ért mulatságot, s a lovaglások, mikben most naponként ügyesebb, s a kedves társaságban bátrabb lőn Máli, látogatásokra is kiterjesztettek a szomszédságokban. Uzory, ki terhelve vala dologgal, gyakran elmarada ilyenkor, s általában kevés részt vőn a mulattatásokban; mi azonban szokott elvonódásai miatt figyelmet a háznál nem támaszta.

Ongay és Máli naponként közelebb simúlának, egymásért dobogó szíveikkel, s az engedelem múlta felé, amaz szót ejte a lányka végett a generálnál. Ez korán sejté a dolgot, és nyugtalan vala, mert nem egészen javallá azt; azonban gátolni sem tudá. Édes öcsém uram, ekként felele Ongaynak; én a katonát szeretem, mert közte éltem le koromnak legszebb részét; de nem vőmnek. A leány ezen állapot csillogásától nem lát végig mind azon számos áldozatokon, mikre őt a katonávali férjülés felszólítja. Nem hordom elő azt, hogy neki, míg férje szolgál, bizonyos és állandó laka nincs, hogy az örök marsokban maga és gyermekei részéről, az élet legtöbb kényelmeiről le kell mondania; nem említem azt, hogy ha ideig óráig folytonos lakást nyert, s örömek közt megszőtte kedves fonalait a társalgási életnek, rokonságnak, barátságnak, ezeket egy parancs érkeztére új meg új szívvérzéssel kell ismét elszaggatnia; nem hozom azt is elő, mert csak magamat illet, hogy szüleitől őt többnyire országok választják el; csak az állítom

öcsém uram szíve eleibe: mit érezhet akkor a szerelmes nő, midőn férjét csatába, halál ellenébe menni tudja? miként remeghet szíve minden ágyúdurranásra, melyet távolról hall férjére lövetni! Ezt én tudom, bús tapasztalásból tudom édes öcsém uram, mert boldogúlt szegény nőmet az effélék ragadák el oly korán! — Sötétült itt a generál szeme, és megállott szavában.

Megvallom öcsém uramnak, folytatá újra szavait a generál, hogy a katonát nőtlennek óhajtom. Mihelyt szív-kötelek kötik őt az élethez, azonnal hág ez becsben előtte, s nem barátkozhatik oly biztosan a halállal, melynek szemköztét mindenkor legalább is borzalom nélkül szükség tűrhetni.

A belépő Máli már elhallá ezen utolsó szavakat. Tudta miről van szó, mert Ongaynak ő adott volt engedelmet a szólásra. Édes atyám! ekként esdeklett, megcsókolva a generál kezét, mi készteti Ongayt arra, hogy katona maradjon?

A becsület, édes leányom, felele szilárd hangon a generál. Épen ez az, mit én magyar ifjainkban nem kedvellek. Pár szilvafás szűk telek, vagy egy lány-kötő is, képesek haza csalni őket a dicsőség útjáról, gyakran akkor, mikor már elroncsolt testöknek és fáradalmaiknak jutalma várná őket azon. A generál kikele itten kissé szigorú igazságaival; Máli lopva jelt ada Ongaynak, megértve vala ez, s a további szó elhalasztva máskorra.

A pajzán leány tudta: miként és mennyire bírja atyjának szívét és akaratjait. Alkalmas perczben ismét kezet csókolt nála, kérő szép szemeit félbú-

san vetette fel reá, s édes jó atyám! így esdeklett hozzá oly hangon, melynek a generál nem vala szokva megtagadni valamit, édes egyetlen jó atyám, nem élek meg Józsim nélkül!

A generál, ki már előbb lágyúla, s kinek Ongay minden egyébb tekintetben, katonáskodását kivéve, kivánt vő vala, homlokon csókolá a kis csintalant. Ám legyen fiam! így szóla; kinek gyermeke van, nem mindig lehet az öntanácsú; de várnod kell Máli! ezt veté komolyan hozzá. Háborút rebesget a hír, ilyenkor a becsület nem engedi, hogy tiszt szabadúljon.

Máli elégedett volt, Ongay pedig kéj-örömben. A két gyermeknek szép boldogsága, bizonyosan oda fogta volna tántorítni az engedékeny atyát, hogy azonnal kieszközölje Józsi kieresztetését, hanemha a becsület érzete, mire mindig igen sokat tartott, tartóztatta volna őt ezen lépéstől vissza. Elfojtódott szívvel ereszté el Ongayt ezredéhez, annál is inkább, hogy kedves leányát az ifjú távozta után, szokása ellen majdnem vigasztalhatlannak látá. Napjában órákig állt Máli azon ablakban, mely Józsi útjára szolgált, homályos sejtő sóhajtással fordúlt el mindig attól, s a szellő-játszású könnyű leányka, majdnem feledni kezdte víg szökdeléseit.

De a természet nem tagadja meg magát; úgy bánat, mint öröm hamar elhamvadnak körűltünk, ha azok a kedélyben víszhangra nem találnak. Miként kis folyamnak habjait, megtöri ugyan kissé, gátló szirt-darab vagy fa-gyökér, de túlhaladva rajta,

azonnal ismét békésen folydogálnak azok; akként vala Máli is kis bánatával. Könnyű kedélye, boldogságának nyájas érzete, csakhamar leenyhíték azt; belőle nem marada a szívben egyébb, mint azon óhajtó remény, hogy bár ki ne ütne a háború, vagy bár végezve volna az már.

Újra folytak a szokott lovaglások, s Máli mint már bizonyos katonáné, ezt most több más gyakorlatokkal, több test sanyarásokkal kötötte össze. Aggodalmas atyjának gyakran munkájába került leszólni a hevest ezen gyakorlatokról, oly időkben is, melyekben azok, valódi egészség-rongálások valának. Máli ilyekben gyakran még inkább fejeskedék, szorosabban érezvén magát, ezen tűrésre-szoktatások által köttetettnek, mind Józsijához, mind jövendő kedves állapotához. Azok mintegy nyájas titkos fonalai valának szerelmének, mik őt a távolban jegyeséhez köték.

A generál rögtös fordúltában a lépcsőkön, veszélyesen megrándítá egykori sebes lábát, s iszonyú fájdalmakat szenvede reá. Kötések, zsúrolások és kenőcsök, mik hajdan oly hasznos szolgálatot tevének neki, nem akarának használni most. Uzory siker nélkül meríté ki minden szereit körülte, s a generál szegző kínai annyira növekedének, hogy éjeken át nem juthata nyugtató álomhoz miattok, s gyógyszernek kellett álmot kimunkálni számára. Máli, atyja kedveért, kihagyá ennek betegsége alatt kilovaglásait, annyival is inkább, hogy tavaszi olvasztó szelek is dühösködtek. De később annyira enyhültnek látván atyjának baját, hogy fel-

ülhete, állhata, sőt lépteket is tehete a szobában, egy enyhe fényű napon, nem lehete megtartóztatni többé a nyugtalan leányt. A generál szokás szerint Uzoryt bízá meg, hogy lovagoljon ki Málival, most sem hagyván el, szokás szerint utánragasztni emlékeztetését, hogy a szeles leányra vigyázzon. Most leányom fejében a katonáné motoz, mondá a generál neki, ismerem a nőnemet; gyakran, hogy égő kunyhót olthasson el, kész özönvizet idézni elő. — Egyébiránt nyugodt volt a generál; mert Uzorynak érett józanságát, és leánya iránti gondos figyelmét jól ismerte.

Málinak kedves sétahelye volt a malom tája, mely kies völgyben, agg nyárfák alatt, festőileg feküdt. Itt rendesen egy pár szót váltott az öreg molnárral, és visszafordúlt. Arra tartott kedve most is, ámbár Uzory a csinált töltést javaslá, tartván amott a malom-patak áradásaitól, és a hegyekből lezuhogó vizektől. Engednie kelle Uzorynak, s lovasaink nyugtalan ballagának a hegy alatt elnyúlt, egykevéssé alkalmatlan úton, melyet agyagos sár és vízmosások nehezítettek el. Máli vidám kedvvel enyelge; a bajoskodások, sok kikerűlések, sár- és víz-gázlások, de főkép Uzorynak, mint vélé, kishitű aggodalmai, csintalan kedvre idegzék őt. Pajzánkodott, gúnykodott komoly kisérőjével, ennek gyakori rémültére, apró át-át szöktetésekkel is ingerkedett. Most egy gonosz helyhez jutottak, hol két hegy szoros völgyéről, sebes áradat zajlott le s az utat kétfelé szakította. Nagy volt a szakadék, s Uzory visszatérést javaslott, mert ki-

kerülést hegy és malom-patak nem engedének. Máli nem volt bírható erre, gúnyolta Uzory félénkségét: mi ez a háború veszélyéhez képest? mondá Ongayra gondolva, s minden, mi tőle kinyerhető vala, abból állott, hogy megvárandja, míg Uzory alkalmas átmenést keres. Uzory átmenetelt vizsgálva, lelovaglott a szakadék mentében egész a malom patakáig; Máli az alatt lovával az úton maradt, mely társa után nyugtalan kezdett lenni és kapálni a sarat. Egyszerre azon pajzán gondolat villant meg Máli eszében, hogy különben is nehezen tartható lovát áteressze a szakadék erén, s rémülő Uzoryt meglepje vakmerőségével, melyben azonban veszélyt nem látott, minthogy csekélynek tudá a szakadék árkát. Meggondolni a merést és kivinni azt, egy vala a könnyelmű lánykánál. Neki fordítja lovát a szakadéknak, de a zúgó és tajtékzó habok visszahöktetik ezt, Máli erőlteti, lova újra hökken és hortyogni kezd. Többszöri sikeretlen kisérletek után megvadul a ló s a mint újra makacsúl erőltettetik, felágaskodva megfordúl, s szöktében ülőnéjét leveti. Kár nélkül fogott volna a lánykán keresztül menni a baleset; de a ló, szilajodtában hátra rúgott, s az omló szerencsétlen lánykát gyomorba találta. Élet nélkül feküdt Máli a földön; elfagyott vérrel, arczczal, és eldermedt lélekkel omlott elő Uzory; mely utóbbinak elállott esze, pillantása, s alig tudott annyira eszmélnie, hogy tehesse, mit a leány felocsúdtatására tennie lehetett. Sokára veté fel bágyadt pillantatjait Máli; de szólni nem bíra, és

szemeit el-elhunyá ismét. Kétségbeesés kínjai közt lelé Uzoryt a szerencsétlen atya, ki a haza-futamlott paripákról, rémülten gyanítá a veszedelmet, s önbaját feledve lelketlenül hajta elő. Az ő állapotát toll le nem írhatja. A szelid, szidalmakra fakadott Uzory ellen is, ki merevűltében nem vala képes menteni magát azok ellen.

Karja közt ápolta a generál a kocsiban házáig leányát; kínjában, milyet nem érzett soha, elsötétűlt az élet körűlte. Azonnal küldte egy nevezetes orvosért szekerét, addig Uzory nyujtott Máli körűl segélyt, miként azt bódúlt érzelmei közt teheté.

Az orvost nem lelék honn, s a mint a kocsi üresen tére meg, a generál bősz kétséggel nyomá homlokára két kezét. Nem mintha nem bíznék Uzory tudományában és ügyességében, kit e részben több esetekben becsült, hanem minthogy most gerjedve vala ellene, mint vélt oka ellen lánya bal-esetének, s e mellett mintegy elállottnak látá bódúlt elméjét ennek, más orvost óhajta. Újra elbocsátá tehát más orvosért kocsiját, s míg ez a távolból elérkeznék, lelkére köté leánya gondját Uzorynak. Nem vala erre szükség; Uzory éjet napot az ágynál töltött. Lesett minden változáskát betege körűl, s úgy gyógyítására, mint enyhűleteire fordított gondjának nem volt mértéke, határa. A generál maga is enyhűlni kezde iránta, sajnálva, hogy kifakadásaival élesíté az ifjú keblében azon fájdalmat, melyet miként vélé, önlelke vádolásai már fölösleg is özönlének reá.

Másik, kit Máli ágyától el nem lehete vonni, Klárcsi vala. Ha kedvellé egymást a két lányka gyermeki korban, szenvedélyesen tapada most egymáshoz, mióta Klárcsi visszatére az atyai házhoz. Úgy látszik, két különböző vérmérsékletek, szorosabban kötődnek egymással össze, mint egyezők; amazok egymást egyenlítgetik és pótolgatják, míg ezek untalan hasonnemű érdekekbe ütköznek. Máli elevensége ki-kikapkodá Klárcsit szelid csendéből; ellenben Klárcsi lágysága enyhítgeté Málinak szelességét. Klárcsi vidámabbnak s öröm-vágyóbbnak érzé Máli körűl magát, s ez részint jobbnak és engedékenyebbnek magát Klárcsi társaságában. Nélkülözhetetlen lévén a két lányka egymásnak, nap sem tele el, hogy egymást ne látták volna. Most Máli balesete mélyen zúzá meg a barátnét; ápolása végett elhagyá ez az atyai házat, s betegéhez költözködék által.

Málit iszonyú gyomor-fájdalmak gyötrötték, s untalan csak gyomra szájára mutogatott. Uzory nem lévén tanúja a veszélyes rúgásnak, legtöbbet rótt a lyánka bajából az ijedésre. Gyanított ugyan sérelmet, de nem veszélyest, a vizsgálást pedig, mit másoknál legelőbb fogott volna megtenni, Málinál, ki nem tolmácsolható szeméremből elhalogatta. Eleinte házi szerekkel orvosolta a bajt, s időtől és kinyugvástól reménylett legtöbbet. Lement fűszeres növényekért a kertbe, hogy kötést készítsen a lányka fájdalmas gyomrára, s egy úttal nyaláb-virágot is hozzon fel az üveg-házból, miben Máli mindenkor kedvteléses örömét találta,

s ágyához vitte azt a betegnek. Hintse édes Uzorym, majd sírom hantjaira! szólt alig érthető bágyadt hangon Máli, s könny rezgett szemében. — Búsan tevé virágait Uzory a kehelybe s búsan távozék ki a szobából.

Máli nem javúlt, betegsége óránként súlyosodott; más nap szava elállott, s immár csak kevés jelével feküdt az életnek. Uzory gyógyszertári szerekért küldött, de azt a határozatlanságot eszében és kishitűséget lelkében, mik őt most gyötrék, még nem érzette soha!

Éjfél felé volt az idő, Uzory épen a generál körűl bajlódék, kinek lábfájdalmai a balesetre megújulának, a mint a küldött legény a patikai szerekkel megérkezék, s azokat a generál több szerei mellé, egy ablak-asztalra leraká. Málika igen roszszúl volt. Gyúladó hőségben feküdt, mint látszék, előbb nagy kínok között, későbbre az azokra következett elbágyadásban majdnem elállt lélekzettel. A generál kétségbeeséssel arczában és pillanatában, állott kedves leánya felett, Uzory pedig kapkodó bódulásban forgott körűltei ápolásaiban. Most ez az orvosság-üveget tartá kezében, nem eszmélve, hogy kanala sincs a beadásra. Klárcsi hozá azt kezébe, s az első adagot maga adá be Uzory betegének. A bevétel után nyugtabban vala ez; álom fogá el nem sokára, s ápolói mély csendben ülének mellette, vagy vonúlának el ágyától, nehogy bolygassák nyugalmát, melytől mindenki jó sikert remélt.

Másnap délfelé járt az idő, a mint a megren-

delt orvos elérkezett, s a beteg ágyához járúlt, ki még mindíg mély álomba merűlve nyugodott. Egyszerre gyanúsnak tetszék mind az orvosnak mind Uzorynak, a lányka arczán ülő hideg veríték, s rövid vizsgálás után csakhamar meggyőződének, hogy Málika — örök álmát alussza. A virító lányka nem vala többé!

Uzory kétségbe meredt pillantattal tekint Málika ágy-asztalkájára, s felragadja a gyógyszeres üveget, mely mellett még a kanál nyugvék: hatalmas egek! elordúl bőszült fájdalmában, s élet nélkül omlék össze. Most lövell fény a generál iszonyodó lelkébe; midőn bontatlanúl látja a gyógyszertárból hozott friss üveget, s helyette a hason nagyságú és színű mákonyost találja Uzory kezében. Vért fagyaszt e borzasztó tévedés a háznál minden érben; de a generálnak egész férfiúságára vala szüksége, hogy vesztését, ily vesztését megbírhassa!

A felocsúdtatott Uzory, kivánszorgott, miként sír rémje a szobából, s nem volt látható többé!

Emberi sors: elhalnunk egykor, s ha aggodt öregek, vagy lelkünknek idegenek halnak el körűltünk, megnyugszunk, hogy ezen emberi sorsunk, maga adóját fizeté le bennünk; de ha azok dőlnek is mellőlünk, kikért és kikben éltünk, virító korban, mosolygó örömnek közepette, s mintegy emberi sorsot előzve és kijátszodva dőlnek ki, — elborúl utánok az élet nekünk, elkietlenűl a világ lelkünknek!

A generál, súlyos bújában, szívszorúlásokat ka-

pott, melyek az orvost aggódtatni kezdték. Ez részint azzal kivánta enyhíttetni a bajt, hogy a szegény atya egyedűl ne hagyassék bánatával, s a generál Klárcsit kéré ki atyjától; mert a lányka még egyszer oly becses lőn előtte, Máli körűl tett gyöngéd ápolásaiért; annyira, hogy gyakori futó ámulásaiban önvesztett leányát képzelé benne. Klárcsi, a másért mindenkor kész önszivességével és áldozataival, örömest marada, beszálla Máli volt szobájába, átvevé a generál háza gondját, s csakhamar mintegy leánya lőn ezen családnak.

Addig vagyunk mély bánatunkban legszerencsétlenebbek, míg az idő fordítását reményleni sem merjük, s öröknek véljük fájdalmunkat. Azonban az idő, e biztos szelid orvosa a szenvedőnek, nem marad el tőlünk, s nem mulasztja el a jótevő feledés fáklyát halkkal fellopni sebünkre. A generál nagy vesztesége, újságát veszté előbb, majd edző mérgét, s végre a kínzó bú, bánatos emlékezésekre enyhűle le. Klárcsi szíves figyelmei sokban segélék elő ezen kedvező változásokat keblében.

Az öreg Gyomay, féltvén leánya hírét, már az első hetek teltével visszakövetelé Klárcsiját; de a generál mindíg talála még elintézni valót számára, s úgy tuda érte esdekleni atyjánál, hogy ez mindíg engedni, s új határnapot szabni vala kénytelen. Hónapok telének el így, s Gyomay eszméltetve Szögvárynak némely gondolatlan szavai által, nem hagyá leányát tovább a generálnál. Most kezdé ez először sejteni a maga érzelmeit, mik szívébe észrevétlenül simúlának be. Szivesen fész-

kel keblünkben jó akarat azok iránt, kik kedvelték azokat, kiket mi kedveltünk. Ezen jóakarathoz hála is szövetkezett a generálnál Klárcsi iránt, ki oly szíves önfeláldozással ápolá kedves leányát. A lánykának, a bánatos atya iránti kimélő figyelme, mint tiszta tükör tiszta lelke, ártatlan kedélye, csendes szorgalma, bájoló szépsége, s a mindennapi látás alkalma, nyájas összeszokássá előbb, majd szerelmes vonzalommá nevelték ezen érzelmet nála. Jövendője Klárcsi nélkül, elborúlt tekintete előtt.

A generál hajlandósága nem szűkült meg tápjálékban; bánatja, elvont magánossága, menték gyakori látogatásait Gyomaynál, miket ez leányostól együtt majdnem naponként visszonza. Különben is, főkép ha vendég érkezék a generálhoz, meghívá ez a Gyomay-házat, hogy így Klárcsiban rendezgető gazdasszonyt nyerhessen; ez, a szives, kettőzteté szorgalmait, hogy a hízelgő bizalomnak megfeleljen, nem sejtve, hogy a hálás figyelem borékja alatt, a nyáias szerelem növényét élesztgeti. A generál Klárcsi iránti érzete, inkább forró barátság, érett győződés, hogy boldogíthat és boldogíttathatik, s vágyás örökre oly kedves lélekkel lenni egybeköttetésben, mint heves láng és gondolatlan indúlat vala. A nélkül, hogy büszke becset tulajdonítna körűlményeinek, érzé: miként rangja, vagyona, köz tiszteltetése, nem megvetendő eszközei a világi boldogságnak, s mindezek jó, tiszta, feddetlen szívével párítva, mire már büszkébb vala, nem fiatal kora mellett is olyanok,

melyek egy léha hiúság felett álló lánykát szépen boldogíthatnak. Ezen győződés bátorítá a lányka iránti szerelmét; de más részről háttérben remegteté őt azon ál-szemérem, hogy mit fog szövetségére mondani a világ? Ő ugyan nem vala azon szűkkeblűek és kishitűek közül való, kik minden jó szándékról lelankadnak, mihelyt a közvélemény előitéletét ennek ellenében tudják, sőt gyakran vitézül és győzelmesen harczolt meg ő azzal; de mindekkor bizonyos volt szándéka, czélja, tette tisztaságában, s mindezek nem annyira személyét, mint a közjót érdeklék. Ily esetekben lelki gyávaságnak vélé engedni, s hajló vala az engedőben csak félakaratot, félerőt, félembert gyanítani. Most azonban az álszemérem másként festé finom eszméletének a dolgot. A lányka szép és fiatal, s nem leend-e valószinű a világnak azon gyanúja, hogy éretlen lobbanás gyújtá a korost, a törődöttet felé? A generál eleitől fogva oly kényes volt becsületére, mint városi hiú leányka a maga finom bőrére, vagy is inkább mint szűz hajadon a maga tiszta erkölcsére, s meg is tudta azt gondosan óvni lelkének egyenes tisztasága által.

Gyomay sejté a generál hangúlatát, s terve és reményei, büszke keblében nagyszerűbbek levének. Azonban kevélysége átallá az első szót adni, vagy elárúlni azt, hogy gyanítgat. Így tele el ismét néhány hónap; melyek alatt a generál küzdelmei naponként gyengűlének, s szíve naponként lágyabb érzelemmel hajolt Klárcsi felé. Irántai figyelme szembetűnőleg kötelezőbb lőn, s Klárcsi

meg nem tagadhatá tőle, s nem is akará megtagadni a viszon-figyelmet, a tisztelő jóakaratot. Minden új rendezés és alkotás előtt megkérdeztetett Klárcsi a maga izlése iránt, s rendesen ez ment vagy egészen, vagy csekély változtatással eszközlésbe. A különben is tiszta öltözködésű férfiú, most naponként csinosabb és gondosabb lőn öltözetében, leventásan paripán tevé látogatásait Klárcsinál, vagy ennek ablaka alatt tánczoltatá el büszke lovát. Apró ajándékokat, miket üvegház, kert, s gazdaság nyújtogattak, mert árosabbakkal félt közelférni Gyomay büszkeségéhez, külde naponként a lánykának, vagy a ház egyébb tagjainak; így kölcsönös tervek és kölcsönös figyelmek, a legszebb egybeköttetésben tarták a két szomszéd úri házat.

Külső befolyások, szóra hozták a generál titkát, mely Klárcsit kivéve, nem vala titok többé a környéken. A septemvírné aggódott azon, hogy túladjon Klárcsin, s így véget vetvén fia epekedéseinek, azt más terv felé fordíthassa. Szét nézett az ifjak között, s tekintélye, ajánlásai, és befolyásai, csakhamar feltaláltatták vele a keresteket. Néhány kérő jelent meg egymás után a Gyomay háznál, s köztök olyan is, kitől ez kedvezőbb kilátás hiányában, bizonyosan nem fogta volna megtagadni leányát. Gyomay ennek halasztó választ ada, s miként régóta közleni szokta dolgait a generállal, közlé vele ezt is; most tanács helyett inkább nyilatkozást óhajta. Megtörténék ez; a generál szemérmes zavarral jelenté ki a boldog atyának,

leányához viseltető indúlatját, s katonai egyenességgel kéré meg tőle kezét. Gyomay, lepetten a generál egyenessége által, nem halasztá a szerencsét, azonnal megajánlá leányát; noha titkon illendőbbnek tartotta volna, rangos házak szokása szerint, szertartásosan kéretni meg, s adni ki a leányt. Mindjárt haza mentével, tudtára adá Klárcsinak szerencséjét, s azon örömkéjben, melyben saját szíve, betölt óhajtási közt úszék, nem látá, vagy látni nem akará, hogy leánya halotti sáppadással fogadá a szerencsét. Most tűne fel tiszta fényben minden, ennek lelke előtt. Most érté által a generál figyelmeit, atyjának és nénjének homályos czélzásait, s egyszerre borzasztón elhagyatottnak érzé magát. Atyja menthető vala előtte, de sokszorosan fájlalá azt, hogy Veronka, kit oly forrón szeret, kitől oly forrón szerettetik, s ki az ő Vinczéjeért lángoló szívét ismeré, ellene esküvék boldogságának. Vincze, ki csak ez előtt néhány nappal tévé látogatásait Harsagon, annál becsesebb lőn most szívének, minél közelebb vala ahhoz, hogy örökre elveszítse őt. Remege látni atyját és testvérét, kik boldogtalan ámúlatból boldogságát dulják; rettegett találkozni a generállal, kinek nem tudá: miként számoljon tisztelése mellett, érzéseiről szívének?

A generál nem sejtve a lányka szerelmét, s még szabadnak vélvén annak szívét, nyájas reménnyel jelent meg másnap a Gyomay-háznál. Gála-ruhát ölte, s már tűzve valának erre a vitéz rendek czím-jelei, a mint elpirúlva hiúságra eszméle azok-

ban, s leraká ismét, nehogy viszont hiúságot kisértni láttassék azokkal. Szorúlt szívvel lépett be Gyomaynál, mint olyan, ki úgy követi saját szívét, hogy némi homályos eszmélete van ellene. Szivesen, ámbár némi feszességgel fogadtatott, miként ez ilyes új viszonyban lenni szokott, mit azonban a generál egyenessége hamar felolvasztott. Beszólíttatott Klárcsi, s a generál ütközni fogott volna a lányka halvány arczán, ha Veronka már előbb nem előzi őt azon ujsággal, hogy testvére pár nap óta főfájásról panaszkodik. Szelid, csendes vala Klárcsi, miként áldozatnak báránya, s haló hangja, és bágyadt szemei mutaták a generál előtt, hogy valósággal rosszúl van. Míveltségnek tapintata azt határoztatá ezzel, hogy kimélje a lánykát, s ez úttal mit se szóljon előtte szándékáról. Más tárgyú beszélgetés közt tölte pár órát a háznál, s tisztelő nyájassággal emlékeztetvén Klárcsit, hogy vigyázzon drága egészségére, búcsut vőn.

Másnapra esék a Vincze megkérése és kikosaraztatása. Ezen történet különösen hangozá a ház két leányát. Klárcsi szerelme, Vincze küzdelmei, és szenvedései által, miknek annyi tanúságait adá, új élelmet nyervén, övé lőn a lánykának minden érzete, csak őt gondolá, óhajtá egész lénye, minden csepp vér érte buzga erében, őt czélozá szívének minden ütése, elméjének minden gondolatja. Érzé, miként most még inkább mint valaha, egészen övé s viszon-birásában fekszik üdve; s az egész lányka szerelemmé olvada Vinczéje iránt. Hévvel újítá meg hűsége felől Vinczének tett fogadá-

sát, s lelke lángolásában még arra is erőt érze magában, hogy a generál előtt fel fedje szerelme titkát, s Vinczén kivül másé ne legyen soha.

Veronkának, a gyöngéd lelkűnek, nem fekvék szívén egyébb, mint testvére boldogsága. Ezt eddig a generállali szövetségben vélte elérhetőnek inkább, mint Vincze szerelmében, melyet hajlott oly gyermeki múlékony hajlandóságnak venni, mely játékközben szövődött, s játék közben enyészik el. Klárcsi évekig távol élt Vinczétől, azon hír-szálacskák, melyek őt kötésben tarták vele, oly csekélyek valának, ellenben azon hihetőség, hogy ellenkező szüléi kedvökért, lemondhatott régi szerelméről, oly nagy volt, hogy ellene, bár Vinczéjében nem tudott kétkedni soha, remélleni sem mert jót szerelme számára. Innen már régóta csak szívébe zárt epedés volt szerelme, mely szavakba soha, s csak boldogabb pillanataiban, nyájas ábrándozásokban olvadt fel. Ez volt az, miben Veronka ámult. Nem vélte, hogy még él, s oly erőben él a Klárcsi indúlatja, melyet némaságáról már rég kihaltnak képzelt. De ha nem ámúl vala is ebben, az öregeknek egyezése az ifjú pár egybekelése iránt, mint tudá, igen kevéssé vala remélhető. Ellenben igéző nyájassággal állt lelke előtt azon gondolat, hogy szeretett testvére tőle néhány lépésnyire fog lakni, csillogó körűlményekben, bőség ölében, ragyogó kastélyban lakni. Ehhez járúlt atyjának ezen utóbbi szövetségbeni kéjes megnyugvása; s mi kelle több egy oly szelid jó lelket megnyerhetni, mint Veronkáé vala?

Maga a szerelem vészei közt nem hányattatván soha, nem sejté nyomorát ennek hajója törésének.

Azonban szemet és szívet nyita nála Vincze kérői megjelente. Most látá igazi alakjában az ifjú pár szerelmét, az egymást birhatásában határozott boldogságot, az egymást-vesztés kínjait, a szaggatott szíveket; s kevesebb is elég fogott volna lenni, szerelmök felé pártoltatni lágy szívét. Egyszerre Klárcsihoz és szerelméhez szegődék, s mintegy jóvá tenni törvén, mit eddig a generálért rontott, nem létezett mód és eszköz, miket meg nem kisértett volna, hogy atyjának akaratját és szívét meghajthassa. Sikeretlen volt iparja, nem enyhűlt a megsértetett, s most szebb reménnyel tölt atya; és Veronka habzó gyötrelmében, nem tudta ismét: melyik részhez csatolja magát? a Klárcsi pártjához-e, nem remélni semmit? vagy atyjáéhoz, szaggatni segítni testvére szívét? Kínjai a jónak, a gyöngéd szeretőnek, valóban súlyosak valának!

Emberi szokásunk: azon mély érzelmeket, mik más szomszéd szíveket dúlnak vagy kéjnek mámorával teltnek el, múlékonyoknak venni, s szintoly mértékben bízni ezekre nézve az idő enyhítéseihez, mint saját jelen érzelmeinket örökkétartóknak véljük, miket idő sem orvosolhat. Gyomay nem hegedhetőnek tartá azon saját sebét, melyet a septemvírék az ő büszkeségén ejtettek; de igen is gyógyúlhatónak azt, mely leánya szerelmes szívén zúzatott. A finnyogás elhangzik rövid időn! így szóla Veronkához; a boldogság pedig marad, mely-

hez szívesen hozzá törődünk. Mi szükség tisztességes szerencsét kieresztnünk markunkból azért, hogy kisebbet kolduljunk helyette magunknak.

Ily szavak, s kihunyása Vincze remény-csillagának, visszahajták Veronkát újra az atyja és generál pártjára. Rettege attól, hogy szeretett Klárcsija e habzás mindkét szerencséjétől eleshetik. Az ő javáért, atyja után szívesen elhívé azt, mit öntapasztalásából nem tuda, hogy idő, és kéjes jólét a generál oldalánál majdan megfogják nyugtatni Klárcsi szívét, s ezen kilátás őt arra birá, hogy ez ellen atyjához szegődjék.

Klárcsi eleinte enyhűlést lele abban, hogy kedves nénje az ő pártján áll; ennek vigasztalása, annak érzete, hogy nincs végkép elhagyatva, s létezik kebel, melyen panaszát kiöntheti, ír valának szíve sebére. Annál kínosabb lőn neki újra elvesztenie Veronkát. Saját lelkébe vonúla vissza a lányka, s már csak a generál nagylelke vala végreménye. Eltökélé magában, hogy első alkalommal nyilatkozzék előtte. Veronka ellesé Klárcsi szándékát és remege. Mi leend, gondolá aggodalmában, ha a gerál megtudva a lányka szíve állapotát, eláll, atyja pedig Vinczéről nem fog hallani akarni? Veronka jól ismeré atyja sziklai keménységét, ki ostrom alatt kidőlhet ugyan egészen, de magából engedni nem tud. Szóla tehát jó alkalommal atyjával, s eleibe adá a lehető esetet. Gyomay elhatározottan parancsolá, tudtára adatni Klárcsinak, miként Vincze semmi esetre veje nem fog lenni soha!

Most tehát Veronka testvéri szent kötelességé-

nek ismeré, Klárcsi állhatatosságát venni ostrom alá. Vinczéhezi szerelme nem vala levívható, a lánykának élte, lelke csüggött ezen, s a gyöngéd érzelmű Veronka, kimélve is tisztelé ezt, s ovakodék nyúlni ehhez, miként kedves betegünknek fájó sebe körűl vigyázva motozunk. Ismeré ő Klárcsi lelkét, azon lágy kedélyt, mely csak áldozatokban él, mely csak boldogításban leli fel önboldogságát, s ezen oldal vala az, melyről a lánykát ostromlá. Naponként adá eleibe, azon ható szivességgel, melylyel a leggyöngédebb testvéri indúlat szólhat, miként mi remény sincs Vinczéjét bírhatni valaha, miként tartja sikeretlen hűsége által függőben mind maga, mind Vinczéje boldogtalan sorsát; ellenben áldozó engedése miként fogna borítni két nemes házat örömbe, üdvös kéjbe; mily nemes, és szívéhez mily közel álló lelkeket fogna tenni egy szavával boldogokká; míg saját szíve, ha boldog nem is, de boldogtalan sem fogna lenni ez által; mert mások boldogságának fűző láncz-szemének lenni, egyik szép neme saját boldogságunknak. Végre: hogy a csendes nyugalmas élet, s kötelességünk teljesítésében lelt önelégedésünk, szintúgy nyájas örömökkel kínálgatnak bennünket, habár oly mámorral nem zajlanak is, miként szerelem indúlatai. Mindezekkel addig simúla Veronka mindig közelebb Klárcsi szívéhez, addig festegeté nyájas képekben előtte a jövendőt, mígnem a festmény naponként színesedék, naponként elevenedék a jó lányka lelke előtt.

Ehhez járult a generál tisztelő figyelme, mely

viszontisztelést szült nála: de főkép atyjának kitetsző elégedése és derült nyugalma, valahányszor leányára tekintett, azon büszkeséggel teljes boldogság, melylyel Klárcsiját melléhez szorítgatta, azon lánya érzelmei iránti bizalom, mely kétkedni sem látszott abban: hogy ez tudni fogja mi tevő legyen? De legtöbbet tett mind ezek közt a lánykának lágy lelke, mely szokva volt számba sem venni saját örömét és boldogságát, hogyha a másét eszközölhette.

Igy naponként enyhűle Klárcsi, lelkét azon örömökhez szoktatva, miket alkotandó vala, és háttérbe tolván saját szép óhajtását. A teendő áldozat naponként veszte szigorúságából előtte. Érezte, hogy szíve szerelme mindíg Vinczéjeé maradand, s csak szíves tiszteletnek érzete jutand a generálnak. Új élet nyilik meg előttem! így vigasztalá magát, mi tilthat el attól, hogy régi életem szép álmát át ne vigyem belé? szívemet úgy sem fogja az kötelességeiben gátolni soha. A generál ne tudja meg szerelmemet, nehogy a tudás nyugalmát bolygassa; én pedig kettőztetett figyelemmel, hálával és szorgalommal fogom eszközleni boldogságát, mit ő oly igen érdemel tőlem!

Klárcsinak ily elhatározása után, az egybekelésnek nem állott többé egyéb ellent, mint az, hogy a generál egy német birodalombeli herczeget kívánt előbb elfogadni, ki királyunk seregénél állván szolgálatban, most mint hazánk főhadi kormányzója, katonai utazását vala teendő a vidék felé. A herczeg rokonság volt uralkodó házunkhoz,

jó ember és jeles katona, egyenes szavában és viseletében, minden kevélység és követelések nélkül, s bírta szívében az emberi érdemnek mérszerét, mi már magában is érdem. Mint egykorú a generállal s haditársa egykor a szolgálatban, némi barátságos lábon állt azzal. Egyébiránt a herczeg hajló volt a jó élésre, barátja a víg óráknak, s kerűlője, ha ejtheté, minden feszességnek. A generál, valamint tisztelé rangját, úgy becsűlé benne az embert, s igérkező levelét vévén, örömmel tőn rendelkezéseket illő elfogadásához.

A generál, mindjárt katonaságbóli hazajöttével, fő iparúl tevé magának rendbehozását jószágának, és jobbágyainak boldogítását. Vagyona rendbehozására nézve, az elszórt fekvésű szántóföldeket tagosítá, a pusztított erdőket rendes vágásokra osztá, réteket külföldi szokás szerint javítá és termékenyíté, földjeit kövérité, s váltott vetésekre alkalmatosakká tevé; az önkényes utakat határok közé fogá, legelőt czélosan felosztá, s rövid időn azt eszközlé, hogy határaiban hasznot nem hajtó föld egy tenyérnyi sem marada fenn. Hogy ezen elrendelésben, a jobbágyság megnyugtatására nézve, mely a közelvesztés miatt, a távolabb eső nyerést nem mindenkor képes átlátni, áldozatoktól sem vala a generál idegen, könnyű elgondolni. Ki birtokában rendet nyert, ezt szokta mondogatni, új birtokot nyert az, és békés nyugalmat; rossz számolás tehát fillérezni ekkor.

Jobbágyai boldogításában, azon győződésből indúlt ki, hogy körűlte fő czél gyanánt szükség kitűzni a szorgalom és ipar felbuzdítását. Szükséget űz ez, s kényelmet és jólétet szűl, így gondolkodék ő, s egyszersmind elöli az erkölcstelenséget, melynek henyeség a szűlőanyja. Csak szorgalom köthet valódilag a házához bennünket, mely pályája annak, s csak szorgalom eszközölheti azt, hogy legyen is miért szeretni hazánkat.

A generál négy faluinak majd közepette feküdt a fűvesi állodalmi, egy pár ezer holdat tevő pusztácska. Kies egy falat föld a maga pár nyájas dombjával, búja füvével és szerencsés vegyületű föld-anyagával. Ezt jelölé ki a generál terve kezdő oskolájául. E végre mindjárt hazakerűlte első évében, széttekinte egy alkalmas férfiú után, kit maga czéljára használhatna. Föllelé azt azon ifjúban, kit későbben elhalt öreg tisztje helyébe igtata be. Gonda, jeles készűletekkel kerűle ki oskoláiból; tudomány, józan ész és bizonyos vele született éber ügyesség, valának azon tulajdonai, mikbe a generál reményét veté. Az első évben megutaztatá őt a haza különféle vidékeiben, hogy ezeknek rendszeresebb gazdaságaikat megszemlélhesse, s később józan számolással elhatározni tudhassa azon arányt, melyben különféle részei az országnak, mind külön, mind általánosan, viszonyban állanak egymással, s még sikeresebben állhatnának gazdasági és kereskedelmi tekintetekben. Ez után egy évig maga oldala mellett tartá az ifjat, hogy czéljaiba közelebbről beavathassa. Megismerteté vele

a vidék sajátságait, földnépének lelki, testi és szorgalmi tulajdonait, irányt ada ismereteinek, józanságot ifjúi heveinek, és kitűrésre oktatá őt azon számos előitéletek ellenében, mikkel rendszerint minden új kezdetnek, megvívnia kell. Szívébe nemes büszkeséget olta, előtüntetvén lelkének azon szép czélt és irányt, mely embert boldogítván, egykor háláva jutalmazandja szorgalmait.

Ekként elkészítvén emberét, tizenkét próbált erkölcsű ifjat válogata ki uradalmacskája parasztjaiból; úgy vélekedvén, hogy kelő ivadékot könynyebb nevelni, mint előitéletes korosbat, s a nevelés bár lassúbb, de legbiztosabb eszköze minden javításnak, mely csak előitéletek levívásával jöhet divatba. Kiházasítá saját költségén ezekből a még nőtleneket, s Fűvesre szállítá által mindnyáját. Segélyt nyújta nekik, az ő állapotjokhoz képest tetemest, úri erszényhez képest csekélyt, oly föltétel alatt, hogy gazdaságaikat egyedűl az uraság czélja s Gonda oktatásai után intézendik. Tőn az első években több apró engedményeket is, s atyák és fiak nem ellenkezének, látván uroknak jóakaratját, s ez, már előbb megnyervén számos jótétivel bizalmokat. Nem hiányzott azonban, miként szokott, egy kettő itt is az öregek közől, kik főt ráztak az újításokra, s aggódtak, nem lappang-e urasági érdek és haszonvágy a szándék alatt? Ezeket azzal nyugtatta meg a generál, hogy szomszédban leendenek fiaik, s idővel is az idegenkedő akkor fog térhetni atyja házához vissza, mikor neki tetszik.

Nem tért vissza egy is. Gonda s maga a generál halk kiméléssel, miként józan orvos szokott a lelki beteg körűl, léptek fel közöttök; tanácsló, oktató, példaadó barátaik voltak nekik inkább, mint uraik. Csakhamar nyílni kezde eszök, tágúlni ismereteik, tisztúlni fogalmaik; kedvbe jött ezzel nálok a szorgalom, s közikbe szállott az ezekkel járó vagyonodás. Lakházaik hollándiai csinnal álltak festői díszben, gyümölcs-fáknak árnyékában; kertjök fáit egyfelől drága gyümölcs vonta le, másfelől aprók növekedtek termés alá, rakodt méh dongott gazdag rétjeiken, hajlott kalász rengett zsíros földeiken, vakart marha és velős ló játszadozott szép legelőiken. Úri tanácslóik aprónként tovább haladának. Új s még eddig a vidékben ismeretlen forrásait fedezgeték fel ők az iparnak előttök, s mint gondolhatni, oly czikkeken kezdék ezekett, miknek jutalmaik legközelébb fekvének a rájok fordított munkához. Fűvestől egy kis postányira, látogatott érczes víz állott szép ferdőjével, melynek emésztése a nyári hónapokban, némely kis városéval vetélkedett. A generál gonddal vala erre. Ritka nyári gyümölcsöket óltata kis gyarmatával, és nemesb növényeket hagya termesztetni kertjeiben. Asszonyait finom sütésekre tanítgatá; maga pedig gondoskodék, hogy alkalmas út vezessen a ferdőhöz.

Gonda legtöbbet panaszkodék arról, hogy folytonos ipart nem bír állandósítni telepénél. Arra ugyan reá mentem immár, így szóla, hogy az eddig önkínzással járó nyári munkákat, némi eny-

hítéssel, maga könnyítésével s józan felosztással tegye; de arra nem, hogy a mezei munka végeztével: késő ősz után egyebet munkáljon, mint marhája etetését. Felosztani magát az év minden szakai közt, nem szokhatik.

Gyanítnom kell, felele a generál, hogy itt magyar nemzetünknek lelki bélyege áll leginkább ellent. Köz vádjok az ellene az idegeneknek, mit históriánk is igazolni látszatik, hogy a magyar, nem borzad ugyan az óriási tettektől, nagyszerű munkáktól, csakhogy azok tartósak és hosszas kitűrésüek ne legyenek. Első láng, első lobbanás határoz nála, úgy csatáiban, mint polgári kezdeményeiben, és mindennemű vállalataiban; ekkor ritka erőteljt fejt ki, de azután pihenni siet. Tartósan idegeztetve lenni nem szeret. Tagadni nem merem, hogy lappang bennünk magyarokban bizonyos ázsiai nyugalom-vágy, mely korántsem lomhaság vagy túnya lelki henyeség, hanem önmagunkkali könnyű elégűlés, mely csak akkor ösztönöz tettekre bennünket, ha hír- és dícs-vágy, lelkünknek ezen kitűnő jellemei, csiklándnak, vagy a hatalmas szükség bolygatja fel nyugalmunkat.

Azonban a generál gyógyszerét találá ennek is. Kiválasztá gyarmatából a legszemesebbet, s kosárfonásra taníttatá ezt, mire elég anyagot nyújta egyik falujának rekettyése. A könnyű haszon hamar ingert ada a többinek, s nem sokára az egész gyarmat mívessé lőn a kosárfonásban, s később másban is, a tél unalmai között. Asszonyai fontak, szőttek, oktatás után mindíg nagyobb tökélylyel, s

így a kis telep, néhány év múlva valódi példánya lőn a paraszt szorgalomnak, vídám jólétnek és tehetősségnek.

Gondja volt a generálnak arra, hogy a gyarmat példája ne legyen rejtve tartott fáklya, hanem jótevőleg szerte világítson az. E végre legjobb eszközöknek vélte az ünnepleteket. Bús ház az, úgymond ő, mert teherként vonszolja az életet, melynek ünnepletei nincsenek. Ily helység és nemzet is az! E végett azt rendelte, előbb saját költségén, majd később néhány évi tized-engedésből tőkét alapítván reá, hogy a mezei munkák végeztével, a gyarmatnak baráti és rokoni, mind a négy faluból összegyűljenek egy napon Fűvesen vendégségre.

Felváltó vígságok, apró jutalom-osztások, mulatozás, de főkép megvendéglés, vala ekkor a napirend. Ezen utóbbira, árért, mindegyik lakosa a telepnek, vételkedve, legszebb, legritkább termését adá fel az asztalra. A férfiak mezei termesztményekben, borban, húsban, a nők kerti zöldségben, virágban, asztal fehérneműiben, és sütésekben büszkélkedtek, s a diadal kéjes lőn nekik, látva, hallva, a rokon vendégek csodálkozásaikat. Ilyenkor természetes lett az, hogy egy részről tudakolások, másról utasítások tétettek a szorgalom minden ágaira nézve; s egy fűvesi ünnepély sem múlt el a nélkül, hogy a rokon vendég hasznos ismeretet ne vitt volna gyarmati rokonától haza. Büszkeség ennél, és követés amannál, majdnem csodákat tőnek néhány év alatt, a generál kis uradalmában.

Ezen kívül e lelkes emberbarát, köz éléstárakat építtetett a szükség ellen, s kórházat a nyavalygó szegénység számára. Mindent csekély kezdeteken alkotott eleinte, s miként szükség kívánta, terjedezett azokkal. Így lőn, hogy néhány év alatt helységeiben nyájas udvarok fonódtak alkalmas házak körűl, s ablakról nem sértette szemét, s nem búsította szívét a generálnak, sűlyedt tekintetű és rongyosan kullogó jobbágy.

Ezen szorgalomnak híre ment a hazában, fel egész a trónig. Ha szomszédok, vidékiek látogaták a generál intézeteit, nyájasan hízelgett ugyan ezen figyelem a lelkes férfiú öneszméletének; de a mi édes reményű örömmel töltötte őt, az volt, hogy terjednek köz üdvű eszméi, s a példa, miként szokott, sikeresebben fog szerte hatni, mind ezer szemlődési oktatások. Ez volt egyik kilátása, mely őt a herczeg érkeztében is örvendezteté; úgy hitte tudniillik, hogy a nagyok ügyelő szeme jótékony nap a kelő növényre, a serkedő szorgalomra nézve, s vídám tenyészést önt el azon.

Klárcsinak és Veronkának bő rész jutott a készűletekből, egész napokon át volt dolguk a generál kastélyában. Ez jótevőleg vonta el Klárcsi figyelmét saját szívének érzelmeitől; valamint a cselédnek és jobbágyságnak örvendő figyelme és szíveskedései is, mikkel már előzve tisztelék jövendő úrnéjokat, nyájasan hízelegtek a lányka lágy eszméletének. Érzeni vala kénytelen, hogy itt is mosolygó remények csüggnek elhatározásán, hogy hozandó áldozatja itt is boldogítni fog.

Ez vala azon időszakasz, melyben ifjaink a generálhoz behajtatának. Halkót nála találák, ki most a fejérnépnek, a sütemények alá czifra papírt metszegetett. Klárcsi épen a herczeg leendő szállását rendezgeté, a mint szekerök bezördűle. Megállott a lányka szívverése, a mint a vendégekre ismert, majd ismét sebes ütésekkel zúdult meg az, sejtve, hogy itt a kisértés kínos végórája.

Gyomay borús vala és hideg, szótlan az ifjak iránt, annyira, hogy a generál is, ki rokonságukat tudá, megütközék benne. Veronka, féltő szorongattatási között, tapodtnyira sem hagyá szeme elől testvérét, hogy minden nyilatkozásoknak eleit vehesse; maga fogadá el és szolgáltatá az ifjakat, mikre Klárcsi jelen hangulatában nem is fogott volna lenni képes. Az ő szíve újra küzdé most a vesztés csatáját, újra vérzének annak felszaggatott sebei. Lelkére tódulárak egyszerre a múltnak boldogsága, s a jelennek kínjai.

Annál nyájasabb vala vendégei iránt a gazda. A magyar szíves vendéglátás, különben is egyik jelleme vala a generál szívének, mit ifjaink iránt annál vonzóbban gyakorla, hogy a lelkes, s utazás által több oldalúlag kimívelt ifjakkal nem lehete nem kedves a társalkodás. A generál meghordá gazdaságában őket, megmutogatá nekik kezdő, vagy már folyamatba jött vállalatait, s örvende azon, hogy bennek több részben oly értőkre talála, kik tudják: mit miért kell becsűlni? s úgy jót, mint rosszat különválasztva feltudnak szinte forrásokig kisérni. A lelkesre nézve nyájasabb érzelem, ér-

tők által apróságokban gáncsoltatni, mint nemértőktől általában csodáltatni; amazok gyalázva emelnek, s magasztalva nyomnak ezek.

Gyula lelke kényben úszott, miként Columbé úszhatott, midőn a sejtett újvilágra kihágott. Felköltve, s teljes ragyogásban látta itt maga előtt állani a lelkében szunnyadt szép ideált, teljesedve szép álmait, létrehozva nyájas sejtéseit. Keble büszkén dagadozott a generál új alkotásira. Érzetei kiemelkedve a jelennek szűk köréből, századokon keresztűl terjedeztek előtte. Csupán egy homályos lappangott köztök, mely fanyarúl ülte szívét: az, hogy nem ő vala az első, hogy megelőzteték szép tervei kivitelében; nem ő lehete a szerencsés alkotó, s számára már csak a követés ösvénye álla nyilva. Gyönge nesze az irígységnek fészkelődék mellében; de nem sokáig boronga ez lelke körűl, jobb eszmélete csakhamar megadá lelkének józanságát.

Ó hogy az ember, legnemesebb szándékában, érzelmében is gyarló bír lenni, s el nem felejtkezhetik ön kis személyéről soha? Nem gyáva jelensége-e az önzésünknek, ha honunk javát csak azon föltétel alatt óhajtjuk, hogy általunk történjék az, s mi ragyoghassunk mellette? Oly szűk-e az ösvény jó hazám boldogításához, hogy mással meg ne férhessek azon? vagy csak egyetlen viszen-e hozzá, hogy nekem ne jutott legyen már több tapodni való? A generál egy fáklyát gyújtott meg a maga vidékének, gyújtok én róla mást a magaménak, s többeket szerte a hazának! — Nyugodt

lőn keble, kéjjel telt el a látott javításokra, és tisztelettel a generál iránt.

Vinczének leginkább az tetszett a generál házánál, hogy minden inkább rendre és alkalmasságra volt intézve annál, mint fényűzésre, melynek a generál épen nem látszék barátja lenni. Magok a herczeg elfogadására tett készűletei is, csak anynyit vőnek fel a fényűzés czikkelyeiből, mennyit a szoros illedék elkerűlhetlenné teve. Fényűzés, úgymond a generál, oly országban, melynek még nemzeti gazdasága nincsen, vagy ennek forrásai még dugúltan állanak, nem vihet egyébre, mint szegénységre és erkölcs-romlásra. Én azt épen olyannak tekintem hazámfiainál, mint betegnél az orvos által kiszabott életrendszerek általhágásait. Valamint azon egész gyógyszertárak sem segíthetnek, míg hibás és káros életrendszerét nem változtatja, vagy legalább korlátolja, úgy szegény országot sem fognak gazdagúlásra segíthetni más eszközök, mielőtt veszélyes fényűzését korlátolja.

Csalatkoznám, megjegyzé Vincze, ha nem a lábra kapott fényűzés tenné azt nálunk, hogy kevesebbre érünk, telünk a közjó körűl.

Helyes, mondá Halkó, s tán miatta nincs már ma annyi barátságos vígalom, annyi mulató tanya, mint hajdan. Ezeknek költsége, gondja, már ma terheli a gazdát, mik miatt inkább szenvedőleg van mulatságaiban, mint résztvevőleg. Hajdan jókedv volt első tál étek a mulatozásokban, ma már pompa állt helyébe, utolsónak jő amaz, ha egészen ki nem marad belőlök! — Vincze azonban

nem nyílhatott meg egészen a generál intézményeinek. Lelke Klárcsinál lebegett, és saját bús körűlményei körűl. Homályos csüggedés borongott benne, óránként inkább meggyőződvén a felől, hogy a generál minden tekintetben, kivévén kort és szerelmi jogot, méltóbb nála Klárcsi birtokára. Ezen gondolat több ízben arra birta elhatározását, hogy végkép lemondjon róla; de ily kétségbeesett elhatározásban maradhat-e remény fentartás nélkül az esengő szerelem?

*

A herczeg érkeztének napja felderűlt, s a generál pompa-ruhában lovaglott fényes kiserettel eleibe, egyik faluja határaig, melyen keresztűl jönnie kellett. Két sorban állott ki a nép ünnepi köntösében, zöld galyakkal kezében, mozsarak szegeztettek ki a határszélre, s mindkétnemű urasággal tőlt hintók várták a nagy vendéget, hogy bemenetét pompás kiserettel fényesítsék. Szónok volt rendelve a győzelmi kapu mellé, melyen zászlók, dobok, fegyverek, mint hadnak czímjei, álltak felrakva. Készen vala minden, s már csak maga a nagy vendég hiányzék, ki, nem tudni mi okból? remény felett késni látszék.

Végre egy a kiküldött lovas kémek közől, előnyargalt, jelenteni a generálnak, hogy érkezik a herczeg. Helyére rándúl mindenki, s az érkező kocsiknak tétetnek a tisztelkedések, és elfogadás szertartásai. Hangzik az «éljen», lengnek a levegőben a zöld ágak, durrognak az ágyúk, a szónok siet a herczegi hintóhoz, mondja a betanúlt

beszédét, s nyájas választ nyer reá; de a generált csodálat fogja el. Nincs herczeg! helyette a segédje, s más főrangú tisztek ülnek a hintóban.

Ismered barátom herczegünket, így szól ki egy régi bajtársa az ülésből. Megtudta, hogy pompával készülsz fogadni őt; azonnal kedve jött, mint szokott, egy kis tréfát csinálni belőle magának. Nekem kelle felvenni rangját, ő pedig korán más uton indúlt meg egy csézán Harsag felé. Ezóta alkalmasint házadnál vár bennünket.

Úgy is lett. A herczeg behajtatott kopott kabátjában és agg csézájában, a generál kapuján, hol őt összetódúlt nép várta, s kaczagta, hogy minden ügyelés nélkül besimúlhatott. Klárcsit és Veronkát tele munkával találta az asztal rendezgetése körül, s mint orvosa a herczegnek, űzte tréfáit velök. Veronka szivessége csakhamar megnyílt előtte; kipanaszlotta ez neki melbeli szenvedéseit, s testvére merűltségét futólag főfájással mentegette. A herczeg gyógyszereket hordott elő, melyek illő köszönettel fogadtattak; de Klárcsinak nem akart egyebet rendelni, mint egy fiatal szép kapitányt a herczeg kiséretéből, kiről sok jót, szépet tudott mondani. Klárcsi búsan mosolygotta meg a tréfát, s hogy megszakítsa azt, a herczeg ételbeli ízléséről tudakozódott. Az orvos oly csodás étkeket horda elő, hogy a gazdasszonyok homlokait verítték kezdé verni, látván, hogy a herczeg különös ízlését, már kész ebédjökkel épen nem találák.

Zajlás esék és robaj, hogy jő a herczeg, s látván az orvos az ablakról, hogy érkeznek hintaji,

két felől karjára ölté a házi lánykákat, s leindúla velök a lépcsőn, eleibe a népnek és ház urának. Tréfásan tolakodtak fel ezek, tréfás komolyságú beszéddel fogadta őket gazdaként a herczeg. Derűlten takarodott be vendég és gazda, s a víg tréfa oly kedvet alkotott mindkét részről, milyet fényes szertartások nehezen fogtak volna deríteni.

Engedjen meg tréfámnak, édes Rónapatakym, így szóla bent a teremben a herczeg. Ismeri szokásom, én a régi vagyok most is. Feszes szertartások élét veszik úgy örömnek, mint fájdalomnak; azért gondolatom szerint csak ez utóbbira kellene azokat használni, s amarra nem soha. Egyébiránt ne búsúljanak édes szépeim, ily szókkal fordúla kaczagva a zavartan álló lánykákhoz; a herczeg, emberségemre mondom, minden jó étket szeret, mi csak a természet két országából kikerűlhet; a harmadikból pedig, úgy hiszem, a són kívül egyébbel nem fogják őt vendégelni.

Az alatt Gyulát és Vinczét is szép öröm érte, mely nyomott szíveiknek nyájas enyhűlet vala. Az álorvos szép kapitányában, Ongay Józsira ismertek, ki fojtott szívvel kisérte herczegét Harsag felé, hol egykor Máliban mennyét, üdvét bírta. Felszakadozott sebekkel ölelé meg egymást, az első fogadásnál a volt atya és vő, s idő kelle reá és erő, hogy urai lehessenek ki-ki törő bánatjoknak. Ennélfogva Józsinak is nyájas ír vala a baráti viszontlátás öröme. Lelkesen váltogaták az ifjak öleléseiket.

Azonnal külön vonódék a három barát, hogy

Két felől karjára ölté a házi lánykákat . . .

Fáy: A Bélteky-ház. II. 124. lap.

tanútlan nyilatkozhassanak. Kölcsönös biztatások, remény-adások, ezen jótékony ömlengései a barátságnak, és öröm iránti szíves fogékonyság, ezen kedves tulajdona az ifjúi kornak, hamar felderíték ifjainkat, felűl bús körűlményeiken.

Az ebéd víg volt; mert a herczeg jovialitása számůzött minden feszességet. Kiki mintegy felfüggesztni látszott kiskorig azon saját érzelmeit, melyek vígságot gátolnak, s utánomlani a herczeg és gazda szép kedvének. Gyula eleintén ütközék, a mint az ebédlő terembe lépe, mert Szögváryt pillantá meg Pólival a vendégek között; de Szögváry minden elfogúltság nélkül, megfogá neje kezét, és az asztalnál Gyula mellé erőlteté őt. A féltés, úgymond súgva, csak előhetes házasok közé való; nálam az igen restelt indúlat. Gyulának, maga sem tudá miért? nem tetszék e nyilatkozás, s eleinte mind ez, mint Póli elfogúltsága, mi rajta szembeötlő vala, kedvetlenűl feszíté szabadságát. Azonban aprónként oszlott idegensége, eleinte szaggatott, később vonzalmasabb beszélgetést font szomszédnéjával, régi szebb érzelmeinek olykori gyönge viszhangjaival is vegyűltet. Enyhűlt Póli is, ámbár az ebéd vége felé, mindinkább nyugtalanabb pillantatokat vete férjére, kinek tréfaűzései és czélzásai perczenként szabadabbak levének.

Gyula kimélve kérdést fona be szavai közé: miként van elégedve női sorsával? mert régi kedvesének megvonakodott arczáról, és vesztett vidámságáról, nem sok jót vala hajló remélni. Póli nem panaszkodék: én úgymond, hajló vagyok

azt hinni, hogy azon feleség, ki legkisebb alkalommal is, kész panaszokkal állni elő férje és házassága ellen, nem érdemes jó sorsra és házi boldogságra. Ily panaszok ellen legbiztosabb gyógyszernek tartom azt, hogy a nő szorossan kapcsolja lelkét a jelenhez, és ahhoz a mi van, és ne epedjen kínzó képzeletében az után, mi tán lehetett volna. Jó atyámnak bizony nem épen foganatlan vigasztalása az, balesetekben, hogy még rosszabbúl is járhattunk volna; mert mire nincs példa az életben? Engemet körűlményeim és nem szívem — gyönge pirúlással szólá ezt Póli — adtak férjhez, nagy reményekkel nem váltam el az atyai háztól; s így már előre birtam azt a szükséges tökéletet, melyet számos nő csak küzdés után vív ki szívének. Férjem a jobb emberek közől való, s ha egy kissé több finom tapintatot óhajtnék társalgásainak, másokért óhajtnám azt, nem magamért, kivel telhető figyelemmel bánik.

Pólinak ezen kimélő szavaira, nem a legnyájasabb tolmácslat vala azon szembetűnő aggodalom, azon gyakori pirúlat, melyet Szögvárynak növekedő gondatlanságai vonának arczaira. Azzal menté férjét, mert mentenie szükségessé lőn, hogy a barátság, otthoni szokásai ellenére, könnyen megszokta őt ily vígságokban feledtetni, s egy pohárral megtoldni szokott italát. Gyula látá, miként nem szállhat nyomasztóbb érzés keblünkre, mint az, ha hozzánk tartozóinkat, azok előtt, kiket tisztelünk, szégyenelni vagyunk kénytelenek. Ilyforma érzés látszék borongni Pólinak lelke körűl.

Terjedt a beszélgetés; mert Veronka közel ülvén Pólihoz, a szó csakhamar gazdasszonyi tárgyakra fordúlt, s Gyulának alkalmat nyújtott, ezekben különös jártasságot sejtni Póliban.

Nagysád a mint látom, kedvteléses gazdasszony?

Az vagyok, felelé Póli. Ohajtnám, hogy minden nő, ki a nagyvilágban nem lelé fel szíve vágyait, külön kis világot alkotna magának háza körül, mely apró gondjaival, csalja, szórja és altassa ezeket. Foganatosb szer ez a panasznál, s némi becsültetést is von maga után, minthogy egyik rendeltetésünket tölteti be velünk. A naponkénti foglalatosságok rendje, ha jól végeztük azt, nyájas örömet nyújtogat, ha nem zajost is, csakhogy némi óvakodást kiván, nehogy a gazdasszonyi gond aggodalommá váljék, és apró rendetlenségek, mik minden háztartással járni szoktak, nyugtalan indúlatoskodást okozzanak.

Én úgy vélem, mondá Gyula, hogy a gazdasszonykodás ott is hasznos kis világ lehet, hol a nő szíve vágyai a nagyvilágban teljesedést nyertek; előző szerűl az ellen, hogy újabb vágyak után ne csapongjon lelke, és a feltaláltakat közelebb és nyájasabban simíthassa élethez és köréhez.

Úgy van, viszonzá Póli, igazán kedves szer leend ez mindenkor. A való jelene igazi tulajdona a nőnek; ebben élni, kelni, munkálni, ezt nyájasan simítni a fölcsapongó férfi-kebelhez, szép sajátú köre neki, mely előbb-utóbb egyik nemét nyújtja a nyugalomnak és elégűlésnek. Én legalább részemről azt tartom, hogy csak a gazdasszony

mondhatja a házánál azt, hogy otthon van; mert csak ő vele állhat nyájas viszonyban, háztája, tagjai, bútorai és háztartási rendje, melyben kicsinyben alkot és fentart.

Ezen napot arra fordíták a generál nagy vendégei, hogy intézményeit meglátogassák. A herczeg szakértő megjegyzéseket tőn gyakran ezekre; de általában meg vala elégedve mindnyájával. Leginkább azt szeretem birtokában, édes Rónapatakym, így szóla mosolygva, hogy számos hízásnak eredt parasztot látok benne; mi alkalmasint biztos jele annak, hogy nem rosszúl áll dolguk.

Másnap a fűvesi paraszt ünneplet tartatott, fényesebb szertartással most, mint máskor szokott. A herczegnek különös kedve telt ebben; éber gyönyörrel szemlélte a parasztság együgyű mulatozását, tánczát, és játékát. Szép csapatja az emberi nemnek a magyarság! így szóla a generálhoz. Nyájas vegyülete tetszik minden mozdúlatában az ázsiai komolyságnak és európai könnyűségnek; mi nem válhatik belőle, ha egykor álfény és utánzás helyett, valódi fény és míveltség, s több közszellem szálland közibe! Én a magyart úgy nézem, mint idei jó termésű bort, jó hordóban, jó pinczében; csak évek zamatja hiányzik neki, hogy felséges itallá legyen. A generál nemes hazafiúi hévvel hagyá közel reménlni e boldog időpontot.

Estvére a generál, kastélyában tánczot rendele, hogy a vidék ifjúsága óhajtozásinak is eleget tegyen. A herczeg szintúgy barátja a nyugalomnak, mint jó kedvnek, nem hagyá helyben a bál rende-

leteit. Azt tartá, hogy az egészség fő jó az életben, s mi szükség azt ok nélkül ostromolni? Tegyünk a nappalból éjt, ne pedig az utóbbit rongáljuk, mondá; berakatá a terem ablakait, gyertyákat gyújtata, s ekként előzve az estét, megkezdeté a bált. Csakhamar teljes lőn az ámulat, renge a padozat a tánczosok alatt, s így mitsem mulasztva az éj nyugalmából, s még is eléggé kifáradva, korán nyugalomra siete mindenki, mert a herczeg korán reggel indulni készűlt.

De a generál nem nyugodott; mély gondok hánykódtaták lelkét. Egy esemény a nap folyamában, dúlva riasztotta fel szép nyugalmát. Fűvesen különös kéjjel mulatott a herczeg; e pusztácska a maga kiességeivel, leginkább vonta magára tetszését. Mi szépek, mi jótékonyak intézményei, édes barátom! így szóla az egész társaság előtt a generálhoz; de ha mindezek idegen kezekre jutnak, ki felel arról, hogy az új birtokost is hasonló nemes tűz fogja hevítni? Fiú, fiú kellene ezekhez, ki a szép birtokkal együtt, örökölné lelkét is az atyának?

S mi múlt el abból, mit óhajtni méltóztatik a kegyelmes herczeg? szóla a generál egykori bajtársa, ki valamit sejte a ház körűlményeiből; nem koros az ember, míg fiatal a szív.

Ej mit! felele a herczeg, korán sem vélve, hogy fúlánkkal szúr, nem korunkba valók immár az efféle szív-botlások. Ott állunk már mi, úgy-e édes Rónapatakym? hogy a lánykák már nyilván is megmernek csókolni bennünket. Édes titokban esett az valaha hadnagy-korunkban!

A herczeg játszó szavait, úgy vette nagyobb része a társaságnak, miként azok adattak, víg nevetkezéssel tréfának; csupán az illetőkre hatottak azok különböző érdekléssel. A generál búsan ütközött meg lelkében rajtok. Egyszerre kifejtve állott előtte azon homályos nemjavallás, melyet nősülése iránt, magában titkon sejte; kifejtve idegen nemjavallás által, melyet tisztelt szájból, tisztelt társaság által, minden ellenvetés nélkül elfogadtatni hallott. Ehhez járúlt Szögvárynak is egy gondolatlan szava. Külön simúlt ez a társaság közől a generálhoz, s tudakozta a csodálkozótól: ha menyasszonyaért jött-e Harsagra Vincze? A generál nem érté a kérdést, s felvilágosítást kére. — S nem tudta volna még nagysád, mondá Szögváry, hogy Vincze és Klárcsi régi szerelmesek, sőt miként hallám, féljegyesek?

A generálnak hályog esék le szeméről. Egyszerre tisztában láta mindent, mi eddig homályban vala előtte. Megtudá egyszerre fejteni magának Klárcsi változásait, meg Veronka aggodalmas felvigyázásait, a két leány szembeötlő szorongatásit, midőn az ifjak megérkeztek, Gyomaynak Vincze iránti hidegségét, és más sok körűlményeket, mik eddig rejtély valának neki. Mindezek sajnosan csapák meg a generál lelkét. Szíve nyájas fonalakkal kezdé vala ismét magához szőni az életet, s e fonalak újra szakadának! bájokkal kezd vala az élet mosolygni eleibe, s ez újra beborúlt előtte! Ismét borzasztó magányba érzé tolatva létét, s ez érzés fájdalommal tölté meg keblét. De a nemes férfiú

megemberlé magát; még szürkület előtt kész vala elhatározásával: visszalépni s összekötni a szerető szíveket. Majd később átallotta, hogy oly barátságtalanúl lépett közikbe, borzadozott azon gondolattól: mily közel vala ahhoz, hogy a másét rabolja el, s miként magát vádjaival kínzani szereté, az ifjúi kor jegait agg korához bilincselje! Elhatározása azonban, bár fájdalmas is volt az, egészen megkönnyítette szívét. Másnap korán indúlt a herczeg. Nyájasan vett búcsut a generáltól: egy pár hétre, ha megengedi édes Rónapatakym, így szólt, viszszajövet újra itt termek. A szíves gazda mellett, igen vonnak vissza a Harsag feletti szép bérczek is; szeretnék vadjaikkal egy kis háborút.

A generál szívesen elfogadá a szerencsét, s a herczeg a maga követőivel, számos hintók és lovagok kisérése mellett, tovább utazott.

Ugy szokott lenni, hogy jobban megnyomúl szívünk, ha az, eltüntével azon közbeszökött körűlménynek, mely őt bújától kissé elcsalá, ismét egyedűl marad bánatával. Elszóró robaj után mindig nyomasztóbb, visszavonúló csendje a szenvedésnek. Ilyenek valának most a generál, Vincze, és Klárcsi érzelmeik. Mindnyájan szorongva tekintének a közelgető kifejlés eleibe.

A generál, mint rögtönös kivitelekhez szokott férfiú, érzé itt is, hogy a cselekvés őt illeti. Ösztönzé őt erre gyöngéd belérzete is, melynélfogva szemrehányásokat tőn magának, hogy az ártatlan ifjú pár miatta szenved; azonban bizonyos homályos szemérem tiltá őt, magával Vinczével eresz-

kedni nyilatkozásokba. Ismeré a két ifjú szoros barátságát, s innen arra határozá magát, hogy Gyulától nyerjen a dologban bizonyosságot. Gyula a barátság hevével adá ezt; lángoló színekkel festé a generál előtt Vincze és Klárcsi egymáshozi szerelmöket, Vinczének sikeretlen kisérleteit, múlt és jelen kínjait; előhorda mindent, mit barátja javára foganatosnak reméle; s a szívből jött szavak szívhez szólának. A generál határozása szilárd lőn, miként lelke vala.

Teendő első lépésnek látá itt: tudatni a lányka atyjával azt, hogy egyáltalában visszalép, s mátkájáról, ki másé, lemond; hogy így fonalát messe nála minden reménynek, mely Vincze szerencséjét gátolhatná. De ezt kimélve kivánά tenni, nem lévén ismeretlen előtte Gyomay büszkesége.

Drága uram bátyám! így szólítá meg az öreg Gyomayt, oly órában, melyben csak ketten valának együtt; oly érdemes atyához szólok, ki mint tudom, szívén hordozza gyermeke boldogságát. Igen hálásan köszönöm azon hízelgő bizalmat, hogy nálam vélé azt feltalálni szeretett leánya számára. Nem is volt szívemnek forróbb óhajtása, mint az, hogy Klárcsika boldognak érezze magát velem, s nyájasan is játszodtatott egykorig a szép remény; de ámulásom gyönge pára volt szép hajnalon; eltűnt az, s utána búsan kellett látnom, hogy azon kincs, mely után kezemet kinyújtám, már előbb másé vala, még pedig a legszentebb jogon másé, a kölcsönös szép szerelem jogán. Kedves uram bátyám! mint lelkes magyar, szintúgy érezni

fogja, miként én éreztem: mi ezen felfedezés után a kötelességem? Az, hogy tisztelt Klárcsimról fájdalommal ugyan, de szilárd elhatározással végkép lemondjak, szerető édes atyjától pedig, atyafiságos barátsággal esdekeljem, hogy tovább jó gyermeke boldogságát ne halassza, ne gátolja, s a szerető pártól atyai áldását ne vonja meg.

Véletlen vala ez ostrom Gyomaynak; merőn szegzé szemét maga eleibe, néma szoborként álla kissé helyzetében, majd hevesen megkapván belépő Klárcsinak kezét: méltóságos uram öcsém, így szóla a generálhoz, szívesen köszönöm leányom iránti jóakaratját. Ez most, a botor, sokat veszt; de atyai gondom leend, hogy többé ne veszítsen, atyai gondom: megvédi őt további szemtelenségek ellen. Utóbbi szavait nyilazó szemmel ejté Klárcsi felé, s elragadá ezt magával. A generál feltevé magában, hogy délután maga megyen által, még egyszer szólni az öreggel.

Gyomay haza ért leányával, ki zúzott érzelmei közt, mikép kés alá vonszolt bárány követte őt. Ismered leány, kinek képe ez? így szólt s egy élet-nagyságban festett kép eleibe vonszolta Klárcsit. Szép Gyomay Ilona volt ez, ki egy pár századdal ez előtt, számos kérők közt pártában maradt, kikosarazván jegyesét is, a kiért lángolt, csak azért, hogy ez egy társaságban tézni merte őt a menyekző előtt. Ily nemes büszkeség lakta hajdan a magyar szűzek kebleit; ne feledd te is leány, hogy téged kilöktek, miként gazon szedett gyermeket szoktak; mert ha te feledni tudnád is, nem

feledem én! Klárcsi nem tudott gondolni mást, mint mély búját, nem óhajtni mást, mint nyitott sírt, hogy belefeküdjék lenyomó fájdalmával!

Délután átment a generál, megkisértni mindent, mit egy gyöngéd szív sugalhat, mely jóakaratja mellett nemesen vádolja magát. Emberismerő kiméléssel rakta Gyomay eleibe: mivel tartozik ő gyermekének, ki lágy lelkével, kedélyével boldog lenni, s boldogítni született; mivel nemzetségének, melynek Klárcsi utolsó csemetéje? Előadta Vincze jeles tulajdonait, azt, mi méltatlanúl lakol ő szülei hıbájaért. Kifejtegette azon szép reményeket, hasznokat, miket ezen egybekelés igér; s midőn mindezek nem akarának szívet hatni Gyomaynál, egy levelet ránta ki melle mellől: magam állok, így szóla, nekem rokonom nincsen, csak azok e világban enyéimek, kiket szeretek, s kik engem szeretnek; engedje meg drága uram bátyám, hogy azok iránt, kikhez majdnem igazságtalan levék, helyrehozhassam azt, mi helyrehozható. A generál átnyújtá ajándék-levelét, melyben keresett vagyonának egy részét Klárcsinak és Vinczének köti le menyekzői ajándékul.

Méltóságos uram öcsém! felele Gyomay, neheztelnék, ha nem ismerném és tudnám, hogy jó szíve játszodtatja. Kincs- és birtok-vágy nem vala gyöngém soha; még akkor sem, midőn több is elkelt volna házamnál. Most azt az egy hitvány lánykát — mert magamnak és Veronkámnak marok napjainkat már nem is számolom — úgy vélem, már bátor fedél alá hoztam. Gazdagság nélkül ellehet a ma-

gyar nemes ház, de nem becsület nélkül. Azt akarom, leányom, utolsó csemetéje a Gyomay agg nemzetségnek, azon háznál, melyhez egykor vitetni fog, ne csak tűrettessék, hanem illően becsültessék is. Magyar nemes hajadonnnak szerencséji lehetnek a házasságban, de nyújtott kegyelmei nem; hacsak uralkodó házakba nem emeltetik. A septemvír háza, kegyelmet akar osztogatni házamnak; köszönöm, de el nem fogadom. Tisztes párta nem nyom annyira, mint gyalázatos főkötő. Leányom marad, míg illőt nem mutat számára a gondviselés!

A generál nem tágított ostromaival; de az önfejű öreg sziklai keménységéről, sikert vesztve pattogott minden ostrom vissza. Búsan tért a nemes lelkű férfiú az ifjakhoz vissza, kik vele együtt végkép vesztettnek tartották mindent.

Hiszed-e már barátom, mondá Vincze bágyadtan hajtva Gyula mellére fejét, hogy van szív, melyhez nyitó kulcs nem találtatik? Ez a hajthatatlanság Klárcsi atyjában —

Ritka tünet, felele Gyula; de hiszem, hogy van kulcsa ennek is, csakhogy ráakadni nem tudunk. Büszkeség van sértve Gyomaynál; míg ezen sebnek ír nem nyújtatik, sikert veszt minden megkisértés, vagy hagyjunk időt, míg beheged az.

Vagy míg én és Klárcsi, sírba epesztjük magunkat! mondá Vincze.

A generál figyelmessé lett Gyula szavaira, s egyszerre egy gondolat villant keresztül lelkén. Azonnal vidorodni kezdett, s az ifjak nem tudták: mit véljenek a nyájasabb változásról? Miként nem

örömest hagyjuk szenvedő szíveinket remény-sugárka nélkül: úgy ők is szívesen hagytak fenn egy gyöngét a magokéi számára.

Kedves közbeszövet vala most Halkó a generálra nézve, ki a zajtalan vígságot kedvelte, s úgy vélekedett, hogy csak ételyes szív zárkózik a víg órák elől. Elszóró enyhűlettel telt el egy pár nap ezen vígság-művésznek társaságában. Előhordá ez, jártában keltében felszedett újdonságait, miknek ő egész tárháza vala. Felolvasá, vagy mondá a különféle alkalmakra írott verseket, szónoklatokat, epigrammokat, mikkel és kótákkal úti-iszákja rendesen tömve vala; ömledezék víg anekdotákban, szójátékokban; közbe-közbe nyájas dalokra pendíté hangszerét. Egy szóval, oly nyájasan foglalatoskodtata minden főket és szíveket, hogy ezek, gondra, búra körében nem érkezének.

*

Egy hosszú termet lépett be a generálhoz, s Gyula azonnal reá ismert Porubayra, kivel a fogadóban jött vala össze.

Isten hozta professor urat! kiáltott a generál, s megrázta vendége kezét; hogy mint van?

Szokom fejérnépem közt az újabb világhoz, domine illustrissime! felelt Porubay, s papir-nyalábokat rakott elő.

Festményeket hozott professor úr? most tán csak nem érte veszély őket?

Ez úttal nem; kis művészném is szorgalmatosabb volt most. Sok szépet hoztam; s kitárogatta a begömbölygetett festményeket. Szembeötlő ügyet-

Az ábrázolatok tolmácslataiba oly tűzzel merült a professzor . . .

Fáy: A Bélteky-ház. II. 137. lap.

lenséggel tette ezt; a művészet csinos darabjai, mintegy kikivánkoztak durvás törődött kezei közül. Gyula ugyanazon kopott, most még kopottabb köntösre ismert rajta, melyben őt első találkozáskor látta; s egész lényén a szűkölésnek és inségnek nyomait látván, nem nyomhatta el irántai szánakozását. Azonban a férfi vidor lelkessége, különös ellentétben állott ruhája bús jelenségeivel. Királyi elégedéssel állott a maga festményei felett.

Itt, úgymond tolmácsolva Porubay, Nagy Sándor részeg fővel Clytusát öli meg, kihez őt sokféle hála kötötte. Clytus vérében fetreng; a hadverő királyt késő bánat dúlja. Ille humi prostraverat corpus, gemitu ejulatuque miserabili, to ta personante regia. Laniare deinde os ungvibus, et circumstantes rogare, ne se tanto dedecori, superstitem esse paterentur.

Ím itt a kegyeletes Aeneás, öreg atyját ragadja ki, égő Trója lángjai közől.

Itt Horatius, az atya, esdekel, a Curiatiusokon vett győzelem dicsőségével megtért, de vad hevében húg-gyilkolásba esett fia életéért, kit immár megkötözött a poroszló. Megöleli fenmaradt egyetlen magzatát, felmutatja a népnek a három Curiatiustól elszedett zsákmányt: hunccine, ajebat, quem modo decoratum, ovantemque, victoria incedentem vidistis, Quirites, eum sub furca vinctum, inter verbera et cruciatus videre potestis?

Az ábrázolatok tolmácslataiba oly tűzzel merüle a professor, a régi classicusok szavait oly lelkesedéssel hordá fel, hogy azok saját belső

ámulatára, mely a történet korába és helyébe varázslá lelkét, mutatának inkább, mint tudományos utasításokra. Ifjaink, kik előbb mosolygának, de főkép a generál, perczenként komolyodának, majd megragadtatva a lelkes antiquár tolmácslatai által, történetről történetre kisérék annak lelke lángolásit. A generál csendes hallgatással, ovakodva, hogy a papir se robogjon, rakogatá félre a már tolmácsoltakat; s áthaladván mindnyáján, kifizeté azokat.

A generál megtartóztatá ebédjére Porubayt, s itt Gyula újra megerősödék gyanújában; mert a professor majd ki nem elégíthető étvágygyal evett, s úgy látszék a ritka szerencséjű jó borból, tetsző elégedéssel ivott. — Ez egyben óhajtnék hasonlítni e dicső italhoz, domine illustrissime! mondá, felemelvén kezében poharát, hogy az évek számával javúlnék és lelkesedném magam is; de mi emberek, kifogyunk önmagunkból, vagy hitvány must-korunkra jutunk vissza!

A generál emlékezteté őt, hogy a mennyire tudja, néhány évvel fiatalabb nála.

Igaz, méltóságos uram, felele Porubay; de könnyű átlengés az esztendőkön, más mint csatázás azokkal. Azonban egy idő-óta sum beatior Craeso, s mondhatom academicus koromi erőt érzek ereimben.

Gyulát igen vonzá ezen férfiú életrajza s azt Halkó, ki őt jól ismeré, elmenetele után így adá:

Porubay egy kis város iskolájában neveltetett, melynek tanulói a míveltebb társalgástól és nemesb mulatságoktól elzárva lévén, inkábbára csak

egymásban s a holt tudományokban keresték, és találták fel ezeket. A tanítók, a gyermeknek remeteszerű hajlamát kedvező jelenségnek tekintvén, azt benne inkább nevelni, mint oszlatni iparkodtak. Nem volt botrány nekik, hogy a kis Porubay, játék idejében, e helyett könyv felett komolykodék, sem hogy ügyetlen vala illően megállni, vagy szólni tisztes férfiak előtt, mert — iskolájában első vala ő, és nagy reményű, társai közt. Ő, mint szegény szüléktől származott gyermek, szükséggeli küzdés közt végezte iskoláit, mikben vasszorgalma, s akkoriban nagy becsben állott jártassága a régi classica literatúrában, oly kedvezőn jelelték ki őt, hogy az oskola fejei által, mint jövendő professora a görög és római literatúrának, külső académiákra is kiküldeték. Az ifjú szép czélt látván maga előtt, s bizalmat és reményt maga iránt, kettőzteté a külföldön szorgalmát, s úgy tére a hazába vissza, mint elkészült philológ, lánggal és ismerettel classicusai iránt. Azonban alig birta egy pár évig a philológiai tanítószéket, mathesisre szoríttatott, majd utóbb históriára s mindezekben úgy saját készületére, mint tanítására nézve, új pályát kellett nyitnia. Tüzesen kelt ki mindenkor efféle változtatások ellen, saját győződéséből vitatván az oskola fejei előtt azt, hogy ugyan azon egyén nem lehet mindenben nagy, vagy jeles, hogy az ész adományi, a hajlamok és kedvtelések, különbféleképen állnak elosztva az emberek között, hogy annyi készületre az emberi szűk élet nem elegendő, s a szigorú belérzetűt az örök erőtetés

sikeretlenül fogja elemészteni; de az iskolai elöljárók más nézettel valának. A tudományok folyama, úgymond, ugyanazon egy forrásból ered, csak elágazásai különböznek; innen jól végzett férfinál a különböző készületek csak csekély erőltetésűek lehetnek. Porubaynak engednie kellett, s kitűrő szorgalma és lelkiismeretessége, lehetővé tevék a lehetetlent is. Azonban erőtetett pályán nem folyunk oly vidámon, mint azon, melyet kedvtelésünk ápol. Porubay nem vala többé, sem közönség, sem tanítványai előtt a régi kedvelt; hamar kezdte ő sejtni mindkét részről az elégületlenséget, s nyugtalankodott rajta. Önmagában kereste a gyöngéd lelkű ennek okát, s megkettőztette iparát. Ezen folytonos erőszak lelkén és testén, kifejtni kezdé benne azon nyavalya magvait, miket, miként maga gyakran panaszlá, iskolai neveltetése hinte vala el. Ő egykor az iskola szűk falai közt, miként jobbjai az iskolának, minden külső világtól elvonva, egyedül nappali és éji tanulásnak és tudományos nyomozásoknak élt. A szokás csakhamar szenvedélylyé vált nála, s így azon örömeket, miket az iskola szigorú törvényei úgy is eléggé korlátoltak, úgymint a külvilág társalgásinak és vígságinak örömeit, mint ismeretleneket nem is ohajtotta. Így korán kifejlett nála azon tudós nyavalya, melynek székét orvosaink, véknyaink alatt keresik.

Ez és egészsége iránti örök aggodalma, sok ártatlan, de egyszersmind szokatlan különösségekre vivék Porubayt. Ilyen vala az, hogy hacsak

zord idő nem készteté őt, falak közt nem taníta, hanem kihordá tanítványit a szabadba, s vagy peripathice, vagy valamely szomszéd hegy tetejében körülülve tanítványítól, praelegála. Csupán friss levegő kedveért mászá a hegyeket és búvá az erdőket. Naponként lovagla, s ezt mint gyönge és szokatlan lovas, vén sovány görcsön tevé, melynek ha akaratja volna is, tehetsége ne legyen ülőjét lehányni. Görcs ló és tudós lovag, oly tréfás alakot tőnek együtt, mit egy néző sem hagya mosoly nélkül. Ily módon hoza professorunk mindent viszonyba egészségével, és zsebjei kész patikák valának. Társalgásában is valóságos különcz leve. De minél járatlanabb vala ő a közélet folyásában, annál otthonibb classicusaiban. Ezek mintegy ruhatár valának neki, melyből kész köntöst ránta elő, minden előforduló eseményre és történetecskére.

Egy orvos barátja feleséget tanácsla neki, ki őt képzeményi világából, a valódiba kapja ki. Porubaynak tetszék ezen gyógyszer, s épen húsvéti ünnepekre,háztüzet mene látni egyik tanítványa testvérénél, kinek anyja egy becsületes bérlő özvegye vala. Jó kedvében, gyakran elbeszélé nekünk Porubay, így szóla Halkó, ezen leventai kirándulását. Rendszerint úgy szokott megesni, hogy mikor leginkább igyekszünk tetszeni, akkor vagyunk legszerencsétlenebbek igyekezetünk sikerében; minthogy ilyenkor szándékunk igen is kitűn, s szerfelett eszmélünk önmagunkra. Juczika tüzes falusi gazdasszony volt, s közvélemény vala

az róla, hogy vele a szegény legény jéghátán is elél. Épen új kelésű apró pulykáit éteté az udvaron, a mint Porubay leszállván kocsijáról, üdvözlésére siete. A leányka hevenyében leraká kötőjéből apró majorságát, hogy illő vendég-fogadásában ne gátoltassék. Porubay jelesen ejté szavait, mikbe díszesen befona egy pár hajdani jó gazdasszonyokat, kiknek sorába számítá Juczikát is; de szavait udvarias meghajtásokkal kivánván befejezni, s csak előre nagy tárgyára ügyelvén, oly szerencsétlenül ejté egyik hátraléptét, hogy egy pár a gyönge pókafiak közől, izmos lábai alá esék, s rögtös halált nyere alattok. Juczika nyájasan menté, és kicsinlé a kárt; de professorunkat a malum omen igen aggódtatá. Azonban szives vígság közt hamar feledve lőn ez.

Asztal felett Porubay, Caelius Apicius szakácskönyvéből tanítgatá főzni a mosolygó Juczikát, s tudós- körülményesen fejtegeté előtte álló részeit, és sütése módját azon híres süteménynek, melynek ezen ritka nyalánk római feltalálója vala. Izmos kappan volt a sült. Széttekint Porubay az asztalnál, számítgatva, kire néz ennek felbontása? s réműlve látja, hogy nők és gyermekek ülik körül az asztalt, s így ezen tisztelet egyenesen őt illeti. Otthon szokásban vala nála, ujjak erejével esni által azon, mit a mesterség kés alá adni nem bír, innen Porubay ismerve saját ügyetlenségét a bontás szép művészetében, örömest átfogta volna engedni a tiszteletet másnak; de most leánynézői szerepe, kötelességet is ragasztván a tisztelet mellé,

nem minden aggodalom nélkül, maga eleibe fogá a tálat, s perczenkét növekedő kimelegüléssel, s majd izzadás csepjei közt, tagolni kezdé a kappant. Tűrhetőleg, bár nem épen marczangolások nélkül folyt a munka, s a szíves Juczika szomszédnéja Porubaynak, villára fogta a levágott darabokat, s más tálba illesztgette azokat; de most Porubay a hátcsonthoz ért, s minthogy ehhez több erő kellett, izmosan szúrta villáját belé. Az akaratos csont nem fogadta azt be, megsiklott a villa rajta, meg a sült is az erő után, ezután pedig a tál, mely utóbbi, erőszakos biczczenésében, úgy lökte fel a maga foglalatját, hogy a tisztes fehérbe öltözött Juczikának fodrai és arcza, egy pillanatban befecskendve lettek általa. Nevetkezett mindenki, mig Juczika törőlközött, mosolygott ő is, s azon nyugasztalással ment ki ruhát váltani, hogy a bajon könnyen fog majd egy darab szappan segíthetni. De Porubay égett kívül és belül, átkozván a bontás mesterségét, melyről a régiek, mint hivé, keveset adtak át nekünk; mert a caput, alas, pedes — mit bontása alatt mindig maga előtt tartott — mint gondolá, nyilván nem classicus locus.

A bérlőnének nagyobb fia, kedveltje, s majd aggkorának egyetlen reménye, ez előtt néhány nappal lépe be gazdasági tisztségbe, s mene hivatala helyére. Bús vala még az anya, s aggódó kedves magzatja sorsa és szerencséje iránt. Porubay minden hatalmában állt vigaszokkal biztatá őt; de amaz nem bírt vídulni, mert összevetvén fia lelki sajátságait és hivatala körülményeit, nem

hajlott szerencsét jóslani számára. Ezenfelül a múlt éjjel oly álmot látott felőle, mely anyai szívét nyugtalanította. A gyöngéd szerelem aggodalmai, táplálékul rántnak magokhoz, úgy valót, mint képzeményi rémeket.

Én álomlátásokra keveset adok, mondá Porubay; mert azokba rendszerint elhatározott befolyásuk van, úgy egyéniségeknek, mint körülményeknek. Ugyanazon személy, vastag vacsora és beteges idegzet után, vagy csak ferde fekvés mellett is, szorongatóbb álomképeket fog látni, mint midőn könnyű gyomorral, vigan kereng nála a híg vér, az alkalmas fekvésű tagokban és erekben. Úgy látom, hogy magok a régi rómaiak is, kik számos nagy vállalataik előtt, szívesen megkaptak minden legkisebb jóslatot, keveset tartottak álomlátásra, s azt alárendelték a fontosabb madár-jóslatnak.

Itt megnyilván az alkalom az ősági-tisztelő Porubaynak, tudós hévvel fejtegeté ki a nők előtt a rómaiaknál szokásban volt madár jóslást; lángba kapá ezeket elbeszélése tüzével, s vágyat gerjeszte főkép a bérlőnében, kedves fia sorsa iránt jóslásul fogni a madarak repteit. A szíves, és classicus nemzetei iránt lelkes előszeretetű Porubay, azonnal ajánlkozék augurnak, s a jövő éjfélutáni harmadik órát rendelé jóslat-időül. Ekkor még az egész természet mély szunnyadtában, a bérlőné és Juczika társaságában, kik közül az utóbbi égő gyertyát hoza kezében, kilépe augur Porubay az udvarra a maga lituussával — melyet szükségben a fazékszedő pálczából, és egy ráillesztett szarvas-

szarv-darabból alkota össze — s az udvarközépen állott eperfához közel, ülést foga. Újság és jóslatvágyó asszonyai, közel hozzá telepedének le, mind a hárman egy épületre szánt vaskos fenyőre. Porubay derült kedvben vala, s jó reményeket sugdosa a bérlőnének, mert úgymond, teljes szélcsend uralkodik a kedvező természetben, s még a gyertyaláng sem lobog. Ekkor eloltaték a világ, Porubay elmormolá római nyelven auguri rejtélyes szavait, megkanyarítá horgas botjával az égen a jóslati templomot, befedé köpenyével, mely most auguri palást vala neki, a maga fejét; ünneplő csendben gondosan lesé a madár-repteket, s azokból a bérlőné fia szerencséjét. Tisztelő és váró figyelemben ülének a nők, s bátran lélekzeni sem merének mellette. Óráig tarta e vont várás; az átkos madarak, mintha összeesküdtek volna professorunk ellen, megtagadták jóslásaikat tőle — nem jöve egy is! Végre iszonyú rémültére augurunknak, egy szerencsétlen varjú kárrantá el messziről magát; de ezer szerencsére nem jöve még is a jóslati templomhoz közel. Új lelket kapa, és súga tehát ismét a nőknek, s kettőztetett figyelemmel lesé új szárnyas vendégeit. Nem jöve ismét egy is, s az asszonyok nyugtalanúl kezdének fészkelődni ültökben, s a bérlőné köhentni a híves hajnali levegőben. Erre egyszerre robaj esik az eperfán, s a rajta éji ülést fogott kakas, éles lármával robban le, egyenesen a jóslásra figyelő Porubay borított fejének eredve. Megdöbben ez a véletlen rohamra, s a kezében könnyedén álll súlyoska

lituust kiejti abból a szomszéd bérlőné fejére, melyből, a nem legkegyesebb koczczantás, egyszerre kiüt minden figyelmet Porubay jóslatai iránt. Sikoltva szökik fel az asszony ültéből, s be a szobába; Juczika utána siet, az augur pedig, római szitkok között kullog be kettejök után.

Porubay nem nyughaték szégyenében; ez csak baleset vala, úgymond, nem baljóslat, s a derék rómaiaknál, nem csak egynemű olvasása létezett a sors titkos betűinek. Szemen szedett tiszta búzát kére magának Juczikától, s mint pullárius elhinté azt a Juczika tyúkjainak. Minden jót reméljen nemzetes asszonyom! így kiálta vidoran Porubay, nem látja-e mily mohón kapkodják fel a tyúkok a szórt szemeket? s mondja meg édes leányasszonykám, kérdé Juczikától, hagytak-e fenn csak egy szemecskét is ízékül? — Juczika főt csóvált, hiedelmetlenül mosolyogván: én nem is tudtam volna várni egyebet, mondá ő; tyúkjaim eddig hitvány ocsút ettek, mi csoda tehát, ha a szemen szedett búzát kapós csemege gyanánt vették? A bérlőné is savanyúan vakará fejét; a lituus koczczantása helyét-e, vagy csalatkozott várását? nem tudhatni.

Mindennapi szokások megszegései, apró társalgási vétségek, alkalmat és mintegy jogot szoktak adni kislelkeknek arra, hogy ezen szegők és vétők felett, némi felsőbbséget követeljenek magoknak, s amazoknak rovására dévajkodjanak. Így volt a dolog Porubayval is. Minden vígkedvű tudott egy pár történetecskét különösségeiről, s ezek, főkép

a szépnemnél, mely szivesen óhajt férje után becsültetni, sokat leróttak tekintetéből. A különben fenn nem látó Juczika, remegett azon pillanattól, melyben őt Porubay netalán meg fogja kérni. De Porubay nem kérte meg őt; leánynézői baleseményei, meggyőzték őt lelkében a felől, hogy a tudományos világ az ő világa, s különben is Juczika, inkább diaetetikai rendelet, mint szívbeli vonzalom vala neki.

Még egy pár évig vivé hajlandósága ellen tanítói hivatalát; azután mind teste, mint lelke arra sürgeték őt, hogy búcsuzzék, mit meg is tőn. Sirunkig oly pályát nyomkodni az életben, úgymond, melyre sem hivattunk, sem születtünk, mely eszméletünkkel harczol, megtöri mind lelkünket mind életerőnket. Az ember, hajlami rendeltetéséből kikapva, rosszúl akasztott festmény; nem veheted ki teljesen annak érdemét, a reá fonákul szolgáló világosság miatt! — De mi őt leginkább bírta lemondásra, az lelkiismeretessége vala. Nem látott ő sikert tanítványainál, kelletlen tanításaiban, s így átalt fizetést vonni, átalta más netán használatosb egyénnek fogni el helyét. Különben is mindig harczolt azon elaggott közszolgák ellen, kik már csak terhek lévén a közönségen, gyötrik ennek türelmét kelletlen szolgálatjaikkal. Ő magát, mint gyönge egészségű és unott pályájú, ezek közé számította; s nem ügyelve saját nyomasztó körülményeire, leszállott tanítói székéről. Siettette lemondását szokott egyenessége is, melylyel az iskola elöljáróit maga ellen lázította. Ellene volt

annak, hogy a római nyelv oly elnehezítve, s oly hosszú pályával taníttassék. Önmagán érezvén az elhibázott nevelés káros befolyásait, a nagyobb tanulóktól, kiknek gondjára kisebb tanítványok valának bízandók, előterjesztést, sőt vallástételt kivánt nevelői ismeretök és tervök iránt. Irígy vetélkedés helyébe, Veronius Flaccus példája után, jutalmakat kivánt osztatni a tanulók között, s szebb irányú ipart, s nemesb dícsvágyat óhajtván serkentni nálok, a jelesbeknek, római szokás szerint, évenként diadalszekéren leendő meghordoztatásukat javaslotta; az iskolai életet, a mennyire lehet, közelebb kivánta hozni a világihoz, nehogy idővel a nagy köz ezekben, elakassza kilépő tanítványait. Arra tört, hogy ezekbe nemesb ízlést csepegtessen, a szép tudományok és mesterségek által; mert úgymond, így legbiztosabban vonódnak le fejről szívre, a komolyabb tudományok is, s erkölcsöt nemesítnek; mik különben. könnyen kételű fegyverek maradnak a főben. Tanítványainak mulatságaira és gymnasticumaira szintoly gondos ügyeletet kivánt, mint tanulásaikra. Egy szóval: a régi szabásu oskolai alkotmányt közelebb kivánta hozatni az élethez és folyó század simulásaihoz. Mindezek újítás nyugtalan szelleméül vétettek az elöljárók által; kivált egyik tekintélyesbje, veszélyes botránynak tekinté ezt, azon erős győződésben, hogy minden újítás útvesztés, s a felvilágosodás szükségtelen, minthogy szánkat sötétben is megtaláljuk. Ezeknek szembetünő idegenségök, sietteté Porubay leköszönését.

Azonban most kelle borzadva látnia, hogy egész éltében nem tanúlt egyebet, mint tudni, hogy világa holt világ, hogy az élőt nem ismeri, hogy benne mozdulni nem tud, s az élet bölcsességében majdnem gyermeki járatlanságú. Csakhamar inség fogá őt mindenünnen körül, s a sorsnak labdája lőn. Tudósoknak, hol kényelem, hol önérzet-szülte tulajdonuk: bevárni inkább a szerencsét, mint felkeresni azt; ennek pedig kedélyes szokása: inkább a keresőnek repülni ölébe, mint váróhoz tévedni be. Innen hasztalan várakozék Porubaynk is utána. Akada ugyan egy pár apróbb hivatása; de ki valaha tanítói székben ült, még a jobb is könnyen megszok bizonyos tanítói modort, melyet külső társalgás közt is gyakorol, szóban, vitákban, állásban és viseletben, szívesen követel súlyt és tekintélyi hitelt szavainak; hajlik tanítványoknak tekintni az embereket, s professori széknek a világot. Ez vala némileg gyöngéje Porubainak is; továbbá mindenütt vagy szabadsága, vagy eszmélete jöve ütközésbe, s így odább-odább emelé vándorbotját. Azonban, miként Porubayt ismerem, ama tekintélyesség ő benne inkább szokás vala, mint úgy nevezett tudós kevélység. Több ízben hallám szájából, a valódi és áltudós közötti különböztetést: hogy tudniillik amannak szélesebb, tisztább és biztosabb ellátása van abban: mi sok tudnivalója volna az embernek, s mi keveset tehetett abból tulajdonává! ellenben ez, nem ismerve, nem látva el a tudás tág tengerén, könnyen ámul, hogy maga csekély adagával kimerítette azt!

Halkó ennyit tudott Porubay életrajzából. A generál azt említette róla, hogy ez előtt néhány hónappal érkezett meg egyik falujába, hol külön ugyan, de tisztelő egyetértésben lakik két nőszeméllyel; kik közől egyik fest, másik betegeket gyógyít. Ezen nőket ugyan még nem láttam, mondá a generál, minthogy elvonulva élnek, s mint sejtem, rejtőzni is kivánnak; de azon tisztelet, mellyel Porubay rólok szól, kedvezőleg bizonyítnak mellettök. A professor ez előtt néhány héttel volt nálam festményekkel; de úgy sejtem, hogy szintoly szerencsétlen képárus, mint leánynéző. A mint őt házamnál leültetém, felejté a kabátja zsebében lévő festményeket, s rájok ültében megnyomá azokat. Én ugyan nem nagy barátja vagyok a festményeknek, minthogy csak értőnek nyújthatnak azok tartós lelki élelmet, nemavatottra nézve pedig, drága felületes gyönyörűségek azok; de itt másnak vala szüksége vásárlásomra, s nagy részét megvevém azoknak.

Gyula szerénységnek vevé a generál ez utóbbi nyilatkozatát.

Korán sem, mondá a generál; én úgy vagyok a festészet műveivel, miként többnyire a nemavatottak lenni szoktak. Ha a művész nevét tudom s ez hírben áll, azonnal keresem műveiben a tökélyt, mely hírének megfelelhet, s találom azt; de a művészt műve után találni fel, nem tulajdonom; pedig úgy hiszem, ez volna az igazi értőnek bélyege és gyönyöre. Innen hazánkban, hol még csekély alkalmunk van jeles képgyűjtemények

után tanúlnunk, ezenfelül az olajképek ritkán birják meghatározott neveiket művészeiknek, biztosabb útnak látom az avatottsághoz készülőre nézve, jó nyomású rézmetszések után tanúlni. Egy ilyek gyűjteménye, nagy részben kiadja a nagy művészek sajátságait, bélyegeit, az erőt és hiányt dolgozásaikban; s ezen nyomozásoknak későbbi átvitele az olajfestmények studiumára, könnyebben megfogná adni azt, mi még hiányzik s mit rézmetszések nem adhatnak.

Gyula egy értelemben volt e részben a generállal; mert úgymond rajz, alkotási szerkezet, szintazon kiadásuak mind olaj- mind rézképekben, ezeket tehát jó réznyomatokból biztosan nyomozhatjuk. A lát-arányzást (perspectiv) és világ-felosztást pedig, valamint színvegyítést is, úgymind melyek felől ezek csak gyönge képzetet adhatnak, utánnyomozhatjuk később olajfestményekből. Minden esetre jeles nyomatok után nyomozni a festészi művészetet, czélszerűbbnek tartom, mint középszerű olajművek után.

Gyula elégült vala Porubay képeivel; sok hasonlatosságot sejte azokban Angelica ecset-vonásival; szintazon bátor ecset, szintazon lélek látszék munkálni azokat.

Porubay életrajza után, kedvét jelenté a generál, tudni magának Halkónak is eddigi életrajzát.

Örülök, mondá Halkó, hogy parancsoltatom azt tenni, mit tenni szívesen óhajtok; mert azonkívül, hogy így hiúság gyanúja alól is feloldva vagyok, megvallom: szintoly szerencsétlenségnek tartom ön-

biográphia, mint végrendelet nélkül halni el hazánkban; mindkét esetben idegenek gazdálkodnak, s olykor nem legüdvösebben elhúnytunk után körültünk. Születésem, mondhatnám, magas és fényes vala; mert anyám, egy becsületes harangozónak hites nője, épen akkor szüle el fent a toronyban, sűrü villámok fényinél, midőn atyámnak künn a mezőn létében, egy hirtelen összeverődött ború eleibe siete megvonni a harangot. Anyám nem sok jót hajlott reménylni ezen baljóslatra felőlem; sőt minthogy az elválasztó perczben, a harangkötél épen kezében vala, oly formán is aggódott, mintha az egykor még nyakravalóm is fogna lehetni. De atyám papot várt belőlem, papi-muzsikának tartván a harangszót; s hogy közelebb juttasson elhatároztatásomhoz, testvéréhez adott be egy püspöki városba, hol ez a káptalannál karhangász vala. Gyermektelen nagybátyám, gyermeke gyanánt fogadott, s hogy többet nem tett értem, mint tett, csak az volt az oka, hogy maga is alig tengődött. Szűk fizetése mellett, gondatlanabb volt az ég madaránál. Úgy éltünk együtt miként angyalok, kik falatozás, ezen földi salakos foglalkozás helyett, hangicsálással töltik idejöket. Csupán nagyobb ünnepek és templomi szertartások valának azon ritka napjaink, mikben érintett gyarló emberi foglalkozásunkat, illő kiterjedésben gyakorolhatók. Gyomraink gyakori emlékeztetéseikre, némi kárpótlásul és békéltetésül, annál sűrübben pengetők húrjainkat, s így hangszerem jókorán barátom, mindenem lőn. Jó bátyám vezetése alatt, már gyermek-

ségemben annyira haladtam a guitarrban, hogy játszásomat örömest hallák. De mit az ő jótétei közé hála-teljesen a legfentebb számolok be, azon vidor aggtalanság az, melyet kifejte bennem; kifejte mondom, mert a mint hiszem, eredetileg örökségem vala apámról, ki a legvidorabban keringő vérű harangozó volt a két hazában, vagy apámról, kit helységében nyugtalan torkúnak neveztek, mert ha nem ívott, vagy fecsegett, vagy dalolt; sőt szép apámról is, kit miként bátyámtól hallám, temetési szertartásokra meg sem merének hívni; mert szökdelő vére még a holtakban is tréfás élő oldalokat kutatván fel, nem egyszer rántá vala kaczajra a tisztes szomorú feleket. Nagybátyám, a karhangász, méltólag csatlakozék e vidor nemzetség sorához, s gyakran fűszerűl, vagy utóétkül jó kedvét tevé fel a szűk asztalra; mely vérembe szőtt áldást, magam is sieték sajátommá tenni. Ebben boldogulék is; de nem leheték ily szerencsés, szűk kosztja megszokásában. Bizonyos kényelmi hajlam bennem, mit apám újra elhatároztatásomra czélzó jó jelnek tolmácsola, akaratoskodék ellene. Jól szerettem enni, s csak anynyit dolgozni, mennyi emésztésre elég. Hangászi talentomom, de főkép a mulattatási, mely éveimmel mindig növekedett, s aggtalan kedélyem, ajtót nyitottak számomra, egy pár kanonoki udvarban, s asztalt is teríttettek számomra. Ismerkedésem naponként terjede, s innettova csak hálásra vala szerencséje nagybátyámnak becses személyemhez; a midőn én lakottan, ő pedig üres

gyomorral kaczagók a nap lefolyt dolgait. Az atyám elhalt, s pár év múlva utána nagybátyám is. Most búsulnom kelle vala, mert bizony okom volt reá elég; de vérem nem hagyott búsuláshoz jutnom. Azonban a mennyire emlékezem, ez volt életemben első komoly foglalatosságom, s reménylem utolsó is ez lesz. Egy hegyoldalba heveredtem le, mely a városka felibe emelkedett, s jobbomba támasztván most szokatlan gondú fejemet, beőgyelegtek szemeim az előttem terjedt láthatárba, melyet távol hegyek kék homályai zártak el. Ez mind nem enyém a mit látok, gondolám magamban, sőt egy talpalatnyi sem, száraz és vizes planétánkból; de hát a madárnak, mely felettem cseveg, van-e saját ága? s a gyéknek, mely mellettem elsuhan, van-e saját bokra? Nem! kiáltám a tökélet erős hangjával, nem hal el az ügyefogyottan, kinek ereje s igaz szándéka van élni! Mi hiányzik nekem arra, hogy herczeg legyek, egyéb mint születés? s nem jobb-e, hogy inkább csak ez hiányozzék, minthogy csak ez legyen meg? Világ bír bennünket, az igaz; de bírjuk mi is a világot, ha tudunk hozzá. Gyáva tulajdonos az, ki egy falat birtokon, néhány göröngyön sovárog, s azt hiszi hogy nagy úr. Nem! nekem az egész világ legyen sajátom, sajátom embereivel együtt! Azt, ki bajainkon segít, gyarlók vagyunk hálátlanul feledni, mihelyt bajunk tágúlt; de azt ki örömet hoz, vagy nevel, nem feledjük; kedves-szükségessé válik ez nekünk, mert öröm után lihegünk untalan. Kik kivántabbak, mint azok, kik szünte-

len rózsaszinbe öltöztetik másoknak az életet? Úgy van, költöző fecskeként fogom magammal hordozni a tavaszt, elderítni fogom azt mások körül, s benne élni magam is. Sokan fonák idegzetökben, úgy feküsznek az életen, mint kemény kő párnán, mások hosszú terveikben lidérczeket kergetnek; én könnyű lepkeként, víg méhként fogok repkedni az életben virágról virágra, mézet szíva számomra, mézet gyűjtve mások számára. A magyar szívesség és magyar haza, melyen úgy eláradt a bőségszarva, hogy szinte kifogyottnak látszik kigazdagításában a fogyhatatlan természet, tehernek bírnák-e érezni kis személyemet?

Ez vala, méltóságos uram, nagyjából, komoly elmélkedésem kivonatja, a hegy oldalában. Mindjárt másnap guitarrommal a hazának eredék. Nyilt előttem ajtó és szív, mindenütt hol megfordúltam; kedves vendég voltam, mert két előmbe vett alapelvem: «nem vegyűlni házak titkaiba soha és nem követelni semmit» megóvtak a megúnatástól. Öröm és vígság volt az érintkezési pont köztem s az emberek között. Enyém volt minden örömke, mit elfogni bírtam, miként madarászé a világ madara; de híven is megosztottam azt mindenkivel, ki ízelheté azt. Nem volt okom azóta is megbánni talukönnyűségű pályámat, s ingó bingóságomat el nem adnám a világért. Semmim sincs, ó be könnyű vagyok, szabad vagyok, óh be boldog! s mi után éltemben nem esenkedtem, ha meghalok, nem kétlem hogy földbirtokhoz is jutok, s Dion és Timoleonként, ha nem ingyen, bizonyosan közköltségen

el fognak temetni; hogy ha tudniillik be nem balzsamoznak.

Egy pár nap múlva a generál kilovagolt ifjaival az erdőbe, vadász-tanyát rendelni meg a herczeg számára. Útjok a szomszéd falun vitt keresztűl, melynek végén nyájas szőlők emelkedtek. Egy szőlő aljában magára vonta figyelmöket egy kapáló ember, ki urias öltözetben, nyakát és fejét zöld falombokkal övedzé körül, hogy a rekkenő melegben hűs árnyék alatt dolgozhassék. Mind ez, mind ügyetlen fogásai, elárúlák, a paraszt munkáhozi szokatlanságát, zöld gallyai pedig tréfás tekintetet adának hajlongásinak. A munka robajjában, nem sejté ő az érkezőket, csak a közel lódobogásra eszmélvén fel, akkor fordúla meg, mikor már a lovasok irányában valának. Az ifjak azonnal reá ismerének Porubayra, s a generállal együtt megállíták lovaikat.

Mit csinál clarissime? kérdé csodálkozva a generál?

Szútyongatom, domine illustrissime! közanyánkat a földet, mondá Porubay kapájára dőlve, és szakadó izzadását törölgetve, hogy rólam mostoha fiáról se felejtkezzék el. Úgy hiszem, az emberi test és lélek aljasúl, mihelyt hever; miként parlag föld, csak gyomot terem.

Úgy van, mondá a generál, s épen azért szükség dolgoztatnunk tömlöczös rabjainkkal, hogy heverés által még mélyebben ne sűlyedjenek. De mindenki magához illő és arányos munkát válasszon magának. — A generált sajnálás fogá el, s ön-

maga iránti kiméletlenségnek mondá azt, hogy lelki munkákhoz szokott férfiú, paraszt munkával öli el magát.

Kissé sajnos, felele Porubay, mert a test akaratosabb a léleknél; de van ezen munkának jó oldala is, domine illustrissime! Csak kezem van bérben! lelkem és gondolatim egész nap szabadok, s estve fáradozásom-közben, igen nyájasan nyugtat azon gondolat, hogy nem voltam másnak henye terhe, hanem munkáló polgárja a világnak. Aztán Caesar és Nagy Sándor, mint tudjuk, szerettek gyalog járni; mi reájok nézve, úgy vélem, nagyobb köz vala, mint mely köztem és a kapa közt létezik. — A generál és ifjai leszálltak lovaikról, az uri kapással beszélgettek, s azon győződéssel váltak meg tőle, hogy a hazában föld nem túratik oly lelkességgel, mint Porubay azt túrá. Tisztes Noé vala ő, szőlő-tőkéi közt; minden tekintetéből, és derült mosolyából kitündökle, miként vala lelke felülemelkedve az életen.

Hogyha a kapásnak lelke átszivárog a tőkékbe, mondá a generál, megszorítva Porubaynak feltört kezét, úgy jeles szív-vidámító italt fognak azok adni! s odább lovagla.

De a férfiúnak sanyar sorsa nem mene ki eszéből; föltevé magában, hogy azt sűlyedni nem hagyja, s csak azon hányá- veté elméjét, miként intézhesse a dolgot úgy, hogy Porubay finom önérzetét ne sértse. Tudá róla, hogy egy pár hivást el nem fogada csak azért, mert arra kellőleg kiképezettnek nem érzé magát. Számos világi bajnak,

úgymond, bő kútfeje az, hogy nem vetünk számot erőnkkel, midőn hivatalt vállalunk; elfogadjuk azt vakon, mihelyt hasznára, vagy fényére szükségünk van!

Gyöngéd érzelmű lelkek hamar megértik egymást, s a generál győződve vala, hogy a professor alamizsnát nem fog elfogadni. Hivatal és illő munka után nézett tehát szét, s abban nyugodt meg, hogy egyik helysége agg jegyzőjét, ki már szemgyöngeség miatt hivatalát nem viheté, udvari kulcsárrá tegye, s helyébe, fizetés-javítással, Porubayt helyezze be.

A Gyomay-háztól nem jöve által senki, s a generál, gazdasszonynak Pólit kéré meg. Szívesen jött ez, foglalatos tűzzel vette által a ház gondjait, s az első pillanatban otthon volt abban. Gyula nem győzte csodálni ügyességét, czélszerű rendezgetéseit, mindenhezi értését, s azt az élelmességet, mely nem csak jár, kel, hanem gondolkodik is a munkálatok rendszere felett. Különösen kedvezőleg csillogott ki Klárcsi felett, Pólinak ahhozi értése: miként kelljen tónt adni a háznak, sokat mutatni kevéssel, és nagy vendéget elfogadni? mit még az atyai háztól hozott volt magával. De Póli nem csak ügyes és értelmes gazdasszony volt, hanem kivánt is tartatni annak. Erről álltak minden beszélgetései, minden alkalommal számott adott rendeléseiről az ifjaknak, kitárta ebbeli ellátásait, rendezéseit előttök. Gyula, bár miként erőlteté is magát visszaemlékezési éldeletekre hajdani viszonyából, tapasztalni vala kénytelen, hogy a szép-

nem vesztni tér kedveltetőségéből, mihelyt fő kezd hevűlni nála szív helyett; mert az utóbbinak lángolásában ő elérhetetlenűl igéző; az elsőben pedig rendszerint hátrább marad nemünknél.

Gyula Halkónak és Veronkának előadásaikból, közelebbről ismerkedék meg most Póli egykori körülményeivel. Póli fiatalabb korában óhajtott tárgya volt az ifjúságnak. A lyánka szívesen mulatozott, de szíve nem volt lángolásba hozható, s ez a férjhezmenést örömest tolta oly háttérbe, melyből azt csak nagy szerencse esetére kívánta előidézni egykor, vagy soha sem. Múltak az évek egymás után, minden komoly czél-űzés nélkül. Azonban nyílt esze korán sejteté Pólival, atyjának kedvetlen körűlményeit. Testvérei immár mind férjnél valának, s érzé maga szorúlt köteleztetését is, komoly egybeköttetésről gondolkozni. De bús ütődéssel látá, miként a dolog most több akadályt mutat, mint vélé. Kecsei hervadó-félben valának, atyja állását sejtni kezdé a világ, s így elég józan volt átlátni azt, hogy csak saját belső érdeme vonhat immár kérőt a házhoz. A lyánka egyszerre más lőn. Búcsut vőn fiatalkori szelességeitől, józanabb komolyságot önte szavaira és tetteire, s hogy egykori ügyes nőnek bizonyítsa be magát az illetők előtt, a gondos és takarékos háziasszony szerepét tanúlá be; mely mellett azonban más egyéb használható, mind azon fogásokban is gyakorolta magát, mikben még tartó, valóban szép termetét, eszét, ízlését, és hajlékonyságát kitündökölteiheté. Számos sikeretlen próbái

után, csodásan megtanúla közel simúlni mások ízléséhez, s e részben vas béketűréssel vala képes megtagadni önmagát. Atyja nem egyszer mosolygá meg leányát: különös szérdék az a nőnem, mondá, előbb egy bálkészületért nagyobb áldozatot tesz, mint bármely férfiért, később pedig kész ezért elölni magát! — Azonban mindezek mellett, nem volt meg Póliban soha azon túlságos szabad viselet s maga túltevése a leányi lágyságon és szerény bevonatkozáson, mikkel a haladt korú hajadonok, éveiket rendszerint elárúlni szokták. Csöndes szerény nyájasság volt czímje viseletének, ámbár őt magányában gyakori búslakodás epesztette. Ilyenkor elégületlen volt önmagával és borúlt, hogyha valamely mutatkozott reménysugár enyészőben vala, s derűlt a derűlő sugárral ismét. Kivált társnéji körében történt új házasságok hire, mindig új bánattal csapá meg őt. Ekkor tűrelmetlenebb lőn, s a megkettőztetett ipar, majdnem átcsillámoltatá viseletében az erőszakot. Gyula, ki iránt Kálmán előre elkészíté vala Pólinak képzetét, kedves jelenet vala neki; de elutazásával oly csekély a nála hagyott kezesség, hogy miatta Szögváryt elereszteni nem tartotta tanácsosnak.

Póli mindjárt férjhez-mente után, érezvén maga és férje közt a kedélyi és míveltségi különbséget, önámulásúl a gazdasszonykodásnak erede, melyre mindig hajlama vala; s egyikének tartaték a vidék ha nem legtüzesebb, de legjózanabb és legszámolóbb gazdasszonyainak.

Vincze munkátlan állapotban vala, milyben azon hajós van, ki nem bírván többé vésszel és hajójával, ereje fogytán leteszi evezőjét; s hol bízva reményli a vész csillapodtával partra-kijutását, hol pedig remegve borzadoz a vihar dühében, hajója elzúzatásától. A generál nyílt kedve némi kezességet nyújtott neki sorsa felől; gyönge volt az, s csak annyi erejű, hogy őt a kétségtől megóvja; mert hányszor nem reménylt, s hányszor nem csalatkozott immár? Klárcsi, elfojtva szívében minden reményt, eltökélt vala szenvedni, s magába zárkózni szerelmével és bánatával. Legsajnosabb kisértés vala neki az, hogy Vinczéjét oly közel tudá magához. Szerető szíveknek alig néhány lépésnyire lenni közel egymáshoz és mégis oly távol, mintha tengerek feküdnének közöttök, súlyos küzdés vala mindkettőnek. Egymás iránti figyelem és vágy élénkült nálok minden apró hírnél, melyet a két udvar egymásról vett, s remény és szív csüggedeztek minden gondolatnál, melyet önsorsaikra vetettek. Domb állott ritkás ligettel Klárcsiék udvara felett. Azon ült Gyulával Vincze gyakran órákig, barátságos cserétől fedetve, s lelesett azon ház tájára, mely mennyét, üdvét rejté. Klárcsi nem sejtve, hogy ügyeltetik, csak ritkán lépett ki az ifjú mohó szeme eleibe. Ilyenkor bús öröm dobogott Vincze meljében; mert a lyánka gyászköntösben lépett ki, s ez és szép arczáinak halvány színe, nyilván tolmácsolták előtte, hogy a szelid lélek érte szenved, s kívül és belül szerelme sírját gyászolja.

Érzékeny szerető lelkek, messzeségben is együtt élnek, szíveiket látatlan fonalak kötik egymáshoz, s lelkeik kölcsönösen egymás körül lengnek untalan; bizonyos varázs sympathia viszi meg egymásnak, a mindegyikénél egymást váltogató örömet és bánatot, s mindkét rész bizonyos a kölcsönös részvételről. Ily szíveknek északi sarkjok a szerelem, mely felé szüntelen mágnesi titkos erővel forognak ők!

*

A herczeg visszaérkezett. Jó falatot megjártam a magyar földből édes Rónapatakym, így szólott; bőkezű és szíves az is mindenütt, miként lakosa; ritka hely várja be a zsarolást, nyújt mindent önkényt tulajdonosának. De a magyar, úgy látom, nem szereti közel szorongatni magához vagyonát, nem szeret kerítni. Minden parasztház egy-egy útcza, s a szabadon terjengő utakból, barátom, szép kis herczegséget bírnék alkotni magamnak.

Félek, szóla a generál mosolygva, hogy népesedés, nevekedő szorgalom és fényűzés kényszerítése, nagyon is lábra ne hozza még hazámban a kerítgetést. Bő termésünkkel pedig gondoskodás és gabnatárok hiányában, csak úgy vagyunk, hogy Pharaó sovány teheneiből egy, képes elnyelni hetet is a kövérekből!

Elkezdődtek a katonai gyakorlatok, s közbe hajtó-vadászatok. Gyomay különösen volt meghíva mindenkor; meg is jelent, de csak egyedül; leányáról nem is emlékezett. A herczeg különösen leereszkedő, sőt figyelő volt iránta. Egy párszor, a mint

a vadászatra kikocsizának, kocsijába méltatá őt, nyájas beszélgetést fona vele, az asztalnál maga mellé rendelé őt, egy szóval az öreget teljesen magához kapcsolá. Tiszteltetve érzé magát Gyomay ily megkülönböztetés által, tudván, hogy a herczeg testvérének, az uralkodónak nincs örököse, s így a herczegi süveg idővel erre néz. Viszontisztelet és hajlandóság fejlett ki keblében iránta, büszkeségének nyájasan hízelgvén, kitetsző jóakaratja azon nagy férfiúnak, kivel maga a generál is, csak mély tisztelettel társalkodott.

Egy napon a katonai gyakorlat után, a helyett hogy a generál kastélyának tartna a herczeg, fényes gálában, rakva csillaggal és czímjelekkel, egész kiséretével a Gyomay udvarába lovaglott be. Meglepetve volt Gyomay e tisztelet-adás által. Öröm-zavarral fogadta nagy vendégét, s elvarázsolva volt ennek leereszkedő nyájasságától. Betakarodék ebédlőjébe a fényes kiséret, s itten az első köszöntések és rövid beszélgetés után, előre lépe a herczeg, kisérete tisztelő távolban állván mögötte, s ünnepélyes szertartással, de nyájas szavakkal megkéré Vincze számára Gyomaytól Klárcsiját; kikéré magának, hogy násznagygya lehessen a szép párnak, s jövendőre is kegyét igéré számára. Gyomay eszméle, hogy hálózva van a generál fortélya által, de oly kiszámoltan hálózva, hogy sértés nélkül vissza nem léphet. A herczeg becsűlése és beavatkozása oly kötelező vala, büszkeségének oly hízelgő és kielégítő, hogy tovább ellenkezni illetlen hivalkodásnak fogta volna tartani.

Azonban még is fészkelődött szíve fenekén némi gyönge nesze azon sérelemnek, melyet a septemvirék, leányában okozának neki.

Gyomay tisztelve meghajtá magát: kegyelmes herczeg! így szóla, ma oly tisztelet éri házamat, melyet én és hitvány leányom, nem érdemlünk; ámbár herczegséged már harmadik herczeg, ki kegyét személyesen bizonyítá nemzetségemhez. Nem tartom meg leányomat; de a házamon esett gyalázat kényszerít megkivánni, hogy az ifjúnak atyja, a septemvír, személyesen nyilatkoztassa ki előttem azt, hogy szívesen elfogadja leányomat fiához. Csak tűrt meny ne legyen ő a háznál; mert az begyembe nem fogna férni.

A generál helyesnek találá a föltételt, magára vevé a többi kieszközlést, s a herczeg, kézszorítással köszöné meg az atya jó válaszát. Vincze és Klárcsi akként valának érzelmeik szép zajgásában, miként koldus véletlenűl nyert gazdag öröksége előtt, kinek szíve még habzik a nagy szerencsére, szokatlan elhagyni volt sorsát, s a bátortalan még nyúlni a szép jelen után. A generál siete futót küldni levéllel a septemvírhez, ki most épen falun vala; de Gyula a követséget nem engedé által másnak. Úgy jöhet barátra is lesz ott szükség, így szóla, vidoran szorítva meg Vincze kezét; s tartok tőle, Vinczém úgy talál boldog lenni, hogy más részem nem is leend boldogsága munkájában, mint örűlni rajta.

Azonban Gyula közbenjárására nem vala szükség. A septemvír és neje előtt oly ohajtottak va-

lának Klárcsi újabb körülményei, oly rettegett a Gyomay pere, s oly hizelgő a herczeg beavatkozása, hogy a generál levele és Gyula követsége csak örömet jelenthetének a házhoz. Másnap épen vacsoránál, behajtata a septemvír a generál udvarába.

Derült arczczal s egyszersmind finom udvarisággal hajtá meg magát a septemvír a herczeg előtt, s válogatott szavakkal, mik tanúi valának gyakorlott szónokságának, köszöné meg fia iránt bizonyított kegyét, melybe őt továbbra is ajánlani bátorkodott. Majd Gyomayhoz fordúlva, sajnálkozék a két ház közé csúszott félreértéseken, sima beszéddel kéré meg leányát, kinek jeles tulajdonira hizelgőn terjeszkedék ki, s maga legboldogabb órájának nyilatkoztatá azt, melyben szeretett fia oly jeles háznak jeles gyermekét hozandja házához.

Méltóságos udvari tanácsos úr! nagy uram öcsém! felele Gyomay, szép szók nincsenek hatalmamban. Ám bírják egymást az ifjak, mert szíveik rég egymáséi; de a történtek után tudnom kell előbb, hogy csak leányom tartsa e szerencsének az egybekelést?

A septemvír, hízelgő nyilatkozással nyugtatá meg a büszke öreget, s a két ipa összecsókolá egymást. Vincze és Klárcsi lábaikhoz borulának, s öröm-könnyekkel áztaták áldó kezeiket; ámbár a septemvír, ki a herczeg jelenlétében átallá az érzékeny jelenést, mintegy tűkön álla. Majd a herczegnek és generálnak tőnek hálás köszönetet,

mi végett a septemvír már régen integete nekik. Öröm és kéj foglala el minden szívet.

Szép saját öröm még is az atyai, édes Rónapatakym! így szóla, megindulását leplezve a herczeg, s ismét helyére üle az asztalhoz; utána telepedék az egész társaság. Csakhamar nyílt a kedv, ürűltek a poharak, víg elköszöntésekkel a herczeg hosszú életeért, a szives gazdáért, a két atyáért, kik mindinkább melegűltek egymáshoz, s az ifjú párért, mely boldogságát, tele szívében alig bírhatá el.

Hiszed-e már barátom, súgá Vinczének Gyula, hogy minden emberi szívnek van kulcsa, csak reá bírjunk akadni? Vincze rezgő örömkönnyel intett barátjának.

Asztal után mellé simúla Halkó a generálnak: már jól áll a dolog méltóságos úr! így szóla nevetve hozzá; a két ipa nyomósabban, s csak egyik arczfelen csókolá meg asztal után egymást: nem miként asztal előtt tevé. Én mindig fázom, midőn az emberek szertartásosan, előbb egyik: aztán másik arczon csókolgatják egymást. Félek, hogy a két hideg ajak összefagy a csóknál; vagy épen — isten bocsásd bűnöm! — a sátán, kinek mindig magvetőre áll keze, űzi gonosz játékát.

A generál javallást mosolyga, s a köz örömben, de főkép az új pár boldogságában feledé, hogy csak egyedűl ő veszte. Gyomay óránként elégűltebb vala, s másnap egy feljegyzést tőn be a familia levéltárába, hogy Klára leányát, uralkodó háznak herczege, Gyomay-háznak falai között násznagyként kéré vala meg.

Rendszerint úgy esik, hogy felköltetik szunynyadtából szenvedésünk, ha ugyan azon pályán látunk boldogot, melyen magunk szerencsétlenek vagyunk. Nem mindenkor irígység ez, hanem előrobbant ellenet a két sors között, mely példalátás által azon bús eszméletre riasztja fel lelkünket, hogy mi is boldogok lehettünk volna. Ezen búsongás lepé meg a baráti örömnek közepette Gyulát és Ongayt. Kölcsönösen nyújták vígaszaikat egymásnak; azonban kevés hajlandósággal elfogadni azokat egymástól.

Másnapra nagy hajtó-vadászat vala rendelve. Hivatalos lőn erre a vidékből mindenki, kiről feltehető vala, hogy lőcsövét elsütni tudja. Megjelenék Szögváry is mint szenvedélyes vadász, és Porubay, kit már a szőlő alatt meghívott vala a generál.

Lőtt-e már valaha vadat domine clarissime? kérdé ez az exprofessort.

Egy pézsma-kacsát az udvaron, domine illustrissime! a mint egyik tanítványom atyjának puskái a folyosón tisztíttatván, egyik fegyvernek régi töltése kezemben véletlenűl kisült. Azóta, valamint az előtt sem, öldöklő fegyver kezemben nem volt.

A generál egy stutzot ada vállára, s ennek párját Halkónak nyújtá, ámbár az utóbbinak rábeszélés kelle; mert csak guitarrjával óhajta menni a vadászatra.

A szerencse azt járja, ki nem keresi, mondá Szögváry nevetve, sajnálnám, ha a vad, mint fegyverteleneket, meggázolná önöket.

Víg robajjal indúlt meg a vadász-társaság. Szögváry egész úton Porubayn és Halkón nevetgetett, mint rítt le mindkettőnek válláról a fegyver. Majd meglátom, úgymond, hogyan vadásznak a músák? Kikéré magának, hogy állását Porubay mellé vehesse.

Tűzzel foly a vadászat, s türhető szerencsével. Délfelé csoportozott a vadász-sereg, hogy tanyára siessen, s Szögváryhoz jutván, ezt kaczaj közt egy fának dőlve találta. Alig bírá ez a nevetéstől előadni, hogy Porubay, a hajtás alatt, egy dőlt fára ülepedve, könyvet ránta ki zsebéből, s elmerűlten olvasa abból. Jő a róka, s felette hallgatózva megáll. Én úgymond, Porubaytól nem lőhettem, rákiáltok tehát: clarissime, ott a róka! Az én professorom fölriad, kapkod maga körűl, s ekkor eszmél, hogy vállán a fegyver. Ügygyelbajjal lebontakozik vele, az alatt a róka jól elhalad, én utána lövök de nevettemben elhibázom, Porubay is czéloz, rángatja a kakast, s csak akkor veszi észre, midőn már a róka elvesz szemeink elől, hogy nincs felhúzva puskája sárkánya.

Nevetett a társaság, s maga Porubay is mosolygotta nimródságát.

Halkó majd utóljára érkezék a tanyára. Kezében papír vala és ólomtoll. A hajtás alatt dalt költöttem; így szóla Vinczéhez, boldog szerelmedre.

Hát a puska hol van? kérdi a generál.

Kapkod válla felé Halkó, tekintget maga körűl — s nincs a fegyver!

Azt biz egy fához támasztottam állásomon, mondá, hogy az írasban ne gátoljon.

Új kaczagás ered a vadász-sereg között. Porubay örvend, a malorum sociusnak, és hogy új vadászbak feledteti az övét; de kivált Szögváry szinte pukkadoz: már tudom úgymond, miként vadásznak a músák! — Igen bántá Szögváryt azon viszketeg, hogy vadász-táskát, vagy már meglőtt vadat lövessen meg Porubayval; de erről, bár nem munka nélkül, leverék őt az ifjak, kik az efféle tréfát, mind a herczeg tekintetéhez, mind a professor tisztes jelleméhez illetlennek állíták.

Nem tágult a jó kedv, sőt növekedett; mert a herczeg egész mezei együgyüséggel mulatott, s feszesség nélküli vidám vadász volt. Nyájasan, de kímélve évődött Porubayval és Halkóval, ki épen felkeresett puskájával tére vissza, s új löktet ada a vígságnak.

Az nap megérkezett a septemvírné is, s más nap végbe ment a Vincze és Klárcsi menyekzőjök. Boldogságuk, mint valami súly, szinte ellankasztá az első napokban lelkeiket, míg megszokának egymást bírni, ők, kik oly sokszor veszték vala egymást. A szülék öröme józan vala ugyan, de elégült, s főkép a septemvírné nem győze a herczeg kegyével betelni, s édesen álmadozék arról, hogy fia egykor általa az udvarnál jöhet hivatalba és menye az udvar dámái közé.

Másnap indúlt a herczeg, s vele és utána a harsagi társaság. Minél lelkesebb és bájosabb volt az együttmulatás, annál sajnosabb az elválás min-

denfelől. Víg perczek, órák és napok, csak fűszerűl nyújtatnak az életben, szokott napfolyam és küzdés közé, a halandó számára. Legbánatosabb volt az ifjak szakadása egymástól. Gyula egy darabon elkisérte Ongayt, ki igéretet tőn barátjának, hogy mihelyt teheti, meglátogatja őt Várfokon.

*

Az alatt itt sok változék az Uzay-háznál. Laura érté becsülni sorsát, s férje iránt hálát és becsűlést érze szívében. Csakhamar ellesé ennek megszokott kényelmeit, s azok iránt figyelemmel, sőt előzgetéssel vala. Visszatérének Uzaynak kedves étkei és nyugalmai, Bodnár megbecsülteték a háznál, hogy mulató társa legyen; Laura, bár gyakran fennakadának is ujjai és ízlése, megszenvedé, hogy zongorázása közben Uzay, miként első nejénél tevé, bassusát dörmögje; megszenvedé bojtos kaparó ebét a szobában, sőt erőlteté magát, hogy vele pipafüst közt is, mit nem igen türhete, mulathasson. Egy szóval Laura, azon nemes büszke föltétében, hogy suttogó kajánság ellenére is megmutassa azt, miként lehet, sőt van különböző koruak közt is boldog házasság, úgy vivé dolgát, hogy ha Uzay fonákságaival nem rongálja, a boldogság bizonyosan tanyául fogja házát. De Uzay azon aggályból, hogy fiatal nejének oka ne legyen megbánni tett határozatát, s hogy ez korának örömét élhesse, tovább mene kedv-kereséseiben, mint üdvös vala önnyugalmának és házi boldogságának. Ő, nyílt egyenesség helyett, mely legbíz-

tosb kezese amannak, szeretői áldozó hizelgéssel és kedv-előzéssel bána hitvesével; titkolá, nehogy méltatlannak tessék az, mi neki fájt és mi nem volt inyére; szívesen hozá, sőt reá tolá áldozatait, s ha nyájasan szorgalmaztaték Laura által, hogy irántai bizalmát jelentse ki, olykor helybe nem hagyásival is, üres hizelgésekkel nyugtatgatá emezt. Így fosztá meg önmagát számos kényleteitől, s csakhamar korlátolt lőn minden vágyaiban. Műszeres szobáját a szobaleánynak engedé által; kedves ebét, minthogy egyszer pipája tüzét bojtjaira ejté, s a pers-bűz kedvetlen vala Laurának, száműzé a szobákból; a pipázásban pedig, minthogy Laura szenvedő erőlködésit sejté, arra határozá magát, hogy nyárban a folyosón, télben a nevelő szobájában szivogassa ki rátkaiját. Így Laura nem vélhetett egyebet, mint hogy a legjobb úton jár, hogy férje nyugodtan boldog, s Kornél testvére nem azok közől való volt, kik szemet nyithatának nála.

Azonban Uzay nem vala nyugodt, annál kevésbé boldog. Annak aggodalmas érzete, hogy miként nejének korától, úgy kedvteléseitől is távol áll, továbbá a különbféle és folytonos mulató csoportozás házánál, Laurának olykori látogatásai a szomszédságban, a kedvetlen érzésnek egy bizonyos nemét támasztották keblében, mely nem épen féltés vala, hanem inkább önmagávali elégületlenség. Nagy ellenetet látott maga és Laura társalgási míveltség-fokai között. Laura mindennemű jeles tulajdonokkal fel vala ruházva, mik társaság-

ban csilloghatnak, s ellenében ő a maga remetei és szigorú kedélyével, a maga félszázados elmaradásával! Nem leend-e Laura végre is kénytelen átlátni és érezni azt, mit ő önmaga jól érez, hogy feláldozá magát, hogy zöldellő korát száradó ágra futtatá? Borzada ezen gondolattól, mely Laurának minden újabb társaságbani megjelenésénél mélyebben evé be magát szívében. Nincs csüggesztőbb bánat és emésztőbb fájdalom, mint önmagunkbóli vesztés, és sűlyedés saját szemeink előtt! Uzay önbizodalmatlanságában majdnem gyermekes tartózkodó lőn a társaságokban, többnyire szótlan és szorúlt keblű, s nyugtalansága némileg csak otthoni magányában enyhűle.

Mennyi része lett légyen Uzaynál ebben, a féltés olykori fészkelődésének, bajos meghatározni; mert bátor Laura ovakodék is alkalmat nyújtni erre, nem vala mindazáltal oly erős, hogy tetszeni ne vágynék azoknál, kiket becsűle s a társaságokban érdemeiknél fogva kiemele. Ezen hiúság józanabb vala ugyan nála, mint éretlen lépező hiúság szokott lenni, s abban botrányt a legszigorúbb erkölcs sem lelhete; de igen a szertelen önbizalmatlanság, mely Uzaynak munkás kínzója lőn. Annyi bizonyos, hogy kivált egy levél vétele óta Uzay komorsága növekedék.

Bő forrása gyötrelmeinknek az álszemérem, s gyakran sűlyedünk csak azért, hogy szégyenlők megvallani gyöngeségünket. Uzaynak nem vala többre szüksége, mint sejtetni nejével azt, hogy ritkábbaknak óhajtja a társaságokat, hogy otthoni

Hosszú napokon, hosszú estvéken át zenge a hanga az Uzay házban . . .

kis házi kör, s elvonódás csendje, neki kedvesebb és nyugtatóbb a nagy világ zajainál, s Laura minden áldozat nélkül kész fogott volna lenni lemondásaira. De Uzay átalla nyilatkozni, s gyöngének, féltőnek, vagy épen sanyarú aggnak látszatni, ki netalán korához kivánja leláncæolni az öröm-lihegő ifjúságot. Innen gyakran még maga hívá meg a társaságokat, s féleróltetve fogata nejének, hogy unalmait látogatásokkal enyhítse. Laura valóban szórakozott és elkapott lőn, házi gondjaiban unatkozott, s gondtalanúl ereszté magát kedvtelései s főkép hangászati szenvedélye után.

Úgy látszék, a hanga tölté most be nála azon szív-űrt, melyet netalán egyenetlen házassága okoza. Majdnem egyedűli éleménye vala ez most lelkének, miként lelkes kedvtöltése volt egykor. Laura első művésznő vala zongoráján a vidékben, ritka énekesnő a hazában, s minden bármi osztályú tökély, valamint szenvedély által készül, úgy szenvedélyt nevel maga. Hosszú napokon, hosszú estvéken át zengett a hanga az Uzay-házban, s minthogy ez több hangszerek kíséreteit kívánná, de halló közönség nélkül sem igen esheték meg: természetes, hogy társaság, olykor népes társaság nélkül is, ritkán lehete az Uzay-udvar. Majd új darabok érkezének a városból, majd új hangművész tére be, majd Laura szerze új hanga-darabokat; mindezeket hallatni kelle a hanga-kedvellő vidékkel, s így meghivaték ez. Laura a maga szenvedélyét a legártatlanabbnak tudá e világon, férje állapotát ismeré, hogy vagyonságát illendő vendég-látások

nem fogják megrongálni — így gondtalanúl űzé könnyű életét, a maga hangászati kedvtöltéseiben és társaságaiban.

Azonban Laura szerény vala mind kivánataiban, mind mulatozásaiban, s nem zsarolá ki férjétől ezeket soha. Férje mindenkori jelenléte miatt nem féltvén maga hírét, aggódás nélkül gyűjté maga körül a környékből össze azokat, kik egy vagy más hangszert játszának, vagy hanga-kedvelők valának. Ezek közt volt gróf Rákosy is. Gyakori vala ez a háznál, gyakoriak Uzayék is az övénél; Laura a mívelt ízlésű férfiúvel kecses órákat tölte el. Azonban Laura bájai csakhamar szenvedelmes benyomást tőnek, a nem legszilárdabb jellemű gróf szívében; ki szerelmes nyilatkozást mere Laura előtt. Ezen nap óta nem vala többé bírható Bőkutra, sem arra, hogy a gróf látogatásait Várfokon elfogadja.

Nem ily szerény vala testvére Kornél. Ez a gazdag sógort szívesen kivánná használni, s kifogyhatlan vala váltogatott mulatozások rendezgetésében. Ezekben neki, a mellett hogy maga is mulasson, más fő czélja is vala. Jól érzé ő, miképen az ő fő ereje társalgási erényekben áll, melyek azokban kedvezőleg csillognak; de házi egyszerű csendben és rendben nem kelő pénzek, vagy legalább hamar elárúlják hamis nyomatjokat. Tudá azt is, hogy épen társalgási ügyességek azon férfi tulajdonok, mik a szépnem kegyébe legbiztosabban szoktak besimúlni; minthogy ez nem ismer epesztőbb szorongást, mint azt, ha társaságok

érdekeiben és mulatságaiban szerepet nem játszhatik, vagy legalább azokban illő részt nem vehet; mikbe az ügyes társalgó férfi, kiszámolt figyelmeivel őt mintegy beavatja. Türey Kornél jó korán szemet vete Cilire, őt mindenben magához illő szerencsének nézé ki, s így ennek szíve ellen hasznos segédekűl reménylé a társaságokat, mikben a leánykát, csapodár figyelmeivel árnyként lebegé körűl.

Cili különös vonzalommal hajlott mostohájához. A két különböző, de nyájasan egyező véralkat, naponként szorosb barátnékká szövé őket. Ezen tekintetből kiterjeszté Cili a maga nyájasságát és szíveskedését Kornélra is, szeretett Laurája testvérére, semmi irányzatot nem sejtve figyelmeiben ennek. Gyula levélkéje vala az első alkalom, mely őt eszméletre hozá, s lelke eleibe dobá azon lehetőséget, hogy Kornélnak komoly czélja is lehet szivére és kezére. Ezen fölfedezés igen kedvetlen vala gyöngéd érzelmének, mellyel Laurához viselteték. Minden leányi szív fenekén, tisztán vagy homályban, közelben vagy távolban, előrajzban vagy kifestve, fekszik lesengve azon férfiideál, kit sejt, óhajt, ki után epedez. A komoly kedélyű Cilinél, nem Kornél vala ezen ideál; azon könnyű léhaságot, melyet mind szaván, mind viseletén sejtni véle, nem ízelheté benne soha. Nem lengő ágat, mely minden szellőcskére hajlongjon, hanem ízmos csert, mely daczoljon vésszel és idővel, s ótalma és támasza bírjon lenni, a reá felfutott gyönge növénynek, óhajta Cili maga mellé. Gyer-

meknek tekinté azt, ki játéknak az életet, bábnak a nőt és időtöltésnek a szép szerelmet. Nem vala Kornél könnyű kedélyének szíve előtt semmi kezessége. Így szíve nyugodt vala ugyan, de elméje nyugtalan, remegvén azon pillanattól, melyben Kornél eltolásával Laura barátságát sértni leend kénytelen.

Gyula haza-útjában, egy falu fogadójában hált meg. A ház előtt nép-csoportot talált, és enyelgő gyermekeket. Köztök, a ház előtt elnyúlt falpadon egy ifjat látott, körűlrakva mezei virágokkal, merűlt gondban koszorúkba fonogatni azokat. Azonnal ráismert azon ifjúra, kivel az atyai háztóli kiindúltakor a temetőn találkozék. A gyermekek, ki szívességből, ki dévajkodásból, csomókkal hordták számára a virágot, miket mindenkor tetsző örömmel fogadott. A nők tejet nyújtottak nekik; elvette ezt is, de minden köszönet vagy óhajtás jele nélkül. A zaj s nagyobb robaj tűrhetlen volt neki; kérve csillapítgatta ezeket, s maga csak súgva beszélt. Csitt! úgymond, ne robogjatok, még alszik, föl ne költsétek! Különben virágaival úgy el vala foglalva, hogy a körülte ácsorgó népre eszmélni sem látszaték, mígnem új robaj ismét aggódásba ejté, hogy kedves alvója fel talál ébredni rája. Gyula szorúlt szívvel tudakozódott a fogadóstól iránta. Ki legyen az ifjú? felele ez, senki sem tudja helységünkben. Ha valamelyikünk kérdést tesz ez iránt neki, azt feleli gépileg: szerencsétlen, de nem rossz! Olykor megfordúl falunkban és a szomszédokban; ilyenkor mindig gyermek-

csoport kísérgeti, melynek egész mulatsága kerti és mezei virágot hordani össze számára, mit ő kedvteléses örömmel illesztget kénye szerint össze. Mindnyájan szánjuk és szeretjük őt, mert a legártatlanabb tébolyodott a földön, senkit és semmit nem bánt, vagy kér; csupán tej és kenyér az, mit szivességünktől elfogad. A hol az éj meglepi, ott meghál; de már első szürkületkor megyen virágival a temetőbe, hogy a legújabb hányású sírt meghinthesse azokkal.

Gyula szóba kívána eredni vele, s közelebb simúlni bajához. De az ifjú gondos figyelemmel jártatá meg rajta szemeit, mintha személyét kitalálni igyekeznék, s szokott szavain kívül kérdéseire mit sem felele. Virágai valának egész világa; innen, mint a fogadós mondá, Virágosnak nevezi őt az egész vidék. Gyula minél tovább tekinté őt, annál ismerősebbeknek látszatának előtte vonásai.

Várfokra érve, egyedűl Cili volt az, ki Gyulát szívesen fogadta. Ez a tornáczra állott ki eleibe, melléje simúlt a jövőnek: köszönöm a levélkét, ezt súgta neki; ámbár veszély nem vala nálam, Kornél nem az én emberem. Ez kedvesen nyugtatá Gyulát; de nem így egyéb körűlmények, mik között a házat találá. Egyéb fogadtatása igen olyas vala, mint mellyel fölösleges személyt szoktunk fogadni; de kivált növendékét dévajabbnak, makacsabbnak s munkától idegenebbnek lelé. — A gyermek, Kornél által részt vőn a háznak minden mulatságaiban, s ezek magok, készület előttök, és mámor utánok, elvonák a fiút minden komoly

munkálattól. Napok, sőt hetek kellettek arra, hogy Gyula őt szokott sorába vihesse vissza. E végett első gondja volt ennek az, hogy Károlyt a ház mulatságaitól elvonja, s üres óráiban, őt inkább szokott gyermeki játékaival mulattassa. Ez kedvetlen zsurlódásokra adott alkalmat a háznál. Kornél már szokva volt mulatságot lelni a gyermek eleven dévajságaiban, s a társaságokban is egyik kedves tárgya volt enyelgéseinek, s most fájlalta, majd élesen panaszolta testvérének azt, hogy a nevelő oly kevés bizalommal van iránta, s tőle mint valami veszélyes erkölcsütől, megtagadja a fiút, kin méltatlan zsarnokságot követ el. Laura nem fogta volna ezt nagyra venni, ha férje a panaszt különös közönyösséggel nem veszi. Uzay tudniillik elég józan volt átlátni Gyulának okait és javalni azokat. Laura nem szólt; de testvérének, s benne önmagának, ezen első, bár homályos mellőztetése, kedvetlen érzést szült szívében. A fiú elfogása, Gyula iránt is, Laurában ugyan csak homályos, de Kornélban nyilvános neheztelést támasztott. Mindketten már előbb nem legnyájasabb hangulatban valának iránta, mint olyan iránt, ki mételye a ház nyugalmának.

Náni tudniillik, a szobaleány, épen a Kornél mellfodrát vasalá a cseléd-szobában, a mint Vincze legénye Gyula levélkéjével betoppana. Náni azonnal körülte vala a maga szokott avatkozásival; tudakozódék: kicsoda? honnan jő? hová megy? mit hoz? A legény eleinte jól viselé magát, s híven őrzé a reá parancsolt titkot; de Náni csak-

hamar úgy körül tudá hálózni az ifjat nyájas szövedékeivel, hogy ez szivében titkával meg nem férhete többé. Megsúgá a leánynak, titoktartási fogadás mellett, hogy Cili kisasszonynak hoz Gyulától levelet, melyet csak magának nyújthat által. Náni megjártatá elmécskéjét, az eddig Gyula és Cili körül történt dolgokon, számba vőn minden szócskát, pillantatocskát; ezekhez adá Cili gondoskodásait is Gyula úti készületei körül, s kivoná öszvegül azon fölfedezést, hogy Gyula és Cili jól értik egymást, s valószinüleg ez vala az ok, mely miatt az ő hatalmas kecsei, Gyula elfoglalt szivéről lesiklának. Siete gyanúját, mi neki tudás vala, besúgni asszonyának és Kornélnak. Ütközék e híren mindkettő; amaz rokonát és barátnéját félté a csapongó hitegetőtől, mint vélé, ez pedig saját szerencséjét. Náni fölfedezése nagy hihetőséget nyere az által is, hogy Cili a levél vétele-óta, szembetünőleg vonódék vissza Kornéltól, s iránta minden tekintetben igen kimért viseletű leve.

Kornél kifakada Gyula ellen, sötét cselszövésnek nevezé ennek oda czélzó csábítgatásait, hogy magát rangba és vagyonba helyeztesse, s arra kivánná birni Laurát, hogy férjénél Gyula eleresztését munkálja ki. Kornél tudniillik sokkal becsülőbb vala önmaga iránt, mintsem más akadályt vélhetett volna Cilinél, mint Gyulához hajlamát. Laura másként vala meggyőződve, közelebbről ismervén barátnéját, s átalla is egyenesen avatkozni a dologba. Gyulát azzal menté testvére előtt, hogy

tanítói hivatalának pontosan megfelel, hogy férjétől és Bodnártól becsültetik; Cilit pedig azzal, hogy Gyula, tagadni nem lehet, egy a legszebb ifjak közől, s a lányka, ki Gyula álkodását nem ismerheti, menthető irántai szerelmében. Annyit azonban igére, hogy kikémlelendi Cili szívét, s ha lehet kigyógyítandja őt.

Ártatlan szív nem képes titkolni szerelmét, s még kevésbé oly barátné előtt, ki szemügygyel tartja őt. Laura csakhamar bizonyos lőn Cilinél iránta, s a barátság aggodalmával és hevével foga ostromlásához. Előbb csak a világi illedékre tevé a lyánkát figyelmessé, majd aprónként Gyula jelleme ellen szöve megjegyzéseket intései közé. De Cili ezen utóbbi oldalról, magához férhetetlen volt; szíve nem tudott Gyulában kétkedni, tüzesen vívott vádoltatásai ellen. Szép és szilárd ideálja volt lelkének, Gyula és irántai szerelme, hitének biztos kezességei, az ő lelkes tanításai, s tanítványnéja iránti nyájas tisztelő viselete. Cili tüzesen védte Gyulát, s oly jeles vonásokat hordott elő lelke jelleméből, oly bizonyossággal öntötte ki irántai hiedelmét, hogy Laura, ismervén Nánija hiúságát, végre maga is kétkedni kezde: ha nem csalatkozik-e az ifjúban? Azonban Cilit minden esetre gyógyítás alá veendőnek tekinté. Ha mindent megadok is tanítódnak, a mit vitatsz édes Cilim, így szóla, azt még sem javalhatom benne, hogy oly háznak rangjába, mely őt jótétekkel halmozá el, feltolakodni igyekszik. Nekem úgy látszik, hogy az ifjú veled Abelárdot akarja játszani.

Erre Cili nem felele: Abelárd története ismeretlen vala előtte. Gyula a szinte annyi gyöngeségekkel, mint jeles tulajdonokkal fénylett férfiút, s különben is Cili körébe nem tartozót, előadásaiból kihagyá.

Cilinél azon öröm és elégülés, mellyel Gyula tanításait hallgatá, nem vala eleinte egyéb, mint tudományok iránti vonzalom, s a tanítója iránti jóakarat nem egyéb, mint a tudományos ifjú tisztelése. Érzé, mivel tartozik ennek azon érdemének, hogy a homályos és pusztán gépi tanulásnak nála nyilt pályát és életet ada. Azonban a falu magánya, naponkénti együttlét, Gyulának köztiszteltetése, főkép azon nemes láng, mellyel a historia erényes tetteit, eseményeit tanításaiban festé, ezekből kivont azon lelkes oktatások, mikkel egyszersmind amazokat életre vonni tudá, nyájas férfiusága arczban, termetben és viseletben lassadán fölébreszték, majd növelék szívében azon indúlatot, melyet sem sejte, sem ismere. Most még egyszer oly kedvesek valának neki a tanítás órái, még egyszer oly vonzók, oly hatók a tanítások. Egész napokon át hallani óhajtá őt. De Gyulának nem vala ideálja a tanúlt nőszemély, ő pedig ideálja vágyék lenni, miként Gyula az övé vala. Ennélfogva miután a lánykának édes gondja egyedül a körül forgott, hogy magát Gyula eszméi és elvei után, miket aprónként kikémlele tőle, képezhesse: több rászorítással, erőltetéssel láta most a ház gondja után, visszaszaggatá magát kémlődő világából a valódiba, s egyedüli iparja lőn, megnyerni a szeretett ifjú javallását.

Gyula nem sejté tanítványnéja érzeményeit, minthogy ezek szívbe vonúlva tenyészének, legfelebb pillantásokba szökének néha ; de ezeknek lángolásait sem vélé az ifjú egyebeknek, mint hevült örömnek és lélek gyönyörének, miket a lánykának tudományok iránti szenvedélye, s minden jó és szép iránti tüze lobogtattak fel lelkében. Cili komoly kedélye, szótlansága, inkább csöndes benlegelései az érzelmeken, mint ezeknek kiadásai szóban, tettben vagy mozdulatban, lehetetlenné tették Gyula előtt a fölfedezést. Így folyvást ment tovább iránta kezdett viseletében. Nyájas vonzalommal és tisztelő figyelemmel társalgott vele, s szívesen viszonozta azon bizalmat, melyet a kedves lányka iránta minden alkalommal bizonyított.

Egy délután azon nyüzsgött Károly Gyulán, hogy vakmacskát játszodjanak, mely gyermek-játék különösen kedvelt vala a pajkos Károly előtt. Gyula engedett a fiúnak, miként szokása vala, ha ez jól végzé dolgát ; az idő esős volt, s nem engedett mulatást a szabadban. Laura férje körül ápolódott, kinek gyönge változása történt, Kornél még délelőtt látogatóúl kocsizott, Cili pedig és Gyula bevonattak, Károly esdekeire a játékba. Most Cili kerüle arra, hogy beköttessék szeme ; ezt Gyula tevé, s épen a kendő csomóját szorítá, a mint a visszatért Kornél belép, láb hegyen Cili eleibe simúl, gyönge csókot nyom szép ajkaira, s kisimúl ismét a szobából. Cili nem vélhete egyebet, mint hogy Gyula a kötözés alkalmát használva, vevé magának ezen szabadságot. Egyszerre szokatlan

bájos zsibbanat fut erein keresztül, ismeretlen varázs gyönyör terjed el egész lényén; lángba borúl arcza, szíve, léte. A komoly lyanka egyszerre majdnem gyermekes víg lesz, s a mint szemköteléke leoldatik, Károly-testvérével pajzánkodik, hogy ne legyen kénytelen Gyulával akadni szembe, s elárúlni boldog érzelmeit.

Gyula szemmel tartá a lyánkát, s gyanúba hozá ezt, hogy már alkalmasint Kornél horgán veczkend szíve; különben miért lenne oly dicsőült érzelemben? s Kornél miként merhetne ily merést? Feledé Gyula, hogy sokaknál csak játék az, mi másoknál lelki élemény.

Ez bírta volt őt arra, hogy megintést tegyen levélkéjében. Cili azonban egész különböző érzelemmel vette azt, mint a mellyel iratott. Titkos levélke a kedves ifjútól, mely nyájas aggodalmat lehel, bizalmas intést tart, nem szülhetett nála egyebet, mint azon kedves gondolatot, hogy féltetik. Kedves ereklye volt neki a levélke, szavainak betűi vésve állottak szivébe.

Első alkalommal sietett Cili tudakozódni Gyulánál Abelárd története felől. A kérdést úgy intézte, hogy Gyula mit sem sejthete. Előadta tehát tanítványnéjának, Abelárd és Heloiz boldogtalan szerelmöket, s úgy festé le amazt, mint maga jobb eszméletéről és világi bevett rendéről megfeledkezett férfiút, ki az indúlat árjában elfúlasztá ön lelki erejét, és szerelme tárgyát, az ártatlan gyermek Heloizet, saját éretlensége büntetésébe rántá; s mind ezt oly életkorában tevé már, mely-

ben az indúlatok tüzének szilajúl lobogni, kettős vétek.

Mohó figyelemmel hallgatá őt a leány, hogy egy szócskát se veszítsen a történetből, s szó nélkül hagyá el a szobát.

Kornél nem türheté tovább azon bizonytalanságot, melyben Cilivel álla, s megkéré maga testvérét: szólna barátnéjával. Laura megtevé ezt, s Cili kimélve, de határozottan nyilatkozék, hogy szivében semmi nem szól Kornél mellett; tehát sajátja nem lehet.

Édes Cilim, felele Laura neki, mindig vétkeltem azokat, kik mintegy rokonsági tartozásnál fogva, egyoldalulag, egymáshoz nem illő szíveket kötnek össze, vagy illőket szagatnak el egymástól, azért is óvakodom ettől; de szíved állapotját ismerem, s miatta aggódni vagyok kénytelen. Szólj, reménylheted-e: hogy a tanítóval egybekelhess egykor? mert ily kilátás nélkül, vétkes előttem egy tisztességes leányka indúlata; s bizonyos vagy-é a felől, hogy viszonszerettetel?

Az első kérdésre nem tuda felelni Cili. Azon még soha sem jártatá gondolatit, hogy Gyula és tulajdon viszonyait fontolgassa; szivének mi sem látszék lehetlennek. A másodikra biztosan felele, s bár okaival szemérem tiltá is őt barátnéja előtt nyilatkozni, nem titkolá el teljes győződését a felől, hogy szerettetik.

Laura, ki eddig kétkedett, kedvetlen bizonyosságot látott most maga előtt, s Gyula jelleme sötét színben tűnt elő neki. Lelketlen csábítónak

vala kénytelen őt tekintni, ki a teljes bizalommal gondja alá adott lánykának őrzetlen szívét, álkodva hajlítá magához, s szivtelenűl hálátlan lőn azon ház iránt, mely őt szép bizodalmával megtisztelé, s jótétekkel elhalmozá.

Kornél nevelé hugának ezen Gyula elleni keserű érzetét. Náni kezére játszá ennek azon levélkét, melyet Gyula írt volt Cilinek, melyel az őszinte eszméletű leányka nem zárkozék eléggé. Türeyben boszú zajlék fel a levél olvasására, átnyújtá azt testvérének, s ez megosztá bátyja érzelmeit; mert ámbár sokban különbözék is tőle mind gondolkozásban, mind érzelemben; most még is hajló vala igaznak találni Kornél azon gyanúját, hogy Gyula mételye a háznak, s álkodó büszkesége titkos ellenkezésben dolgozik ennek minden későbbi tagja ellen.

Ha valamely gyanú tanyát üt a szívben, maga élelmére ránt az minden körülményt, minden eseménykét maga körül. Így volt ez Lauránál is. Kornél és Náni munkás sugdosói voltak a kapott gyanúnak, s a fulánk naponként mindinkább mélyedt be a szívbe.

Uzay naponként lejjebb szállott mind testében, mind lelke vidámságában. Reményeit nem adta meg nőszülése, mindig nagyobb lett közelítés helyett közte és Laura közt a távozás, melyet egymásnak boldogtalan nemértései okozának. Laura nem sejté azon erőszakot, melybe Uzaynak kényleteiről lemondása került; unatkozását, búsongó hangúlatait, egészségi gyöngélkedéseknek vevé.

Megkettőzteté ugyan szorgalmait körülte, s nem távozék a háztól; de majd folyvást nép zajga otthon, mely közt Uzay egyáltalában föl nem lelheté magát. De kivált sógora Kornél oly megúnott lőn örök zajongásival neki, hogy őt csak Lauráia kedveért türheté, s titkon örvende szivében, midőn hallá, hogy őt dolgai be késztetik Pestre. Könnyebbűlve érzé magát, mikor kocsija a kapun kizördűlt.

Bodnár vala ismét az első, ki Uzay baját sejté. Ennek szótlansága, gyakori merűltsége, még hajdani kedvtelései, sőt szenvedélyes játéka a sakk felett is, az örök zaj elleni lassú kifakadásai, figyelmessé tevé a hű házi-barátot. Ő, ki szivfenékből ismeré Uzayt és eddigi életét, csakhamar okára akadt a bajnak. Aggódó szíve és elméje minden utat módot meghányt, mellyel rajta segíthetne. Jó véleményt ápolt ő Laura felől, s győződve volt, miként ezt csak értesítni szükség, hogy minden másként legyen. De hogy tegye ezt? saját félénk tartózkodása remegett attól, hogy ő maga nyisson szemet Lauránál. Hátha csalatkozik, vagy Uzay kikémlésében, vagy Laura gondolkozásában? s orvoslás helyett nyavalyát nevel?

A pap becsülő bizalommal vala Gyula iránt, s közlé vele fölfedezését. Gyula figyelmes lőn, s úgy találá, hogy Bodnárnak igaza lehet. A nagyságos asszonyt figyelmeztetnünk kell, mondá Gyula; mert csak egyedül nála áll a bajnak orvoslása. Azonban e tárgy kényes, egyikünknek helyzete sem ad jogot, idegen házasok dolgaiba lehető szabadabb

beavatkozásokra. Én szólni fogok Cilivel, s ő nyisson szemet barátné-mostohájánál.

Cili megtette ezt. Laura elsáppadt, de csakhamar összeszedkőzött, s gyanítva az új hír eredetét, szemre, szóra fogta barátnéját. A tűkörlelkű lányka, nem tudott rejtőzni. Laura csakhamar bírta a titkot, s éles keserűség dúlongott szívében Gyula iránt, ki ellen már különben is ingerült vala. Most még az is nevelte bánatát, hogy a ház tisztelt barátját Bodnárt is, mint vélé, házi nyugalma ellen lázította. Ezen kajánságnak más okát Gyula részéről nem tudta lelni, mint Cili féltését a társaság némely ifjaitól, kik a házi kisasszonyt, mint illik, figyelmökkel tisztelék. Laura sértettnek érzé saját nemesb büszkeségét, s elbizakodott avatkozásnak vevé, és leczkézésnek a megintést; s annál epesztőbb vala fájdalma, minél hihetőbb lőn előtte, hogy a két férfiúnak alkalmasint igaza lehet, s belső ütközéssel érzé, mint kelle neki ezeknek szemei előtt sülyednie, azért, hogy másokra vala szüksége, kik őt fonákságaira eszméltessék, miket saját szívének kelle vala megsejtnie. Legmélyebben hat be a szívbe azon sértés, mely a mellett hogy sebet üt, sülyeszti is öneszméletünket.

Cili szólásának azonban annyiban sikere lőn, hogy Laura gondosabb lett viseletében, s foglalatosabb férje körül. A társaságok aprónként kimaradának, s Laura mintegy kipótolni törvén az elmulasztottat, unatlan lőn Uzay körüli kedvkereséseiben, kitől őt társaságai előbb napokon át el-

vonák vala. Uzayt nyájas elégülés folyá körül, annyi jeleire nője figyelmének s meg nem tudá fogni a szerencsés változás okát; de egy biztos óra, melyben Laura gyönge szemrehányással esdekle férjének, hogy óhajtásait, kivánságait ezentűl inkább egyenest neki, mint idegeneknek adja által, ezen szép bizalom inkább őt, mint ezeket illetvén, kinyitá Uzaynak szemét, s az álszemérem újra ostromlá gyönge lelkét. Látá: hogy nem önkénytesség, nem sajátos érzés dolgozik Laura megváltozásában, hanem baráti közbenjárás, látá, hogy így erőszakoltatva van fiatal nője s fölfedve saját gyöngesége, s ily drága áron átalla nyugalmat magának. Mentőzék Laura előtt, hogy az ő szájából ellene panasz ki nem jött soha, s így házi barátai beavatkozásának, sejtésnél egyéb alapja nem lehetett. Azt nem tagadja, hogy a csöndes házi kört, mely több időt enged neki tisztelt és szeretett Laurájával mulatni, inkább óhajtja, mint az elfoglaló társaságokat. De tudja, mivel tartozik jó neje korának, ártatlan kedvteléseinek, e győződésből apró áldozatok nem is áldozatok előtte. Ennélfogva kéré Lauráját: ne tenne ezentúl is magán erőszakot, mert azt kénytelen leendne bizalmatlanságnak, s öngyöngédsége bántalmának venni.

Félistenek fognánk mi emberek lenni, s boldog égi lak földünk, ha szívünk mindenkor ajkainkon lebegne! Ki bírna így gaz lenni, hogy önmaga hirdesse magát annak? ki kárhoztatni embertársának gyöngéjét, mikről minden emberi ajak, közte

saját ajka is, vallomást tenni kénytelen? Mily bő forrása dugatnék így be az emberi nyomornak, úgymint a kétszín s az egymást nemértés, vagy félreértés kifogyhatlan forrása!

Uzay úgy adá ki magát mint neheztelő, Gyulának és Bodnárnak kéretlen beavatkozásiért, s gyönge vala, hogy erősnek lássék neje előtt. Azonban Laura ismeré már férje óhajtását, s gyöngéd vala ügyelettel lenni ez iránt. Sokáig egész várfoki társasága egyedül Halkóból álla, ki hangászati kedvtelésének elegendő táplálatot nyujthata, s Uzaytóli könnyű vidorságaért szívelteték. De Uzayt bolygatá álszemérme. Laura kedélyének vidorság vala ugyan fő színe, de olykori árnyéklatokkal, s ha őt Uzay merülten, vagy csak komor arczczal is ülni látá, aggódék azonnal, hogy unatkozik magányában, s elégületlen korlátolt sorsával. Végre is arra kelle térnie Laurának, hogy Uzay határozzon és hivjon össze társaságot, miként kedve tartja; s Uzay álszemérmes hősködésből, nem ügyelve saját gyakori egészségbeli változásaira, oly gyakran hivogata vendégeket össze, hogy háza csakhamar régi zajába sodródék ismét vissza.

Laura szíve naponként élesedett Gyula ellen. Gyakori apró házi események vagy félreértettek általa, vagy félretolmácsoltattak előtte. Gyula levette Várfoknak valóban festői szépségű vidékét, meredező hegyeivel fent, keskeny folyójával alant, s vele faluját, kastélyát, s az ez után nyúló kertet. Egy fa alá, mely a tornácz előtt terepély árnynyal ágazott szét, magát festette két tanítványával együtt,

mindhármokat biztosan egy könyv felibe hajolva. A három emberi alak talált arcz-rajzok valának, s az egész festmény egyike Gyula legszerencsésebb dolgozatainak. Cili elragadtatva állott előtte; Gyula nyájas emlékül kedves tanítványnéjának ajándékozta azt. Laura nem nézheté soha a képet belső boszúság nélkül. Egyikének tekinté azt Gyula finom kiszámítású csábításainak.

Náni a maga szivecskéjével nem lehete sokáig birtok-szünetben; adni, cserélgetni szereté azt, s most épen egy vadászszal a szomszéd városkából, álla ily csere-alkuban. A vadász estvénként gyakran megjelenék az udvarban; Náni ilyenkor cselédvacsorájokhoz erőlteté a vendéget, palaczk-bort szerze eleibe, s víg enyelgés közt szövetkezék vele. Az öreg Tamásnak nem vala a hetyke vadász inyére, mert azon felül, hogy ez mint egykori altiszt a sereg vadászainál és így jártas és tapasztalt a világban, most pedig mint egyes golyóval tallért, fecskét ellövő híres puskás, némi felsőbbséget követelt magának az együgyü agg szolga felett; még csak meg sem kinálta őt, mint illett volna, borából, Náni pedig a legjobb falatokat rakogatta eleibe. Eleinte egy párszor, vendéglátói illedékből, elnézé Tamás a gazdálkodást; de mindinkább tűretlenebb lőn, s utoljára morogni kezde bajusza alól, ha a vadászt jőni látá. Legkedvetlenebbek valának azonban előtte katonai dicsekvései és azoknak felhordásai, miket külországokon jártában látott, halott; mert Tamásnak legfölebb is egy pár vármegye lévén egész ismeretes világa,

bele nem tuda szólni amazokba, s tűrni vala kénytelen, hogy a vadász szájtátva hallgattatik, bámultatik és szabadon kötheti a cselédségre úgy meséit mint valóságait. Tamás mere ugyan egy párszor kétkedni, de pórul jára; mert a jártas eszes vadász, kaczajnak tevé ki őt, nem a legdíszesebb fényben tüntetvén tudományát elő. Fájt ez Tamásnak, ki urasága alatt első birói, tanácsosi, oktatói állást volt szokva követelni a cselédség és jobbágyság között magának és így saját elme-tehetségei iránt nem csekély előszeretettel viseltetett; innen a vadászt gyakorta pokolba kivánta, vagy legalább oda vissza, a honnan jött.

Egy ünnep estéjén megjelent ismét a vadász, s Náni által vacsorára marasztatott. Palaczkbor előtte, pajzán leány mellette, jó hangulatba hozták a vendéget, s szeri hossza nem volt a dicsekvésnek. Annál boszúsabb vala Tamás, minél vidorabb amaz, annál szótlanabb ő, minél hangosabb a vadász. Most épen Bolognába ére ez utazásaival, s az ottani görbe tornyot festegeté csodálkozó hallói előtt. Mondom, oly görbe uraim, mint íme itt ez az ugorka, így szóla, kiemelvén villán egy jóformán görbére hajlottat a tálból.

S még sem dől el? kiáltá a szakács, megtörve a csodálat csendét.

Néhány száz éve hogy áll, szakács uram, felele a vadász.

Tamás savanyuan mosolygva rázá fejét, mint a ki képtelenséget lát, s nem hiszi a hihetetlent. Vadász uram enyeleg a mint látom, ekként szólala

fel, csak kisértget bennünket: ha elbirnánk-e hinni minden botorságot? Hát dragant-tésztából gondolja-e szakács uram a tornyot, melyet összetart a ragasztékja, ha görbén illeszték is össze? vagy görbe puczornak, melyet a tölteléke meresztget? Egészen más a kő és tégla; ha egyik sor kisiklik a másik alól, dőlni kell annak. Az ördög — isten bocsásd bűnöm! — csak nem tartja ám, kivált a tornyokat; az úr istennek pedig kisebb gondja is nagyobb annál, hogy egy görbe tornyot tartogasson.

Úgy ám! közbeszökék éles hangjával Náni, hát alsó szobáink görbe bolthajtásait mi tartja?

Más az! dörmöge Tamás; ha a leányasszony bár mi görbén is vadász uramra hajol, nem dől el, úgy-e? mert támasza van. Így van a dolog a bolthajtással is; de a sugár torony mire támaszkodjék?

Ezen hasonlítás kissé felszúrá Nánika orrocskáját. Vaskosnak nevezé az öreget, ki csekély járatlanságának a világban, bélyegét hordja, mind száján, mind simúlatlan viseletén.

Tamás ebben némi czélzást sejte a közte és vadász közti különbségre. — Nem mondhatnám, szép leányasszony, felele, hogy a költöző madarak, minden sok utazásaik mellett is, okosabbak volnának az otthoniaknál. De azt tudom, hogy a sokféle hazában mindenütt a nyarat szeretik leginkább. Vigyázzon szavamra, elköltöznek, mihelyt őszre fordúl az idő.

Ezt ismét a vadász vevé magára, s nem hagy-

hatá szó nélkül. A terczettes szóváltás mindinkább hangosabb lőn, melyben a Náni discántja, vadász ténorja, és Tamás gordonja csodás vegyülettel játszának a halló fülekbe. Vége az lőn, hogy a vadász neheztetéssel mene el, Náni pedig remegvén, hogy madara már ősz előtt eltalál költözni, élesen támadá meg Tamást, nem válogatá a szavakat ellene, s a többek közt hűséges szolgálatában, mire Tamás különösen büszke vala, gáncskodván, őt asztal-hulladékosnak nevezgeté. Tamás, a különben nagy phlegmáju, ki vala véve sodrából; karját és tenyerét kinyújtá, s az utóbbit oly szélesen mint teremtve vala, s oly nyomatékosan tapintá Nánika arczára, hogy ennek két érzéke az öt közől, úgymint látás és hallás darabig elveszének belé. Sikoltva ronta be lángoló arczával Nánika a maga asszonyához és ez férjéhez. Ömlének a panaszok az elbizakodott durva férfi-cseléd ellen, annyira, hogy Uzayt szorongás fogá el hallásokra. Az efféle tárgyú biráskodás nem vala dolga Uzaynak, s ha bár nyugalmas fontolgatásoktól nem irtózék is, zajos pörök kihallgatásai, csillapításai, büntetései, nem férhetének meg szokott kényleteivel. Itt annál kevésbé, hogy régi kedves cselédje és biztosa jöve kedves Laurájával ütközésbe. Gyulát kéré meg tehát, intézné el a bajt. Gyula kihallgatá a feleket, megvizsgálá az esetet, kárhoztatá mindkettejök önfeledkezését, s intés és korholás vala minden elégtétel, melyet Náninak adhata; de a mivel ez, mint gondolni lehet, nem vala megelégedve. Laura még kevésbé nyugvék meg

azon, férje nyugalmaért azonban magába fojtá Gyula elleni új neheztelését, s új bizonyságaul vevé az eseményt, Gyula titkos cselszövésének maga és övéi ellen. Efféle gyanusítások számos óráit komoríták el Gyulának.

Valának azonban Gyulának szép éldeletei is Várfokon. Lelke új hódításokat tőn a szépnek világában. Neki bár nyájas gyönyört nyújtának is mindig az ének és hanga; de mindeddig homályos ismeretlen világ valának előtte azok. Laura a maga érez zengzetével, művészi játszásával, olykori szenvedélyes nyilatkozásival az ének és hanga bájai felől, varázsilag ragadá meg Gyulának minden szépért lángoló lelkét.

Egy estvén, miután a hanga-társaság ritka hibátlansággal adá némely lelkes darabjait Glucknak, Haydnnek, s Laura eléneklé egy kedves adagióját Graunnak, a szó a hanga munkálataira fordult. Gróf Rákosy azt állítá, hogy azon gyönyör, melyet a muzsika nekünk okoz, nem egyéb, mint hangok általi kéjes rezegtetése inszálainknak. Egy másik ezen gyönyört, a lelkünkben szunnyadott s hangok által felköltött harmoniában keresé, melylyel az életben minden iránt bír lelkünk. Halkó ezen állítást azon tapasztalásával kivánά támogatni, hogy az, ki a muzsikát nem kedveli, nem is szokott emberbarát lenni; mert, úgymond, lelkében nem szunnyad az emberiség érzelmeinek harmoniája, melyet a hangok felkölthetnének; innen teljesen

meg van győződve az iránt, hogy a muzsikával erkölcsi gyógyításokat lehetne tenni megrögzött gonosztévők körül; minthogy egyedül a hanga az, mely látatlan, titkos utakon hat a test szövedékire, s általok szívhajlamra.

De Laura nem vala elégedett, valamint magában Gyula sem, a különbféle véleményekkel. Egyiknél sem találom kifejtve érzelmimet, úgymond Laura. Nekem az ének és hanga, mintegy hangokba-felolvadása, titkos homályos visszaemlékezésemnek a multból, vágyaimnak a jövő iránt, és varázs sejteményeimnek egy szebb, jobb, lelkeinket kielégítőbb élet felől. Nekem bár homályos, de egyik kedves kezességem eme felől az, hogy tökélyes hanga vagy ének, azon perczben, melyben mintegy felülemel az életen, úgy tesz bennünket elégületlenekké iránta, hogy ezen elégületlenség nem nyugtalanít, nem csüggeszt, hanem bájosan édes sejteményekkel biztatgat. Tán ezen biztató elégületlenségünk, tán ezen egykori jobblétünk iránti homályos kezesség, szüli lelkünkben az ének és hanga gyönyörét is.

Laura véleménye leginkább összehangzott Gyuláéval is. Úgy vélem, mondá ez, hogy minden szép, sejtést és vágyat költ keblünkben a végetlen tökély felé; s minél nagyobb e sejtésnek és vágynak biztossága és kezessége, annál nagyobb gyönyörködésünk, annál szebbnek valljuk a tárgyat előttünk. Azonban tagadni nem merem, hogy a szépnek minden érzetében, kisebb vagy nagyobb mértékben része van külső érzékeinknek. Festmény-

ben szem, hangokban fül és inszövedék gyönyörködnek legelőbb is, s a költészetben ki tagadhatná el azon gyönyörködést, melyet ennek technikai része, s a hangzás és rythmus hatalma szül?

Gyulát ezen alkalom új nyomozásokra serkenté, felkutatá azon rokonságot, mely a hangok, szinek és szavak világában létezik, nevezetesen azon titkot töre ellesni, mely a költészet és hanga rythmusai közt sejthető, s nyomozá azon módokat: miként lehetne daljátékaink és ének-alkotásaink javára legbiztosabb egységre hozni ezeket?

Nyomozásai azon jóslatra vezeték őt, hogy magyar honfiai, úgy nyelvöknek metrumos hajlékonyságánál, mint könnyű lelkesedésre hajló saját érzelmeiknél fogva, korábbi és nagyobb haladást fognak tehetni egykor a hangászati és költészeti pályákon, s ez utóbbinak főkép lyrai osztályában, mint a festőin, mihez csak kitürő nyomozás és tartós tűz vezethet tökélyre. Minthogy egy idő óta magát apró költészeti dolgozatokban gyakorlá, kisérletet tőn Halkó némely daljaira szövegeket költeni, szorosan ügyelve a kölcsönös rythmusra; s nyájasan lepeték meg azon tapasztalásával, hogy a magyar opera egykor illően fog állhatni az olaszé mellett, majdnem legillőbben minden más európai nyelvek felett. A magyar költőre nézve nem leend oly súlyos feladat, mint németre, angolra, hollandra nézve, a halmozott és durvább hangzatú számos consonánsaik, francziára nézve metrum-tagadó nyelve miatt, rokonítni szövegei-

ben a szavak harmoniáját, a hangköltő hangjai harmoniájával.

Halkó azt hozá szóba: miként lehetne magyar accordokból, mindennemű nagyobb hangadarabokat, concerteket, synphóniákat, sonátákat alkotni? s ezen alkalom őt a magyar dal jellemére vezeté. Úgy vélem, hangszerző uraknak, így szóla, figyelőbbeknek kellene lenni a nemzeti dalok alkotásiban, azoknak fő jellemeikre. Ha jellem nem él a nemzeti dalban, csak üres fülcsiklándó leend az alkotás; de szívhez és érzelemhez, mik fő mezeje a hangának, szólni az nem fog. Úgy sejtem, a német és franczia nemzeti dalban éldelete a jelennek, olaszban ömlengése a szív nyájas sejteményének, magyarében és lengyelében önérzet a fő vonat.

A magyar, eleitől fogva hadviselő nemzet volt, de mindig szabad; csupán olykori egyet nem értése, s egy két vesztett csatája, valának keservni-valója; számtalan nyert diadalai pedig és kivívott hazája, szabadsága, emelheték büszke önérzetét. Innen a vitéz hadverő szabad nemzetnek, komoly kedély, büszke önbizalom s önérzet a fő jelleme, s ez él igaz nemzeti daljaiban is. Nem találta tehát azon hangalkotó a nemzeti zamatot, ki leverő kesergést, rabszolgát illető elcsüggedést vagy csupán puhító érzelmű lágy hangokat szőtt magyar daljaiba; valamint az sem, ki bohós szökdelő frisseséggel s lábrángató taktokkal alkotta azokat. A hajdani magyar nehezen fogott legcsapongóbb kedvében is, szöcske-ugrálásokra ve-

temedni, legfölebb szokott lassúit szaporáztatta a hangászokkal, s szaporázta utánok maga is. Szökdelő frisseink, nyilván újabbkori korcsosodásunk szüleményei.

Halkó egy dalt játszott, és követett hangjával, mely Laurának igen tetszett. Eltanúlta azt tőle, s kedvteléssel játszotta és dallotta. — Kitől lehet e gyönyörű szöveg? kérdezte később Laura Halkót, s ez Gyulára mutatott. Laurának erre elsötétült arcza, felszökött zongorája mellől, s nem játszotta, dallotta többé a darabot.

Sajnos példa vala most az Uzay-ház arra, miként kötik meg gyakran gyönge fonalak oldhatatlanul sorsunkat. Mily csekély erő kell vala itt elszakításához ezeknek! mi közel, sőt saját kebleikben nyugvék ezen erő! egy kis nyíltszívűség, szabad nyilatkozás, s bizalom-kicserélés, elegendő fogott volna lenni egymást értesítni, s e háznak békéjét megadni, mely most üdvtelenül álla egymás ellen lesben. Az emberi véges elmék gyakorta úgy játszanak egymás mellett állni, miként hegyek közel bérczei, melyeket sűrű köd borít; nem távolság, hanem csak homály választja el őket, de még is szintúgy nem láttatják magokat, mintha láthatáron kívül fekünnének egymástól.

Kornél ismét kirándula Várfokra Pestről, de nem egyedűl, hanem magával hozá az ifjú báró Regéczyt is. Csodálat fogá el a ház tagjait, midőn ez biztos, bár kissé zavart hevenynyel rohana ölelésére Gyulának, s szeretett barátjának szólítá a házi tanítót. Regéczy első felismerésében kiszalasztá a

Bélteky-nevet. Hogy jut báró úr ahhoz a gyűlöletes névhez? kérdé felindultan Uzay.

Ahhoz az utálthoz! ezt veté felgerjedten utána Laura. Regéczynek elálla szava csodáltában, Gyulának pedig kitörőben vala neheztelése, ily méltatlanúl hallván, mint vélé, oknélkül gyaláztatni nemzetségét. Hajlott vélni azt is, hogy el van árulva, de nem eszméle személye iránti legkisebb hűlésére is Uzaynak. Használá tehát az alkalmat félre vonni Regéczyt, s őt értesítni, hogy születését titokban kivánja a háznál tartani. Regéczy szívesen fogada titkot, s kötelező nyájas vala Gyula iránt; a háziak előtt pedig futólag említé, hogy a Bélteky-háznál kötött ismeretségök óta, még most is barátok a tanítóval; mely nyilatkozás, ezek előtt az első ismerkedésnél, kedvezőleg emelé mindkettőt. Az ifjú báró Regéczyben mindenki csalatkozott az Uzay-háznál, csalatkozott maga Kornél is. Ez tudniillik, mit sem remélve saját részére többé, barátjának, kihez sok kötelékei valának, miket reményes dolognak láta még szorosabban megkötni, kezére kivánná játszani a ház kisasszonyát. Regéczynek azonban más fúrta a fejét. Ő, ki a házasságtól, melyet nyűgnek és szabadságon vett drága vásárnak tekinte, iszonyodék, teljesen el vala határozva magában, nem ereszkedni ily drága vásárlásba soha. A mint azonban Kornél előtte leírá az Uzay-házat, ennek birtokát és körülményeit s több évi terméssel tölt pinczéjéről, ólas lovairól, méneséről emlékezék, azonnal meglepvén őt a kémlői nesz, föltevé magában, hogy használja a

Kornél által nyújtott alkalmat, s mintegy leánynézői nyájas szín alatt széttekintsen az Uzay-háznál: miként ejthetné azt egyik hasznos alkus házává? Czéljában nem vala hírt támasztni útjáról, sőt a háznál is csak gyaníttatni óhajta; Kornél szíves suttogásai azonban egyszerre eláraszták ennél a vélt titkot. — Gyula borúsan látá a bárónak Cili körüli szorgalmát és figyelmeit, s győződésében, hogy a mély és tiszta érzelmű teremtés, a sikos gondolkozású világfival boldog nem lehet, óhajtotta volna ismét meginteni kedves növendékét; de a lányka úgy besodortaték Laura által a társalgás, mulatczás, és foglalkozások örvényébe, hogy Gyula vele szót nem válthata. Másnap Uzay néhány napi útra kéré meg tanítóját és sietteté őt, mert a szekér immár a folyosó előtt álla. Gyula sejté a dolgot, hogy itt láb alól igtattatik el, késék, hogy Cilivel csak egy pillanatig is akadhasson; de Cili mit sem sejtve az utazásról, elfoglaltatva üle Laura szobájában, s Gyula elutazék.

Mikorra megtért, nagy volt a háznál a változás. Regéczy nevezetes alkukat és cseréket tévén Uzayval borára és lovaira, visszautazott volt; nyájas emlékezetet hagyva a háziak közt maga után, mely szájról szájra lebegett. A cselédség magasztalásokkal halmozta őt, mert gazdagon megajándékoztatott tőle, szinte az utolsó hidóig; Uzay nemzetségével, Laura pedig míveltségével volt elégedett, s Cili több oldalú ismereteit, s főkép történettudományi jártasságát volt kénytelen dicsérni. —

Kornél, ki Várfokon maradott, életben tartotta a bárót ottan, s kifogyhatlan volt körülményei és tulajdonai kedvező kiemeléseiben. Előhordá: mi pompásan lakik, mint csillognak szekerzetei, mi biztos lábon áll a két város nagyjaival, s mint hódol mívelt lelkének a nagy világ mindenfelé! Gyulának mindezekre hallgatnia kelle, mert mi szólója a dologba? s mit tudhata sikerest vetni ezeknek ellenébe? mi vala különböző saját győződése egyéb, mint egyéni vélemény, és homályos szívbeli eltolódás, melynek okát alig tudhatá? Nem lehete-e a hiba szintúgy az ő részén mint a báróén? s nevezetesen az Uzay-háznál, nem nyilván fogna-e ez inkább a kedvetlenűl gyanú alá vett tanító rovására iratni, mint az imádott báróéra? Azonban különös nyugtalanság foglalá el lelkét; mert látá, hogy a szelíd Cili szembetűnőleg sápadozik, szemein nyilvánok a bánat könnyeinek nyomai, s ha Gyulára esének pillanati, epedve pihenének meg rajta kiskorig, majd sóhajtással fordúlának le róla. A leányka szenvedett, mert míg Gyula odajárt, minden ki közel álla szívéhez, ostromolta őt Regéczy számára, kit becsült ugyan, de többé nem saját szívével nem szerethetett.

Gyula másnap reggel a mint irományi közt keresgetett, azok közt egy idegen iratra talált. Az irat betűi Cilié valának, és szavai ezek:

»Nem kárhoztatlak én gyöngeségeidért jó Abelárd! Hatalmas védőd előttem a természet, mely szeretni szűlte remekét az embert, s szerelem

által tenyészik önmaga. Vétked csak az, hogy forró szíved ellenében választád sorsodat; s ki ura úrnéja ennek mindenkor, szintúgy miként szíve érzelmeinek is? Lehetél-e vak és hideg Heloizék szelid bájai, lehetél-e méltatlan az érted epedő lyánka iránt, csak azért, mert szigorú életpályád vaknak, hidegnek, méltatlannak lenni parancsolt? Ó ti mindenkor józanok, ti hideg mesterei a meleg érzelmeknek, ti soha meg nem botlók az emberi gyöngeségekben, — ó mint tolódik el szívem tőletek!

«Elborúl érzelmem, ha az erdőben látom: miként éli a lombok szárnyas-népe korlátlanúl örömeit egymás között! Szabad birtok az élet neki, szabad az öröm, éldelet és szerelem boldogsága. De az ember elhagyja a természetet, hogy keresett uralás és bálványzás alatt gyötörjön és gyötrődjék. Mire való a forró kebel, ha nem kívánhat? mire a szív, ha nem érezhet? mire sejtése égi-kéjnek, ha boldogoknak lennünk nem szabad? A tépett szív gyermek-bábokon ámuljon-e, elvesztett mindeneért?

«Nem lehet érdemünk vagy kárhozásunk, hogy így vagy amúgy születtünk; s a sorsnak egyenetlenségét ki ne hírja-e simítni semmi rokonság lélekben és érzelemben? A természet örök jogánál, erősb lehetne-e a gyarló előitéleté, mit hiúság alkotott, mit hiúság ápolgat?

«Jó valál te és igazságos, szelid Heloize! hogy nemes keblű tanítód iránt győzni hagyád szívedben a hálát és szerelmet, világ és nagybátyád

fondorkodási ellen, s boldog minden szenvedéseid között is, végetlenűl boldog, mert szerelmét birád a jelesnek, s egykor hamvait!»

*

Lepik el néha oly érzemények az emberi szívet, miként olykori időjárás láthatárunkat; a jótevő nap elbújt ugyan, estve nem mosolyganak barátságos csillagok, de a levegő nyájasan langyos és kellemes, mígnem a természet zajtalanúl küzd ki derűre vagy borúra. Gyulában ily érzelem habzott, a mint Cili iratát megolvasá. Megjártatá elméjét a lányka viseletén, pillantásain, szavain és tettein, s mindinkább nyilvánabb lőn előtte, hogy szerettetik tőle. Azon édes érzemény, hogy ily tiszta léleknek ideálja ő, ennek érette szenvedett küzdelmei, s már maga a nyilatkozás ezen nemének választása, mit csak hatalmas indulatnak a tartózkodó hajadoni szemérmen vett győzelme tehete, nyájasan simulának Gyula szivére, annál nyájasabban, minél kevesebb tárgy mosolyga az Uzayháznál feléje. S e kedves lélek, a maga forrón szerető szívével, a maga ártatlan érzelmeivel, most azon ponton álla, hogy feláldoztassék, egy oly férfinak áldoztassék fel, kihez őt egyéb rokonság nem kötheti, mint illésnek és sorsnak rokonsága. Gyula erősen föltevé magában, hogy szólni fog, mert szólania kell.

Leste az alkalmat, hogy szót válthasson Cilivel; de miként szemérmes szeretőnél lenni szokott, ki elhatározó lépést tőn, s tán túlmenés

szemrehányásival is tépelődik önmagában, nem tudva miként véteték nyilatkozása? — Cili kerülte Gyulát, még pillantásaiban is, hanemha lopva tehette ezt. A leányka zavart volt az ő jelenében, s most inkábbára csak délben láthatá őt. A tanítási órák most teljesen kimaradtak, mert Cili dolgaival mentegette magát.

Cili keblében tompa zsibbadásban feküdtek minden érzemények, miként annál szoktak, ki nagy elhatározása előtt áll sorsának, s egyaránt fél és remény1. Azon idegen képzettel, hogy a báróé leend, nyájas ellenetben állt szívében azon remény, hogy Gyula viszonozza indulatát, s a szerelem meg fogja őt védeni.

Egy vacsora felett komor lőn Uzay, szemei hosszan csüggének leányán, aggódva kérdé ettől: ha nem beteg-e? Cili arczába visszaszökék a hajdani pír, s mosolyt erőltetve nemmel felele atyjának. Uzay nem nyugvék; asztal után ürügy alatt kiküldé Cilit, Gyulát pedig benmarasztá, s nője előtt így szóla ehhez: kedves tanító úr! sok okom van bizalommal lenni ön iránt, s e jelen esetben annál inkább, hogy a dolog kedves tanítványnéját érdekli, kit tudom boldognak óhajt. A báró úgy látszik szemmel tartja leányomat, én őt nem ismerem; azonban mint atyának készülve kell lennem azon esetre, ha nyilatkozni fog. Egyéb kezességem nincs felőle, mint önnek irántai barátsága; szóljon nyiltan, miként jellemétől várom: mit tart ezen ifjúról?

Tekintetes úr! felele Gyula, örvendve hogy fel-

szólíttatik, s kötelességül esik az, mi ismét beavatkozás fogott volna lenni; az iskolai szűk kör, és ifjúi hév, gyakorta kötnek nemrokon lelkeket is egymáshoz. Az ily szövetkezésnek könnyű kötéke idővel vagy feloldik egészen, vagy csak illés és visszaemlékezés tartják fenn azt. Ily ismeretség vala az enyém a báróval; gondolkozásunk, lelkünk, kedélyünk mi rokonsággal sincsenek egymáshoz, s így ő róla itéletet tennem bajos, nehogy méltatlannak, vagy hiúnak látszassam. Természetünk, minthogy önszeretet játszodtat bennünket, magunk gondolkozását tartni legjobbnak, ezt fogni példányképül, s nem helyesleni azt, mi attól különbözik. Erről tehát hallgatok, csak azon győződésemet mondom ki, mely a dologra tartozik, s mi iránt felszólíttatom. Én azt tartom: báró Regéczy és Cili kisasszony, nem boldogságra fognának egybeköttetni.

Úgy-e? szól gyönge gúny-mosolylyal Laura, szabad tudnunk az okokat?

Azokat elő nem adhatom, miként imént is megjegyzém, mondá Gyula szelíden, de határozottan; ereszkedjem bár fejtegetésekbe, a tanubizonyság csak egyes leend, s a vélemény kivonása csak egyéni és gyanús. Azon megjegyzésemet azonban felhozhatom, hogy az önmagába vonúlni szerető, s inkább mély mint szállongó érzelmű szelíd leányka, nehezen fogja maga boldogságát a nagyvilág zajában, mely a bárónak eleme, feltalálhatni.

Engedje meg tanító úr azon viszon-megjegyzé-

semet, mondá Laura, hogy fiatal leányka csak akkor óhajt önmagába vonúlni, csak akkor teszi a magányt víg társalgásnak eleibe, ha szíve kötve van; mert azt csak nem fogja tagadhatni tanító úr, hogy kor és vér ezekhez vonandják őt inkább? vagy tán ilyesmit tud Cilink felől tanító úr?

E váratlan fordúlat s Laurának rászegzett tekintete, zavarba és pirulásba hozák Gyulát. Erre nem felelhetek nagysádnak, mondá, meghajtva magát. Mindenesetre fő dolognak vélem kikémlelni a lyánka szívét, kinek boldog jövendőjéről van szó. A szerelem hajlandósága csodákat tőn már különböző természetek közt is; de nélküle ezeket egybekötni nem egyéb kárhozatnál.

Azt sejtem, szóla élesen Laura, hogy nem a báró barátja szól önből; csak azt óhajnám tehát, hogy a Cilijé tisztán s minden mellékes tekintet nélkül tanácsolgatna. Ezzel fölállla, s bemene szobájába.

Engedjen ön a női hevenynek, mondá Gyulának Uzay; nők ha kedves czélt fogtak szivök eleibe, nem örömest eresztik ahhoz az ellenkező okokat. Tapasztalásom, hogy a szülék, gyermekeik nősüléseiben, rendesen több beavatkozást szoktak magoknak követelni, mint illő és igazságos; hideg kiszámitások után mérik a meleg érzelmeket, saját fogalmaik után a boldogságot, örömest mellék személynek veszik a fő szerepüt. Én ezt nem akarom; erőmet roskadóban érzem, nem kivánnék azon meggyőződéssel szállni síromba, hogy leányom boldogságát feláldoztam, vagy feláldozni segéltem.

Ön jóakarója házamnak, kérem, kémlelje ki növendéke gondolkozását.

Laura majdnem kifakadásig ingerűlt lőn Gyula aljaskodása ellen. Még mindig kétkedő volt, s késedelmes, gonosz álkodást hinni felőle; arczában, büszke önérzelmű viseletében, szavában, s el nem fogúlt nyílt tekinteteiben, feküdt valami, mi őt szíve előtt mentegeté. Van úgymond, minden bűnnek titkos vonása, dúlási nyoma az emberi arczon, mely a tisztát attól eltolja, s homályos sejteményekben inti, hogy ovakodjék a bűn fiától. De Gyulánál a szép nyílt homlok, az oly tisztán ragyogó szem, miként nap a felhőtlen égen, férfias arczain a derűlt komolyság, kedvesen hasadt ajkain a nyájas mosoly, benne a férfias erővel és leányi lágysággal vegyült nemes biztos érzelem, mik több alkalommal kitüntek nála, nem hagyák Laura szívében soha keserű hitté válni az ellenei gyanakodást. Ím most — nem vala-e tanúja maga, az ő kigyói tekergőzéseinek, bűnös pirúlatainak? Boszús vala Laurának Gyula elleni indúlata, látva, hogy önmaga a természet mintegy tévedni látszik benne.

Az Uzay-ház egy estve lesétála az udvar kertjébe, megtekintni azon új mulató-háznak munkáját, mely Laura ötletéből a kert hátulsó kerítésénél, a belőle esendő dicső kilátás végett, most épen épülőben vala. Az egész társaság elragadtatva volt a vidék bájaitól. Bálvány hegyek tornyosodtak előtte jámbor falvak felibe, s amazok közt egy kies bérczenek csúcsán, bájos estveli lángban anda-

lítva lebegett, egy régi vár tisztes romja, melyről Uza-falva a vidékben rendesen Várfoknak neveztetett. A Náni vadásza, ki épen ismét látogatóban vala Várfokon, annyit szépet, vonzót és csodást regéle erről, hogy Kornél nem szünhete addig, míg másnapra ki nem igérkezék az egész társaság fel a várba. Egy híres, a városból kiérkezett flótás, az ottani magasztalt viszhangnak örűlt. A viszhang nekem úgymond, mindenkor kedves ámulatom volt; úgy tetszik, mintha a természet értene, s érzelmeimre rokonúl felelgetne. Cili az előkorba szívesen ábrándozott vissza, s rom láttára, kereste képzetében a vár hajdani lakóit, s az előidőt. Laurának, egykori öreg kántora jutott eszébe: miként dallá romjai közt a maga énekét. Mindenkinek más más vonzalma volt a rom felé. Ellenetek gyakran csak azért is tetszenek nekünk, hogy változtatásaikkal táplálják és ébresztik lelkünket, s vagy új örömet hoznak ennek, vagy a régit teszik becsesbbé előtte. Ezért Kornélnak, a városi uracsnak, különösen kecsű vala ezen leventai kirándulás a vadon rengetegbe, és régi vár düledékeihez. Uzay nem álla a határozatnak ellent, de magát gyöngélkedése miatt az együtt-menés alól feloldatni kéré; mit családja, mint illett, neki el is engedett.

Derűlten kelt a reggeli nap, a mint regényes társaságunk a hegyekbe kiindúlt. Társzekér ment utána, megrakva eleséggel. A hegy alatt leszállott mindenki, s gyalog indúlt fel a csavargó ösvényen. Az eleséget cselédek vitték, az urak

pedig, minthogy a vidékben rablásokról is szárnyalt a hír, fegyvert vetettek vállaikra. Víg enyelgés és robaj közt haladt a csoport, feledve multat és jövőt; csak a nyájas jelennek élt mindenki és kiszakadva az otthoni szoros gondok közül, a szabad természet enyhűleteinek nyílt meg minden kebel. Kies reggel, nyájas vidék szabadjában, tiszta örömre, tiszta nemes érzelemre nyitogatja keblünket. Az éj nyugalmában kipihent test, frissülve az új nap balzsamától, kedves elfogadásokra költi a lelket. Remények csillognak szíveinkben, miként körültünk játszadozó színekben, millió harmatcseppek a fűszálon; éldeletre nyílunk, mert mindenfelől nyájas élet mosolyg felénk, és nemesülnek érzelmeink, mert a felfrissült tájakon mutatkozó véghetlen tökélyek, dicsőült vágyakat költnek bennünk, s felóhajtozást nagy urához a természetnek! — Laura és Cili, szökdelve amaz, szelid vidorságban ez, szaggatának virágot és zöld galyat az útfélen; Kornél operai dalocskákat zengedeze, Halkó guitarrját pengeté, Gyula pedig és Károly sárguló vaczkort szedének. A cselédség hangosabban zajgott szabad kedvében, mint az uraság, kaczaj és vaskos tréfák csengtek fel tőle; Nánikának, ki a szabadban dévajabb kedvvel lépezgette a férfisereget, kitetszőleg válván ki éles hangocskája a többi közül.

Azon bércz aljában, melyen a vár romja állott, előtalálák a szomszéd üveghuta öreg ügyelőjét, ki lőcsővel vállán, kerese szét a hegyekben alkalmas

agyagot, olvasztó tégelyeknek hutájához. Az uraság láttára tisztelve kapá le ez süvegét s megértvén a cselédtől hová szándékozik amaz, vezetőnek ajánlkozék. — Én nagyságos uraim! így szóla, mióta a katonaságból haza kerültem, minek már 16 éve, állandóul e hegyeken lakom, s tudom minden szegelyukát, tudom: miként áll a vár, miként állott régen, kik lakták azt? a szerint tudniillik, miként az öregek beszélik, hogy nagyapáiktól hallották; mert hiszen a dolog nem tegnapi. Ha parancsolják nagyságtok, megmutogatok mindent.

Ajánlkozása szívesen elfogadtatott. Erre csapjunk nagyságos uraim, asszonyaim! erre nem oly meredek a mesgye, mondá az ügyelő s előre megindúla. Lassan halad most a társaság, mert az öreg ügyelő nehezen tipege roskadt erejével, mutogatások örve alatt, meg-megálla kifújni magát.

Mi lelte arczát ügyelő úr? kérdé Kornél, minthogy azt egy felől jó darab fekete selyem-folt borítá.

Zászlótartó koromban, az átkozott burkus huszárság kissé megkapkodott, nagysás uram; de mi sem maradtunk ám adósok. Még akkor más világ volt ám; akkoriban még magam is átugrottam a száz tű hosszát.

Felérve a várhoz, jutalmazottnak látták felfáradásukat. Kies sőt fenséges volt a kilátás mindenfelé. Előttök zsugorodott csekélységben álltak elszórva alant a gyarló emberek mívei, a falvak, csarnokok, templomok, tornyok — mind nyomorú

Felérve a várhoz, jutalmazottnak látták felfáradásukat.

Fáy: A Bélteky-ház. II. 210. lap.

törpeségek! megettök lélek-emelő nagyságban a halhatatlannak munkái, az óriási hegyek, felhőt hasgató bérczeikkel, borzasztólag függő szírtjeikkel, mikről a vadkecske is leszédül. Kornél és Laura lenéztek előre a völgyekbe, Cilinek pedig hátra a hegyekre meredtek tekintetei. Mily kies a világ a lakott völgyben! kiálta Laura; s mily szabad a hegyekben! sóhajta Cili. Sokáig nem tudának betelni a legelő szemek, s a vágyó és sejtő szívek. Minden kebelben pihene kiskorig a jelennek eszmélete, csak múltban bolyongó emlékezés, csak jövőben merengő vágyakozás bírák azt.

A társaság tanyát ütött a vár nyílt gyepén; víg csapkodású tüzet rakott a foglalatos cselédség, sütött főzött körülte, míg a leheveredett uraságnak, Halkó és a flotás, hangával rövidítették az időt. Agg előidőnek románczai, balladái voltak énekeik tárgyai; s ezek a várrom tövében, élő világ felett, hegyek munkás viszhangjai között, csodásan hangzottak fülbe és szívbe. Laurát, kit hangai szenvedély s lángoló képzelet, most izgékonyabbá tőnek a többinél, különösen haták meg azok. Cilit a rege-dalok történetei érdeklék, epedéssel csüggeszté szemeit a vár romjaira, kiséré azokkal a körötte szállldaló csókákat, s szállldalt azokkal képzelete is az idők és események homályiban.

Evés után Laura és Cili nem nyughatának, látni akarák külön magokban a romokat, hallani a regét róla, mielőtt társaságban nézeglenék amazt és hallanák ezt; mert az efféle éldeletek és benyo-

mások bájait, mint gondolák, gyöngíti, sőt gyakran elfojtja a társasági zaj. De a férfiakat ingerlék az ügyelő regéi, mikkel az uraságot mulattatá, s így ezzel együtt felindúla a romhoz az egész társaság.

Legelőbb is, így szóla az ügyelő, hadd regéljem el nagyságtoknak, a vidék regéjét e várról, miként azt ősapák szájadásából hallotta és fentartja. Romkövekre telepedett le a társaság, s az ügyelő mint szónok egy magasabbra a többinél.

«Szép Dorkó özvegy, így kezdé ez szavait, ím itt e kis teremben nyugvá délesti álmát, gazdag selyem ágyon. Kedvetőlt pihente után, ím ez ablakba lépe lenézni a szép vidékbe, s lelengetni szemeiről a hő nyár nyomasztó álmosságát. Búja Dorkó asszony szegezve marad terem ablakában, mert szép Móricz úrfi fürdik a vár árkában; ki védetve a hű bokrok által, s leső szemtől sem remegve, tiszta haboknak engedi által hattyú tagjait, s vélt szabadjában, könnyű eviczkeléssel, miként ifjúság szokott, legelteti kegy-úrnéje gerjedelmeit. Csodálkozik ez, hogy férje elhunyta óta, nem esék szeme a deli apródra; de ám alkalommal száll elő a kisértés! Dorkó asszony megvallani kénytelen, hogy ha Péter úrban férfiasabb az izom, Móricz úrfiban nyájasabb az ifjúság delisége.

Pihent vala Dorkó özvegy, és unodalmas idejű, mióta Péter úr szent földre mene el bűnt leróni; pihent bőség ölén, férje terjedt gazdagságában, és unatkozó szerelem-szünetében. Néhány kérő

elutasíttaték, mert Péter úrnak vala szánva szívében a menyekző.

Mondják: szép búja asszony, élő munkás pokol e földön; ellenállhatlan, mert mennyet hazud, de kárhozatot nyújt. Móricz úrfi csakhamar hálózott lőn hizelgéssel, szép szemekkel, sima szavakkal és rakott kincstárból gazdag kösöntyűkkel. Legfényesb sisak és pánczél jöve szép testére, ragyogó boglár büszke lovára, s parancsolást oszta a várban úrnéjával. Hű egész szívet adott ő mindezekért ennek által, szép hitében, hogy azt kapott viszont cserében tőle. Szegény volt, de jó agg vér, bátor szíve országokat mért, s miként ne bizhatna így szép gazdag özvegyet megérdemelhetni?

Búja Dorkó asszony, a gondatlan ifjúnak, miként pók behálózott martalékának, vérét szívta szerelmével, ártatlan lelkét mételyezte bűnével. Nem eszmélt Móricz úrfi a mámor-kehely felett egyikére is. Ezer halál, ha kivánná Dorkó, könnyű lejtés vala neki, száz bűn, ha parancsolá, könnyű szíveskedés. Szerelem, tudjuk, miként láng mindent elemészt maga körül, míg szilajul lobog.

Dorkó asszonyt ború lepé. Egyik kérője fájlalá a fanyar választ, boszújában széteregeté a vidékben, miként vala fajtalan Dorkó asszony, már férje életében Péter úrral szövetségben. Móricz úrfi keztyüt külde a kérő lovagnak, halállal torolva meg a rágalmat tért vissza, és földeríté kedvese arczáról a bánatot. De most Lázár, a szigorú erkölcsű remete lobbantá fel feddőzéseivel a fék-

telen özvegynek haragját; s miként nem hallgata a kegyes férfi hajdan Péter úr ellenében, úgy buzgólkodék most is csábított Móricz úrfi körül; de kivált Dorkó asszony szemébe, lángolva süté tükrét a kárhozatnak. Móricz úrfit epedő szem és kéjes óra megszédíték, és zivataros sötét éjjel átszúrva hűle vérébe el a remete.

Nyugtalan volt egykor éje Móricz úrfinak; teli hold világított be ablakán, s kitekintett ezen, mert zörgés esett alatta. Felmeredtek hajszálai; Dorkó asszonyt látta, gyászfátyollal fején, feszűlettel kezében, vándorolni a hold-fényben s a kápolna felé intézni halkas lépteit. Utána ered lassan, eleibe kerül, mellette simúl el — borzadály reszket egész inazatján; mert húnyva látja Dorkó asszony szemeit, s alvó szuszogás lélekzete, bágyadt lebegés járása. Megáll Móricz úrfi, az éji csendben utána lesni kedvesének, önszivére nyomja kezét, hogy dobogása ne gátolja hallgatózásában. Majd utána lopódzik Dorkónak a kápolna felé. Dorkó asszony felhág könnyű léptekkel egy lajtorján, ellép biztosan, mintha földünkön járna, a kincstárnak, mely a kápolnával egybekötve áll, falpárkányán, erről a kápolna tetőre lép, megcsókolja annak élén az aranyzott keresztet, s tett útján lehalad újra a földre, s vissza lebeg háló erkélyébe.

Móricz úrfit réműlet és sajnálat ébren tarták reggelig. Nem kétkede, hogy szép Dorkó aszszony holdkórságban sínlik, mert többször hallá szájából azon panaszt, hogy férje holta óta né-

mely éjei szerfelett elbádgyasztják. Borzada aggó szerelmében, ha meggondolá, hogy a gyászos nyavalya halálos esést, zúzatást hozhat egykor kedvesére. A hű közel vala ezentúl, hold teljes fényeiben Dorkó asszony tereméhez, s kisérletet tőn előbb felkölteni őt, ha vándorláshoz szedkőzék; de ekkor Dorkó asszony egész éjjel riadozék rémektől; sírás, kézkulcsolások, hajszaggatások, jelei belső borzasztó kínoknak, több napokra elbetegíték őt. Hű Móricz úrfi, hagyá őt menni azontúl fátylával, feszűletével, de közel álla mindenkor lépteiben hozzá; ébren, terjesztett karokkal hága fel utána a magasságokba, hogy a könynyen lezuhanhatót felfoghassa, vagy vele együtt zúzattassék halálra.

Mi csillog amott a völgyben, porfelleg közől? kérdi egy reggel Dorkó asszony Móricz úrfit szorongva — szorongva kérdé őt, mert a vártás riadót fútt le a várta-toronyból. Dárdás sereg asszonyom, felele Móricz úrfi; úgy vélem valamelyik elutasított kérőd jő ostromra. Majd pofájára vágjuk újabb válaszodat! — Aczélt ölte Móricz úrfi testére, vasat övedze derekára, s rendbe szólítá a várnépet. Követ jelenteték a várkapuban, s beereszteték Dorkóhoz. — Szalkay Kristóf vitéz, volt férjednek bátyja, asszonyom, így szóla ez, gazszemélynek nevez általam! Rajtad öccse halálát megboszúlni jöve hadával; mert szökött szolgád kiadá, miként öleted el Péter úrért jó férjedet, tüzes drótot szuratván altában agyvelején keresztűl!

Holt lőn Dorkó asszony, kül- és belriadásoktól, magában és maga körül. Frigyeseinek nem adhata rögtön hirt a véletlen veszélyről; de hű Móricz úrfi nyugasztalá. — Férjed rokonom volt, így szóla ez, rokonom Kristóf vitéz is. Ám mártsa rokonán keresztűl szívedbe fegyverét kedvesem, vagy leboszúlom nevedről a rágalmat.

Büszke válasz adaték a követnek. De idő múlva új követ érkezék Móricz úrfihoz, ekként szóló: Kristóf vitéz kér és int általam tégedet, mint rokonát úrfi, ne kösd magad undok bűnhöz, és ne gyalázd vérét. Szabad menést és gagyi várát ajánlja neked, s jó akaratját igéri számodra holtig, mint az kedves rokont illet. Különben boszúját és átkát várhatod!

Szép Dorkó asszony epedő búnak ködével eseng Móricz úrfi szemébe; elbirnál-e hagyni, így szóla ölelő karokkal, engem árva özvegyet és szeretőt, ki mindenével sajátod? — Móricz úrfi bal karral szép Dorkó asszonyt öleli, jobbal kardjára üt: vidd ezt válaszúl Kristóf bátyámnak, csausz! mondá, s kirohana a vár-udvarra, Dorkó marok hadát vezérleni.

Kristóf vitéz, dühös boszúval ostromlotta hetekig, Móricz úrfi bátor hűséggel védte ingatlanúl szép Dorkó erős várát. Többször csüggedezett a még kevesebbre olvadott kevés várhad, s feladást sürgetett; de Móricz úrfi mindenkor lelket tudott öntni belé, inkább lángoló vitéz hevével, mint Dorkó asszony bő ajándékozásival.

Egy éjjel rést törének Kristóf-vitéz faltörői a

vár falán; Kristóf berohana elszántabb vitézivel azon; de Móricz-öccse jókor megsejté a kárt, a szoroson lese felczipelt köveivel, s nemvélő bátyját a magasról mázsás szírt-darabbal sujtá össze. Megfutamlott azonnal Kristóf vitéz hada, miként pásztor-vesztett nyáj; egyszerre szabad lett, és megboszúlt, szép Dorkó asszony. Nyájasan fogá ez hű Móricz úrfit karon, bevezeté rakott kincstárába, s kérdé: vegye abból mi szemének tetszik, mihez csak vágya vonja. Drága kövek, vert arany medenczék, kelyhek és boglárok, vert ezüst asztalok, nyereg-kápák, fegyverek, csillogó sisakok, paizsok, hímzett szerszámok álltak felrakva a kincstárban; de az úrfi csupán egy paripa-szőnyeget választott magának, melyet Dorkó saját kezével varrt vala virággal ki egykor, jegy-ajándokul volt férje számára. Kedves kezek dolgozták, gondolta magában, minek nekem különösen a kincs? enyém szép özvegynek szíve most, s leend keze egykor mindenével.

Újított mámorral forgott most a pár között a szerelem bűvös kelyhe, mert eső előtt legégetőbb a nap: de csakhamar végképen kiürült az. Péter úr jöttét izente Dorkó asszonynak egy zarándoktól. A nő csalfa szíve azonnal visszahajlott régi szerelmére. Hű Móricz úrfi únt akadály lett neki; aggódott sötét lelkében: láb alól miként tehetné el őt?

Kedves sólyma Péter úrnak, emlékeztetőűl honn marada a szerető özvegynél, kedves sólyma ennek is, bár felejtett gyakran újabb latorságban. Régóta

nem vadászék vele senki, s az unatkozott madár, könnyű lánczostul együtt hegyekbe szökék, s nem tére vissza.

Hozd vissza kedves sólymomat, te kedvesebb ifjú! esenge szép Dorkó asszony; nem lesz ízes ételem italom, nem álmom nyugodt, míg vállamra nem repíted madaramat. Valóban nyugtalan volt az özvegy, Péter úrtól remegtében; de inkább fúrta gonosz szívét, hogy az únt ifjat elveszítse.

Hű Móricz úrfi fogta fegyverét, egy pár napi élelmet terhelt fel szolgájára s Dorkó asszony álnok csókjával hegyeknek indúlt. Jövőt menőt megtudakolt lánczos sólyom felől; hol utasúlt, hol tévelyedett! Elesége ki, ereje megfogyott, szolgája eldölt, de hű úrfi nem tért vissza; mert esküt tőn kiindultakor szép Dorkó asszonynak, nem térendni várába élve vissza, kedves sólyma nélkül. Épen madár után igazodék, fán ülve találá ezt, dobogó szívvel lecsüngő láncza után gebeszté magát, a mint egyszerre nyíl üté mellbe Móricz úrfit. Lepattan aczéljáról a megtompult nyílvessző, dühösen ragadja kardját, de alig van ideje kivonni azt, két gaz robban eleibe, kik dühös fegyverrel sarkalják őt. Harczos Móricz úrfi nem riad, vitézűl kűzd kettő ellen, halált vág egyikének agyán, erdőnek futamlik a másik. Csodálja Móricz úrfi a dolgot, mert a ledöntöttben Dorkó asszony várcselédjére ismer. Pór és gaz vala mindig! gondolá magában; bizonyosan hitetlenűl szökék meg úrnéjától, s méltó díját vevé karomtól. — Az űzött sólymot megkapá másnap Móricz úrfi, galyakba bo-

nyolódott lánczán; szép jutalmi reményben vivé meg azt szép asszonyának.

Dorkó asszony halványan bágyadozott selyem ágyában. Ég hozott meg, hívem! nyögött gyöngén érkező Móricz úrfihoz; mint remegék érted! mint bánkódám tett fogadásodon! nem éleszté azóta éji nyugalom testemet. Éjféli csendben halálmadár jöve mindig ablakomra, szárny-csattogtatva verdesé annak karikáit, s iszonyú vijjogással rémíté borzadó lelkemet. Veszélyekben elhal hű Móriczom! gondolám, vagy, mit inkább ohajtnék, elhalok magam, mert mit jelenthetne egyéb iszonyatost a gyásznak madara? Móricz úrfi, lágyult szerelmében megölelte az álnok özvegyet, ki miatta, miként látszék, felejtett kedves solymának is örűlni. Ravasz Dorkó asszony új kelepczét font, mert haza futamlott orozójától megértette jókor Móricz úrfi menekülését; de egyszersmind kínosan remegett bünhődő lelkében. A gyásznak éji madara bűntudatnak súlyát ébreszté nála, víjjogásával rosszat jóslott házára, s felriasztotta vak álmából lélekismeretét.

Reszketve tagjaiban, külde le a völgybe, ottan lakozó tudós vén banyáért; kérdé ettől: mit jelent házához az írtózatos éji madár? s remegve várá a feleletet. Tudós banya gyász fátylat pólyáza a maga fejére, szereket vete parázs-tűz közibe, morogva értekezék az alvilág lelkeivel: «meghalsz asszonyom! így szóla, borzasztó halállal halsz el, ha a szemtelen halál-madár vérét nem ihatod előbb. Ha előbb ihatod a szemtelen halál-

madár vérét, fölgyógyúlsz holdkoros gyász nyavalyádból is. De szivétől a madárnak ovakodjál; ezt csak ellenséged igya meg porúl, hogy vesszen kínos előzött halállal! Ezt mondják szövetséges árnyaim!»

Ijedés jege futa Dorkó erein végig. Tavaszi kornak, deli szépségnek, gazdagságnak, kedves bűnnek és kéjnek közepette, kivágatni az életből! iszonyú rém vala lelkének. — «Móricz hozza meg nekem a madarat, ő igya bérűl szívét borban, s vérét én, gyógyulásul és feloldatásul»! — Ezt mondá gonosz Dorkó asszony; s midőn ezeket mondá, kaczagának szavaira a tudós banya szövetséges árnyai!

Kedvesem! így szóla csapodáran Móricz úrfihoz szép Dorkó asszony, szemébe, szavába szöktetve minden igézőt a mivel bíra; egyedűl a vakmerő halál-madárnak vére adhat nyugtot testemnek, adhat üdvöt lelkemnek. Hívem valál szívem ifaj mindenkor; ám vezessen, ha birtokodba bírod ejtni, bús halál-madár víg menyekzőre veled!

Hű Moricz úrfi újra gyúlad szerelmében, az óhajtott bér kísértve int szivének. Ne búsulj szép asszonyom! szóla, biztos idegem felviszi a büntetést a vakmerő madárhoz.

Ó ne! kiálta Dorkó asszony! ne lőjj nyílat a madárra; elevenen hozd azt meg Móricz nekem, ha méltónak vélsz, hogy értem fáradj! — Hű Móricz úrfi szinte neheztele az utolsó szavakért. Mi fáradás, munka, kín és halál lehetne neki drága, a megigért szép jutalomért?

Leselgő Móricz úrfi megtudá korán, hogy az éji madár azon veres torony-tető alatt fészkel, mely a vár nyugoti részén a kertre néz. Kikémlelé eltávoztát, veszély közt, horgos kötelen felcsúszék a szédítő magasságba.

Dorkó asszony elhagyá selyem ágyát, halvány arczai szépekre pirulának ismét; mert Péter úr megtért a szent földről, s zarándok ruhában harmad nap óta a várban lappangott. A régi szerelem, Móricz úrfinak helyére tére ismét Dorkó asszony szivében vissza, mert ez csak bűnhöz tuda lenni hű. — Ó csak búm madarát hozta volna már meg Móricz úrfi! ezt súgá Péter úrnak, hadd menne láb alól az ezerszer únott!

Móricz úrfi azon erkélyben nyugvá déli álmát, melyből egykor Dorkó asszony őt fürdeni látá. Ezt választá, minthogy egyik ablaka, a veres torony-tetőre ada látást.

Madár-vijjogás riasztá le szeméről a könnyű álmot. Ablakba rohan Móricz úrfi, s szív-verdesés közt látja, vetett hurokján vergődni toronytetőben a halál-madarat. Leomlik a várból, feltör a toronyba, felér a tetőbe, már kezében a veczkendő madár, láng-szivében a szép jutalom, s immár lehaladni indúl — a mint a kertből víg kaczaj és nyájas robaj üt fel a magasságba. Letekint a toronynak kertre hagyott ablakán — elhal ereiben minden vér — elmarjúl testében a lélek, — szép Dorkó asszonyt, immár jegyesét — Péter úr karjai közt enyelgni, szép nyájasságot váltogatni látja. Ráismert a latorra; mert a nyári hőségben za-

rándok-köntöse leöltve fekszik mellette; s a gonosz pár, torony hűs árnyában, selyem fűvön ülve, kéjént osztja szerelmét.

Móricz úrfinak szeme elmered — agyában az ész el áll — irtózatos bosszú-szándék lövel egyszerre keresztűl lelkén. Halkkal feláll a torony ablakába, és halál-madarával kezében, iszonyú ugrással omlik le Dorkó asszony fejére, rémítő halállal zúzva ezt, rémítővel önmagát. — Az éji madár szabadúlva, iszonyú vijjogással kele szárnyára keze közől. Péter urat fölriasztott bűn és gyötrelmes lélek-korbácslások, Palaestinába űzék ismét.

Még most is láthatni, a mint a vidék beszéli, teli holdnak fényében, miként járdal a romfalakon szép Dorkó asszony, hű Móricz úrfi mögötte nyílt karokkal; s a halál bús madara, rémítőn víjjog felettök. — Ily jutalma van hitetlen csábításnak!»

Szavait végezve felálla, majdnem aggkora felett tetsző hevennyel az ügyelő; úgy látszék, tűzbe kapá őt elbeszélése. A társaság még figyelt, vagy képzeletében utána legelt a hallott történetnek.

Ügyelő úrnak igen jó előadása van, megjegyzé Laura.

Ifjonta, míg szemeim jobbak voltak, olvasgattam nagyságos asszonyom, s az ezrednél tiszt urakkal biztos lábon állván, őrszemek unalmas estéin sokat kelle regélgetnem; úgy hogy ebben némi ügyességhez jutottam.

Most az ügyelő meghordá a rom hajdani osz-

tályaiban a társaságot, s története helyeit megmutogatván nekik, munkás hevületben tartá annak képzeletét. Amott az aljban, mutatá az ügyelő, látnak nagyságtok egy hosszú padlót, mely a vár mély árka felett áll. Dorkó hidjának nevezik azt; s ha a vidékben valamelyik szerelmes kétkedik párja hűsége felől, azon hagyja átmenni ezt, hűség próbája gyanánt. Leszédűl a hívtelen róla, bármily épfejű legyen is; gonosz szíve levonja a mélységbe. — A társaság egymás szemébe nézett, ingerkedett egymással: ki merne közte föllépni és ki nem a veszélyes padlóra? Egyedül Kornél vala az, ki őszintén vonakodék a kisérlettől. Laura elmerültében nem látszék hallani az enyelgést. Gyula és Cili vidoran bizakodának önmagokban.

Itt a kápolnával egybekötve állott a kincstár, mutatá az ügyelő; embereink gyakran turkálnak romjaik közt, s találnak néha apróságokat; mert nagyját a kincsnek, mint gondolni lehet, elhordták régen; ámbár a köznép most is sokat hisz, és regél erről. Egy hutásom, ez előtt hat évvel, megtalálta az omladék közt Dorkó gyürüjét, s azt én magamhoz váltám. Sok tréfát adott már azóta víg társalgás közt ez a gyűrü; mert ha én magam — más nem tudja fortélyát — leány vagy asszony ujjára felvonom, el kell neki halványodni, vagy legalább változni szinében, ha valaha hűtlen volt kedveséhez vagy férjéhez. Férfiakra nem szolgál ereje a gyűrünek.

Tegyünk próbát! kiálta Kornél, titkon örvendve,

hogy maga próba alá nem eshetik. Cili azonnal mosolygva nyújtá kezét, s kiállá a próbát. Náni kissé vonakodva engedé oda ujját, s némi öntudatból csakugyan változék a szín arczain. Kaczaj és enyelgés ostromlá a szégyenkedő leányt, Laura egy kövön távolabb ülve, mosolygá a tréfát. — Nagyságod se maradjon ki próbám alól, mondá a víg öreg ügyelő, s Laurához vivé gyűrüjét. A többi társaság még Nánival ingerkedék, s Laurára kevés ügyelettel vala, ki felől nem is kétkede, hogy a próbát tisztán kiállja. Egyszerre éles sikoltás üti meg amannak fülét, s Laura ájultan rogyék le ültéből. Hozzá omlott egyszerre mindenki, Gyula karjai közé fogá őt, s levivé a tanyára.

Azonnal segély után látott a felriadt nép, s szorgalmaival felocsúdtatta Laurát. Bágyadtan pihegett ez, s rémedezve tekingetett széllyel. Minden galy-zörrenés, minden nesz felriasztotta lázas képzeletét. Hol van? kérdé gyöngén, s miként rém után, szétmeredezék szeme. Az ügyelő nem vala immár a társaságnál; senki sem eszméle a zavarban: mikor és hová tüne el attól. Laura testében és lelkében beteg vala; esdekle, hogy körülte maradjon minden, s csak haza vágyakozék.

Sem nagy szerencsétlenség, melytől sejtve előre remegtünk, sem súlyos bánat, mit többnyire a remény enyhítni szokott, nem csapja meg oly élesen az emberi lelket, mint akkori véletlen baleset, midőn örömnek nyíltunk meg, ezt igérte napunk, csak ezt várta reményünk és képzeletünk,

s ez után esenkedett kedélyünk. Megzúz azon nap bús elleneteivel bennünket, mely örömre kelt felettünk, s bánatunkban nyugszik el. Az egész társaság egyszerre olyan lőn mint vert tábor, zavar közt borúsan kapkodá össze podgyászát, némi heveny foglalkodtatá a cselédet, és aggály az uraságot. Gyula gondos szorgalommal fona saraglyát galyakból össze, rásegíté a beteget, ki maga lábán nem vala képes mehetni, s a cselédséggel halkkal leemelé őt az aljba, hol a szekértanya állott. Laura csak akkor kezdé érzeni könynyebbülését, csak akkor lélekzeni szabadabban, midőn hát megett hagyá a hegyeket borzasztásaikkal.

Uzay, ki maga is egy idő óta gyöngélkedék, elréműle a hazaérkezteken. Nem tudá: mit véljen? mint ezt, maga az egész társaság sem tudá; a körülmények nem nyújtván a csodálatos rejtélynek megfejtésére mit is. Laura szakadozott szavai után, az ügyelőben valamelyikét gyaníták azon rablóknak, kik egy idő óta a környéket remegteték. Megnyugtatás és bizonyosság végett kiküldének a hutába. Oly választ vőnek onnan, hogy a fiatal ügyelő, egész nap otthon tartózkodék munkásinál. Azonban ha rabló volna amaz, az ő gonosz tervének előre koholtnak kelle lenni; erre mutat úgy álöltözete, mint egész magaviselete. De miként tudhatá meg az udvar kikészülését? Ezen rejtélyes befolyása az udvarba, vala az, mi leginkább remegteté a háznépet.

Laura sorsa legméltóbb volt a szánakozásra;

nyugtalan remegés ült minden mozdúlatán, félénken őgyelgtek tekintetei, vagy elmerűlve állottak szegzetten; s egész lénye olyan volt, mint ki még nagyobb bal eseménytől remeg. Riadozott minden ajtó-nyilásra, minden erős hangra, s egész éjjel lámpának kellett égni szobájában. Egy érvágás azonban nyugtatott valamit teste ingerült inazatán; de lelke borús marada.

Kornélnak be kelle sietnie Pestre, mert, úgymond, magyar szinészek érkeztek oda, kiknek első föl-léptöket nem mulaszthatja el. Halkó, nem remélve egyhamar víg órákat Várfokon, úti társul csatolta magát hozzá.

Néhány napok múlva, melyek alatt síri csend bírta az Uzay-udvart, bevezeté Bodnár, kinél szállva vala, Porubayt, ki szomszéd falubeli születés lévén, szüléit jöve látogatni. Kedves vendége vala ő Uzaynak, minthogy inkábbára ez gyámolítá egykor a vagyontalannak tanulását. Porubay, elhalt fia mellett egykor nevelőül lakván házánál, szokva vala hozzá és egyszerű modorához. Megvala még iskolai szine mindkettőnek, s legnyájasabban érzék magokat egymás társaságában, miként két hajdani szépség, kiknek az idő lerombolá szépségöket, s kik elől a hódítás mezejét immár más virítók foglalák el, de egymást közt visszaemlékezésekben ifjodnak vissza. Most Uzaynak, saját gyöngélkedésében, és háza gyászolásában, még egyszer oly kedves vala a professor.

Együtt volt a ház, a mint ez belépett. Uzay járatja iránt tudakozta őt és útja felől.

Egy kis eseményem volt a hegyek közt tekintetes uram, felele Porubay. Ezeken keresztül közelebbnek tudtam az utat, s az erdőségnek indúltam. Az ösvény felett egyszerre tüzet látok az oldalban, s e mellől lerobban előmbe egy pár jó madár. Megállj jámbor! kiált az egyik, s nekem szegez egy fa nyársat, melyre egy szépen pirúlt sült lúd vala húzva, másik fokost forgat felettem, s ez utóbbinak puska is csügg a vállán; de azt, fegyvertelenségemet látván, méltónak sem véli miattam leakasztani. Megállj! kiált még egyszer, látod ím a sült; a ki eszik, iszik is az; amott a csárda az aljban, vess ki egy pár garast borocskára, aztán vigyen az ördög! de szaporán, mert éhezünk, szomjazunk! — A fegyvert villogtaták körültem!

Mosolygnom kelle domine spectabilis! hogy még megfosztathatónak is lehete tartatnom! Quo quo scelesti ruitis? kiáltám a két kurta birónak; nem ismerem torkaitokat atyafiak, de ha csak kevéssel bővebbek is a rendesnél, a miben kétségem nincs, gyanítom, hogy a csárdás amott az aljban, minden vagyonkámért sem fogja megenyhítni szomjatokat. Jertek, mást gondoltam én! s megindúltam előttök a tűz felé, ők pedig bizonytalan léptekkel jöttek utánam. Oda érve leheveredtem a parázs mellé; ti meg ide két oldalt telepedjetek le hozzám, mondám; a sültet ide előmbe tegyétek, lakjunk jól belőle mint illik hárman; aztán én ismerve a vidéket, mert ide való vagyok, majd elvezetlek jó friss hűs forráshoz bennete-

ket; így ehetünk, ihatunk, s mi legtöbb, jó barátok is maradhatunk.

A két madár nem tudta hevenyében mit véljen? egymás szemébe nézett, s kaczajra pattant mind kettő. Tehát egér vagy te is? mondának fejcsóválva; no jer, lakj jól velünk; tán csak nem gágog ki a lopott lúd a te béledből is. — Leültek mellém, s ettünk; megvallom, én némi belső aggódással; mert az ő szavokra eszméltem először, hogy orgazdává lettem. De már vissza nem léphettem, mert gondatlanúl magam tettem a javaslatot.

Étel-közben tudakozá az egyik: mi vagyok? — Professor, mondám. — Tehát tudós? üsse a patvar! kiáltának, miért nem rikoltád először is ezt fülünkbe? dehogy kerestünk volna pénzt körülted!

Igéretem szerint, mihelyt jóllakánk, elvezetém új barátimat a forráshoz, melyből ők ugyan kissé foghegyen, én pedig elégüléssel ivám. Ekkor szegődtetni kezdének magokhoz. Mit fognátok nyerni velem? mondám; a görbe úthoz még több ügyesség kell mint egyeneshez; én pedig ez utóbbin is bukdácsolok. Megrázák kezemet, forró barátságuk jeleül, nekem ajándékozák a lúd-nyársat, mint ritka szert nálam, s nyájasan válánk meg egymástól; ők sok szerencsét kivánva nekem, én, minthogy hasonlót nem tehzték, jó éjszakát nekik.

Porubay előadása nevelte Laurának remegését. Igaz tehát, hogy rablók tanyáznak a vidékben. Szorongató remegése annyira hágott, hogy egye-

dűl nem maradhatott a szobában, s kivált az éjek csöndes magányai borzasztók valának hánykódó képzeletének.

Férje nyájasan nyugtatgatá vigaszival nejét; de mikre önmagának is szükséges vala. Uzaynak szembetünőleg roskada egészsége, s az orvosok aggodalma nem vala többé titkolható. Nem szóltak ugyan a vérségnek, nehogy rémítéssel bajt neveljenek; de a ház barátinak megsúgták, hogy mellbeli vízkórság az úr nyavalyája, s előre elkészítni szükség azokat, kiknél a halál szívet tépni fog. Ehhez annyival több idő és mód szolgált, hogy Uzay nem volt ágyhoz szegzett beteg, s olykor jobbúló erőt mutatott. Most Porubaynak néhány napi társasága szemlátomást fölvidította őt, s elváláskor, ennek több újabb látogatást kelle igérnie.

Gyula a maga részéről, érzelmeinek hullámzása közt hányaték. A vár-romi esemény, az orvosoknak Uzay felőli nyilatkozása, Cili szerelme, mi felől nem kételkedheték tovább, Regéczy czélzásai, és saját sorsa, csodásan zajlottak keresztűl lelkén. Nem jöve álom szemére, s bár éjbe haladt már az est, lement az udvarra, miként szokott, a szabadban eredni gondolatainak. Nyájas volt az éj, csillagos az ég kárpitja, s Gyula egymást váltogató érzelmek és sejtemények közt sétált fel s alá. Minél mélyebben merült gondolatiba, annál nagyobb bonyolódásba látta élte pályáját, s annál jótevőbben hatottak lelkére a bíztató ég felé vetett pillantatjai, honnan egyedül várta sorsa nyá-

jasabb fejleményét. Győződve volt, hogy egyedűl várás és kitűrés az, mit most körűlményei közt tehet. Elmetszve látott maga körül minden önmunkássági fonalat; érzé, hogy csak idő és körülmények változása nyújthatják azt ismét kezébe egykor. Nyájas remények küzdtek szivében borús érzelmekkel, mikbe merűlve, csak akkor eszmélt magához, midőn szokatlan világosság csapott szemébe, borzasztó az éji homályban. Cili ablakáról jött ez, s Gyula az első felpillantással mindjárt sejtette a gyúladás veszélyét. Láng csapkodott ki az ablakon, s ennek üvegei szertepattogtak alá. Szél-sebességgel töre fel Gyula a lépcsőkön, felriasztá a szobaleányt, ki az első szobában alvék, s beront Cili szobájába. Lángban, füstben és gőzben vala itt minden, s ágyában szorongva nyögdele Cili, már alig hallatszólag. Izmos karok közé ragadá Gyula a lyánkát, ki már fejcsüggesztve pihegc vállain, s kironta vele a szobából, le az ispánné lakába, mely alul oldalt esék a kastélyban. Itt azonnal gond és segély alá fogta a beteget az ispánné, Gyula orvosért futott, s mikorra megjött ezzel, már a beteget az egész háznéptől körülvéve találta. De mint nem hűlt el, a mint ebben nem Cilit, hanem Laurát lelte, ki bágyadt, de nyájas tekintettel látszott köszönni neki megszabadíttatását. Miként gyönge előadásaiból ki lehete venni, Laura remegéseiben megcserélte a maga szobáját, mely a hegyekre nézvén, neki borzasztó volt, a Cilijével, melyben a históriai festmények összetett székeken halmozva állottak. A szoba-

asszony ezekhez közel almozott, a gyertyát miként Laura kíváná égve hagyta, s álomba merült; ugyan ezt tette Laura is, kit több éji nyugtalanság nyomott, s ez csak iszonyú gőzre ébredt, de nem volt ereje többé kirontani a veszély elől. — Az alatt Náni fölrémített a háznál urat és cselédet, a gyulás hamar elnyomatott, mert a szobát erős bolthajtás borította; de bútorai nagyjából elégtek, s a szobaasszony, ki asszonyával benhált, benfúladt.

Azonban új rémülés érte a házat. Cili nem találtatott sehol. Hosszas sikeretlen zörgetés után, betöretett ajtaja. Fekhelye látszott ugyan ágyában, de őt magát nem lelték; nyitott ablaka alá lajtorja volt támasztva. Zajba jött egyszerre az egész háznép, az öreg Uzay kezeit törve, mások szerteszaladoztak, magokon kívül fájdalom és rémülés miatt. Gyula azonnal lóra parancsola néhány cselédet maga vezetése alá, s épen kironta velek a kapun, a mint egy huszártiszt szemközt hozá az elveszett leánykát, karjai közt keresztül vetve lován a szép terhet. Nyugton uraim! kiáltá a tiszt, itt az elrablott kincs; előre szöktete legényével, s utána vissza embereivel Gyula. Leírhatlan volt öröme ez utóbbinak, a mint a szabadító tisztben barátját Ongay Józsit ismerte fel. Ő nehány napi szabadsággal ment jószágaiba, rendbe hozni azokat, s miként barátjának igérte volt, útba ejtette Várfokot. Igen kiszámolt levén ideje, sietett, éjekkel is pótolta útját, hogy csak egy pár napot is áldozhasson Gyulájának, s így történt, hogy az

ország-útról a falu felé fordúlván be, szorongó sikoltás ütötte fülét, s lovasok robogtak felé. Ongaynak helyén volt szíve, s bajt sejtve nem késett segélyül előre rontani. Megállj ki vagy? ezt dörgötte a lovasoknak. Egyike ezeknek pisztoly-sütéssel felelt, de nem talált. Ongay és legénye tüzesen csaptak a rablókra, s néhány fordúlat után Ongay oly szerencsésen vágott ahhoz, ki vezérök látszott lenni, s Cilit tartván karjain szabadon nem viaskodhatott, hogy a vágás annak lova fejét érvén, ez azonnal lerogyott alatta. Iszonyú káromlással fogta ez balkarja alá a lyánkát, s jobbjával dühösen vívott. De Cili eszmélt a segélyre, s kettőztetett erőlködéssel kifejtette magát rablója keze alól, s futásnak eredt vissza a falu felé. Egyike a rablóknak felfogja ismét a sikoltó leányt, de elereszti megint. Csalatkoztunk kapitány uram! így kiált ez, a leányt hoztuk el, nem az asszonyt. — Tüzes menykő! dörög a rabló-vezér, felkap egyik legénye lovára, s elszáguld embereivel az erdő felé. — Ongay nem tartá szükségesnek űzni őket a sötétben, lovára vevé a remegő leánykát, s behozá őt a rémült háznéphez.

Sok függ első föiléptünktől valamely háznál arra, hogy szív nyíljék ennél előnkbe, vagy csukódjék előttünk. Ongay hálára kötelezve jelent meg Várfokon, s egyszerre, mint a ház védangyala fogadtatott ottan. Az ifjúnak nyílt egyenessége, józan tüze, minden jó és szép iránti lángolása, mit biztos érzelem inkább, mint tudományos nyo-

mozás és mívelt fő vezérlettek, deli elfogó külseje, vidám élet-kedvű kedélye, nyájas, nem simúló ugyan, de őszintes társalgása, nevelték az első kedvező benyomást. Bánattal eresztetett el útjára az Uzay-háztól, mit csak azon igérete enyhíthetett, hogy első alkalommal hosszasabb időre teendi látogatását annál.

Ápolás és ifjúi könnyen pótoló erő, csakhamar lábra állíták Laurát; de Uzayt kor, régi sinlés és házát ért csapások ágyba szegzék, s nem vala többé remény felgyógyulásához. — Laura nem tágíta ágyától, unatlan vala ápolásaiban éjjel és nappal. Most, midőn közel állott elvesztéséhez férjének, még egyszer oly foglalatos vala lelke kiemelni ennek számos szép tulajdonait, vádlani önmagát, hogy nem vala tán elég méltatással azok iránt, s ügyelettel gyöngeségeire, mikkel minden halandó bír, s ő oly kevéssel, oly tűrhetőkkel mások felett!

Báró Regéczy kiérkezett a városból, részint átvenni kialkudott borait és lovait, részint új alkukat kötni. Az Uzay-ház más czélt sejtett jötte alatt. Törte magát eleibe és szolgálatára a cseléd, melynek még friss emlékezetében voltak ajándékozásai; mindenki ragadta podgyászát szobájába fel, hogy alkalma lehessen szolgálni körülte. Azonban az uraság elfogadása nem felelt meg a cselédének. Udvarias volt az, de minden szívesség nélküli. A báró látta a nagy változást, s az első és mostani elfogadtatása közti különbséget, mosolygott magában, s Gyulára gyanakodott; azonban

mint jártas világi, mit sem akart látni. Kitárakodék hozott ajándékival; Laura kótákat nyere tőle, Cili egy régi pénzgyűjteménykét, általában a ritkább nemekből, egy pár intagliát, cameát, s Károly egy kis török paripát. Lángoló vala öröme a fiúnak ezen; de Laurát és Cilit alig birhatá Regéczy, ajándékai elfogadására. Átallunk kötelezettek lenni azok iránt, kiknek czéljaikon átlátunk, s nem szándékozunk teljesítni azokat; idegenkedvén finomabb eszméletünk hálára szólíttatni fel, midőn előre látja, hogy hálátlannak kell lennie. Cili erősen állott föltételében: nem lenni a báróé, Laura pedig jól tudta, mily keveset remélhet javára ennek.

Azonban Regéczy nyájas és unatlan volt figyelmeiben a ház minden tagjai iránt, melynél kedvező kilátásai valának. Finom udvariassága, mely önkénytesen és szokássá vált simasággal folyt ki viseletéből, többnyire megnyerte a családot; a nők is kénytelenek voltak megvallani, hogy ő egyike a legmulattatóbb, legügyesebb társalkodóknak. Gyula, ki régóta nem volt vele, elbámult azóta gyűjtött ismeretein, kivált a mint Cili előtt e pénz-gyűjtemény darabjait tolmácsolgatta, oly széles historiai jártasságot fejtett ki Kálmán, hogy Gyula és Cili méltatlanság nélkül csodálkozásaikat tőle meg nem tagadhaták; annyival is inkább, hogy előforduló alkalmakkal is bebizonyította azt, hogy ismeretei a históriának minden ágaira kiterjednek.

Nem hogy hideg tudnék lenni báró úr ajándéka

iránt, mondá Cili, hanem hogy igen is érzem annak becsét, megvallom: inkább óhajtnám az ily ritka darabokat, közintézetek gyűjteményeiben, s közhasználatban tudni, mint magányos kezek közt. Ez utóbbi esetben úgy vagyok kénytelen tekinteni azokat, mint egésznek kiszaggatott részeit, míg azok egészben a históriai nyomozások körül a legsikeresb hasznot nyujthatnák.

Annyiban helyes ezen ohajtás, közbe szóla Gyula, a mennyiben közbirtokká fognának válni ezen darabok, miként közbirtok maga a tudomány is, s így többoldaluak lehetnének a nyomozások és fölfedezések.

Magam is önző zsugoriságnak, s közjó iránti buzgalom hiánynak tartom, mondá a báró, különködni egy két oly ritkasággal, mely közintézetek nagy gyűjteményeiben közhasználatuvá lehetne, de emberi gyarlóságunk: bírni szeretni gyakran oly dolgot is, melyből semmi egyéb hasznunk, mint hogy birtokosai vagyunk annak. Nálam azonban nem vagyon-vágy, hanem szenvevedély volt a gyűjtögetés; ily esetben úgy tetszik, menthető a nagy gonddal, költséggel, fáradsággal szerzett gyűjtemény megtartása. De mit mondjunk ott, hol egyesek felfedezett titkot, találmányt, vagy fortélyt birnak, mik emberiség boldogítására szolgálhatnának, s nemtelen egyedüliséget csinálnak azoknak birtokából, csupán azon aljas viszketegből, hogy tudhassanak valamit, mit más nem tud, s azzal mások felett némi felsőbbséget mutathassanak?

Az ifjú Regéczy a maga társalgási tulajdonival, ha nem szerelmet is, de jóakaratot bizonyosan fogott volna támasztani maga iránt az Uzay-háznál, ha más alakban jelen vala meg annál, nem kérőjében.

Másnap estve vacsoránál ülének, s a báró épen városi eseményekkel mulattatá a társaságot, a mint Bodnárral Porubay belépe. Elhalaványodott a beszélő s fennakadt nyelve szavában. Porubay is meredt komorsággal tekintett a báróra s eszméletlenűl fogadta el az ajánlott széket. De a báró egyszerre felugrott ültéből, s minden feltünő elfogultság nélkül, meleg kifejezésekkel üdvözlötte a professort, sajnálkozott maga ritka szerencséjén látogatásihoz, járatáról tudakozódott, s nem eszmélve, vagy ügyelve ennek nyilvános zavarára, s egy tagú feleleteire, elhalmozta őt kötelező szavakkal. A báró ügyes simasága ismét folyamatba hozta a beszélgetést; alig tünének fel valakinek többé az első kedvetlen benyomások.

Asztal után bevoná Regéczy Porubayt a maga szobájába. Mindketten nyugodtan jövének ki abból, s a báró sajnálkozva említé a társaság előtt, miként kedves barátja a professor úr, oly újságot közle vele, mely a városbai sietős bemenetelét kivánja; a minthogy másnap búcsut is vőn az Uzay-háztól. Senkinek sem vala ez oly kedves mint Cilinek. Cili oly pillantatot vetett Gyulára, melyből léleknek kéje lángola felé; mert nem lehete nem látnia, miként örvendett Gyula is a báró búcsu-vételének; s mi tehette ezt egyéb, mint szerelem aggódása?

Uzay nyavalyája naponként súlyosodék, fuldoklásai erőltetőbbek, aggódtatóbbak levének. Egy éjjel zörögtek Gyula ajtaján; a beteg, fiát kivánta magához, s Gyula bement vele. Az öreg kinyújtotta reszkető kezét, másik Cili fején nyugodt, áldani akart, de a szó nem volt többé erejében. Néhány percz alatt kikölt a lélek belőle. Gyula ellágyúlva fogta be kegy-urának, barátjának szemeit, Laura eljajdúlva rogyott férjére, gyermekei hideg kezét nyomták ajkaikhoz, s Tamás az ágy mögé térdelve csókolta volt ura lábait. Bú és jaj szó terjedt el az egész háznál és helység lakosinál, kik jámbor urokat szivökből szerették. Kiki legszebb tulajdonait, s önmagávali legszivesebb viszonyait tartotta szíve előtt, és szája vetélkedett okok felhordásában: szánnia a kimultat.

Jótevőleg munkálnak, hatnak körültünk, midőn kedveseink halnak el, a látogatók, járók-kelők, a temetési zaj, és azon bajlakodások, mikre új viszonyaink kényszerítnek bennünket. Időt adnak ezek élet-vágyunknak és erőnknek, megvívni a bánattal, s diadalt venni azon. Magány gyakorta elfogná ölni lelkünket.

Uzay halála inkább súlyosb mint véletlen csapás volt a házon. Több hetek teltek el tompa fájdalomban, végre nyugosztalódott kiki, s új viszonyai után, új élet-terven jártatta elméjét.

Laura atyja, az öreg Türey, behajtatott az udvarba, s lélektelen tört fel a lépcsőkön. Lyányom! így szólt Laurához, gyalázat fenyegeti házamat! Kornél fiam egy comédiásnét akar el-

venni; ma veszem a hírt Pestről. Neked eleitől fogva nagyobb hatalmad volt rajta, mint nekem; menj be hozzá, s ha lehet óvj meg a szégyen halálától!

Az öreg majd vígasztalhatlan volt, s nem nyugodt előbb, mint Laura megigérte, hogy bemegy s értekezik bátyjával. Azonnal rendelések tétettek az út iránt. Bemenendő vala az egész háznép, egyszersmind némi szükséges változtatásul is a folytonos házi viszályok ellen.

Laura és Cili egy kocsin utaztak, Gyula Károlylyal másban. Kevés és szaggatott volt a beszélgetés mindkét kocsiban; kiki saját gondolati és érzeményei után eresztette képzetét, melyet kocsirengés és tárgyak felváltásai éber-életben tartottak. Est borúlt már a város felibe a mint bele értek.

Kornélt nem lelték a szállásán; a magyar szinházban volt, s oda ment társaságunk is. Kornélt itt sem láták; Gyula megtudá, hogy a színfalak megett mulat, miként rendszerint szokott, mióta a színész-társaság Pesten játszik. Azonban Kornél megsejté a vidékieket s lejöve közikbe. Lessing Galotti Emiliáját adák, s a társaság több tűzzel mint művészi készülettel, több érzéssel és természeti tapintattal, mint studiummal játszék. Gyula tűrhetőleg, s várása felett lőn elégült az előadással. Várjon ön, szóla hévvel Kornél, első művésznőjök még nem lépe ki. Abban fog ön kellemet, erőt, kifejezést s érzést egybeolvadva találni. — Most! kiálta Kornél, s kézen ragadá Gyulát. Egy

deli fiatal, virágzó, gömbölyeg testű személy lépe fel a színpadra, s a közönség tapssal üdvözlé őt. Gyula rámereszté szemét, s halvány sáppadás űze el egyszerre minden vért arczából. Hirtelen változásról panaszkodék, s kirohana a színházból.

Gyula legelőbb is szállását tudá meg a művésznőnek. Nyugtalanul lesé hazajöttét; szorongó érzetek közt jára kapuja előtt fel s alá. Jött végre ez, mohón rohant eleibe Gyula, s látta, hogy nem csalatkozott, ő volt — Biri, a testvérhúga. Mosolyogva nyújtott ez kezet neki, s felvezette őt szobájába. Te vagy-e Biri? vagy képzetem játszodtat-e? Te vándor színész társaságnál?

Biri vállat vonított. A mi társaságomat illeti, felelt ledéren Biri, hidd el édes bátyám, alkalmasint arányban áll az közönségünkkel. Annyit nyújtunk, mennyi kivántatik tőlünk, s mi nem vagyunk okai, hogy többet nem bir kivánni jó közönségünk; jónak mondom őt, mert elég kegyes hazafiuságból elnézni botlásainkat, s megtapsolni mindent, mi nem épen botlás. A mi pedig állapotomat illeti: sorsom így akarta édes bátyám, s előadá bátyjának a maga történetét.

Biri mindinkább mélyebben szövé biztosságait Legulival. Ez utóbbit azon homályos remény is lépezé, hogy többnyire sinlő nője halálának esetére, elkészítse magának a szerencsét; Birit pedig kedélyének gondatlansága és heverő unatkozás, e hatalmas bűn-alkalom, kerítgeték. Nem sejté a szövetséget senki, ámbár a cselédség már suttogta a két háznál.

Egy délután nyári hőségben, Matyi borködtől nyomott fejének pihenést keresett a kertjében, s a peres diófáknak, miknek Gyula elmente után ismét béke és élet engedteték, átszolgáló hűs árnyában leheveredett. Rövid szunnyadtából boszúsan ébredt fel, mert a szomszéd kertből, ugyanazon diófák alól víg nevetkezés és dévajkodás zajgott által, s elverte nyugvónknak déli álmát. Kifakadóban volt Matyi, ráismervén leánya szavára; de a tréfa-űzés csakhamar gyanús kezdett lenni előtte. Átlesett a palánk hasadékain, de azok nem engedvén tiszta látást, felmászott egyik fája derekán, s itt nem volt nyugtató a mit látott. Felgerjedt iszonnyal tapasztalta leánya biztosságát azzal, kit hálának kelle köteleznie le házához, s kit szent lánczok kötének nejéhez. Nem lehete ura borús felindúlásának: jöjj elő gyalázatja véremnek! kiálta le a fáról leányának; és te hálátlan por-csiszár! kiálta Legulinak. Menykő csapott le e szókra a mulatozó pár közé; Biri futásnak eredt fel Kriskához; Leguli pedig rövid zavarodás után, legjobbnak vélte szembeszökni a boszús apával. — Hagyd el sógor az apai boszút! kiáltott által Matyinak; a természet hatalmasabb az ész fontolgatásinál.

Ez a mentsége minden gaznak! felelt lángolva Matyi. De silány az, egy nős csábítóra és egy magyar hajadonra nézve!

Amice Matyi, a fa soha se szégyenelje gyümölcsét; mert miért nem termett jobbat? A dolgot csak hiresztelés fogja gyalázattá tenni. Az

én Kriskám beteges, később minden jóvátehető leend.

Matyi annyira reszketett e szavakra boszúságában, hogy majd lehullott a fáról. Minden durvasága mellett is elég becsületes érzettel bírt ő, átlátni ezen terv és kinézés tisztátalanságát: különben bánta ő eddigi rokonúlását is Legulival, s most kétszeresen borzadozott azon gondolattól, hogy őt, kit nem becsűlt soha, hanem csak használt, egykor vejének szólítsa.

Mit sem szólva szállt le a fáról, s felsietett Lénihez! Itt mérges hevet fuvallva járt fel s alá szobájában, hányta, vetette elméjét: miként előzze házának minden órán kitörő gyalázatát? Majd idegenbe akarta küldeni leányát, majd elzárva tartani őt a háznál, majd nyakrafőre férjhez adni. Akadályokra talált mindegyik tervénél, de még is legkevesebbre az utolsónál, csak az volt a kérdés: hol vegyen hirtelenében vőlegényt?

Azon kevés tivornyázó közt, kikkel Matyi olykor unalmait űzte, járt a házhoz egy fiatal, Vártay nevű nemes, ki korán árvaságra jutván, csekély örökében lakott magányosan a szomszédban. Az ifjú jó házból való volt, kire sok jószág örök joga nézett, de mik már elei által elzálogosíttattak. Maga egy volt legközönségesebb jellemű ifjaink közől: jó vadász, agarász, paripász, örömest mulató pipa és bor közt, nem jó, nem rossz, mindkettő, miként körülmények hozták magokkal: féloskolát végzett, felével adós maradt, azon győződésből, hogy tudomány nélkül könnyen ellehe-

tünk. Ezt leginkább tűrheték mind Matyi, mind Léni; mert az ifjú nyájas kedv-kereső s figyelmeivel magát beszinlelő vala. Ezen akada meg most Matyi gondolatja; s minél inkább kifejté ezt, annál alkalmasabbnak tetszék az ifjú neki. Nem kétkede Léni javallásában is; mert tudá, hogy Vártay jól áll beirva nála. Eleibe adá tehát ennek mai fölfedezését, s Biri férjhez-adása iránt tervét. De mint nem hűle el, midőn Léninél Vártay iránt ellenzésre talála. Ezer vala kifogása ennek, miket addig forgata Matyink előtt, hogy ez, különben sem szokva az utolsó házi szóhoz, minél előbb elálla javaslatától. Másfelé hányták, vetették tehát a dolgot, s ez Matyi második tervénél maradott, hogy tudniillik házi tilalom alatt tartassék a leány addig, míg illő pár-társ fog akadni számára.

Azonnal cseléd ment Biriért által; de ez őt nem találta. Matyi dúlt, mert lappangtatást gyanított, s fegyverre akarta szólítni cselédjeit; de Léni lecsillapítván őt, maga ment által. A leány nem volt sehol; Biri rettegve atyja haragjától, világnak indúlt; sok csavargás után Miskolczra ért, hol épen vándor színész-társaság adá mutatványait, s közéje szegődött.

S mit akarsz most Türeyvel? kérdé Gyula.

Férjül fogadom, felelé könnyedén Biri.

Ismered-e őt és magadat, hogy boldog házasságot remélhess vele?

Miért ne, édes bátyám? ő vagyonra néz, s nekem lesz valamim; én férjet keresek, ezt fel-

találom benne. Indulat nem ámit bennünket felidegzett képzetekkel; tudjuk egymás körülményeit, kedélyeit. Én ismerem az ő ledér hiúságát, ő az én könnyelműségemet, s előre megegyeztünk: szabad kezet hagyni egymásnak, feledni a múltat, és szemet húnyni a jövendőre. Azt tartom: üdvösebb házasodáskor biztosan tudni előre mit várhatunk, jót-e vagy rosszat? mint csupa rózsaszín-reményekkel állni előtte, s később bánattól tépettetni az elborúlásoknál.

Biri vidor könnyű gondolatlansággal ejtette eze, szavait, s Gyula nem férhete hozzá komoly ellenvetéseivel. Még folyt beszédjök, a mint ajtó nyílt s Kornél belépett a szobába. Ütközve tekintett ez Gyulára és Birire, kik biztosan ültek egymás mellett; de Biri kaczagva fogá kézen Gyulát: a testvérbátyám édes Kornélom! így szólott.

Tehát Bélteky Gyula? kiálta csodálva Kornél.

Az vagyok, mondá Gyula, s épen most értem mi lábon áll ön hugommal. Örvendek, hogy ha egymásban föllelék kölcsönös ideáljaikat.

Tökéletesen! kiálta Kornél, s megölelé leendő sógorát.

Jegyesem Bélteky Borbála, és testvére Bélteky Gyula! ezen szókkal mutatá be Kornél Lauránál és Cilinél, még azon estve a két testvért. Laura elhalványodék. Bélteky? kérdezé vont hangon, s Bélteky Mátyás rokonság önhöz? kérdé Gyulát. — Atyám, felele ez, s Laura elkomorúlva fordúlt el Gyulától. Ennek rejtély vala a dolog; látá, hogy neve feketén áll jegyezve az Uzay-háznál.

Még bonyolódottabb lőn a rejtély előtte Várfokon, hová már Kornél és Biri, mint házasok mentek ki az Uzay-háznéppel. Másnap belépe hozzá Kornél. Sógor! így szóla ez, egy levelet nyújtván által neki, mit tudsz e levélről? Gyula átfutá azt, s csodálat fogá el őt. A név és aláírás tagadhatlanul atyjáé vala; de a levél maga, idegen ismeretlen irás, s foglalatja még idegenebb előtte. Ebben Laura hűtlen hitszegőnek festeték; ki iránt egykor maga Bélteky Mátyás is jó szándékkal vala; de megtudván kaján hitszegését, elálla korán szándékától; s nyomósan inteték Uzay, hogy aggott korára, házi nyugalmát ily bizatlan egybeköttetéssel ne veszélyeztesse. Ezen levél sógor, így szóla Kornél, miként Laura mondja, már egybekelés után érkezett, s nem egy két bús órát szűlt a háznál.

Gyula szerencsés vala megnyugtathatni Laurát az iránt, hogy az egész dolog mély titok előtte. Az aláirás ugyan atyám betűi, mondá; de a foglalat, s annak fekete szándéka, egekre mondom, nem lehet sajátja. Laura szívéről nehéz súly gördüle le; fájlalá azt, hogy ismét gyanu alá fogá azon ifjat, kihez őt hála köté, s kit egy idő óta becsűlni kezde.

Csodások valának azon érzemények, miket Gyula születésének és sorsának fölfedeztetése, a nőszemélyekben támaszta. Úgy tetszék mindkettőnek, mintha eleitől fogva sejtették volna rajta a nem közönséges származást, s meg nem foghaták, miként nem vala ez eddig is nyilvános előttök.

Cili nem saját indúlatára nézve, mert ezen tekintetből Gyula előtte soha semminek híjjával nem volt, hanem a maga rokonságára nézve, örvende az új viszonynak. Szabadon eresztè most reményeit boldogságának, melynek most mi sem álla ellent, bájos képei után; s csöndes nyugalom s elégülésnek üdve szállának keblébe. Laura, már előbb hála által enyhűlve Gyula elleni keserűségeiben, örvende, hogy föllelé kulcsát számos félreértéseinek. Gyula nem vala előtte többé az elhitt, kevély, a tolakodó csábító. Figyelmes nyájassággal törе most pótlást nyújtni Gyulának, szíve és viselete sok méltatlanságaiért.

Ki Kornélt és Birit együtt látta, több éves házasoknak vélte őket. Az a zajtalan nyugalom, csekély kölcsönös figyelem, az a szabad tartaléktalanság önhibáikkal és megszokásaikkal, az a vonzalomhiány egymás irányában — különös hideg érettséget kölcsönöztek nős életöknek, s éveket előztek abban. Szembetűnő volt nálok, hogy inkább körülményeik mint személyeik annak kapcsai. Azonban mindenben jól jöttek ki egymással minden összezördülés nélkül, miként két békés együttutazó, szűk szekérben.

*

Várfokon rémülésben volt helység s udvari cselédség, mely főkép Laurát újolag aggódásba ejtette. A hegyi rablók szemtelensége naponként növekedett. Még ugyan a helység határában nem tettek károkat; de a környékben új-új rablásokat, fosztásokat hordozott a hír, mik borzasztó

vakmerőségre mutattak. Többen hoztak hírt az udvarba, hogy gyanús csapatokat láttak a rengetegben, s Bús rabló-kapitány neve naponként iszonyatosb lett, s szájról szájra hordoztatott. Végre sok panaszra kiküldte a megye maga pandúrjait. Össze is csaptak ezek a rablókkal, de veszteséggel. A rablók elszánt kétséggel harczoltak, egy párt elejtettek a pandúrok közől, s néhányat megsebesítettek. A megye katonaságért folyamodott, s néhány nap múlva Ongay a maga huszárjaival bevágtatott az Uzay-udvarba. Egyszerre megkönnyyültek segély láttára az elfojtott szívek. Úgy tekintette Ongayt mindenki, mint őrző angyalát, s nem volt szívesség, mellyel kivánsága ne előztetett volna. Laura a legnyájasabb házi asszony vala iránta, Cili pedig testvéresen biztos hozzá, mint Gyula kedves barátjához. Egyedül azon aggódának s Gyula leginkább, hogy azon vakmerő kétségbeesett csoportokkali csatázásai, nyilvános veszéllyel leendnek összeköttetve.

Ongay csakhamar nyomokban volt kémjei által a rablóknak, s másnap korán ellenök indúlt, szorongó szívdobogásaik közt az udvariaknak. Váró remegés ült egész nap ezeknek arczain, mert délután egy pár sebes huszárt hoztak be, s a hegyekben puska-ropogás hallatszott. Kémek jöttek mentek, nem igen nyugtató hírekkel, s Gyula, estve borultával mindenesetre rendeléseket tett az udvarban, fegyvereket töltött, kaput záratott, őröket rendelt — egy szóval majdnem ostromvédő állapotba tette az udvart.

Bús rablókapitány egy legényével belépett.

Fáy : A Bélteky-ház. II. 247. lap.

Estve vacsoránál ültek mindnyájan, a mint az ebédlő ajtaja felpattant, s Bús rabló-kapitány egy legényével belépett. Vérszín bársony lengyelsipka volt fején, fekete tollakkal, kaczagánya körülövedzve pisztollyal és karddal, vállán keresztbe vetve lánczon csüggtek poros-tülke és töltéses zacskója, kezében karabély. Sötét tekintettel, szótlanúl Laurára meredt szemmel állt meg az asztal előtt, s ledobbantotta a padozatra agyát fegyverének. Halvány iszony fogott el mindenkit, s a hajszálak égfelé meredtek.

Laura, most szabad vagy ismét! szóla halkkal az irtózatos, mit várhatok Laura? — Laura élethagyott arczára borítá kezeit, s nem szóla.

Laura! mondá a rabló, itt az óra! s egy arany zsebórát teve ki eleibe; ezt egy hízott kényes úrtól vevém el, ki örömeit osztá fel utána; nálam az miattad csak mély bánatnak közeit mutogatá. Pokolba taszítál, de ismét menybe kaphatsz asszony! ne tedd hogy ördög legyek! Ím tíz perczet várok, határozz addig; én mindenesetre határoztam! — Ezzel félre álla a kapitány, s fegyverére támaszkodék.

Engedje addig kapitány uram, szóla rablólegénye, hadd számoljak én is uracskámmal amott. A kapitány intett, amaz lángba borúlt és boszszúban forgó szemekkel állott eleibe Kornélnak. Uracskám házas, a mint tudom, s mi legyen Erzsiből? így szólt hozzá. Ön szíveket tépett el, én hitvány életet fogok! E szavakkal rásütötte Kornélra pisztolyát, s ez leomlott székéről. Sikoltva

szöktek fel a nők. Gyula elszánva magát a veszély irtózásai között, ragadta meg Laurát, s villámként ugrott be vele az oldalszobába, hol készített fegyverei állottak. Lövés lyukasztá által az ajtót, a mint azt maga után becsapá, s alig vala ideje reteszt csukni eleibe. Izmos döfések szakíták azt be; de Gyula már ekkor készen álla vont fegyverével, s szolgálván szemének az ebédlőben égő világ, oly szerencsésen ejté az ajtó beszakadtával lövését, hogy Bús halálosan találva rogyék le. Ugyan akkor esett be hozzá is lövés, s Gyula sebet érzett jobb vállában, de nem gondolván azzal, új fegyverrel rohant ki, a mint az ebédlő ajtaján Ongay berontott, s a rabló-legényt, ki épen kitörőben volt azon, mellen ragadta s huszárjaival megnyomatta. Élet és szabadúlás zajos öröme szállt egyszerre a veszélyben szorongott keblekbe, hálásan csoportoztak többen Ongay körül, míg mások az éledző Kornél körül ápolódtak. Gyula is, harcz tüzétől hevűlten, sietett barátja ölelésére, de már hozzá nem juthatott; inogtak biztalan léptei, s tántorgó lábai lerogytak alatta.

Új zavar, bánat és iszonyodás lepte el ismét a szíveket. Ongay ágyba emelte barátját, tépte ruháit róla, s a keményen vérző sebet látván, orvosért futtatott. Addig Laura forró hála érzetével kötözte a sebet, feledve maga körül mindent, lelkét szorgalmát egyedül csak sokszoros szabadítója mentésére fordítva. Zavarban volt az egész ház. Ongay a rablók tovább-üldözéséről tett ren-

delést. Cili fűszeres vizekért szaladozott, Biri, ki legelőbb lépett szokott sorába vissza, férje arczait mosogatta a vértől, Laura pedig szabadítóját élesztgette, a legcsodásabb zajgású érzeményekkel keblében; mert a kötözés-közben egy kis mellképet sejtett meg Gyulának mellén, s ebben — saját magára ismert.

Az orvos megérkezett s vele vigasztalás a háznép közé. Gyula sebét nem veszélyesnek, de hoszszas gyógyulásunak mondta ez; Kornélt csak az előtte állott, s szétlőtt boros palaczk üvegei sértették összve, s réműlés döntötte le. Biri szokott ledér kedvében s azon dévajsággal, melyet veszélyen túlesés szokott támasztni, évődött Kornéllal, s ily nemű büntetést óhajtott minden csábítgató s hűtlen férfira. Másnap visszautazott férjével Pestre, hol ez alkalmasabb gyógyítást remélt magának és felocsúlást kiállott ijedtéből.

Ha már azok iránt is nyájas vonzalmat érzünk keblünkben, kiket felőlünk jól vélekedni tudunk, mennyivel lelkesebb, mennyivel édesebb lehet azon érzemény, mellyel azok iránt viseltetünk, kiknek titokban ideáljai, imádott tárgyai vagyunk! Önbecsűléssel emel azon érzelem bennünket, hogy valaki tökéletesnek, szerelmére méltónak tartja személyünket, s ez annál inkább, minél becsülésre méltóbb előttünk a tisztelő szerető. Laurát ily nyájas érzemény foglalá el. Tudni, hogy azon ifjú, kit előbb fonák félreértések daczára is kénytelen vala becsülni, később pedig többszörös hálából önként tisztele, ki iránt méltatlan s hideg eltoló

vala — már régóta sajátja, oly titkon, oly kimélve, oly viszonyait tisztelve sajátja, — boldogító érzelem vala szívének. Egyszerre jobbnak, szebbnek, viszonszeretetre méltóbbnak tetszék most Gyula neki, a czéltalanúl, a reménytelenül szerető ifjú. Munkás képzelettel, bájos szinekben emelte most ki szép tulajdonait ennek, s csodálta, hogy eddig nem látta a tökéletest úgy, mint most látja. Szinte erőbe került neki most a szemérmes női tartózkodás, hogy ápolásai-közben el ne árulja előtte kedvező érzeményeit, sejtve gyakran az ifjúnak epedését, magán csüggő lelkes tekinteteit, s arczán azon édes zavart, melyet közeles ápoló motozásai okoztak rajta. Egyedűl két gond aggódtatta e részben Laurát, úgymint Cili szerelme Gyulához és a rabló-kapitánnyali történet. Mit mondand a szelid lyányka, az ő barátnéja, kinek forró szerelme, úgy látszik, egyszersmind éltető eleme? Mit gondoland Gyula a rabló szavai után? fogja-e még őt becsülhetni? Ezek dúltak Laura elméjében és szívében, s korlátolták kéjes érzelmeinek kiáradozásait.

Cili hiven megosztá Laurával Gyula ápolását; azt egyedül magának tartni fenn, miként szíve óhajtá, tiltá hajadoni szemérme, mely világ szerint is kényesebb az özvegyénél. A jó lélek fáradhatlan volt Gyula körülti gondoskodásiban, leste, találgatta kívánságait, hogy azonnal betöltse azokat, s nem nyugodt azon jártatni elméjét: mi hiányzik még kedves betege körül? Egy pár veszélyesebb éjen unatlanúl virrasztott fel Ongayval, s

figyelme fogyhatatlan volt. Ki sem tudta a kórjeleket s a beteg változásait jobban mint Cili, s éledett lelke a kedvező változással és borúlt a kedvetlennel. Mindig azon panaszkodott, hogy a betegnek nincs elegendő kénylete, s elégületlen volt önmagával, hogy mi szolgálatot sem tehet körülte. Kívánta felgyógyúltát, hogy ne szenvedjen, kórságát még, hogy ápolhassa.

Egy délután egymás ellenében ülének Gyula ágyánál, ki most könnyebben érzé magát s vidorabb vala, Cili és Ongay. Víg enyelgések szögdelének közöttök; Gyula szívesen legele nyájasságaikon, s tartván barátjának egyik kezét, megfogá Cilijét is, s egymásba tevé gyönge mosolygással kezeiket. Ongay gyöngédséggel csókolá meg a birtokába jutott kezet, Cilinek pedig arczát lángolás borítá el. Ürügyet kerese, mi alatt eltávozhasson.

Édes Gyulám, szóla Cili távoztával Ongay, szívesen teljesítném már Harsagon ejtett óhajtásodat. Cili jó és kedves gyermek, s vele boldog tudnék lenni; de a leányka nem akar felém hajlani. Vagy nem vagyok embere, vagy időm rövid; s azt is hiszem: mind rossz vár az, mely csekély ostromra is feladja magát. Szólj vele, s légy kérőm. Tudod, Máli bírta indúlatom deréknövését; a második hajtás gyöngébb szokott lenni, s csak idő segélheti azt erőre. Így nem aggódhatol irántam, ha kikosaraztatom is.

Gyulának súlyos vala e bizomány, de barátjaért elvállalá azt. Részint alkalmasnak is látá, ily olda-

laslag eszméltetni a szerető leánykát önszívére, s nem viszonozható szerelmére. Megragadá az első alkalmat, s a lyánka szívét és kezét megkéré barátjának számára. Én a legboldogabbnak fognám érzeni magamat, ezt veté szavai után, ha szívem barátját, szívem barátnéjával egyesülve láthatnám Az ő szép boldogságuk, szép sajátom fogna lenni magamnak is.

Cili maga eleibe meredve hallá Gyulát. S nem tehetek többet jó tanítóm számára? kérdé húzamos hallgatás után, gyönge szózattal.

Ez szívemnek legforróbb kivánsága jó tanítványnémhoz, mondá Gyula, melyet két vele rokon szív boldogságának óhajtása támaszt abban.

Egy kis időt, csak rövidet! mondá Cili biztalan hangon, hevenyen szorítá egyik kezét, Gyulának paplanon nyugvó kezére, másikat öndobogó szivére, fölkele, s kimene a szobából.

Gyula érzette a reszkető kezet, a lelkendve dolgozó mellet, a haldokló tekintetet, s elborúltak szánó érzeményei. Ó miért vagyunk gyakran kénytelenek egymás kínzói lenni! gondolta magában; miért nem lehet ez életben rokon jó lelkek között, köz nyájas birtok minden érzelem, öröm és boldogság? miért nyílnak e szép virágok mind egyes szívek számára, különszakadó ösvényeken?!

Cili maga szobájába érve, még mindig szívére nyomva tartotta kezét, mintegy óva, hogy ki ne szakadjon az melléből. Elsötétült az élet előtte, mint egy gyász-ülte végetlenség. — Nem szeret tehát! gondolta magában, másnak szánt, mert ma-

gát tán más boldogabb bírja! Mim is van, hogy megérdemelném a jelest? — De szerelmem, csak neki élt szerelmem! ó ha tudná, mint szerettem őt! Ne tudja! nem fogja azt tudni soha! Mi szükség felriasztni, kínzani gyötrelemmel boldogságát? Hamvadj el lángolásodban szegény szív, övé nem lehetsz soha!

Laura belépe, s ütköztében aggódva ragadá meg Cili kezét: tán beteg vagy édesem? kérdé.

Nem, felele Cili elhaló hangon, csak mátka.

Tán fejed hő? kérdé ismét nyugtalanúl Laura. Cili főt rázott. Laura zajló kebellel szorította karjai közé barátnéját, s mellére borúlt, szégyenlve előtte, s önmaga előtt, fejledező saját érzelmeit. Mi vígasszal álljon eleibe kedves barátnéjának, ő, ki elrablá előle mindenét s nem tagadhatta: oly elégült kéjjel rablá el?

Mit határoztál édesem? kérdé, fel nem kelve Cili melléről Laura.

Elhalni szerető szívemmel! felele amaz.

Laura ki nem állhatá saját szíve teljét; ömlenie kelle. Nem csallak meg jó lélek vétkes álkodással! mondá; tudd meg a titkot — Gyuládd engem szeret!

Cili feltolá melléről barátnéját, szemébe merede neki, s maga homlokát dörzsölé, mint ki álomból kíván serkenni. Egyszerre fény villana meg lelke előtt, s egészen világos lőn előtte Gyula viselete. Úgy van, téged szeret! mondá halkkal, mintegy magához eszmélve; s én együgyű, ezt nem látni, s még mást hinni tudni! Be szép, be

jó is vagy te Laura! ki ne szeretne téged? — Hevesen szorítá magához barátnéját, majd kiszakítva magát, lerohana az udvar kertjébe.

Itt Tamás dörmögve jött vele szemközt. Lássa nagysád, így szólt ez Cilihez, amott a mulató mellett, még nem csinálták be kőmíveseink a rést, csak betámasztva volt az; azon jöttek be a rablók, s úgy lepték meg vacsoránál a cselédséget. Kezem, lábam ettem, hogy nem mehettünk segélyre. Mind a fennorrú Nánika ennek az oka; minden patvarral nyalakodik. Jó vadász uram, a hitetlen eb, a rabló kapitány csapatjából való volt ám, és kémje annak; ott ül őkeme is fogva, az éléstárban a többivel.

Még fakadozott Tamás, a mint egy szórt hajú, bánatos sáppadt arczú, de vonzó szépségű paraszt leányka a résen behágott, s lelkendve felsietett. Biztalan tévelygő tekintetei, az erőszakos heveny mozdulataiban, figyelmessé tevék Cilit és Tamást.

Ez-e Várfok, és az Uzay-udvar? kérdé a leányka. Igennel felele Tamás. — Nem jöttem-e későn bátya? mondá amaz, s esdekelve fogá meg Tamás kezét; itt-e még az elfogottak?

A rablókat érted hugom? dörmöge Tamás; még nem akasztották fel őket.

A lyányka oly szívreható esenynyel pillanta Támásra, s megragadott kezét oly forrón csókolá meg, hogy Tamás egészen megenyhüle.

No no, húgom, azt tartom, lesz köztök olyan is, kit nem akasztanak fel; ki tudniillik embert nem ölt.

Az én Pistám bizonyosan nem ölt, állítá nagy hiedelemmel Erzsike; hallom, csak a palaczkot lőtte el.

Úgy-e? mondá Tamás, az hát a kedvesed? még ezt leginkább tűrhetem, mert búsulása megbánásra mutat, míg a többi ördögnek adta lelkét.

Erzsike oly hatólag rimánykodott: eresztessék Pistájához, hogy Cili közben járást igért neki a kapitánynál, kinek híre nélkül a rablókkal szót váltni nem vala szabad. — De pihend ki magad előbb jó leányka, mondá szánakozva Cili, látván, hogy alig áll fáradt lábain, melle alig piheg s testén és lelkén nyugtalan küzdések lankadásai látszanak. — Nem, nem, mondá Erzsike, csak látni őt lesz pihenés nekem; nem vagyok fáradt. A másik éjjel iszonyú álmaim voltak felőle. Egy angyal hófejér fellegen ülve, tiszta liliom-köntösben szállt felém, pálma-ágat tartva kezében. Nyájasan mosolygott arcza, miként szép ragyogású nap; térdre buktam előtte, intettem Pistának is tenné ezt, de ő makacsul nem cselekedte. Egyszerre szemlátomást borúlt a szép hófejér felhő, gyászabb lett a liliom-köntös, lángolt a pálmaág, és lángba borított maga körül földet és eget. Majd Pistára rohant a pálmaág, mely egyszerre tüzes sárkány lőn. Anyám ébresztett fel nehéz nyögdeletemből. Ó nem fordúlt-e el tőle végképen a mennyei kegyelem, hogy kárhozat útjára tévedt?!

Ongay kapitány részint szétoszlatá, részint öszvefogatá a rablókat, s ezeket épen útnak indítá be a vármegyére, a mint Cili és Tamás a lyánkával

felérkezének. Csak egy pillantat vala, mit ennek a szólásra megengedhete, mert Pista, három társával már szekeren üle.

Pista! kiálta szorongó hangon Erzsike.

Erzsi! kiálta vissza Pista, minek jöttél? elölni-e óra előtt? — Arczára borítá kezét, s mozdúltában láncza megzördüle.

Ne csörgesd lánczodat édes Pistám; szívemet járja. — Ezt mondta Erzsike, meghajlott s esdekelve tette össze kezeit. — Nem nyomja-e, a megváltóra kérlek, súlyosabb láncz lelkedet? szólj, nem öltél-e embert Pista?

Nem édes Erzsim! úgy adja isten üdvemet!

Fény ragyoglotta egyszerre Erzsike arczát körül, s szorúlt melléből fojtva tartott lélekzetek keltek ki; nyugalom terült el egész lényén. Nyájasan beszélt otthoni dolgokról, maga és Pista szüleiről, barátokról, szomszédokról, jóakarókról: nem egy szót is saját bánatiról.

Mit végeztél sorsod felől édes Pistám? ezt kérdé végre.

Katona leszek jó Erzsim, felele Pista, miként szándékoztam, mig rossz sorsom és boszú-lihegés rablók közé nem taszítottak.

Minek katona jó legény? minek mindig csak ölés vágás? Ez az állapot könnyen szívet és lelket szilajít; neked Pistám béke kell, béke önmagaddal és isteneddel. Nem előbb találnád-e ezt csendes faludban fel, melyben születtél és azon szentegyháznál, melyben keresztvízre tartottak?

Nem, jó Erzsim! gyalázatnak nem megyek

haza. Néném meghozta nekem, hogy örök hajadonnak ajánlád fel magadat; mit keresnék én otthon?

Fogadást tettem Pista, mondá Erzsike, hogy alkalmat és malasztot nyerhessek leróni iszonyú bűnhődésemet. Te is kedves ifjú ne felejtkezzél el jó istenedről, kit megbántottál. Fogadd fel ezt Pista, ha megengedtél szívedből.

Pista felfogadá ezt; indúlót parancsolván a kapitány, Erzsike reszketve nyujtá át Pistának kezét, s melje kis szalagocskáját, minthogy emlékül kíváná ezt a boldogtalan. Elzördültek a szekerek. Erzsike utánok meredt homályló szemével; indúlni akart, de összerogyott atyjának karjai közé, ki utána szágúldott vala szerencsétlen leányának.

Cili ápolás alá vevé Erzsit, s minthogy a test rogyottnak látszék a lélek súlyai alatt, ágyba erőlteté őt. Résztvéve vigasztalá a nyugtalan tépelődőt; de Erzsikén csak azon egy vígasz látszék fogni, hogy Pistája nem kárhozatnak fia, s még a világ szerencséje nincs örökre elzárva előle. — Csak boldognak tudnám őt, ó csak boldognak! így esenkedék, mi könnyen tűrném saját kínomat! — Atyja aggódva tére leányával haza.

Cilire csodásan hatottak Erzsike szavai. E paraszt leányka, így szóla magában, csekély míveltségű érzeményivel is, mily nemesen függeszti fel saját boldogságát kedvese boldog állapotjától! s ím én e szirten törést szenvedjek-e önző szívemmel? Mert nem alacsony önzés-e az bennünk, mi-

dőn tárgyát szerelmünknek csak azon egy föltét alatt kivánjuk boldognak, ha velünk s általunk lehet az? Szükség-e elhalni a lélek-rokonságnak azért, mert kezünket nem szerinte csatlá sorsunk vas akaratja? A tiszta szerelem, e mennyei szép láng keblünkben, ne birna-e felülcsapkodni földi silány viszonyokon? Elzáródjék-e keblem a nyájas reggelnek élesztése, és hűs estvének enyhítése elől, csak azért, mert oly kerten kelt amaz, oly kerten nyugszik ez, mely nem enyém, mely másnak sajátja?

Egyszerre szilárd lőn nála azon föltétel, hogy elfogadja Ongay kezét. Az eleinte idegen gondolat, mindinkább megbarátkozék lelkében, s végre sajátos kecsekkel kezde mutatkozni előtte. Gyula barátja nejének lenni, szeretett barátnéját Gyula oldala mellett látni, mily nyájas, mily kecses viszonyok! Képzete lassadán kifesté minden részleteiben a kedves rajzot: mint fognak élni egymás szomszédságában, felosztva az életnek örömét és bánatát, közössé téve minden eseményt, mely egyik vagy másik háznépet érdekelni fog. A kies háttérbe Gyula és Laura gyermekeit tevé; miként fogja ezeknek valamelyikét átengedtetni magának, miként nevelni azt, miként beszőni magát és egész életét barátja és barátnéja életébe!

Gyula kéjes örömmel sejté Laurában a részére kedvező változást. Elfogúlt vala ez most gyakran, szemérmesen tartózkodó, de lelkesen nyájas; a benső szívesség ki-ki szökdele szemébe és mozdúlatjaiba. Szava és viselete ugyan kiszámoltabbak

valának, de a kelő szerelem jelenségei oly mutatkozók tekintetében, sőt magában eddigi szabad társalgása korlátozásában is, hogy Gyulának nem lehete saját üdvét nem sejtenie. Varázs bájú zavar köté most mindkettőjöket, midőn Laura Gyulának sebét kötözé. Ezen foglalatosságot, mit Laurának szíve szívesen tőn, most nőiségből inkább tétette volna ugyan más által; de magára vévén azt eleinte, most már önelárulása nélkül másnak át nem adhatá.

Ongay ágyánál üle Gyulának, ki naponként közelebb vala felgyógyulásához, a két barát részint a múlton, részint a jövendőn legelteté kölcsönös érzeményeit, a mint Cili nyugodt nyájassággal belépe kötésével, Ongay mellett az üres széket elfoglalá, s részt vőn a férfiak beszélgetésében. Laura kulcsokért küldé be Nánit; a pajkos Ongay azonnal búsongó arcza végett évődék ezzel, s a vadásszal ingerlé őt. Náni boszúsan kele ki a férfiak ellen, s erősen állítá, hogy ezen álnok kétszínű nemnek nem hiend többé soha. Nem szeretném, mondá mosolyogva Ongay, a mint Náni kimene, hogy a szobaleánynak ellenünk férfiak elleni boszús hite, ragálylyá válnék asszonya és kisasszonya között. Cili kisasszony, miként tapasztalám, első fogna lenni, kire e veszélyes nyavalya elragadna.

Cili pirúlva mosolygott, s kezét nyújtotta Ongaynak. — Engem ne féltsen kapitány úr, így szólott; a többek közt oly egy pár férfit van szerencsém ismerni magam körül, kik elegendő előző szerek e ragály ellen.

Ongay nyájasan csókolá meg a nyújtott kezet, s Gyula a másikat vivén ajakához, használá az alkalmat, megújítni barátja részére kérői tisztét.

Én a kapitány úré vagyok, felele szeliden Cili; szívemnek elég kezesség az, hogy ön barátja tisztelt tanítómnak. De legyen szabad két föltételt kérnem, mik boldogságomat nyájasan fogják nevelni. A barátság ösvényünkön tartós szelid virág, s az érző szív nyájasan és illően kötözi ezt egy nyalábkába, a szerelemnek tán szinesebb, tán szagosabb, de tartatlanabb virágával öszve. Nem tagadom, örömestebb kivánnék itthon élni rokon szivek között, mint idegenben zajlakodni. Ez lenne tehát egyik kérésem kapitány úrhoz.

Ongay szívesen megigéré ezt, vége lévén úgy is a háborúi kilátásnak. Ám teljesedjék, úgymond, nálam is azon köz vád a magyar ellen, hogy katonai félpályáiból haza sóhajt; mi minden esetre legalább is bizonyít annyi jót, hogy honja földét, légét szereti. S a másik föltétel édes Cilim?

Bélteky urat illeti, mondá Cili kissé reszkető hangon. Előzzön meg bennünket egybekelésével az én jó Laurámmal.

Gyulában elálla e szókra a vér és lélekzet. Hogy jő a lyánka e gondolatra? gondolá magában. Megfuttatá szorongva gondolatját: ha nem árulá-e el magát valamikor előtte? s mindinkább megfoghatatlan lőn Cili nyilatkozása neki.

Édes Cilim, felele Gyula, megvallom, csodálat fog el, s nem tudom megfejtni magamnak: miként jöhet e kivánságra?

Cilinek köny szökött szemébe, s mélyebben borúlt kötésére. Engedjen meg tanító — Bélteky úr, ha kelletlen avatkozó lettem. Én forró szívemnél fogva, mely forró szeretettel öleli barátjait, a vele rokonokat, úgy vélekedtem, hogy a szép titok velem is köz lehet. Laura e részben szívesebb, gyöngébb volt irántam, s tőle bírom azt.

Laurától? kérdé hevennyel szökve fel ágyában Gyula; mindinkább szövöttebb lesz a rejtély előttem.

Ne keresd édes Gyulám, mondá nyájas örvendéssel Ongay, el vagy árúlva, bár magam sem tudhatom: miként? Azt véltük, hogy csak ketten bírjuk a titkot, s íme szemünkbe fercsentik azt. Különös tapintata van a szép nemnek, átlátni bennünket; s itt ez épen jól esék. Ki nem hagynám többé siklani előlem az alkalmat egy marsalbotért. Ongay e szavai alatt belépe Laura. Ongay azonnal karon fogá őt, s Gyula ágyához vezetvén, némi ünnepélylyel tevé össze kezeiket. Engedjen meg nagysád az ostromló katonának, a szerető barátnak, ha sürgetőbb, mintsem ily kényes dologban lennie illenék. Kipattana köztünk a titok, s a mi Cilink így akará ezt; vagy tán mindnyájan csalatkoztunk volna?

Gyula elhalmozá csókjaival Laura kezét: nem tudom miként árultattam el titkommal, így szóla, melyet tisztelet és kötelesség, szívfenékre zárva őrzöttek nálam. Remélhetek-e bocsánatot Laura, magamnak és szerető barátaimnak?

Laura lepetve vala mind szíve kéjes érzeményei-

től, mind ezen hevenyes szép erőszaktól. Gyula még mindig tartá kezét, másikát Cili szorítá a maga dobogó kebléhez ; Ongay pedig kérő esenynyel pillanta reá. Ennyi ostromnak nem állhata szíve ellent, a már régóta pártos, megszorítva Gyula kezét, zajosan veté magát Cili mellére, s forrón szorítá magához barátnéját, tudván menynyibe kerül ez áldozat ennek.

Édes Béltekym ! így szólt egy idő múlva Laura, kifejlekedve Cili öleléséből, s arczán búsongó homály terült el ; körültem Várfokra kerülésem óta oly különös események zajgottak el, hogy azok erkölcsöm feddetlenségét ön előtt méltán gyanuba hozhatják. Tán nem is egészen vagyok ártatlan. Tudja meg ön előbb, ha megengedhet-e egy fiatal lyánka gondolatlanságainak ? Becsültetni attól, kit becsülök magam, oly édes vágy nekem, s ha nem tisztának is, de legalább nyíltszivűnek bizonyítnom magamat előtte, oly szent kötelesség szívemnek, hogy még ennek boldogságát sem átallom veszélyeztetni amazok miatt. Cili tudja éltem korábbi történetét ; hallja meg ön azt előbb tőle, s úgy itéljen felőlem. — Laura kimene, s Cili előadá az ifjaknak Laura lánykori történetét.

Szentjóbné asszonyság, Laurának posonyi nagynénje, némi gyönge másolatja volt hajdani L' Enclos Nínonnak. Szép egykor és ledérkedő, nyájas most és tetszelgő, szintúgy tudományos ismereteivel, mint nem közönséges művészi míveltségével. Hanyatló korára fő gyönyörűsége vala : maga házához gyűjteni a kitetsző lángelméket, művészi

talentomokat; minélfogva ritka hét múla el, hogy nála hangászati mulatság, művészi estélyek, és társalgások ne adattak volna, miként ezeket ízlése kíváná, s szép jövedelme engedé. Mind ezen mulatságokba bejuthatni épen nem vala nehéz. Futólagos bemutatás, valamely művészi tulajdonság, vagy csak csínos öltözet is elegendők valának erre; hízelgvén az a házi asszony kedélyének, ha számosan tisztelik házát, mint szépnek, jónak gyűlhelyét. Mennyi része lett legyen Szentjóbné asszonyság ezen művészi kedvteléseiben a hiúságnak? bajos kijelölni, kik őt ifjonta mint tündér szépet és hiút ismerék, többet, mások, kiket házasszonyi nyájassága kedvezőbbekké bájolt, kevesebbet tulajdonítgattak ennek. Annyi azonban bizonyos, hogy a tisztes asszonyság a maga művészi estélyein, gyakran maga is mellé ült a zongorának, s vendégei tapsát tetsző elégüléssel szokta volt fogadni. Ezen jelenséget a nem kedvezők azon megjegyzésre használák, hogy a hiúság a szép nemnél nem marad el soha, csak korok szerint alakját változtatja.

Akár mint volt a dolog, elég az, hogy Laura saját elemében vala Szentjóbnénál, s csakhamar kedvencze lőn neki. A lányka láng lelke, lánggal foga fel minden oktatást, példaadást, s kitartó szorgalommal mindent, mi mutatkozásra vezetett, s ragyogást igért a társaságokban. Ilyenek valának a hanga és éneklés, mikben a bámulásig halada. Született hajlama s lángoló kedvtelése ezekben, gazdag élelemre találtak itt, s ragyogó kiképezte-

tést nyertek. A lányka hő keble szintoly sikerrel ragadá meg a jót, mint biztos ízlési tapintata a szépet; miután lelkes nagynénje is lelkiismeretesen függeszté nevelői gondját mindkettőre. Ez maga is telhetően segíté a nevelőket; a leányka növekedéséhez alkalmaztatva tárván ki előtte öntapasztalásait, a tudomány, művészet és élet világaiban. Legsikeresebbek reánk nézve azon tanácsok, miket azok osztogatnak, kik már nyertesen futották meg azt a pályát, melyre magunk törekszünk. Szentjóbné bizonyos melegséggel tudá elönteni oktatásait, mely a fizetett tanítók szokott gépi hidegségével nyájas ellenetben álla, s a hatást saját szép példáival támogatá. Mindezeknek nem lehete nem kivánt befolyásuk Laurára nézve, tiszteltetve látván nagynénjét mindenfelé.

Vala azonban egy nevelési oldal, mely kisikla ennek figyelme alól, vagy azért, hogy mindennapisága miatt csekélynek tetszék az neki, vagy hogy önmaga minden káros következés nélkül esvén túl rajta, nem tartá a dolgot veszélyes jelenségnek. Ez Laurának korával növekedő hiúsága vala, mely főnek szívnek heveivel párosúlva, más gondolkodó nevelőnében méltó aggályt fogott volna szülni. Szentjóbné, ha a lányka szabadon zajgott társaságos estvélyein ifjakkal és vénekkel, mosolygva így szólt: hadd élje világát, fiatal korát! ha kijátszotta magát, majd megpihen; csak beteg szokott munka és fáradás előtt megülni! S ki tudhatja a lányka jövendő sorsát, mely idegen kezektől függend? s ki mondhatja meg előre: ha nem jelen

szűkecske táj leend-e egyedül az, mire éltének napja nyájas sugárt ereszt? — Így Szentjóbné asszonyság, ha Laura hiúskodva tarkította saját világát, s a lánykát ezen tekintélyes javallat még inkább elszelesítette.

Laura tizenötödik évébe lépe, s gyönyör és legelés vala szemnek és szívnek mindenkinél, ki reá pillanta. A természet ritka kecseit, a folytonos társalgás simításai pedig szép elméjét, korán pompás nyiladozásokra fejték. A lányka, első szépségnek kiáltaték ki a koronás városban. Szentjóbné aggó korára, egyedül benne szögelé öszve minden örömét, hiúságát és büszkeségét. Keble kéjjel szívá be a magasztalások azon tömjéneit, mikkel növendéke rendesen a társaságokban elárasztaték; mert világ s önmaga is hajlának az ő nevelői gondjainak tulajdonítni a lányka tündöklő tehetségeinek kifejlését; s egyébiránt is elég finom vala ő átlátni azt, hogyha eddig vendéglátásaért becsültetett, kétszeresen tiszteltetik most háza azért és szép öccseért. Így nőtt Laura, szép, elmés és hiú lépezőnek fel, s a másik nem ifjúsága, olykor állapodott kora is, sohajtozott érette nyilván és titkon. A lányka zajgott velek; miként gyermek a virág körül repkedő lepkéket, felfogta s eresztgette őket; a szerényeket előcsalattak, a bátrabbak fölvétettek, mindkét neműek csak azért, hogy ismét elbocsáttassanak; ezen körben kerenge körülte az imádó sereg. Laura tetszett magának ezen örök éleményű hiúságokban, s Szentjóbné miként bábalakokat és játék-szereket segített kikaczagni neki

a könnyű hajtogatásu férfinemet, mely teremtés urának büszkíti fel magát, s egy botor leányka lábainál eseng jó szemért, szóért. Ily tekintetek, mint gondolhatni, nem szolgálhattak arra, hogy Laura méltányos szempontból tekintse a más nemet; úgymint a mely sülyedt becsben állt előtte, s melyhez legillőbbnek tartotta: kéjszerint bábként játszadozni vele.

Éven túl tarta ezen bohóskodás, s nem egy ifjú fájlalá immár hiú játékát Laurának, a mint egy estvén, hangászati mulatságra hivaték ez Szentjóbnéval, gróf Mara fiatal özvegyhez, ki a városban, kicsapongásinak számos áldozatjai miatt, valóságos Circének tartaték. Olasz származás volt a grófné, honának szépsége bájolt arczain, éghajlatának heve lángolt ereiben, s ellenállhatlannak tartatott fortélyaiban, ha kit szemügyre vett. Sűrű volt a vendég mindkét nemből, a hanga megkezdése előtt élénk a társalgás, kisebb nagyobb csoportokban; egyedül a leány-sereg volt csendes, tükörtől és barátnétól kért tanácsot, ruhája, hajtűzése, s több efféle iránt, és suttogott egymás között — mert szép ulán-tiszt váraték az estélyre, a legszebb férfi, kit mint ismerősi mondák, látának életökben. — Ki egyről, ki másról magasztalá őt, s ha egy-kettő büszkesége ellen kele ki, szíves ótalomba vevé őt a többi. Laura figyelmes lőn, s a mint később általánosnak hallá a tiszt magasztaltatását, figyelme nyugtalan újság-vágygyá növekedék.

Már együtt volt a meghívott vendég, egyedül

a tiszt hiányzott még, s a háziasszonyon tetsző volt a nyugtalankodás, lehető kimaradása iránt. Azonban midőn épen egyik uracs Laura körzetéből, a város újdonságait tárná ki nagy elménczkedéssel szem fül hallgatóinak és hallgatónéinak — kard-zörrenés esik a nyíló ajtóban, oda lövell minden szem, s hagyva, feledve van a beszélő uracs — mert Olmay, a büszke tiszt érkezik, s vele élet a váró társaságba, élet és vidor kedv a ház asszonyába. Olmay illően meghajtá magát a társaságnak, s különösebben a ház-asszonyának, s néhány szóval engedelmet kére késéséről, mit tiszti szolgálattal mentegete.

Kezdődék a hanga. Az első darabot Paisiellótól a játékszín musikai kara adá, másikban egy kettőst Cherubinitól pár kedvtöltő énekle, harmadikra maga üle a zongora mellé Mara, fölkérve lelkes pillanattal Olmayt a kisérésre, s ez elővevé fuvoláját. Figyelmet hódíta egy pár mesteri futattal hangszerén, s kezdődék a concert, mely alatt fojtva lélekze mindenki, nehogy veszítsen a ritka éleményű hangokban. Olmay valóban ritka művész vala a fuvolán, s már természettől látszék hangszerére alkotottnak. Ajaka, nyelve, csodás könnyüséggel segíték játékát s alig vala képes a halló eszmélni azon pillanatra, mely alatt fuvása-közben lélekzék. E felett játszása lelkes, erőteljes, s értői tökélyű vala. Elbájolva vala mindenki, s nem mere a közhódolásból kimaradni még a titkos irígy, vagy vetélytárs is, nehogy értetlennek mondassék, vagy elárulja fondorságát. Általában tet-

szék maga a darab is. Laura mint értő, tudni vágyék a hangszerzőt, s Mara visszafordítván az előtte fekvő kóta czímjét, rámutata az Olmay nevére.

Laura kötelezőt ejte ennek, úgy látszék, inkább azért, hogy magára vonja figyelmét, mint művészi hevületből. Olmay meghajtá magát, udvariasan ugyan, de minden jele nélkül azon öröm-melegségnek, mellyel azt, mit szerencsénknek tartunk, szoktuk.

Általában ez vala Olmay tónja az egész társaságra nézve. Úgy fogadá attól a magasztalást, mint szokottat, mit mintegy tartozás gyanánt várt, mint illető sajátot, s miért köszönettel sem tartozik. Udvarias testhajtás vala minden hálája, s más tárgyra siete, mint mindennapi dologról szoktunk áttérni. Egyedül a házi-assszony vala az, kit megkülönböztete; de csak annyiban, hogy többször és húzamosabban beszéle vele. Nyilván kitűne a társaság előtt itt is, hogy inkább Mara vevé tiszteltetésnek ezen figyelmet, mint Olmay. A szépnem közől egy sem dicsekheték bár futólagos hízelgésével is ezen tisztnek, s szép Laura minden kijeleltetés nélkül vegyítteték általa társnéival össze, bár mint töre is ez kitűnni közülök. Zsibongott ugyan körülte a sok imádó itt is, de nem Olmay közte, s amazok úgy tetszének most elforgatott kedvének, mint hitvány nap-porok, melyek annak sugáraiban kerengnek.

A büszke ulán megfordúla Laura körül is; de egy pár szót váltva vele, s széttekintve körzetén,

tovább halada, s Laurának úgy tetszék pirúltában, mintha ezt szólta volna néma tekintete: ily laza néppel veszted-e idődet, erődet? Még inkább bántá őt az, hogy tőle egyenesen Marát mene mulattatni, s mint gyanítni vélé, kijelelő nyájassággal mulattatni.

Egy része a társaságnak játszó-asztalokhoz üle, s közte Olmay is, egyhez Szentjóbnéval. Itt szintúgy mesternek bizonyítá magát amaz, és szerencse kedvenczének. Egyedűl ő vala, ki nyereséggel hagyá el a játékot.

Most tért Laura először társaságból elégületlenűl haza, s néma elmerűlésben ült Szentjóbné mellett a kocsiban. Miként kevély hódoltató hadhős előtt, eltünnek minden előbbi diadalok, s csak utolsó vesztett csatáján epekedik: úgy Laura előtt is eltörpültek egyszerre minden eddigi hódításai; mert mik valának minden rabjai, a szép, a büszke, az általában ünneplett tiszthez képest? Zúzott hiúsága, eszmélete, majdnem bizalmatlanná, méltatlanná tevék őt, önbajai, önérdemei iránt.

Laura! felszólala Szentjóbné hevennyel, Olmayért meg kell vívnod, el kell őt vonnod Marától, ettől a veszélyes bűvösnétől. Örök kár fogna lenni ezért a jelesért! Meghívtam őt hétfői estélyünkre, s igérkezett. A szerint készülj! — Laura bizatlankodását jelenté, s öncsekélységét mentegeté az ezerfortélyú Mara ellen! de Szentjóbné fogyhatatlan, s majdnem heves vala bíztatásaiban. A szép díj megérdemli, úgymond, az élet-halál harczát, s megnemesíti ezt azon szem-

pont, hogy diadaloddal lelket ragadsz ki a kárhozatból. Egyébiránt édes Laurám, folytatá szavait, megszorítva a lyánka kezét Szentjóbné, nincs fortély a természet hatalma ellen. Egy kecseit hullató egykori szépség nyíló lyánkának, s ifjúi kor bájainak ellenében, csak tompa fegyver, hidd el, bár miként támogassa is azt ármány és százalakú mesterség.

Laura szívesen győződék abban, mit szivesen óhajta, azonban nem minden aggály nélkül; s megbolygaták ezek éji nyugalmát is, az első éjét, melyet szivének gerjedelme nyugtalanította. Tetszvágy, hiúság, önbizatlanság és remény, váltogatva lengének keresztűl hányatott szivén, s lelegyezék szép szemeiről az álom nyugalmát. Hogyha Laura gondosan öltözködék máskor, hétfőre kelve nem vala vége a köntös feletti tanácskozásnak. Minden darab iránt tanácsoltaték néne és szobalány, ki kelle választni: mi áll jól? mi emel színt? mi adja ki a termet bájait? egy szóval: mi igéz? s ez nem vala a legkönyebb feladat. A mi fölvéteték, mint hiányos elvetteték ismét, hogy később újra kegyelembe fogadtassék. A forgott Szentjóbné inkábbára maga vezérlé az öltözködést, s Laura, a mindenkor igéző lányka, most mint varázs tündér kele ki kezei alól. Maga a ház fehérnépe elbájolva volt általa, mit nem lehetett hát reménylni a gyulékony más nemre nézve?! Azonban a várt estve nem felelt meg a nyájas reménynek. Olmay, a pályaág, udvarias volt ugyan mindenfelé, különösebben a ház asszonya iránt, be-

szélgetést font kisasszonyával is; de minden vonzalmas fordúlat nélkül, s legkisebbé sem látszott pedzeni akarni a horgot. A gyűlölt Mara legrészesebbnek látszatott ma is a büszke tiszt figyelmében. Laura kedveredéssel csillogtatta musikai talentomát, zajosan tapsolt minden vendég, különösen elragadtatva hódolt a férfi-nem, számba vévén az ügyes játszás mellett a szép játszónét is; de Olmay alig birhatá egy pár hideg javalló szóra magát, s még ezenfelül egy pár könnyű hibára is figyelmeztette Laurát, miknélfogva ő a hangszerző szellemét nem teljesen látszaték felfogni előadásában. Végzetűl, mihelyt a székek a játszó-asztalok körül megzördültek, kártyához ült Olmay, s feledve a szépnemet, elmerűlt, mint látszék, szenvedélyes mulatságába.

Hiúskodó szépek ellen legbiztosabb fegyver a büszkeség, s minél nehezebb maga megadása; a kevésbé lelkes leány rendszerint maga vetemedik ilyenkor ostromra, a helyett, hogy ostromot várna be; a lelkesebb pedig legalább előzget, s eleibe lépked a kiszámoló büszkének. Ez utóbbi volt az eset Lauránál is. Kiszámított előzgetésekkel tört minduntalan közelebbi körbe varázsolni Olmayt. Annyiban boldogúlt is, hogy ennek látogatásai mindinkább sűrüdének, mulattatásai némelykor már bizonyos jeleit viselék az irántai figyelemnek, sőt megesék, hogy gyönge csapodár szó is siklék ki néha szájából; de mindezek nem elégíték ki Laura vágyait, ki szívét kivánná birtokúl. E mellett Olmay úgy álla mindig, hogy minden órában visszalép-

hete, nem akara nyilatkozni, s Laura a veszélyes Marát még mindig szerencsésb vetélkedőnének vala kénytelen hallani.

Így állott e pár, a mint a caroussel napja felderült, melyet egy érkező herczeg tiszteletére a tiszti kar betanúlt. Terhelve volt ezen ünnepélyen, mindkétnemű nézővel azon deszka-állás, mely számára félkörben összeveretett. Megjelent arra Szentjóbné is Laurával, s ennek dobogó szivével; mert Olmay egyike vala a kiállott lovagoknak, s Mara fél átellenben az ő székökkel foga ülést. Elérkezék a herczeg, s kezdődék a lovagjáték. Jelesek állának ki a pályakörbe, jelesűl ejték mutatványaikat, ügyesen forgásaikat; de a szépnem szeme egyedűl Olmayt kiséré, ki oly ritka könnyűségű hajlékonysággal lebegett szerte lován, s úgy otthon volt rajta, mint madár saját levegőjében. Kéjjel követte minden szem a karcsú termetet, a deli ifjat, mint emelt lenge hajlással földről koponyát fel, biztos ügyességgel mint vágott, szúrt, lőtt, s forgásiban miként vegyült ügyesség bájoló kellemmel össze. Laura, maga körül egyedűl az ő magasztalásait hallá, s szorúlt keblében megszorúla lélekzete. Világot adott volna oda, egy érte-sohajtásaért az ünneplettnek. Mily diadal lehete birhatni a minden asszonyi kebeltől óhajtottat! S Olmay a hideg, büszke, egy futó meghajtással, melyet ültök felé tőn, éré be, szünetkor pedig Marát mulattatá, a kétszeresen kevély tekintetűt most, hogy szerte irígyeltetik. Keserű érzés nyomúla Laura szivére, lefordítá szemét a gyűlölt látványról, de ismét

visszavoná azt reá féltékeny vetélye. Csoportjához tére Olmay, s Mara szétveté diadalos tekinteteit; egy huzamosb ezekből szegény Laurára esék, bizonyos mosolylyal követve, mely ennek szívét fenekig megrázkódtatá. Végével a lovagjátéknak, a herczeg eltávozta után, oszlóban vala a nép, s Laura is kele ültéből. Már indúlni akar, a mint Szentjóbné kézen rántja őt s figyelmezteti. Mara, a mint üléséből kikel, a pályakörbe ejti be zsebkendőjét, s az udvarias Olmay gyakorlott ügyességgel vágtat könnyű lován elő, futtában lehajol róla, s a felkapott kendőt meghajtással nyújtja asszonyának által. Boldog nyájassággal fogadja azt el Mara, a nép sugdos, s mint szokott, itélget jobbra balra, és Laura zúzott kebellel hagyja el a nézőhelyet.

Kelő szerelem első bánata, féltés fájdalmas tépései, és sértett hiúság boszús epekedései majd fölváltva, majd egyszerre omlának Laura szivére. Magába vonult néma vala ő és szégyenes, mintha arczán mindenki olvasná vesztett vívását. Ember közt nem fére meg bánatával, kimene a szabadra.

Kertecske nyúlt a néne udvarából ki a Kárpátok felé, s vég kerítésén ennek egy kies mulató állt, ablakkal Poson szép szőlőhegyeire. Ide vonúla Laura, s fejét kezére támaszva, búsan mereszté szemeit a hegyek ormaira. Az alkonyat véglángja ége azokon és a lányka szép arczain. Munkásan ereszté ez át lelkén a multat, kifesté azt minden egyes vonásiban, s gyötré magát

epesztéseivel, tanács, föltétel, sőt remény nélkül, s annyira merűlve vala önkinzásába, hogy az érkezőnek lábkopogását sem hallá, s csak akkor riada magához, midőn Olmay, óhajtásának kétes tárgya, előtte terme; s őt nyájasan üdvözlé.

Büszkeség lövelle egyszerre Laura lelkébe. Ne lássa a kevély, gondolá magában, öndiadalát bennem! s szép szemét, arczát, közletes nyájasságra erőlteté. De Olmay nem vala a könnyen ámíthatók egyike, jól sejté ő a lányka szemében akként ülni az epedő bánatot, miként vékony ködöcskét kies vidéken, szép hajnalon.

Sajnálám, így szóla ő, hogy a lovagjátékon oly alkalmatlanul esék a kisasszony ülése. Járay ezredesné üle szomszédjában, s ezen asszonysághoz megvallom, vágyom nem esni közel.

Már e szerint Mara sokkal alkalmasabban választá helyét, felele mosolyogva Laura. Mi bizton számolhata ő azon szép eseményre róla, hogy be fog esni kendője. Már én édes Olmaym, csakugyan nem adtam volna azt vissza. Mily hasznos fogott volna az lenni egykor izzadást törőlni le a forró csatában, vagy épen halálos sebet borítni be! mint fogta volna a nyájas ereklye segítni elő a felgyógyulást! Neheztelést tán csak nem rettegett asszonyától, édes Olmaym?

Értem a fúlánkot kedves kisasszony, de rólam az lesimúl; a hála annyi figyelemért, mennyivel Marától tiszteltetem, akkor lenne vétkes, ha nem lenne forró.

Úgy van; s ezután hálát reméljen a mada-

rász, hogy tőrke, hálója eleibe madarainak magot hinteget.

Ön éles; de mondja meg, mi kár oly szép hálóba esni?

Ó semmi! mondá elkomorúlva Laura, s feláll a ültéből; Mara szép, gazdag, eszes, csábos.

Igaz édes kisasszony, s mi leginkább vonz hozzá, az, hogy ha ámít, ámul maga is. Azon indúlat nem volt elvesztegetve, mely egykorig viszonoztatott. Én úgy is csupán viszhangnak epedezni nem tudok.

Olmay epedhetett így valaha? kérdé Laura; én azt vélem, hogy azon indúlat volt elvesztegetve, mely tiszta, tartós érzemény helyett, zavaros gerjedelemmel viszonoztatott; ilyenen én egy Olmayt felűlemeltnek gondolok.

Kisasszony! mint vegyem e nyájas nyilatkozást? — Olmay megfogá Laura kezét: hátha Lauránál keresném e tiszta tartós érzelmet? — Gyönge kézszorítással felele Laura, s kinéze a hegyekre, elrejtni zúdulatait keblének és lángját arczainak.

Zajosan szorítá őt karjai közé Olmay: enyém vagy tehát lányka! kiáltá s kieresztě ismét karjai közől. De Laura! így szóla, ugyan az a szellő, mely tavasszal játszva susog a falevéllel, búsan kapja le azt ősszel. Szerelmednek megadom magamat, hiúságodnak nem. A szerencse sajátom volt eddig abban, hogy az előzgető szíveket csak elfogadnom kelle, nem keresnem. Te kapod első szerelem-vallomásomat, de egyszersmind most utól-

jára látogatásomat, mihelyt sokallod föltétemet. Én osztatlan szívet kívánok, olyat, kinek elege legyek, világa és mindene. Ilyet kérek, vagy semmit! Mit várhatok Laura?

Elbocsátva leend mindegyik, felele szemlesütve Laura, mihelyt Mara búcsut kapand.

És sajátom lészsz örökre?

Az! sipegé Laura.

Akarsz időt leányka? fontolásra napokat? Ki áll jót: nem hiúskodás hajta-e most felém, mely ismét máshoz fordíthat tőlem? Az zárt el eddig is tőled, hogy játszani láttalak nememmel. Szólj: akarsz időt, napokat?

Nem, nem! kiáltá Laura, én egészen tied vagyok; de viszont egész szivet várok cseréül vissza.

Azt adok. E gyűrüt, ezen égő rubinnal, mint jelképét lángoló szerelemnek, Mara tolá tegnap reám; fogd azt zálogául annak, hogy köztetek érzek és tudok választást tenni. Tőled viszont e kigyó-karikát kérem, jelképét az örök-létnek, melyen át szerelmünknek élni kell.

Laura átvevé amazt, s nyújtá némán emezt.

De e kígyónak Laura, halálos leend csipése a hűtlenen! — E szókat sötét, lángoló szemekkel, s oly fojtott hangon ejté Olmay, hogy Laurát azokra lelke égi kéjének közepette is, titkos borzadály futá végig.

Azonban csakhamar elfúlada az első nyilatkozások varázs éldeleteiben minden tartózkodás. Édeni boldogságot válta mindkettő egymás szerel-

mében, s Laura elért óhajtások kéjével és büszke diadal örömével, tére be nagynénjéhez.

Hozzád igazítám Olmayt, így szóla ez, mit sem sejtve a nagy változásról; ámbár vesztettnek tartom idődet vele. Gyűrűt láték ujján, mely még utóbbi estvénken is Mara kezén ragyogott.

S most már az enyémen ragyog, mondá Laura, s előmutatá a gyűrűt. Egy óra sokat változtathat.

Zajos örömben áradozék Szentjóbné, csaknem gyermeki faggatásokkal vallatá Laurát s ezt a különben is hiút, még hiúbbá tevé gondolatlanságaival. Laurát, maga sem tudá mi? tartóztatá szivében valami, hogy kivalljon nagynénjének mindent; az örök hűség fogadását s mintegy felavatását elhallgatá.

A bájos szerelemnek első lángolása, miként levegő a látható világot, úgy folyja körül lelkünket, élő és nem élő körzetünket; szerelem mosolyg felénk mindenfelől, azt lehel telt keblünk mindenfelé. Laura ennek szép varázslatában kész vala minden áldozatra, s kéjt lele azokban mintegy meghaladni önmagát. Búcsu adaték a repkedő imádó-seregnek, búcsu minden új hódításnak, hiszen bírá egyben az egész férfi-érdemet, s megtelt szivében nem vala üreg többé elfogadhatni más birtokot. Boldogságban folya el így félév, oly boldogságban, milyet csak érzeni, ízelni lehet, leírni nem. Laura átigéré kezét az ifjúnak, ez elbocsáttatásért folyamodék a hadi tanácshoz; minden órán várá a kedvező határzatot, s úgy tekinté immár Laurát, mint sajátját.

De most egyszerre ködleni kezde a szerelem szép láthatára, borongni majd, s borulni végre. A fiatal báró Kéry megtére külföldi utazásaiból, születésnek, szerencsének és míveltségnek minden szép tulajdonival, mik csak egy ifjat a szépnemnél vonzóvá tehetnek. Kéry Laurára veté szemeit, reá szegzé figyelmét; a lányka tiszteltetettnek tartá magát, s tisztele viszont; de a szívbe-fogadott, Olmay marada. Ez azonban csakhamar sejtni véle, gyanítni később, s majd látni végre. Féltés marczonglá a hevest, kéré előbb kedvesét, hogy kerülje a bárót, később kivánná ezt, s végre parancsolá az áldozatot. Laura tőn eleinte mindent, mit a társalgási illedék nem tiltott; de a zajos tiszt áldozat-zsarolásai naponként sürűbbek, szilajabbak lőnek. A leány kérlele, s hol amaz túlcsaponga kivánságaiban a mértéken, okokat, ellenvetéseket tőn; esdekle: ne kivánja megsértését a ház becsületének, és illendőségnek; hol ezek sem mutatának sikert, eskükkel töre megnyugtatni hűsége felől. Mind hiában! ha boldogúla is ezekkel olykor, Olmay kinosan kivívott nyugtai, csak nagy égi borúk előtti félelmes csendek valának, miket gyakorta fontolatlan kifakadások, zajok, sőt dühös kitörések váltának fel.

Laura nyugtalan kezde lenni és borús. Az ő élénk öröm-vágya, éber kedélye, heve, csak örömet tuda várni a szerelemtől, melyet lélek nyájas éldeletének, s mosolygó élet könnyű játékának tekinte inkább, mint komoly, nehéz súlyu vesződésnek. Hiúsága ki vala immár elégítve, a büszke

ifjat immár lánczaiban birá; s az öröm lihegő reményeiben megcsalatkozott szív többé nem lele táplálékot. Unott lőn neki a szerelem, mely örök marczonglásokkal zajlott körülte s dúlt élte hajnalában. Már-már forró heves természete gyakorta lángba kapá őt, tüzes szóváltások ingerelték a sziveket, s naponként messzebb tolák egymástól. Mennyi része lett legyen ezen idegenűlésben báró Kérynek? bajos elhatározni; annyi bizonyos, hogy későbben maga Laura sem meré e részben magát minden hiúságtól mentnek vallani.

Olmay Bécsbe rándult fel, sürgetni elbocsáttatását. Sietett vissza, hogy Szentjóbnénak már széttjelentett estélyén jelen lehessen. Egy pár órával tért meg előtte, s kifakadó lett felindúlásában, a mint hallotta, hogy a többi betanúlt darabok közt, Laura kettőst éneklend Kéryvel. Kinzó féltése végig futtatta képzetén a betanulásnak valószínüleg biztos óráit, előtüntette a még jöhetőket, s Laura nem volt képes lecsillapítni a zajost. Elhatározottan kivánt ez változtatást a tett rendelésekben, eltiltotta jegyesét az öszveéneklléstől. Laura sértettnek érzé magát, Szentjóbné pedig háza becsűletét; keserű bánat kinzá amazt, hogy méltatlan gyanúval alacsonyíttatik, szégyen boszontá ezt, hogy háza czégérűl tétetik ki a város mondáinak. Szentjóbné töre ki előbb, s eltiltá a tisztet, ily korai és méltatlan beavatkozásoktól, háza és nemzetsége dolgaiba. Olmay büszkén felele, mondván, hogy Szentjóbné asszonysággal semmi dolga, s Laurához fordúla. — De igen is vele van dolga!

kifakada hevesen Laura; nénémnek sokszoros joga van öccsétől engedelmességet kivánni, s itt ezt annál szivesebben teszem, hogy öccsét csak rabszolgaságtól óhajtja jó néném megóvni, mihez amannak magának sem igen van kedve. — Hidegen hajtá meg magát Laura, s szobájába zárkozék.

A szelid kezdésű és folyású szerelem, nem szokta elzárni az ész tanácsát, de midőn az előbb forradozott, vagy lángokba csapkodott indúlat oda jut, hogy hideg fontolásokra enged idő-közöket, immár hűlőben, haldoklóban van az! Laura már egy idő óta kezdé hányni-vetni elméjét azon: mire fog vezetni Olmayval szerelme? s minél inkább kezdé ezt kiismerni, annál inkább meggyőződék a felől, hogy boldogságra nem fog az vezethetni, hogy szíve nem leend egyéb martaléknál, s várt örömei nem egyebek tünő álmodozásoknál. Mire nem viheti még a zajost vakon féltő indúlatja? hol vegye a büszke kevély, nyugalmas képzetét, nyugalmát a csendes házi boldogságnak? Szentjóbné hiven megosztá vele a bús kilátásokat, s még nevelé azokat figyelmeztetésével, Olmaynak több izben kitűnt szenvedélyére a játék-asztal iránt. A lányka örülni kezdett szivében a felbomlásnak, s elhatárzá magában, hogy jó móddal szakítni fog Olmayval.

Ez azonban nem esék oly könnyen mint reménylé. A kevélyt, ha viszon-szerelmet veszt, nem annyira bántja dúlt boldogsága, mint kínozza sértett hiúsága, önzése, s azon neki kiállhatatlan ér-

zelem, hogy mellőztetik. Olmaynak is tűrhetetlen vala az a gondolat, hogy ő eresztetik el, s más tétetik mint vélé, eleibe. Ez őt azonban csak eleinte gyötré; azon akadályok mikkel küzde, mindinkább több-több erőt és lángolást adának szíve szerelmének, mely különben kevélynél nem szokott lenni egyéb mint hiú önzés. Néhány napi büszke kimaradása után, kezdé ismét aggatni fonalát Szentjóbné házához, s bátor mindig rátartva magát, még is udvarisággal feledtetni a történteket. De Szentjóbné hideg udvarias vala iránta, és Laura kikerülő. Ez utóbbi gondosan ovakodék négyszem közé jutni vele, mi kedvetlen nyilatkozásokra fogott volna nyújtni alkalmat. Ezen vont helyezet csakhamar kifárasztá a tiszt béketűrését; borús kezde lenni, vagy szótlan, vagy kitörő czélzásokkal sértegető. Végre kimarada egészen, s Laura szabadabban lélekzett. — Egy estve, játékszínbe igérkezék Szentjóbné Laurával, s báró Kéry ajánlkozék kisérőjöknek. Elhaladt már az idő, Kéry nem jött, s a nők nyugtalansággal ültek kocsijokba fel. Tolúltan állott a nép a színház előtt, a mint leszálltak. Laura széttekinte a bárót keresve szemével, s a mint befordúla Szentjóbné után, a sötétben egy ember zsurlódék hozzá, megkapá kezét, s egy égő lámpa felé rántván őt, egy gyűrüt csillogtata szemébe, s berohana a nép közé.

Laura rémülten szökék előre Szentjóbné mellé; mert a mint a lámpa sugarát az ismeretlenre veté, Olmayt látá ebben, dúlt arczczal és borús szemek-

kel. Tetétől talpig járá a borzadás ereit, s nem tudá miként juta szin-erkélyébe.

Ki egykor szivünkhöz tartozott, csak nagy erőszakkal szakadhatik az el attól, de ha elszakadt egyszer, rendszerint kétszeres erővel áll irántai gyülölségünk, volt vonzalmunk helyébe elő. Laura fel vala forgatva szivében, most érzé már: miként vesztegeté el magát, egy dühössel kötve gondolatlan szövetséget! Most rettege lelkében attól, kiért egykor lángola. Mit sem láta, halla a játék-darabból, s hideg borzongásokról panaszkodék. Korán haza sietének, s Laurának ágyba kelle dőlnie. Még ezen estve hozzájok juta a hír, hogy Kéry megvívott Olmayval, s a báró ettől halálos sebet kapott. Laura éje borzasztó vala.

Másnap levelet vőn Olmaytól, melyben ez kinyert elbocsáttatását, futólag a báróval történt összezajdulását jelenti, s utóljára felkéri Laura kezét, melyért annyi áldozatokat tőn. A levél erőltetett nyugalommal irottnak látszék, melyen azonban itt-ott borús villámok nyilaztak keresztül. Laura nem volt képes felelni, helyette Szentjóbné válaszolt.

A szegény lányka dúlatva volt, s egészsége és vidám kedélye veszőben. Ellenes lett néki a posoni lakás, s már előbb óhajtatván szüléitől haza, sietett karjaik közé. Itt ezeknek lágy szerelmök s gyöngéd ápolások alatt, mit sem hallván többé a posoni eseményekről, csakhamar visszanyerte Laura önmagát, s kedvetlen viszontagságai már csak mint volt nehéz álmok, tűnedeztek néha bo-

rús óráiban lelke eleibe. Ismét a régi vidám, tüzes és hiú lányka lőn ő; azonban vigyázóbb s öntapasztalás után fontolóbb. Nem vala ugyan még szíve zajlásainak mindenkori gyakorlott úrnéja; de bukdosásoktól még is ment, s láng elméje biztosan fogván fel az életet és saját körülményeit, czélt tűze ki magának, melyet szemei elől nem szalasztá ki többé. Olmayval küzdött zajoskodása, mely éltét örök borúkkal fenyegeté, kies óhajtásul, s mintegy békes révpartúl alkotá lelkének a nős élet szelid nyugalmát egy oly férjjel, ki arany szabadságát lánczokra nem verendi, s tisztelésért viszontiszteléssel, figyelemért viszonfigyelemmel fizetend; kit szelid Uzayban fel is talál vala.

Olmay azzal a vad lánggal szereté Laurát, mely keblének oly sajátja vala. Ennek posonbóli távozta után, düh és kétség foglalák el lelkét, borús lőn az egész emberiség ellen, melyből magát mintegy kitaszítottnak érzé. Dúlva vala szíve, dúlva életpályája; mert ezredétől már kikapta volt eleresztetését, szűk vagyona pedig már előbb atyja játékszenvedélye és saját tékozlásai által tönkre ment vala. Azon fonalat, melyet a nevelés fon éltünk számára, csak a sors vas karja tépheti meg; de viszont legkisebb kedvező körülmény is visszaakasztja pályánkhoz azt. Olmayt a kétség kártyaasztalhoz hajtá. Darabig változó szerencsével folytatá az új pályát, míg nem az is ellenűl fordúla feléje. Borúi közt föléledének lelkében ifjuságának üdvtelen álmai. Tudniillik atyja keveset figyelvén

fia tevésire, ez azon korban, mely csupa láng fontolás nélkül, regény-olvasáshoz szokék. Idejét veszté közőlök az izetlenekkel, s képzeletét mételyezé azokkal, miket emberiség rossz nemtői sugallatiból, mételyes képzeletek szűlnek. Abaellino, Rinaldó s a t. lőnek neki legkedvesebb olvasmányai, s rablók lelkének ideál-hősei.

Úgy látszik: léteznek bizonyos előkészítései a születésnek bennünk, s mintegy lerakva nyugosznak vérünkben, ideg-rendszerünkben, testalkotásunkban, jövendő elhatároztatásunknak gyúanyagjai, mikbe majdan nevelés és körülmények pattantják be a gyújtó-szikrát, s ezek csak ritkán képesek más anyagokat cserélni helyökbe. Olmaynál rokon véralkat, ifjúi tűz, heves képzelet felfogák a rabló hősöket, s elhanyagolt neveltetése mellett, már korán méltó példányokul képezé ki azokat nála a beteg képzelet.

Most mint nyájas menedéket karolá fel lelke ezeket; vad sorsa által kimentettnek vélé elhatározását, remények szirénkedének távolbúl feléje, s csakhamar egy rabló-csoportnak vezére lőn Bakony rengetegeiben. Bús nevet vett fel, mert csak addig volt szándéka a nemtelen pályán haladnia, míg sorsát javítandja. A statutio ünnepélye Bőkutra csalta őt is egyik czinkosával, mely utóbbi használta is Uzaynál és papjánál az alkalmat. Itt Olmay a színjáték közönsége közé vegyűlvén, tanúja volt Laura igézéseinek, hamvadozott szerelme új lángba csapott ismét, s szándékot érlelt nála, hogy ha igaz úton nem teheté őt sajátjává, mostani álútján

tegye azzá. A várfoki romnak egyik földalatti boltját fogta ő most tanyájaul, s árnyként kerülgette ezentúl Laura minden lépteit. Fogat csikart a mint férjhez-mentét megtudta; boszú és szerelem dulakodtak keblében. Egyik legényével, vadász-köntösben kémleltette az Uzay-házat, s szilaj örömmel dobogott szíve, a mint a háznép várromhozi készületeit megértette. Már ekkor használni fogta volna az alkalmat Laura elrablására, ha embereit épen valami gazdag zsákmányú fogásra, melyről azok a napra vissza nem érkezének, ki nem küldé vala. Ő volt az ügyelő, ki Laurát elrémítette. A mint t. i. sejté a társaságnak Náni tréfáira szögzett figyelmét, akként intézé Laurához közeledtét, hogy háttal essék a társaság felé; a gyűrűt, melyet egykor Laurától nyere, hirtelen szemébe ötleté ennek, s egyszersmind lekapá arczáról a selyem-foltot, mely őt ismeretlenné tevé, s Laura ráismere a félelmes Olmayra. — Ennél most a szerelem dühös kétséggé vála; nem így képzelé ő Laurát új egyenetlen házasságában, nem ily kecsesnek, nem ily elégültnek. Emészté az, hogy végkép elfeledtetett, s oly csekély szikráját birhatja mind szerelmének, mind a hozzájuthatási reménynek. Vadabbak lőnek ezentúl dúlásai a vidékben, s emberei féktelenebbek. Magát elszánva tevé fel magában: vég kísérletet tenni Lauránál, s ez okból bár elvonhatá vala magát és embereit a hegyek menedékeibe, nem tágula Várfoktól, míg nem őt vad kétsége önvesztébe buktatá.

*

Egy vétketlen ifjúi csalatkozás, szóla Laurához Gyula, egy méltatlanra esett indúlatunk, lehetnének-e méltók a kárhoztatásra? Kajánság, romlott szív, s nem tévedés gyalázzák a gyarló embert. Kétkedhetett-e Laura feloldásom felől?

Nem édes Béltekym; ön jobb, kegyesebb irántam, mint én magam lenni birhatok. Hiúság métellye vala eleitől fogva nyavalyám, s íme mi gyászosok voltak következményei! Szintoly bőforrású rossz ez nőnemünél, mint nagyravágyás a férfiúi kebelben. Gyakran fogja az még boldog óráimat megzavarni, s csak az enyhít, hogy érzem: használt a keserű gyógyszer.

Mi ismét nemes és csak tévedett szívnek jelensége, mondá Gyula. Szomorú fogna lenni sorsunk, ha önmagunk s embertársaink előtt, botlásainkra nézve, szíves megbánásaink nem menthetnének. Én részemről bízvást igazságosabbnak igérhetem magamat.

Ongay és Cili, mint vélhetni, Gyulával tartának, s Laura engede az édes ostromnak. Bájos zavarodással igéré át magát a szerető ifjúnak.

Boldog jelen s jövőnek nyájas reményei között telt el néhány nap a két párnál. Legédesb varázslattal boldogítnak bennünket azon szép órái életünknek, mikben, kedveseinkhez kötött szíveink nyájasan kezeskednek előttünk, s kölcsönösen biztosítnak boldog jövendőnk felől; de még nem bírjuk azt, s így a birás, kielégítésével nem gyöngíti, nem öli el vágyainkat. Az élet nyájasabban és szorosabban simúl szivünkhöz, körülményeink

bájlólag mosolygnak felénk, szép külön világ szakad ki számunkra, melyből száműzve van minden fanyarság, minden szigor. — Cili mindinkább megbarátkozott sorsával. Nyájasan oszlott fel barátság és szerelem között; amannak karján mindinkább valószínű lett neki az, hogy emez is egykor boldogítandja életét. Ongay a maga nyílt nyájasságával, egyenes szívével, szép deliségével, nem tagadhatá, egyike volt a legszeretetre méltóbb ifjaknak, kivel csak mételyes szív birhatna nem lenni boldog.

Ongay azon igérettel vőn búcsut, hogy nem sokára végkép itthon leend, s az egész háznép oly nyájasan vala immár szokva hozzá, hogy vesztését csak ez vigasztalhatá. Gyula naponként jobbúlt, a szívnek elégűlt kéjei is segélvén az ifjúi erőt. Azonban egy levél, melyet Vinczétől kapott, lelkére búsan hatott.

«Édes Gyulám! ezt írá Vincze, sajnos dolog azokat kedvetlenűl sújtanunk, kiknek számára csak örömet szántunk. Engedj meg, hogy ezt tenni kénytelen vagyok; atyád kivánságából írom e sorokat. Klárcsimmal megjártam látogatóul a rokonokat, s érted különösen vonzott szívem atyádhoz. Őt szélütésben találtuk, majd minden gond és ápolás nélkül; mert mostohád — bár ne vennéd nagyon szívedre — valami Vártay nevű ifjúval, ki járatos volt a házhoz, szövetkezék öszve, s végette mellőzi szegény atyádat. Ő szeretettel fogadott bennünket, s mutatta volna irántunk szíves vendéglátását; de ez nem látszott a háznál hatalmában

lenni; mostohádnak pedig nem valánk óhajtott vendégei. Atyád sóhajtva esenkedett gyermekei után, vádlotta önmagát, hogy idegenbe űzte őket, s aggódott miattok. Én nyugtattam őt, s mint nem örvendett, hogy rólad és állapotodról jót mondhaték. Ajánlkozám, hogy írok neked, megigérém, hogy sietve nála termesz; mert szívemről itélve, biztosan megigérhetém ezt nevedben, ki úgy érzesz mindenben mint én; csak hogy szebben, jobban, erősebben. Siess hozzá édesem, reád nagy a szükség itthon.

«Boldogság öléből irom e soraimat. Jövet térj Harsag felé, hogy részvevő tanúja lehess annak, menet nem kivánom, nehogy sinlődő atyád tovább legyen kénytelen várni esdeklett fia után. — Klárcsim csókol, s komaság felől súgott fülembe.»

Gyula már előbb epekedett atyján, mert a rablóvezérnél, Olmaynál, amannak kedves Lazarino-fegyvere találtatott meg, melyet Gyula, a reá vésett neven kívül, egyéb külsejéről is jól ismert, s mást nem tudott vélni, mint azt, hogy a rablók, atyja házánál is gonoszkodtak. Mihelyt fellábbadozott, azonnal útnak indúlt Béltek felé. Atyját az utolsókban lelte, ki alig bírt immár fiára ismerni. Azonban ennek látása élesztve hatott reá. Atya és fiú gyöngéd kimélettel simúltak most össze eltért szíveikkel, szó sem esett köztök a multakról, s minden tetteik, pillantataik szíves megbocsátást, kibékülést tolmácsoltak. Szíves panaszokkal nyilatkozott Matyi fia előtt: miként méltatlankodik rajta nője, mily tűrelmetlen és boszúálló beteges

felindúlásai ellen, mint hagyja őt minden kényelem nélkül, miként gyötri őt sváb-étkekkel, s míg Vártay issza legjobb borát pinczéjének, az ő számára mily hitvány lőre hozatik fel. Gyula borongott az öregnek szavaira; neki, ki csak iménti betegeskedésében, a legnyájasb ápolás közt vala, tűrhetetlen bűn volt a beteg iránti lelketlenség. A beteg, így gondolkozott ő, búcsuzó vendége a világnak, s ki tagadhatná meg attól az utolsó gazdai szivességet?

Matyit csodálás fogta el, a mint bágyadt szemeit Gyula úti lomára vetette, s közte saját Lazarino-fegyverére ismert. Mennyire ereje engedte, így adta elő Matyi e rejtélynek kúlcsát:

Matyi utolsó éveiben lelkestűl testestűl vadász leve. Soha sem lélekze szabadabban, soha sem vala ő inkább elemében, mint midőn szabad ég alatt egy két czimborájával s hű kopóival űzheté az erdő és mező vadjait. Vadász-tanyák lőnek egyedűles szenvedélyei, most inkább mint valaha; jótevőleg érezvén magát általok elvonatni házi körülményeitől, mikkel nem vala elégedett, s társaságoktól, mik vele nem valának elégűltek. Továbbá a vadászatot mindenkor eldődi vitéz-gyakorlatnak, s igaz magyar kedv-töltésnek hallá tartatni. Most szinte kedvetlen vala neki az éj borúlása, mely szüneteket tola vadász-foglalkozásai közé. Szenvedélye, gyakran több napi távolságú jó vadász-helyekre is elcsalá őt, minthogy vidéke immár nem győzé őt vaddal, s így megesett, hogy hetek veték haza. Gyakran éji nyugalma álmaiban is folytatá szen-

vedélye kéjeit. Ritkán jára egyeben gondolatja, mint vadászaton, s ehhez tartozandókon; s vadász-történetecskéket hallgatni, vagy elregélni fogyhatatlan vala tűrelmében.

Most őt egy különös vadász-gondolat üté. Egy magyar herczeg, ki évenként csak egyszer szokott bejőni külföldről a hazába, hogy gazdag jövedelmét felvegye, itteni mulatását Matyival szomszéd uradalmában, nagy hajtó-vadászatokkal szokta megünnepelni. A meghivatni szokott számos vendég, víg zajgás és mulatozás közt, szokta azokon próbáit adni vadászi ügyességének. Matyi azon különös gondolatra, és határozatra jöve, hogy a következő év hajtó-vadászatán, oly ruházatban jelenjen meg, mely az utolsóig csupán saját lövésű vadak bőreiből kerűljön ki; s ezen eredeti terv kivitelével, köz csodálat közt nyerje el a nimródi pályalombot. Szándékában szépen is halada immár. Vadkecske adá sarúit, szarvas lábbelijét, róka ujjas öltönyét és sipkáját, kócsag e mellé a tollat, farkas nyújtá bundáját, s gödény a dohány-zacskóját. E szerint öltözetével készen vala egész a borztáskáig; de borzra nem vala szerencsés akadhatni széles vadászataiban, bár miként töre is leseivel utána. Táplálá őt azonban a remény, hogy ez utolsó czikk sem fog hiányzani vadászi készületéből; minthogy híres vadászatra vala egyik barátja által meghíva Bakony erdejébe, melynek töméntelen vadjai között, nem kétkede az akaratos borzra is akadhatni.

Nagy volt a gyülekezet a bakonyi vadászaton.

Matyi legjobb fegyverével, melynek híres jóságú olasz csőjén neve is vésve vala, jelent meg azon, hogy netalán adandó ritka szerencséjét annál inkább el ne szalaszsza. Folyt napokon át, hegyen völgyön keresztűl a vadászat, vendéglések követték újulás végett a fáradásokat, s új fáradások emésztés végett amazokat. Matyi hiven részt vőn mindkét nemű foglalkozásokban. Rakásra lövé a vadat, üresre hajtogatá a poharat, s délutánként gyakorta csodálkozék, hogy egyszerre csak egy vadat ejte el lövésével, holott ő, miként villogó szemei bizonyíták, kettőre süté fegyverét.

Negyedik napján a vadászatnak, szinte ily kettőztető délutánja vala Matyinak; a jó badacsoni ürmös vidor varázslattal zsibonga ereiben, s súlyegyent nehezen tartó fejét épen egy kis álmocskával akará megkinálni a tanyán, a mint egy vadász borzot kiált a túlsó partban, melyet egy elkóválygott öreg vizsla fogott maga eleibe. Kilőtt nyílnál sebesebben pattan Matyi ezen kedves hírre ültéből fel, és borz után ered; mohó ihleltében felejt maga körül mindent; kerengő borz hegyre csalja fel, völgybe csalja le, Matyi verdeső szívvel csörtet utána, szeme csak előre mereng az óhajtott vad után, nem eszmélve: mint és menynyire hagyja a tanyát? Most a kutya fürgébben járja a cserét, Matyi vont reménynyel és fegyverrel áll annak szélén, a borz kivillan, de távol Matyitól, ki azonban fegyverében biztában, s türelme szakadtában utána ereszti lövését, s a borz, leirhatatlan örömére Matyinak, felfordúl. Majd-

nem kétkedve nyert kincsében, emelé fel prédáját Matyi, mi után oly igen esenge; a mint vállát egy valaki hátul megveregetvén: láttam a lövést, így szólítá meg őt, jó fegyvere van önnek; nem cserélné meg az enyémmel? s egy kopott csőt mutata elő.

Semmi kedvem hozzá! felele félmosollyal Matyi.

De annál nagyobb nekem! dörgé az idegen.

Matyi megdöbbenve pillant reá s borzadás futja végig; mert az idegennek képe sötétebb vala Bakony erdejénél, s nem hagyá kétkedni, hogy rabló áll előtte. Kilőtt fegyverrel mit tehete? azonban kedve sem igen vala tenni valamit.

Ha kedvét tehetem önnek vele, mondá Matyi savanyú udvarisággal; átnyujtá kedves fegyverét s nyájas meghajtással viszont magáét az idegen.

Toldásul azonban még egy szivességre kérem önt, mondá ez.

Toldásul? kérdé fojtott nehezteléssel Matyi; gondolnám.

Igen is kedves Bélteky úr! kaczaga az idegen; mert hiszen reménylem, hogy hálásan fogja ön méltánylani nagylelküségemet, midőn oly becses élet-váltság fejében, mint öné, ily hitvány cseréval beérem.

S mi lenne a kivánt toldás? rebegé Matyi.

Én csak úri nevét kivánom önnek egy pillanatra; mely kölcsönzés azonban becsületemre fogadom, mit sem fog ártani önnek.

Matyi előtt ugyan nem a legszilárdabb kezességnek tetszék az ajánlott becsület-fogadás; azon-

ban legtanácsosabbnak látszék neki: szivességet mutatni a szükséghez. — Csak módját tudnám ezen név-kölcsönzésnek, mondá Matyi; a menynyire emlékezem, ez csak az irói világnál van divatban.

Ne búsuljon ön, mondá az idegen, s megrázá Matyi kezét, mi ketten a mint vélem, a könyvnyomó sajtókat nem igen nyikorogtatjuk. E szerint tehát tisztában vagyunk. — Erre az idegen egyet füttyente, hogy Matyi füle szinte megcsendüle belé, s négy jó tagbaszakadt legény ugrék elő. Matyinak összeszorúla szilaj alakjok látására szíve.

Ez az úr, parancsolá az idegen, oly szíves volt, hogy szegény házamhoz ajánlotta rövid látogatásra magát; vezessétek el, mint illik.

A négy legény azonnal beköté Matyi szemeit, s a remegőt körbe vévén elvezeté. Az ő állapota, érzeménye és szorongása, nem sokban különbözék, a vesztőhely felé vezetett rabétól. Nem tudá: mit várhat magára? Az idegen, kit rablóvezérnek gyaníta, oly csodásan egyesíte magában míveltséget és szilaj elszántságot, hogy kétkedni vala kénytelen: amabban bízzék-e, vagy ettől remegjen? Hideg kezdé rázni tagjait, és koczogtatni fogait. Egyszerre sejté hogy sűrüségbe értek; mert kezével kelle takarnia arczát, hogy az akadékos bokrok ágai meg ne tépjék azt. Egy idő múlva valami szorosságon kelle bebúvniok; s a hűsebb, állottabb kitolakodó levegő azonnal meggyőzé Matyit a felől, hogy barlangba jutottak.

Huzamosan mentek így, a mint egyszerre lerántatott szeméről a kötelék, s az idegen szivesen üdvezlé lakában őt.

Matyi széttekintett maga körül: látta hogy csakugyan barlangban van; de a melynek, miként kiveheté, számos osztályai voltak. Borzasztotta őt minden, mit maga körül látott. A barlangot egyetlen lámpa világította, melynek bágyadt fényinél, mint megannyi ijesztő rémeknek tetszettek neki a benne mozgó emberi alakok. Rablott portékák, egyháziak, katonaiak, polgáriak, békésen feküdtek halomba egymásra hányva; ládák, szekrények hevertek mindenfelé, fegyverek csüggtek a falakon. De a mik főképen rémítették Matyit, bizonyos apró mintái voltak akasztófáknak, törő kerekeknek, pallósos hóhéroknak, fából ügyesen kifaragva, s egy polczra rendesen felállítgatva. Megállott útjában Matyinak lélekzete.

Örülök szerencsémnek! mondá az alvilági vezér; hogy soká ne tartóztassam önt, ime itt a tenta, penna. Tegye meg ön azt a barátságot, irja emlékűl ezen levél alá becses úri nevét, lakát, s évünk mai nevezetes napját, melyben íly szerencse érte házamat. — A vezér eleibe raka mindent, de a levelet akként tolá Matyi tolla alá, hogy abból egy betűt sem olvashata. Kötelezvény lesz! gondolá magában; érné bár be azzal a gonosz! A toll vagy kihulla kezéből, vagy reszketve inoga az abban; mert Matyi remege, hogy míg irand, az alatt fog adatni jel kivégeztetésére.

A vezér gyanítá Matyi rettegését, s ujra fen-

tebbi biztosságu becsület-szavát adá, hogy nála ugyan ily becses vendégének semmi bántása nem leend. Matyi bátorodék, s megirá a kivánt betűket.

Köszönöm önnek e baráti figyelmét irántam, mondá a vezér; tartson meg ezentúl is hű emlékezetében; nevezetesen azon oldalról, hogy én szerfelett szeretem a titok-tartást, s e részben oly hatalmas vagyok mint akármely törvényszék; minthogy a hallgatni nem tudókat oly csöndes állapotba birom helyheztetni, melyben még a szót is örökre feledik. Lótt borza önnek ím itt van; vegye kezéhez ön, utolsó emlékjeleül volt fegyverének.

Kedves vezér úr, mondá Matyi felvidúlva szivében, hogy oly olcsón szabadúlhat; ha meg nem sértném kiváncsiságommal, óhajtnám tudni; mit jelentnek itt e nem legnyájasabb butorkák, miket itt legkevésbbé fogtam volna keresni?

Szivesség, kedves Bélteky úr, felelt a vezér, viszonszivességre kötelez. Ezen alkotmánykák, miket egyik emberem, ki molnár volt egykor, s mindig osztályos atyafi őrletőivel, faragott, hasznos memento morik nálunk. Az én embereim catechismusa, mint gondolhatja ön, egy kissé szakadozott, s megmaradt lapjain is jó formán megkoptak a betűk; de ezen kis alkatkák egészen felfrissítik azokat. Arra, hogy az igazság kimondására kényszerűljünk, elég nálunk ezen gépecskékre függesztett szemekkel, s általok jelenítő képzelettel mondanunk: ám száradjak akasztófán, törjenek kerék-

ben, jussak hóhér pallosa alá, ha igazat nem szólok s a t: így becsület szavunkra annyit adhat ön, mint akármelyik hernhuter szavára.

Matyi némi tiszteléssel vált meg ezen alvilági társaságtól. Az előbbeni négy legény beköté ismét szemeit, borzát hátára kötözé, s kivezeté a szabadra, hol egy völgy szekér-utján, szerencse-kívánással ereszté őt útjára.

Bolyongott Matyi Bakony rengetegében, úton kalauz, bérczeken út nélkül. Megfáradt, minthogy az ijedés is sok erejébe került, s Bakony vaczkorán derekasan meghízott borz is gonoszúl megvonta vállát. Az est immár borúlóban áll, mereng Matyi szeme mindenfelé, hová szíve vágyik, embertanya után; de hasztalan! s majd nem is merenghet már, mert innettova a szomszéd fát sem látja, s az éj ráköszön rémes borzasztásival. Tanyát választ szorongó Matyi egy terepély tölgy alatt, minden esetre megtölti fegyverét; de döbben, mert csak most veszi észre, hogy cserefegyvere diójában a sárkány nem áll meg egyik vágáson is. Átkozza magában a vezért, s keblesen óhajtja, hogy legelső becsületszava, melyet a látott három mintára mondand, sikeresen fogja meg őt, s jusson ezeknek eredeti gépeikre; leveti hízott borzát a fa aljába, hisz úgy is megtalálja azt reggel; maga pedig remegtében felmászik a tölgyfára.

Matyi, kinek különben sem sok oka vala panaszkodni álomtalanság ellen, gyanakodék, hogy a mai tetemes fáradás után, nyomósabban fogna

. . . csakhamar álomnak merede . . .

Fáy: A Bélteky-ház. II. 297. lap.

elaludni, mi is a magasságban üdvtelenül ülthetne ki. Ennélfogva, megakasztá fegyverét egy galyon, ennek szíjjával pedig magát övedzé körül a fa egyik vastagabb ágához, s csakhamar álomnak erede. Baj nélkül folya le éjje, kivévén, hogy mintegy derekán előálmának, valami robajra, mely a fa körül történt, fölriada, s erőszakos mozdúlatával akasztott fegyverét leüté; de a fáradás erőt vévén félelme gáncsoskodásain, újra elszunnyada. Szürkület felé megeredt az eső, mely Matyit csakhamar facsaró vízzé áztatta. Az idő már ősz felé hajlott, s Matyi didergett mint a kocsonya. Lemászott tanya-fájáról tovább folytatni útját, borza után nézett, hogy felkösse azt; de vadját a fától néhány lépésnyire megszaggatva találta. Hihető a kövér csemege farkast idézett elő, s azt csak a lezuhant fegyver riasztotta el kedves prédájától. Ez volt legsajnosabb vesztése Matyinak; kedves terve csüggött volt borza bőrén. s ez vigasztalta őt némiképen tegnapi szenvedésiért. Mennyit fáradt érte egyszer-másszor, s most tépve találta kincsét! Új boszú és átok kelt keblében a rablóvezér ellen, kinek tulajdonította minden viszontagságait; megfordult homályosan azon boszú gondolatja is fejében, hogy felfedezze a rabló-tanyát, de az örök elhallgattatás fenyegetése visszaborzogatta őt e gondolattól.

Sok bolyongás után majd délfelé ért Matyi falut, ázottan, éhesen, fáradtan s komoly kedvvel, milyennel csak installátiói szerencsétlenségei után vala életében. Mindig szenvedett azóta egészsége, me-

lyet újabb vadászati törődések még jobban megrongáltak. Saját lövésű borzzal csakugyan nem bírta kiegészíteni vadász-öltözetét.

Gyula előtt, atyja elbeszélésére nyilvános lőn azonnal, hogy a rabló-vezér Olmay vala, ki atyjának nevét használá arra, hogy levelével az Uzay házasságát meggátolja; de a levél már későn érkezék. Innen vala Laurának, kivel Uzay jó órájában a levelet közlé, borzadása a Bélteky-névtől. Gyula föltevé magában, azonnal haza-érkeztével, magára venni át a házi úr szerepét, s elhatározólag parancsolni; mert csak ez vala az egyetlen mód, nyugtot és kényelmet szerezhetni atyjának. A minthogy tapasztalá is, hogy az erős megállásu szilárd akaraton és egyenességen, lesiklik minden pulya álkodás, minden alacsony epéskedés. Határozottan osztá Gyula a maga parancsait, s kénye szerint rendelgete; s megtörténék minden, miként parancsolá, rendelé. Léni bár belül neheztelő boszús, de kívül engedékeny és szolgálatos vala iránta, s a cseléd erőt és akaratot érezvén maga felett, már előre mint jövendő urának engedelmeskedék. Gyulának legalább meglőn azon gyönge vígasztalása, hogy atyjának néhány végnapjait megédesítheté; mert Matyit egy újabb szélütés másvilágba költözteté.

Gyula igaz fiui illetődéssel vevé atyja halálát, szíve örömest kimenté annak minden gyöngéit, miket fonák nevelés rovására róva, s mik mellett jó szív doboga az elhúnytnak keblében. Híven megőrzé minden végrendelését, miket inkábbára

eltakaríttatása iránt tőn. Ennélfogva jó anyja mellé tételé őt, első vőlegényi köntösébe öltöztetve fel, jobbágyait megvendégelé torában, vidék koldusainak alamisnálkodék, s a cselédséget egész évre kifizeté. Gyula maga is javallá atyjának ezen rendelményeit; mert mi lehet édesebb és nyugtatóbb mint tudnunk: hogy jó emlékezetet hagyandunk magunk után?

Kornél és Biri már temetés után érkeztek meg, minthogy Biri gyászruha nélkül nem akart kiindúlni a városból, s időbe telt, míg ez teljesen testhez alkottatott. Megjött Leguli is, ki már nem lakott a faluban, úgy látszott pártfogásaul Léni rokonának.

Csakhamar megpendűlt az osztály hangja, s utóbb megzúdult annak zajja. A két ügyész, Leguli és Kornél egymás ellenében zajogtak. Viták, alkuvások, összezörrenések napirenden voltak most s Gyula egy székre vonúlva, néma közlöttséggel haligatta a csatázást. Leguli az özvegyi jogokat vitatta, felcsigázta azokat a lehetőségig, s gyakran azon felül is; mert elve és szokása vala: sokat kérni, hogy legyen miből engedhetnie. Kornél az egyenes örökösök jogai mellett vitézkedett, az özvegy és özvegy közt, Léni nem mindenkori kimélésével, különböztetéseket állítgatott fel. Segélyűl vétettek mindkét részről, hazánk minden élő és nem élő törvényei, s törvény-tolmácslatai, Szent István óta szinte az utólsó dicisióig, s miként két ügyes küzdő, kergetőztek embereink az igazság széles sorompói között a nélkül, hogy

a diadal egyik vagy másik részre látszanék hajolni.

Gyulát egy ideig mulattatá a dolog; csodálá az emberi gyarlóságot az enyém és tiéd kisértéseiben; de végre hosszadalmas lőn neki a vita, mely olykor többre is siklék ki, mint óhajtá.

Egyet mondok uraim, így szóla végre hideg elhatározással; a mostohának egész napot engedek. Hordjon az alatt el a háztól annyi bútort és eleséget, a mennyi neki tetszik; ezen kívül özvegyi joga fejében fizetek neki tizezer forintot — s vége minden további követelésnek. Ha nem tetszik a föltétel, mostohán fogok bánni a mostoha nővel, és még mostohább anyával!

Gyula jól tudta mit mível; mert besúgva vala neki, hogy Léni új menyekzése, csak az osztályi alkutól van felfüggesztve. Gyula hideg tónja s a nagylelkű ajánlás, fenakaszta minden szót Legulinál és Léninél, mely utóbbi, több tekintetből rettegé Gyula elszánt jellemét. De Kornél tudni, s meghatároztatni kivánná: hány emberrel, szekérrel kíván pakoltatni a mostoha? mert úgymond, egész falut is bérelhet ki erre. A két ügyész ismét egymás ellenébe szökelle itt; de egy pár órai harcz után, mely elől Gyula a kerbe vonúla le, csakugyan megegyezének, s írásba tevék fel az egyességet, melyben mód és határóra vala kiszabva.

Másnapra volt halasztva az elhurczolás. A felhúzott óra zár alá tétetett, nehogy a felek vagy siettessék, vagy késleltessék annak járását; Gyula

a folyosóra ült ki s mosolygotta a rabló munkásságot. Mint sietett, mint erőlködött a Léni pártja, hogy több időt nyerjen több vitelhez! A pohos Leguliról szakadt az izzadság, biztatásban és emelésben, s a déli evés órája, most volt tán neki először éltében kedvetlen és hosszas. Kornél sajnosan pillantgatott sok bútor-darab után, szorosan ügyelt az egyezés pontjaira, figyelt az órajárásra, s a mint az ebben kiszabott estvéli óra elérkezett, szünetet koppantott az asztalra. Új vita vala itt ismét kezdőben; mert a kimozgatott és félútban lévő portékát, még Léni sajátjának követelé Leguli, Kornél pedig ellenzé; de Gyula Léninek itélte azt által, s véget vetett a versengésnek. Megállapodott a kiszállító nép, s Léni kimerült fáradással dőlt egy karszékbe. Leguli pedig vacsora helyett ágyba kivánkozott.

Kaczagva lépett be Gyula kirablott szobáiba. Ellenség, melynek szabad prédája alá bocsáttatik a város, nem fogott volna abban dúlni különben. Másnap végkép kielégíttetett Léni, s búcsut vett azon háztól, melybe szegényűl lépett be, s melyet most vagyonosan hagyott el. Elmenetele után morgott Kornél, de Gyula: hagyd el sógor! így szólt, nagy lelki bajtóli menekülést, vagyonunk egy részével vehetni meg, mindenkor olcsó vásárlás!

Most hát már Gyula, szabad ura volt személyének, vagyonának, tettének, munkálkodásának. A szivében terjengő jólét érzeményét csak az foghatja fel, ki mindig, miként ő, rabja volt sor-

sának és körülményeinek. A szabadság, kétségen kívül első föltéte boldogságunknak, hogyha az nem a boldogság maga. Mindenfelőli nyájas kilátások, szerelem szép boldogítása, barátság, s miután az öreg báró Regéczy, a maga bélteki jószágát, utolsó falatját volt szép birtokának, Legulitól kiváltá, kedves szomszédság is, mind meg annyi kezességek valának lelkén, boldog jövendője felől.

Kéjjel tölt szívvel ment le kertjébe, hol hajdani alkotásai most már mindenütt vidoran diszlettek. Mily változás azóta! mily különbség hajdani és mostani sorsa közt! Igazán, ha az ember átláthatna jövendőjén, így szóla magában, pirúlni fogna olykori kishitűségeért! Mint remeg, mint csügged gyakran csekélységek felett, miket egy kedvező percz képes javára váltani!

Isten hozott öcsém! kiálta egy ismeretes szózat a kerítésen által hozzá. Az öreg báróé vala ez, kit Gyula, minthogy amaz a temetésen nem vala jelen, csak most láta Bélteken először. — Temettél édes öcsém és osztoztál, mondá a báró: s ily alkalmakkal bús és zavart arczok jőnek napirendre, miktől iszonyodva futok. Mosolygó arczok az én barátim! Ha festész volnék Gyulám, minden bölcset mosolygó arczczal festnék; mert csak úgy tehetem fel felőle, hogy megbirá fejteni az élet feladatát: hogyha nem sírdombon ülve tanít meghalni, hanem rózsáktól övedzve oktat élni. S aztán temetés! bús tűkör-tartás előnkbe! Azt szeretném inkább, hogy minden ember Illés próféta példájával bíztatgatna, ki elevenen ragadtatott az égbe,

hogy szivem némi reményt kapna, kikerülhetni egykor a halált, s még tán második Illés is lehetni. — Szánakoznám édes öcsém előtted, atyádnak halálán, de bizony nem tudok én hozzá, s okot sem igen látok reá; de nem is üdvözöllek, mert fiú vagy. Hanem hidd el, hogy szomszédságodnak szivemből örülök. Egy jó szomszéd legalább is két atyafi, s a rosszából több is. Némelyike ezeknek sokat szeret követelni a rokonság jogánál fogva, bár maga mézes szavaknál nem igen terjedez is tovább. Úton útfélen osztozik veled, bojtorványkodik apáid, anyáid százados osztálylevelejbe, pört akaszt nyakadba ha magvat sejt reá, és még is komolyan követeli, hogy forradozzál érte míg élsz, és reá halj, ha megszünsz élni, mert rokona vagy! Már nekem jó barát, jó szomszéd az emberem, s rokonom is csak úgy, ha egyszersmind ama kettő a jámbor!

Nyájasan szövetkeztek az új szomszédok, s Gyula kipattanván titkával, hogy mihelyt az illés fogja engedni, nőt hozand a házhoz, derülten fakadozott örömében az öreg báró. Azt kikérem öcsém, hogy itthon én legyek az öröm-atya, s a mennyekzői ebéd azon diófák tüzénél főjjön meg, mik végett Valkayval és Legulival annyit pörlöttetek, s miknek még ma fejszét vettetek, hogy száradhassanak, s mennyekződön rossz jóslásu füstöt ne adjanak.

Gyula szivét nyájasan illeté az öregnek szives ömlengése, csodálá erős lelkét annak, mit annyi viszály sem tuda elcsüggeszteni.

Ej mit édes öcsém! jó kedvemet csakugyan nem eresztém vagyonom közt csőd alá. Kissé rossz számoló voltam az igaz, s ennek leginkább nevelőim voltak okai. Soha fel nem tudták velem fogatni az algebra hasznait, s innen jött, hogy az a+b=ab-t, tudós gyermekeskedésnek s hasztalan betű-játéknak vélvén, sem hozzá, sem vele a számolás mesterségéhez, kedvem hajlani nem birt soha. Édes öcsém, ha még valaha az ég egy pár millió urává tenne — mert kivánásban miért legyek fösvény? — hidd el! azonnal intézetet alkotnék hazánkban, melyben az iskolákból kikerülteknek, a világ folyását, élet philosophiáját, a józan háztartást, s pénzköltés hasznos mesterségeit taníttatnám. Ó mi sok forrását dugnám be intézetemmel a világi élet boldogtalanságainak! — Gyula javallást inte a bárónak. — Bizony megtenném öcsém, folytatá ez szavait; ámbár a még csak óhajtás alatt álló kincsből rendesen nagyobblelkűek szoktunk lenni, mint a már birtokunkba jutottból. Most már akként vagyok, miként az egyszeri fösvény köpenyege, melyből kabát, később mellény, s végre sipka lőn. De öcsém — itt szivére tette kezét — a posztó hidd el jó szövetű, és nem durva!

Gyula gyermekeiről emlékezék. — Kegytelen tapasztalásom az a világban, mondá a báró, hogy az ápolás és gondoskodás kegyelete, nem akar akként terjedni fölfelé, mint lefelé önkénytesen hajol. Nem ritkák ugyan az oly fiak és leányok, miként ezt az emberiség becsűleteért hajló vagyok

hinni, kik örömest visszaápolják szülőiket, s készek áldozatokra is irántok; de rendesen nem találják el azt a kimélő gyöngédséget, melyet érzékeny szülék ápolása kiván. Ez a viszony igen kényes, s mindkét részről finom tapintat kell hozzá. Az öreg komolyan másba szakítá át a beszédet.

Gyula sietett rendbeszedni bélteki dolgait s Harsag felé vevé visszaútját, hogy Vinczéjét láthassa, ki még csak a jövő tavasz végével készűlt átköltözni Kisrétre. Az öreg Gyomay számolgatott, Vincze olvasott, Klárcsi pedig a várandó kis polgár számára szabogatott. A boldog háznépre nézve ünnep volt Gyula érkezése.

Délután tiszteletére mentek a generálnak. Épen jókor! kiáltott ez Gyula eleibe, vőfélyre van szükségem, s másnapra mennyekzőre hívta meg vendégeit. Senki sem tudta a párt, s a generál titkolódzott azzal. Sátorok vonattak az udvaron, s a generál foglalatos volt rendezgetéseiben. Nekem, így szólt az ifjakhoz, szebb rész jutott öregségemre, mint remélyhettem saját örömeim feldúlatások után, t. i. részt vennem azok boldogításában, kiket szív vagy sors kötött hozzám. Kár hogy ezen szép örömeket rendesen vagy csak gyöngén, vagy csak akkor keressük, midőn már saját örömeinkből kiszorúltunk.

Másnap gyűlve volt már az úri násznép ott fent, s a parasztok ott lent, a pap hivatalos öltözetben állott a szőnyegen, de még a nászpár nem volt jelen. A generál kinyitotta oldal-szobáját

s a bámuló Gyulának átadta a menyasszonyt, hogy az esküvőre vezesse. Angelica volt ez, a festészleányka, s a vőlegény — Porubay, esküdt jegyző a generál egyik falujában. Egy tisztes asszonyság lépett ki velök a szobából, ki iránt nagy tiszteletet mutatott a generál, s kiben Gyula azonnal azon nőre ismert, kinek egykor Budán a hegyek közt vesztett jegyzőkönyvét visszaadta volt, s utána Erzsike.

Nyájas komolyság ült az esküvő pár arczán, s csak az asszonyságon és Erzsikén látszottak búnak és szenvedésnek jelenségei. Gyula az egész szertartás alatt nem eszmélhetett fel bámultából, meg nem foghatván a pár összekerülését mindaddig, mígnek későbben Porubay e történet előadásával világosította fel a titkot.

Létay altábornagynak, a hadi tanács tagjának, würtembergi születésű hitvesétől, egyik cs. k. herczegné udvari dámájától, ki korán elhala, három leánya maradt. Két öregbike, kiket később báró Regéczy s a septemvír vittek haza, úgy látszék örökié atyjának nagyralátó, büszke és borús természetét. Ezek el nem téveszték szemök elől soha annak szoros latolgatását: mi illik, mi nem illik rangjokhoz? Székhelyi szokás és udvari illedék valának nekik törvény, erkölcsben és viseletben. A lánykák magában Bécsben is, hol állandóul lakozott Létay, kevélyeknek tartattak. Majdnem egészen ellenetben állt velök a szép Jusztinka, a

harmadik testvér. Ez utált minden feszességet, magában vonúlt volt nagy társaságokban; de annál nyilatkozóbb és bíztosabb kisebb biztosokban, s gyakran a fontolatlanságig egyenes. Ilyenkor atyja mord szem-nyillal, testvérei pedig kiméletlen gúnyokkal bünteték őt. Ezeknek nem vala ínyökre Jusztinnak, mint nevezék, azon aljaskodása is, hogy megfeledkezve magáról, mindenkivel hamar szóba eredt, cselédtől kérte inkább mint parancsolta a szolgálatot, s nem bírta tulajdonává tenni a magasabb tónt s illető rangtartást.

Ebben nem ismerek saját véremre, mondogatá gyakran borús felindúlással Létay, ha Jusztinka ellen újabb panaszt hordának eleibe testvérei. Ezen szavakban, miket gyermekei csak harag kifakadásának vettek, több fekvék ennél. Létay sokat kínzá vala életében nejét azon gyanújával, hogy Jusztinka nem saját gyermeke; ámbár ismerősi a boldogúlt nőt mint erényest emlegeték, s innen szembetűnőleg mellőző vala többi két leánya mellett iránta. Ezek híven osztozának atyjok hidegségében öccsökhöz, s ez egészen kiszakított személy vala a család között.

Ezen mellőztetése azoktól, kik oly közel állottak szívéhez, a lánykának különben is szilárd akaratát elmakacsíták, s ellennyomásokra ingerlék. Minthogy testvérei a musikát szenvedéllyel űzék, őt nem lehete annak tanúlására bírni; fel kelle vele hagyatni az órákat. Ellenben a festés nem vala barátja nénjeinek, s így annál nagyobb Jusztinkának. E szenvedély egyszersmind óhajtott el-

vonódás vala neki testvéreinek örök gáncsai elől. Ezek nem kedvellék, miként nevezék, a fejcsüggesztő olvasást; annál inkább kedvellé azt Jusztinka, s főkép az akkoron eláradozott érzelgő regények, úgy magány-keresésének, mint érzékeny szívének, kedvelt tápláléki lőnek. Korán túlságokra kapák ezek a lánykának képzeletét, mind élet mind világ folyása felől.

A testvéri ellenkezés mindinkább nyilvábban mutatkozott. Ha közhelyre vagy társaságba készűlt Jusztinka néneivel, kedve telt ezek ellenére a legegyszerűebben öltözni; otthon a méltatlan bánással sértett cseléd iránt még egyszer oly nyájas és leereszkedő volt ő. De az efféléknél nagyobb gáncs volt, mind atyja, mind nénjei előtt, Jusztinkának nyers egyenessége a társaságokban. Azok irányában, kiktől szívét eltolatottnak érzé, minden parancsolás daczára is nem bírt palástoló lenni; s így nem jöhettek úgy társaságból haza, hogy Jusztinka egy vagy más botlásért feddést ne érdemlett volna atyjától és nénjeitől, kik ritkán is voltak ellenei vádtól üresek. Mindezen vádolások nem annyira testvéri gyülölségnek, mind azon kevély eszméletnek voltak jelenségei, hogy Jusztinka sem akar sem tud becsületet tenni a Létay-háznak, ámbár gyanítható vala, hogy homályos irígykedés is játszá szerepét nálok; mert a szép nyájas Jusztinka, akaratlanúl is hódított a társaságokban, homályt vetett büszke nénjeire, s az atyai házon kívül mindenünnen jóakarat mosolygott felé.

Létay mind rangjánál, mind talentománál, mind a felség iránt többször bizonyított hűségenél fogva nagy tekintetű és befolyású úr volt az udvarnál. Ez arra kényszerítette őt, mire saját kedélyénél fogva is hajló vala, hogy úgy nevezett nagy lábon éljen. Ő jó birtokú volt ugyan, de nem gazdag, s így a felidegzett költekezés jó formán megrongálta házát. Innen egészségbeli ürügy alatt egy időre engedélyt eszközlött ki az udvartól, falusi jószágára vonúlhatni. Az egész háznép kiment, Jusztinka örvendve szívében, nénjei aggódással a falusi unalom iránt. Nem is ok nélkül; a zajhoz, nagy társaságokhoz szokott leánykák, sehogy sem lelheték fel magokat a falusi csendben. Sokáig öröm vala nekik az est-borúlás, mely egy-egy unalmas napot zárt be, s aggódás a reggelnek-nyilása, főkép a felől: mit kezdjenek e napon a mászó idő ellen? De Jusztinka elemében volt künn, szabadabban járt kelt a szabadban, festett, olvasott, s egy órácskáját sem engedé vala éldeletlenűl által a múlásnak.

Vala egy rokona a Létay-háznak, Judith, már éltes özvegy, ki részint nyavalygása, részint aggkora, részint szegénysége miatt, nem tarta többé számot újabb férjülésre. Ez saját betegeskedésein alkalmat és kedvet nyere házi orvoslásokhoz, miként ez azon időben még szokásban vala, melyben rendes orvosok szűkét irgalmaskodó nőnép pótolgatá a hazában. Különös tudománya és ügyessége vala Judithnak a fűszeres vizek eresztésében, gyomor-cseppek, szemvizek, zsírok, kenőcsök

készítéseiben, s évenként újabb sor erőslevendula-, kapor-, zsálya-, rózsa-vizek, svéd cseppek, keserű italok, csodatévő flastromok s a t. állíttattak hosszú henger-üvegekben, tégelyekben és laponyokban, fel a falszekrényben. Ezeket tűrhető jártassággal használá Judith a nyavalygó emberiség számára, s ha tévede is olykor, szent és kegyes vala a szándék, s azon közbízodalomban, melyet magának kituda vívni betegeinél, áldás vala ő a köznépnek. Mert enyhítő vígasztalás a betegre nézve, tudnia, hogy nincs végkép elhagyatva, s a halál előtt még bíztatva áll reménye a segélynek. Judith mindenkor kész vala szekrénye bőségéből orvos-szereket nyújtani; de ezeknél gyakrabban használa leereszkedő nyájassága és részvevő szive, mikkel a beteget ápolá.

Judithot részint társaságul, részint kimélésűl, elhozatá lyányaihoz Létay, s gondjaira bízá a háztartást. Jusztinka csakhamar összeszövetkezék a szelid lelkűvel, kinél megpihenhete indúlataival és kedvteléseivel, s kinél viszonvonzalmat talált. Segédűl adá magát hozzá a gazdasszonykodásban, de főkép abban lele elégűlést, ha együgyü gyógyszerei készítésében, gyógyításaiban, s betegei ápolásaiban, mikre nézve a természeti hajlam ügyességre fejlett ki benne, segítheté Judith szorgalmait. Ismerni tanúlá a fűveket, átirogatá magának Judith jegyzeteit, figyelmes lőn több orvos-szerek iránt a vidékben, mindenfelől összegyűjtögeté a hasznos orvosi tapasztalásokat, s szenvedélylyel űzé ezen tudományt, mely kedélyével annyira rokon vala,

hogy maga is csodálni kezdé: mint nem nyilatkozék ez nála eddig is?

Létay agg ősi épületében, a nagy terem festése megromladozott, s ő a régi helyébe új frescofestést határozott. Megérkezett a festész, ki művészi utazással járta meg az olaszhon jelesb városait, s azokból valamint tudományt és ügyességet, úgy maga külsejére nézve is, finom simúlást hozott hazánkba vissza. A fresco-festés ritkaság volt még a magyar földön; Berky ezt a mesterséget, különös szorgalommal nyomozá vala Raphàel, Bounarotti, Volterra, Mengs, és Maron remekeiből, s tört ellesni titkaikat. Egy pár mágnási palotában szép jeleit adta immár ebbeni ritka tökélyének, s Létay örűlt a fiatal művésznek. Csakhamar suttogni kezdtek a szobaleányok a szép festészről, s annak kedveltető módjáról, s udvariasságáról; magok a kisasszonyok is figyelők lettek reá, s Jusztinka nénjei sem tagadhatták meg tőle a méltánylást; ámbár benne inkább az utazottat és a külföldi mívelésű, mint a szép ifjat, és kitűnő művészt látszottak becsülni. Jusztinka is újságvágyó lőn, voná őt festői kedvtelése is, s megtekinté Berky dolgozását. Ez épen festékeit vegyíté ekkor tégelyeibe, árnyéklatokat készíte különféle színekből, s Jusztinka tudakolásira kész szívességgel tolmácsolgatott. Előadá a fehér festék készítése módját, a testszínnek, korok és testek különbségeihez képesti különbféleségeit; előmutatá cartonait, mik után rajzai a falra jövendenek; és sejtvén a lányka festészi értését, művészi hév folyá el elő-

adásait. Jusztinka vágyat nyilatkoztata az iránt, hogy némi kisérletet tegyen a fresco-festésben. A szíves ifjú kész vala erre, s megtekintvén Jusztinkának némely dolgozásait, hogy erejét becsülhesse azokból, egyikét könnyebb cartonainak átengedé neki, s friss meszeléssel bevonván egy darab falat, nem annyira szembetűnő részén a teremnek, maga utasításai után festeni hagyá a leánykát. A festés nem rosszúl üte ki, de száradván a mész, több helyen más lőn a festék kiadása, mint Jusztinka reménylé. Mosolygva igazított utána Berky, s figyelmeztette őt: miként keljen előre kiszámolni a festékek munkálatait? Az épület rondeljében, hol hamvas festést kivánt az öreg Létay, szerencsésebb próbát tett Jusztinka, s Berky tüzet kapott oly szívesen lenni tanítója, mint ez tanítványnéja vala. Festészi oktatások, ezeknek biztosságaik, magány és kedvtelés rokonsága, aprónként nyájas ismeretséget szövének a két fiatal között. Jusztinka megcsalá magát, művészi vonzalomnak és rokonságnak tekintvén azt, mi immár kelő érzelem vala. Azt vélé ő, hogy egyedűl festői kedvtelés vonja őt Berky dolgozásaihoz, holott immár a szép s mívelt társalgásu és lelkű ifjú üle szivében.

Jusztinka szép recze-mustrákat kapott kölcsön. Máskor könnyen maga másolta le maga számára azokat; de most valami édest sejtett abban, hogy Berky dolgozásából bírjon valamit. Egy szócska elegendő volt ennek arra, hogy szíves esenynyel fogjon a munkához, s nappal elfoglalván őt fresco-

festése, éjjel pótolja szorgalmát. Jusztinka bámult, a mint harmad-napra Berky a kész mustrákkal megjelent. Szemérmesen nyúlt tűpénzéhez a lányka, s fizetést akart nyújtani a festésznek, nagyobbat, mint munka ért; de Berky oly szerényen esdeklett a kisasszonynak, hagyná őt szolgálhatni csekély fáradságával, hogy Jusztinka nem meré, nehogy az ifjú finom eszméletét sértse, a további kinálást megkisérteni.

Jusztinkának névnapja következett. Estve lekéretett az uraság a kertbe, hol csinos világosítás lepte meg azt, mely egy jelentő ábrázolatot jelesen tüntetett elő. Egy fiatal lyánkát szives nyájassággal öleltek a grácziák, s háttérben a művészség istennője, a maga symbolai kiséretében, hozta feléje a koszorút. Tetszett az uraságnak ezen sziveskedés, ámbár mind Létay, mind a két öregbik leány, sokalva mosolygották a hizelgést. De Jusztinkát, a figyelmes művész iránti hálás jóakarat és szivesség foglalák el, s bájos képekkel lopák meg éjjeli nyugalmát. Szép álmai körülte lebegének, s ezentúl vonzani kezdé őt minden, mi a fiatal festészt érdeklé. Berky azon cartonában, mit Jusztinka másola, a boldogságot festé vala. Egy fiatal lányka, ártatlan örömmel szedegete hímes réten virágot; markában kevés vala a tépett, de siető léptei és mohó tekintetei előtt, ingerlő bőségben viríta a tépni-való. Jusztinka érzé most, miként a festésznek igaza volt; mert kis jelenben és nagy reményekben, ő is mi boldog vala most!

Napok teltek el úgy, hogy a szivek kölcsönösen égtek egymásért, de szóra ajakra nem adták érzeményeiket. Jusztinka minden regényes hangulatú képzete mellett is, nem hajlott épen semminek venni a rang korlátait és születés javait; innen lelke előtt még semmi komoly és elhatározott czél, a festészszel kezdett szívjátékban meg nem jelent. Festésnek szine alatt forgott ő Berky körül, kivel mindig vala kérdeni vagy közleni-valója. Az ifjú nem fogyott ki sziveskedéseiből; szem, tekintet, figyelem naponként biztosabbak lettek; de naponként némább a száj; főkép az ifjú búsongó néha, és Jusztinka elfogúlt gyakran. Egy ünnep estéjén Berky mandolint vert a kertben, Jusztinka benne sétált fel s alá, s bár miként ovakodott is, mindig közel estek hozzá fordúlatjai. Most egy szép vadrózsát kivánt a leányka leszakasztani, az ángol osztályban álló bokor-tetőből, nem messze Berky ültétől; de a rózsa magasan ülvén, Jusztinka föl nem érte azt. Berky látván a sikeretlen ipart, előpattana, lehajtá a gallyat, leszakítá az óhajtott virágot, s szerény szivességgel nyújtá azt a lánykának által. Lelkes nyájassággal fogadá ez el a rózsát, s észrevévén, hogy Berky kezét megvérzette a tövis, kirántá zsebkendőjét, s beköté azzal a sebet. Berky pirúlva vonakodott, csekélylette a sérelmet, de hagyta még is a maga körüli édes gondoskodást, megcsókolta a jóakaratos kezet, s forrón szorította azt szívéhez; majd mintegy megrettenve nagy merésén, hátra állt, s zavarodva sütötte le sze-

mét. Jusztinka maga is kínos zavarodásban vala, hol a rózsát szaglalá eszméletlenűl, hol szavakon tünődék, mikkel közös megzavarodásukat elfordíthassa; de nem akadván ilyekre, megfordúla végre, s nyugtalan szívvel mene szobájába be. Itt szerelme szabad lángolásában forrón szorítá szívéhez kedves ereklyéjét, a rózsát. Utánereszté szívét és képzeletét, boldogsága nyájas képeinek. Édes szorongás nyomá szívét, de oly boldogító, melytől a világért sem kívánt volna megválni.

Berky egészen más érzelemmel volt. Jusztinka szótlan elfordúlása tőle, lezúzta az ifjúnak lelkét. Megneheztelt! így tépelődött magában; vakmerő valék, s így elriasztám őt zajos tolakodásommal! Esztelen én, alacsony sorsommal oly magasra merengni! — Dúlt e tünődés szívében, s bús és hátravonúló lett a lányka iránt; minden tekintetében és szavában ennek, vakmerőségét büntető szigorúságra vélt találni; mert Jusztinka, miként szemérmes indúlat szokott, ha már eszmélkedni kezd magára, maga részéről szintúgy elfogúltabb lőn.

Ismét néhány nap telt el, s a szív erőszakja mindig nyomasztóbb lett mindkét részről, s nehezen tűrő immár a titkolást. Jusztinnak önküzdései is a sorsok különbözéseivel, mindinkább gyöngűltek. Egy napon Jusztinka fenakadt egyik festésével; s hosszas belső tusa után tanácsért folyamodott Berkyhez. Ez már bevégezte az először határozott munkát, s Létay nagyon elégűlt lévén

azzal, még épülete egy szárnyát bízta kifestése alá. Épen e czélra dolgozott cartonokat a maga szobájában, a mint Jusztinka belépett. Első, mi itten szemébe tűnt, saját mellképe volt a rózsával, a megszólalásig találva. Pirúlva állt meg arczképe előtt a lyánka, rámeredve szemével, s oldalt a meglepett ifjú állott, lesve a lányka arczán derűt vagy borút. — Mi jó Berky úr! hogy annyi időt veszteget körültem. Azt tartom, találva vagyok, de egy kis hizelgéssel.

Ó én nem vagyok elégedett dolgozásommal, mondá forrón ömledezve az ifjú. Hol van itt az a nemes homlok, azok a lelkes vonások, bélyegei a szép léleknek? hol van az a nyájas nyomatja a szelid ártatlan kedélynek? az a varázs tekintet, mely haldokló ifjat is képes fogna lenni életre deríteni? az a kéjjel telt pillantat, mely egykor üdvöt, boldogságot fog deríteni arra, kit az ég szerelmével áldand meg? Ezen pillantattal törtem én festeni nagyságodat; de munkám, érzem, kontárdolgozás!

Boldognak véli ön, kit szeretni fognék? mondá Jusztinka, mindjárt kisuhanásokkal megbánva szavait, s nem merve pillantni az ifjúra.

Vég nélkül boldognak, felelt az ifjú. Kegygyel telt pillantat lett jutalma a lányka részéről. Berky nem bírva többé érzeményivel, térdre omlott Jusztinka eleibe, s forrón szorította ajkához megragadott kezét. — Bocsánat a vakmerőnek, ezt rebegte, ki homályából azon fényre feltekint, mely őt jótevő napként éleszti. Vagy tán vétettem nagy-

sád áldozó érzetimmel? — kezére borúlva várta itéletét.

Melyik lányka dúlt valaha azért, hogy bájai mindenhatók valának? s épen Jusztinka tehetné ezt, az előbb szerető, a titkon epedő lányka? Érzé ugyan, hogy messze halad az ifjúval, s nem vala teljesen elégűlt, sem önmaga, sem az ifjú megfeledkezésével; de szánat, pártos szíve, s azon zavar, melybe őt az ifjú szavai és helyzete hozák, újabb fontolatlanságba ránták őt. Másik szabad kezével megsimogatá a kétkedő ifjú arczait, felkelni parancsolá őt, s zavart érzelmei között fontolatlan szavakkal biztatá annak reményeit. Berky lelkesedve szökék fel, bátorodott hévvel szorítá a lánykát magához, s ez feledve mindent, szenvedé, majd viszonzá kéjelgéseit és édes nevezeteit. A szeretők tudák s tudaták most, hogy egymáséi, mit már régóta sejtének, érezének. — Jusztinkánál a szerelem lángoló boldogsága feledtete minden gáncsokat, miket elméje vagy büszkesége az ellen tehetének.

Mindinkább szorosabb, s foglalkozóbb lőn most szövetségök, s végre gyanús a háznép előtt; mert boldog szerelem, gondatlan a maga áradozásaiban. Jusztinka megbízott szobalyányánál elfogaték egy levelkéje a festésznek, s Létayt dühösség fogá el. Csak hirtelen szökés mentheté meg az ifjat, szörnyűt esküdt boszúja elől. Jusztinka testvérei ájuldozának a ház mocska felett. Nem létezett kín, mi szánva nem volt számára, s mi rajta el nem követtetett. Méltatlanságok, alacsony boszúk űzték

egymást rajta, s végre tudtára adta az atyja, hogy vagy azonnal férjhez-menésre határozza el magát, vagy örökös inségre szánja el Berkyt. Jusztinka reszketett, ismerte mind hatalmát, mind szilárd természetét atyjának, s tudta hogy az ifjú vesztve van, mihelyt ő akarni fogja. Azonnal kész lett határozásával.

Testvérei már jegyben álltak jövendő férjeikkel, s ő körülte is számos tisztelő epedett. Ezek közt eleitől fogva kedvezőleg jelölte ő ki becsülésével Rónapataky őrnagyot, atyjának ezredéből. Ennek nemeslelkűségébe veté most a lányka minden bizodalmát, s tudtára adá atyjának tett választását. Létay örömében megenyhűle leánya iránt, az őrnagy kivánt vő vala neki, s értesíté ezt szerencséje felől. Rónapataky szívből tisztelé s szereté Jusztinkát, s boldog érzelemmel fogadá kiválasztatását. Jusztinkának azonban nem vala komoly szándéka másé lenni, mint Berkyé. A szenvedés és szerelme viszályai, még inkább lánczolák hozzá szívét, s egy különös fölfedezése épen örökre sajátjává tevé őt. Szerelme zálogát szíve alatt hordozá; nem vala tehát más menedék előtte, mint ámítni rokonit férjhez-készülésével, s az alatt időt nyerni Berky számára, hogy félre állhasson a boszú elől. Biztos emberét küldé levelével utána, ő maga feltevé magában, hogy mindenki iránt titkot tartson; de nemeslelkű Rónapataky előtt nyilatkozzék, s őt titkába vonja, s ha lehet, maga segélyére bírja. Szíve annál nyájasabb bizalomra nyílt iránta, mivel csak ő volt egyedűl

s a jó Judith, kik szánó kimélettel bántak vele. Atyja, s kivált testvérei, hidegségökkel és gúnyaikkal, makacs hidegséget szültek vala szivében; utálni kezdte nemzetsége viszonyait, melyek szabadság és szerelem helyett, erőszakkal és gyülölséggel kínozták őt.

Rónapatakynak elborula szive, a mint Jusztinka neki titkát s egész állapotját fölfedé. Ő a lánykát szívből szereté, de a saját becsületét még inkább, mire egész a gáncsoskodásig kényes vala. Jusztinka többé nője nem lehetett, de szivéből megszáná ennek ügyefogyott sorsát, s a mint a lányka kúlcsolt kezekkel rimánkodék előtte: ne hagyná el árva sorsában őt, kiben egyedűli reménye és bizalma él a földön, nemes tökélet szálla lelkébe. Föltevé magában, hogy a boldogtalan lánykát kimenti inségéből. Elrendele titkon mindent, s az alatt folytatván a háznál kérői szerepét, s ezzel elszunnyasztván a Létay-ház figyelmét, kiszökteté a lánykát az atyai udvarból. Az őrnagy ezredében szolgált volt egy Gárday nevű öreg seborvos, ki lábai romlása miatt elhagyta szolgálatát, s egy kis városkába vonúlván, csekély nyugpénzéből s orvoslásaiból éldegélt. Rónapataky úgy ismerte őt, mint talpig emberséges férfit, kinek úgy erényességében, mint szívnemességében bízni lehet. Ezt bízta ő meg Jusztinka állapotával, s hozzá vitte ki a szerencsétlent. Gárday mindent fogadott, mit szív igérhet, s meg is tartotta fogadását. Jusztinka már néhány nap alatt saját leányaként vala házánál. Az öreg-

nek szótlan komolysága, egyenes, de gyöngéd kedélye, jótevőleg egyeztek Jusztinka mostani hangulatával.

Most már Jusztinka minden nyomozási szorgalmát Berky után vetette. Az őrnagy sem nyugodott ebbeli munkálkodásiban; de a hír, melyet felőle vihetett, majdnem kétségbeeséssel zúzta meg a lyánka szivét, Létay elfogató parancsot eszközle ki Berky ellen. Sokáig nem lelték ezt, ámbár a szerencsétlen ifjú nem bírhatá magát arra, hogy Jusztinkát messze hagyja. Darabig, miként kivert méh volt kasa körül, csak a Létay faluja vidékében bolyongott, egy párszor betért a faluba is bizonyost hallani, s beszélt Jusztinka biztosabbjaival. Megfordúlt szivében a vér, s minden érzemény, hallván, hogy Jusztinka az őrnagy jegyese. Ugyan ezt hallotta ennek legényétől is, s nem kétkedhete tovább. Majd eszétől válva futott a világba, s így kerűlt a Létay hatalmába. Számos méltatlanság érte az ifjat, mely párosúlva mély bánatával, oly súlyos betegségbe buktatta őt, hogy abból csak ifjúi ereje segíthette ki. A tömlöcztartó leánya szives gondját viselé a szép bús ifjúnak, s ha nem indúlatot is, de hálát és jóakaratot víva ki magának nála. Berkynek tudtára adaték, hogy csak nősülés oldhatja őt fel további üldözés alól. Neki már az élet csekély kecsű, s örömtelen jövendőjű vala; Jusztinkát, kinek állapotát nem sejté, más sajátjának tudá; mi vala hát többé nyerni-, mi veszteni valója?

Mintegy eszméletlenűl határozá el magát, hogy

a tömlöcztartó leányával egybekeljen. A lányka szivéből ragaszkodék hozzá, s így gondolá, boldogíthat, ha maga örökre boldogtalan marad is. A hír, ha rosszat visz, űzetett madárnál sebesebben repűl. Jusztinka korán megtudta kedvesének sorsát. Az ő érzelmeit ennyi viszály, sorsának ennyi méltatlansága, borús fásulásba ejtették. Volt nyájas és nyílt kedélye élet-unalommá változott most, s minden lágyabb érzelem, elzárkózó szivébe vonúlt vissza. Volt örömei és kedvtelései elhagyák őt, csak az egyetlen orvosi maradt még fenn, melyet bánat-űzésből is kettőztetett szorgalommal gyakorolt most, naponkénti alkalma lévén ebben, az agg seborvos betegei körül. Aprónként enyhűlt, s csendes szenvedésbe ment által bánatja, s mindinkább több-több kedvvel űzte orvoslásait. Az öreg seborvos, sejtvén e részben a természeti hajlamot, nyílt elmét és némi ismereteket a lánykában, örömmel oktatgatta ezt az orvosi tudományban, s közlötte vele hosszas gyakorlataiban szedett tapasztalásait. Jusztinka orvosi ismeretei szemlátomást növekedtek, biztosúltak, s gyógyításai naponként szerencsésebbek lőnek. Utoljára majdnem eleme lett neki az orvoslás; minthogy tépett lelkének csak a boldogtalan, csak a szenvedő emberiség volt képes írt nyújtani; míg a boldog, kínos visszaemlékeztetéssel gyötrötte lelkét.

Jusztinka kín és bánat közt szűlte el fiát. Minthogy inkább kivánunk attól szabadúlni, mi szivünknek alkalmatlan, mintsem remegünk bizonytalan

vagy távolas veszélytől; Jusztinka mihelyt felépült, tudván atyjának még most is tartó nyomozásait maga ellen, de különben is kietlen lévén immár előtte saját szülő-földje, hol annyit szenvedett, útnak indúlt Vürtemberg felé, egyik nagybátyjához, kit leveleiből kedvezőleg ismert. A seborvos épen faluján kívül volt egyik betegénél; levelet hagyott ehhez, melyben fiát atyai indúlattal szívére kötötte.

Idő-múlva levele érkezék a nagybátyának Vürtembergből, hogy Jusztinka bújában elhala, s holtnak tartá őt minden rokona, ismerőse, holtnak az öreg seborvos is. Ez telhető gonddal nevelte a kis Uzoryt — e nevet adá vala neki az őrnagy, később generál, hogy üldöztetéstől megmentse — s benne telt fő gyönyörűsége. A gyermek úgy szerette az orvost, mint édes atyját, s nem is vélte őt másnak. Azonban a nőtlen öreget, vénségére játszottatta még a szerelem. Elvett egy fiatal személyt, kit szívből szeretett ugyan, de kinek élességeitől sokat vala kénytelen szenvedni. Békes indúlatja könnyen tűrte ezeket mindaddig, mignem nejének lánya született tőle; de azontúl nem volt többé mellette nyugalma. Naponként felfrissűltek az a feletti pörlések és szemrehányások, hogy a seborvos inkább szereti az idegen fiút, mint saját gyermekét, hogy ennek mellőzésével kedvez amannak. Hova-tovább borúsabbak lőnek e viták következései. Az asszony félve, hogy a csekély örökségben is részeltetni fog Uzory, méltatlanul kemény vala a fiú iránt; ellenben a seb-

orvos, nejének ezen fanyarságait lelkiismeretesen kivánván kiegyenlítni, megkettőzteté irántai gyöngéd figyelmeit, s így a ház felett örök terhes fellegek csüggének.

A fiú, ki már hatodik évében jára, csakhamar megsejté, hogy ő a háznál a folytonos viszályok tárgya. Ellesé hogy ő nem saját gyermeke a seborvosnak, s elbúslakodék magában. Különben is csöndes ábránd vala sajátja szelíd kedélyének; most elvonakodó bús szerény lőn. Mit sem kért többé, kéztől várt a háznál mindent, nem játszott többé a seborvos lánykája játékaival, s minden tettében kitetszett, hogy tudja saját árvasorsát. Fájt ez a seborvosnak, a lelkes férfiúnak; nem tűrhette tovább a dolgot, felpakolta Uzoryt, s elvitte őt kis vagyonkájával a generálnak.

Ez nemes gonddal és költséggel neveltette ki orvosnak a gyermeket, s ebben tisztelet, hála és szeretet nőtt és égett jótevője iránt. Kedvét találni mindenben, s magát feláldozni házáért, volt minden gondolatja, nemes iparja a fiúnak.

Jusztinka maga koholá vala nagybátyja levelében a maga holt hírét, hogy nyugtassa rokonit, s nyugodjék valahára mind maga, mind gyermeke. Nagybátyja szívesen fogadá őt, annyival is inkább, hogy Jusztinka angyalként jelene meg házánál. Tizennyolcz éves, jeles indulatú és készületű fia, már hónapok-óta nem látott volt szemeire, s az orvosok kifáradtak gyógyításából. Ki belső hályognak, ki szél-zsibbadásnak, ki köszvénynek vette

a bajt; különbféle utakon indúltak el orvoslásaikban, mindnyájan siker nélkül. A bús atya inkább azon tekintetből, hogy maga nyugtatására semmit kedves fiánál kisérletlenűl ne hagyjon, mint reményből, Jusztinka keze alá engedte az ifjat. Lassú és igen halkas volt a siker; de a nagybátyja kimondhatlan örömére még is szembetűnő. Edvárd előbb fátyolos homályban, majd mindig tisztábban veheté ki a tárgyakat, végre nem vala szükség vezetőre, s már csak idő és erősödés hiányzék szemeinek. Ki bírná leírni örömét a háznak, s forró háláját az ifjúnak? A szíves nagybátya esdekle rokonának, mutatna alkalmat és utat hálájának; Jusztinka csak nyugtot, békes lakhatást kére házánál; többre mint mondá, szüksége a világban nincsen.

De nyugta, békes lakása nem lehetett Jusztinkának itt is. Az ő még virító szépsége, mely a szelid szenvedés által még vonzalmasabb lőn és szives ápolásai, mély benyomást tettek Edvárd szivébe. A forró hála, szép orvosnéja iránti forró szerelemmé változott nála. Atyja nyájasan látszott javallni a fiú gerjedelmét, s üdvözölni az alkalmat, mely a hálát kivívott lánykát, még közelebb fogná kötni házához. Edvárd, a fiatal szemérmes, nem birt egyenesen nyilatkozni szivével és tisztelő szerelmével; levélbe zárta égő indúlatát és ohajtását birhatni Jusztinka szivét és kezét. Maga Edvárd útra indúlt volt, mi alatt levele Jusztinka kezébe adatott. Felriadt a sorok olvasására kurta békéje ennek. Mit feleljen az ifjúnak?

titkolja-e előtte körülményeit és anyaságát? megcsalja tépett szivével őt? mely érzi, nem birhat többé nyílni örömre, szerelemre, boldogságra? alacsony önzéssel használja-e maga részéről a háznép háláját? Űz sorsom! így kiálta fel bánatosan, el van végezve, hogy csak síromban leljem fel nyugtomat! — Tollat foga, nyájasan, de határozottan irá meg a kedves ifjúnak, hogy vas végzete nem engedi vele élni boldogságát, s őt csak akkor fogja láthatni maga körül, ha előbb szerencsésebb nőt hozott házához. — Feleségben tán kivánato sabb erény, édes Eduárdom, ezt írá neki, kedvessé tudni tenni férjének az életet, mint csupán szeretni őt. Nő, ki tördeli, és nem simán hajtogatja az életet, nem fog boldogíthatni soha! — Biztos kézhez adá Jusztinka a levelet, maga pedig észrevétlenűl indúla ki ismét azon háztól, hol szép, de csak rövid nyugalom mosolygott felé. Oly szerencse reményétől válni, melynek sugára már biztatólag játszott szemünkbe, nem kisebb vesztés gyakran, magánál birt örömünk enyészténél. Nem bús játéka-e az sorsomnak, gondolá magában Jusztinka, hogy az atyai háztól gyülölség hajt el és szerelem az idegentől?

Hónapokat, éveket töltött bizonytalan bújdoklásban; mindenütt áldásként jelent meg és mulatott. Orvoslásai hírt és vagyont szereznek vala neki, ha amazt húzamos maradással bevárja, s ezt keresi vagy csak elfogadja is. De Jusztinka csak kikerűlhetetlen szükségeire szorítkozott, s csak annyit fogadott el betegektől, mennyivel ezeket pótolhatá.

Honvágy, melynek édes fonala szivünkben meg nem szakad soha, s anyai érzelem, visszavonták Jusztinkát végre a magyar földre. Dobogó szívvel tért azon városkába, hol fiát hagyta volt. Idegeneket talált a házban, a seborvost sírhant fedte már, s háznépe tartózkodásáról nem tudott bizonyost mondani senki, csak annyit hallott, hogy a seborvosnak egy lánykájánál több gyermeke nem maradt. — Földben nyugszol tehát szerencsétlen gyermek te is! kiáltott áradozó könnyekkel; boldog, hogy nem öröklöd anyád sorsát és könynyeit!

Épen a generálhoz készült végsőt és bizonyost hallani fiának sorsáról, a mint a budai hegyek közt, hol jegyzőkönyvét elveszté vala, Berky festésznével és Angelicával megismerkedék. Varázsolva lőn egyszerre a kedves lányka szomszédságába. Szembeszökő volt arczvonásiban az atytyávali hasonlatosság, s láttára Jusztinka szivében, bús, de édes visszaemlékezés keledezett. Egy vagy más ürügy alatt többször megfordúlt Anglica szállásán; a beteges Berkyné csakhamar bizalmat érzett iránta, s orvoslása alá adta magát. De nyavalyája ennek nem volt többé gyógyítható. Angelica árván maradt, oly világban és életben, miket nem ismert.

Jusztinka lett most egyedűli istápja, s volt is reá szüksége Angelicának. Báró Regéczy Kálmán naponként közelebb fonta csábos szövedékivel a tapasztalatlant körül. Angelica teljes lélekkel csüggött a báró szerelmén, nem aggódva a rang

korlátin, miket nem ismert, s egyedül csak az ifjúért dobogó szivére ügyelve. Nem óhajtott, nem kivánt ő egyebet, mint visszonszerelmét bírhatni ennek, minden egyéb czél és vágy szunnyadt lelkében; ez egyben szögellett össze nála az életnek minden boldogsága. Jusztinka látá a lánykának fedetlen szivét s remege érte. Kálmánnak tisztátlan czéljait sejté, s bár e részben nem vala is oka féltni az angyal-kedélyű lánykát, rettege még is azon csapástól, mely szeme nyiltával annak szívét sújtani fogja. Porubay, ki akkoron épen a báró szolgálatában álla mint irnok, s mindennapi vala Angelicánál, mindig kétségesebbeket horda elő Kálmán jelleme felől, s gyanakodva adá intéseit Jusztinkának; minthogy Angelica ártatlan bizalmait felriasztni átallá. Jusztinka föltevé végre magában, komoly szót váltni a báróval, s bátor ostrommal vetni véget a fenyegető veszélynek.

Egy eset, alkalmasan segítette elő Jusztinka czélját. Egy kies nyári estvén kisétált ő Angelicával a város egyik népes mulató-helyére. Sürű volt a nép, s a mulatónak főhelye előtt, padokon, székeken települt le a számos uraság. Közte Kálmán épen rangos társaságot mulattatott, a mint Angelica ráismert a kedvesre, szokott bizalmával szökött mögé, s nem sejtve a világi tón illéseit, biztosan megveregette vállát, hogy édesen lepje meg őt ittlétével. Leirhatlan volt a báró zavarodása, a szegény s túlságos öltözetű lányka biztosságaira. A társaság gúnyosan mosolygott s örvendve mosolygott Jusztinka is. De Angelica vélve,

hogy nem ismert reá a báró; Kálmán! így kiáltott, még sem ismert meg?

Engedjen meg a leányasszony, mondá zavarja legfőbb polczán a báró, — nincs szerencsém ismerni — tán tévedés.

Kár megtagadni ily szép ismeretséget édes báróm! közbeszökék kaczagva egy uracska a társaságból.

Az asszonyságok kaczagának; Angelica arczain láng és holt sáppadás váltogatták egymást. Jusztinka majdnem eszmélet nélkül voná el őt. Az ártatlan lelkű, a tapasztalatlan, nem tudá megfogni a dolgot. Betegnek kell neki lenni, gondolá magában; mert hisszen látá színe változásait, s különben miként nem fogott volna ismerni ő reá, kivel naponként mulat?

Jusztinka legjobb alkalomnak látá most törni meg a lányka ütközött szívét, nehogy többszörös zúzatás több veszélyt hozzon arra. Angelica bámészan merede Jusztinka szemébe, a mint előtte Kálmán viseletének okait fejtegetni kezdé. Hiedelmetlenségre mutatott egész lénye. Tiszta szíve nem vala képes oly silány lelket tenni fel Kálmánjában. Az az igazi ártatlanság, mely még csak mérszerrel sem bír felfoghatni képzetét a gonosznak. Szerelmét szégyenlené-e a nagy asszonyságok előtt? így szóla; mi köze ranggal a szerelemnek? kívántam-e én valaha egyebet mint szívét? volt-e ő kénytelen megcsalni engem? és miért tenné ezt? — Jusztinka nem boldogúlt, szép lelke hite ellen Angelicának. Majd meglátjuk édes leányom, mondá

Jusztinka végre, kitudom én: van-e komoly tiszta szándéka irántad? ha nincs, futnod kell a csábítót, a fúlánkos kígyót!

Angelicának ismét rejtély valának e szavak, s azon tolmácslatok, miket Jusztinka utánok ragaszta. Nem boldogúlhatott ez a természet gyermekével; mert miként költse fel vétek gyanúival ártatlanságát ennek? Föltevé magában, e kedély tisztasága után intézni megszabadítását.

Kálmán néhány nap kimarada, s Jusztinka örvendni, Angelica pedig komoly-bús kezde lenni, és naponként nyugtalanabb. Egy délután belépe Kálmán a szobába; Angelicának öröm lángja szökék arczaiba. Nem mondtam anyám? e szókkal fordúla diadallal Jusztinkához, hogy Kálmánom beteg volt? — Kálmán kész elfogadója vala az ohajtott mentségnek. Nyájas lőn a pár mulatozása, s Kálmán elfogúlatlannak mutatá magát, s szinte az ámításig kedv-előző vala.

Egy szóra kedves báró úr! szóla komoly hanggal Jusztinka Kálmánhoz, a mint ez menni készült. Kálmán kétkedve tevé le fölvett kalapját. Angelica Jusztinkának intésére kifordúla a szobából.

Édes báró úr, így szóla Jusztinka, s erős nézést szegze Kálmán szemébe, mondja meg nekem, mi czélja van Angelicával?

Édes asszonyom, felele Kálmán s parancsos állást és tónt erőltete magának, mi előtt vallatnám, tudni szeretném: mi joga van asszonyságodnak e kérdéshez?

Emberiség és fogadott anya jogai, édes báróm,

mondá Jusztinka szilárdúl; mely mindkettő nem engedi, hogy egy ártatlan teremtést borzasztó mélység szélén aggtalanul szunnyadozni hagyjak.

Szabad tudnom: szőve van-e Angelica e csínos fortélyba?

Angelica lelke ártatlanabb, mintsem fortélyról, ha úgy tetszik aggodalmamat nevezni, álmodhatnék; s ily ártatlanság, mely gyanakodni sem képes, gondtalan bíztosságában legkönnyebben bukik. Báró úr magaviselete minap a mulatóban, neki csak bánat vala, de nekem botrány; ámbár ahhoz, hogy komoly czéljai legyenek önnek a lányka iránt, már előbb is csekély reményem vala. Vagy tán csalatkoztam, s a lányka valóban bárónénak volna szánva?

Az nem, mondá mosollyal Kálmán; de Angelica számára fedett hirű s könnyű kényletes életet, annak számára pedig, ki barátném leend Angelicánál, nem megvetendő hálát ajánlhatok. — Álnok szemvágással szorítá meg Kálmán Jusztinka kezét.

Csábító! kiálta felindúltában magáról megfeledkezve Jusztinka, oly hangon, melytől ütközve hátrála az ifjú vissza.

Asszonyom! mondá ez élesen, ne tegye, hogy magam is megfeledkezzem arról, mivel tartozom neme gyöngeségének.

Ezt nagynénéd mondá, s mondja még egyszer: hitetlen csábító! lásd a leveleket! — Egy nyalábot ada Kálmánnak által. Angelica, folytatá Jusztinka nyugalmasabban szavait, miután Kálmán át-

futá az irományokat, azon férfiúnak leánya, ki férjem fogott volna lenni, ha rokonim erőszakoskodásai őt el nem szakítják tőlem. A lányka árva s gondolhatod öcsém, hogy őt védni fogom.

S mit kiván tőlem asszonyom néném? kérdé bizonytalan hangon Kálmán, kire nézve a jelenet több tekintetből szorongató kezde lenni.

Ne gondold öcsém, hogy jogaimat követelni keltem fel vélt halottamból. Én Angelikával elhagyandom Pestet, s őt alkalmasint most látod utoljára. Egyedűl arra kérlek: gyógyítsd meg azt a szívet, melyet gonoszabbúl sebhetél, mint vélnéd. Íme itt az író-eszköz, írj egy levélkét Angelikának, miként én azt tolladba szólom. Kálmán kész udvarisággal fogá a tollat, s ezeket írá:

Édes Angelikám! Gyakori eset az életünkben, hogy ámulva magunk, másokat ámítunk. Ez esetben valék én is. Szerelemnek gondolám szivemben azt az Angelicám iránti nyájas indúlatot, mi nem vala egyéb szíves barátságnál, s szép tulajdonai iránti tiszteletnél. Az idő felkölté szunnyadó szívemet gróf Vértesi kisasszony iránti lángoló szerelemmel, kivel épen jegyben járok. Kötelességemnek érzem megtenni e nyilatkozást, bocsánatot kérve szép Angelikámtól, hogy levél s jó fogadott anyja által teszem azt, mihez magamnak erőm s bátorságom nincs. Éljen szerencsésen, s tartsa tisztelő barátjának B. Regéczy Kálmánt.

Udvarias meghajtással Jusztinka és Angelika felé, de minden szó nélkül vőn búcsut Kálmán a háztól.

Jusztinka Angelikának utóbbi dolgozását nézeglé, egy olasz tájfestést, mely félmunkában álla a festőálláson. Édes Angelikám, így szóla a lánykához, ez szép darab leend; milyen eget fogsz adni a nyájas táj felibe?

Tisztát, felele Angelika, derült olasz léget, felhőtlent.

A művészetnek szép alkotási jogai közé tartozik, mondá Jusztinka, oly nyájas világot, oly derűlt eget alkotni művei felibe, mint milyen a művész lelkében dereng, és szabadon lebeghetni a valóság felett. Nem volna-e képes az emberi erő ugyan ezt tehetni az élettel, s világi körülményekkel is? Minden szívnek bizonyos szempontja, bizonyos kisebb vagy nagyobb árnyéklatú színvegyűlete van, melyből és melyekkel az életet s ennek változásait tekinti, s nagy részben amazoktól függ: borongásban-e vagy derengésben tekintse emezeket? Azt tartom: a bennünk szunnyadó lelki erőknek felszólítása és használása sokat enyhíthet világi kedvetlen viszontagságainkon.

Angelica sejtve a czélzást nem felelt.

Édes leányom, folytatá szavait Jusztinka, én ezt a lelki erőt óhajtnám felszólítni nálad. Sajnos ugyan felriadni kedves ámulásunkból, de üdvös, hogyha késón nem esik boldogságunkra. Kálmán e levelkét írja neked.

Angelica mohón átfutá a levelet, minden szónál halványabb lőn arcza, s reszketőbb kezében a papír, s kiskori merevűlése után dőlni hanyatlék. Ápolva, bíztatva fogá fel őt Jusztin. Elhangzék

a lányka füle és szíve mellett minden vígasztalás. Szótlan meredezés és lelki elmarjúlás vala iszonyú állapotja. Vádolni nem tudá Kálmánt, mert hiszen ámult ő is; s tapasztalatlan szíve nem bíra rosszat tenni fel arról, kiért az ége. Csak azt érzé, hogy végnélkül boldogtalan, s Kálmán szerelme nélkül nem élhet!

Jusztinka pakolt, s Angelika eszméletlenül nézte készületeit, mint kit nem illetnek azok. Porubay belépett, s megrémlett látván az úti készületet; de megértvén a bajt, minthogy iránta bizalommal volt a ház, vidoran segítette a rakoskodást. Szíves szóssággal tárogatott, szebb jövendőt az idegenben Angelica eleibe; s végre magát is ajánlotta útitársul, s megigérte, hogy utánok indúland. Quo fata trahunt, retrahuntque sequamur! ezt mondá ünnepélyes lelkesüléssel. A nőség nem értvén szavait, csak szeme lángolásából sejté nemes tökéletét; Jusztinka köszönettel fogadá el ajánlkozását, Angelica pedig némán nyújtá kezét a szíves barátnak, ki azt tisztelve nyomá szívékez.

Báró Regéczy Kálmán, mind szó, mind ismerkedés után úgy vélé, hogy Porubayban emberére talála. Kálmán ugyan nem hanyagolá el egykor iskoláit; de azokat különös tűz és szorgalom nélkűl végzé vala. Most bizonyos czéljára szükségessé lőn neki a római és görög história, s nummismaticai nyomozások, mikben Porubay kivánt mestere lehete, ki különben oldala mellett, mint írnok is hasznos szolgálatokat tehete. Vala ezek mellett más mellékes czélja is vele, mi különösen Ange-

licát érdeklé. Szolgálatába vevé tehát őt, s Porubay nem igen kedvező körülményeiben, elfogadá a meghívást. Kálmán küldésekben, apró megbízásokban, gyakran használá Angelica körül írnokát: s a lelkes, minden feszesség nélküli, nyájas ártatlanságú lányka, csakhamar szelid vonzalmat, majd indúlatot támaszta a derék férfiú keblében. A lánykának művészi tüze, lelke, s Porubaynak ismeretsége a művészet hajdani bölcsőjével, nyájasan egyezének. Porubay római és görög lelkes történeteket, jelenéseket hordogata elő az ó historiából, Angelica képzeletét, ízlését formálá azokból, vagy feldolgozá azokat. Elbeszélő Porubay, mindig szívesebb, oktatóbb vala, mindig lelkesebb és vonzóbb előadásaiban; a hallgatóné pedig mindig figyelőbb, hálásabb, s a férfiú barátságát, mit nem tekinte egyébnek, hajlóbb viszonbarátsággal és vonzalommal jutalmazni. Mint Jusztin, mind Angelica úgy tekinték Porubayt, mint ház barátját, ki előtt nem vala nála titok. Idővel avatva lőn ő főbb körülményeibe a családnak, melynek az ő egyenességébe és tiszta erkölcsébe határtalan vala bizodalma.

Porubay tudta Angelikának Kálmánhozi szerelmét, s az több tekintetekből nyugtalanította őt. Inkább barátnak és jószívnek féltése volt ez, mint szerelemnek. Ő ismerte saját ügyefogyottságát, s így Angelica iránti indúlatja tiszta, czéltalan jó akarat volt, inkább, mint bírásnak vágya, mihez nem vala semmi reménye. Azonban Kálmán hovatovább kevésbé tetszett neki; azon homály, azon

titok fátyla, mely minden tetteit, munkálatait fedé, s minek bár háznál lakott, soha nyomába nem igazodhatott, gyanúsok lettek előtte. Némely számolások, melyek kezén mentek keresztűl, még inkább megerősítették őt gyanújában. Angelica nyílt ártatlan szívét átallá és szükségtelennek is látá felriasztni gyanakodásival; de annál lelkesebben nyilatkozék azokkal Jusztinkánál, s ez a derék férfiút naponként inkább tisztelé. Drága gyémánt ő, ezt szokta mondogatni Angelica előtt, mely úgy miként természet kezéből jő, minden hozzá járúlta nélkül is a pallérozó kéznek, bírja a maga belső becsét. A pallérozó kéz nevelni szokta ugyan ragyoglását a kőnek, de csökkentni is nagyságát annak.

Kálmán báró most már szíveskedései s apró jótéteményei után, megértnek gondolta Porubayt arra, hogy előtte nyilatkozzék. Őt egyébiránt is könnyen használható eszköznek vélte; sokat várván ügyefogyottságától is, s azon szép igéretektől, miket neki már egyszer másszor tett vala. Néhány nap különösen nyájas volt most a báró iránta.

Kedves Porubay úr! így szóla egy délután hozzá, ön engemet többféle szolgálataival lekötelezett, s illő hogy hálám ne csak úri legyen, ne csak bérfizetésből álljon, hanem barát nyújtsa azt barátjának. Én azt a józan prózai érettséget tulajdonítom ön gondolkozásának, melynél fogva hiszem, hogy ön az életet és embereket, nem fogja költői varázs színekben tekinteni, hanem úgy mi-

ként vannak, saját gyöngéikben és bohóságaikban; s vétkellés helyett okosnak fogja vallani azt, ki ezeket használni tudja. Ott hol a bölcs gyöngének érzi magát arra, hogy kijózaníthassa a világot, legtanácsosabb, ha mosolygja annak bohóságát, s vagy annak malmán őröl együtt a többivel, vagy vizét okosan a maga malmára igyekszik hajtani. Én, miként sejtheté ön, kereskedési társulatban állok, s mint láthatja, nem siker nélkül. Önt kész részes tagjául elfogadni a társulat, befizetés helyett csak szolgálatot kivánván öntől. Most lássa ön előbb munkálkodásunkat, s úgy adja elhatározását. De minden esetre adja ön előbb becsület-szavát, hogy a mit látni fog, örök titok maradand nála, s nyelvre nem adandja azt soha. Porubay vonakodék előbb, de végre több ellenvetései, s ezek iránti megnyugtatásai után elfogadá a titoktartást. Kálmán báró inte egyik szolgájának, ki ügyelői tisztet látszék vinni a társulatnál, s ez elvezeté Porubayt.

Most látá ez először csodálva, az épület és udvar számos rejtekeit, földalatti osztályait, lyukait, pinczéit, kamaráit, istállóit, s azoknak különféle tárgyu használtatásait. Az ügyelő legelőbb is egy tág kamarába vezeté Porubayt, mely tele állott kádokkal, üstökkel, lombikokkal és borházi szerekkel. Belőle ajtó nyílt le a pinczébe. Ez borlaboratoriumunk, mondá az ügyelő; itt ellesve a természet titkait, egy pontba gyűjtjük össze áldásait, miket az egész világon éghajlat- vagy földnem számra felosztogatott. Nem létezik világrészi

bor, melyet mi itt magyar borainkból ne készítenénk. Gyakran az ámulásig boldogúlunk, s jó lélekkel fizettetjük meg magunkat; mert a vevő szép hiedelemmel iszik, s mi kára benne, hogy csalatkozott? Különben pedig arra, kedves úr, lelkiismeretesen vigyázunk, hogy az egészségnek ne ártsunk, s csak az erszényt vegyük követelés alá. Fő erőnk az, hogy az idei borokból, finom ó borokat készítünk, s azon évre kereszteljük azokat, mely kegyes vala jó bort szűrni a hazának.

Ezen második osztályban, miként látja ön, különféle művészek munkálódnak. Egyik agg pipákat farag új tajtékból, s otromba metszéssel és betűkkel idézi elő az ó korból Bocskayak, Bethlenek, Apafyak s több híres hősök pipáit, s ingerlik azokkal a vevő kedvtelését, a becshez óság tisztelését is ragasztván. Ez itt római, görög, s néha egypti régiségeket, antik-intagliákat, cameákat vés, farag, elefánt-csontból, márványból, magyar hegyek köveiből s a t. Amaz régi kardokat, buzogányokat, másik mellette régi bogláros szerszámokat, s túl rajta harmadik régi alaku s felirásu kelyheket készítget, különféle századok bélyegeivel. De a mi legfőbb ágát teszi kereskedésünknek, azt imitt az alsó osztályban fogja láthatni ön. Itt készülnek minden kornak, századnak, minden nemzetnek régi nummismái, alkalmi pénzei, az anyagot kivéve oly híven követve, hogy majdnem magunk is tévedünk az eredetiek és másoltak között. Minthogy számos már ma az ily nemű

gyűjtögető, s mi nem vagyunk épen drágások, nem csekélységet hajt be e buvárkodásunk a társulatnak.

Uram, így szólala meg Porubay, hogy szorúlt mellének némi tágulását nyisson, a mint sejtem, önök ereje abban áll, hogy újból ót, s fiatalból vénet csináljanak, ezer szerencse, hogy nőnemünk nem jár az urak körül.

Ó ezt a túlsó oldalba vinnők, felele kaczagva az ügyelő, hol megfordítva dolgozunk; s átvezeté a bámuló Porubayt. Íme itt ezen kamarában állanak ífjító szereink. Porubay csodálattal szemlélé a mindenféle szerszámokat, fogókat, ráspolyokat, ollókat, késeket, ecseteket, kádakban különféle festékeket, felaggatott lófarkakat, s a t. — Lássa ön, mondá az ügyelő, s kinyitá a ló-istálló ajtaját; itt állnak öreg candidátusaink, még koraik minden hibáival, s várják dicső ifjúdásaikat. Ím itt ezen ólban már virító díszben állanak az öreg chimérák; mi szépen hazudják ők azon kort, mely nem sajátjok!

Porubay csak akkor vőn szabadon lélekzetet, midőn a szabadra felére. — No mit határozott ön? kérdé Kálmán tőle, miként van megelégedve intézeteinkkel?

Szépek, nagyságos uram! felele Porubay; de engedelemmel szólván, görbék. Én inkább vagyok hajló szánni az embereket tévedéseikben, mint megerősítni ezekben őket, vagy czéljaimra görbe úton használni azokat. Az élet minden emberre nézve más más út. Soha sem voltam barátjok azon

világi köröknek, mik az emberiséget vagy rosszabbnak vagy butábbnak tekintik, mint azt annak becse s önfelebarátiságunk megengedhetné. Én eleresztetésemért esedezem.

Ön komor oldaláról fogja fel a dolgot, mondá némi ütközéssel a báró. Mondja meg nekem legtöbb örömeinket nem inkább hit nyújtja-e nekünk, mint való? mi pedig csak hitet árulgatunk. Használ-e nőinknek legvalódibb hűsége is nekünk, ha mi ellenkezőt hiszünk és megfordítva? Elégedésünknek is nem egyedüli kútfeje-e a magunk és körülményeink felőli hit? Mit árt az, ha a vevő egy egypti ereklyét bír tőlünk, s csak mi tudjuk, hogy az nem Théba omladékinál ásatott? neki soha sem leend módja feleszmélnie csalódásából. Nem marad-e nála és maradékinál örök kincs az ereklye, melyhez kedves hit áll kötve? S mondja meg ön nekem: ily magunk forma segélyek nélkül is, nem fog-e soha az effélékben csalódni az emberiség? Én azt hiszem, hogy azok, kik szép ámulásokat, hiteket árulgatnak, az emberi nemnek nem utolsó jótevői. Boldogúl csalódni, sorsa sőt ohajtása ennek. Gyermekek maradunk mindig, s csak ártatlanságunkat nőjjük ki.

Ha ezt megengedném is korosító intézeteiről nagysádnak, mondá Porubay, de a ló-ifjító működés.

Épen nem eshetik gáncs alá, mondá nevetve a báró. Úgy látszik, titkos egyezmény az az egész világon, hogy leányt hibájával adunk férjhez, lovat hibájával adunk el. Tán azért, hogy mindkettőben igen ritka a hibátlan.

Porubay előtt, ki mindenkor nemesen tisztelé a szép nemet, kedvetlen vala ezen összeállítás. Személy és portéka, nagyságos uram.

Mindegy, kedves Porubaym, azon egy különbséggel, hogy amaz egész éltünk boldogságába, ez csak néhány forintunkba kerül. Nyíltszivűségnek kellene uralkodni mindkettő között, de ez örökre elérhetetlen tökélyéhez fog tartozni a világnak. Addig hajló vagyok a lovat úgy venni én is, miként közönségesen vétetik; jár az kézről kézre minden hibáival, miként nyomata elkopásaig a pénz, s csak az utolsó kéznél megy veszébe; mely kellemetlen csapás miként láthatni, csak keveset s ritkán érhet.

Kálmán az elhatározásra még néhány napot engede Porubaynak, mik alatt, a még hátra lévő számolásokat kelle bevégeznie. Emez erősen elvala tökélve magában, hogy a bárótól szabadúljon; mert lelke többé nem lehete nyugodt. Azt vélé bűn felett ül, s a mint Jusztinka és Angelica elkészűlését megérté, mi sem tartóztathatá őt többé. Nyilalásról panaszkodék az ügyelő előtt, mit a sok ülésben kapott, lovat kért maga alá, hogy megrázassa magát, s felkerekedvén reá, útnak indúlt asszonyai után. Ezen útban találta volt őt Gyula a fogadóban, a tisztújításról jött vendégekkel.

Porubay egy városkában utólérte asszonyait, kikkel már akkor együtt volt báró Felsen Edvárd is, vürtembergi rokona Jusztinkának, s egykori szem-betege. A hálás ifjú, most férfiú, folytonos

szemrehányásokkal gyötrötte magát, hogy szerelmével világba űzte jótevőnéjét. Nősülése után azonnal Jusztinka fölkereséséhez fogott; de őt, ki nemzetségi nevét nem használta, föl nem lelhette, magyar földön létét pedig nem is gyaníthatta, több ízben hallván elhatározását, hogy arra lépni nem fog többé. Gyanakodott azonban, miután a német tartományokban tett nyomozásai sikeretlenek valának, hogy a honvágy, mit nála több alkalommal sejtett, őt a magyar honba voná, s kiindúlt ide: látni egyúttal rokonit, Jusztinkát pedig kényletes életre hozni be vürtembergi birtokába. Az ember akként van életével, miként kertalkotásával. Únás követi ezt, mihelyt a tulajdonos minden szakasszal készen van, s többé nincs reménye újhoz, és várás öröme nem izgatja őt. Csupa fentartás igen is nyugalmas, s már lankadozó éldelet. Így volt Edvárd is elérte házi boldogsága körében. A hála szivessége, új nyájas jövendőt igért neki Jusztinka sorsának könnyebbítéséből, s lelkes nője előre szerette a barátnét ismeretlen rokonában, és szeretett férje orvosnéjában, s kies napokat reménylt magának az új háztag ohajtott társaságában. Leirása, de főkép gyógyításai után, csakhamar nyomába akadt Edvárd Jusztinkának. Lelkes kifakadó volt öröme, mely kiskorig magának Jusztinkának is olvasztott le szíve jegéből valamit.

Azon fogadóba, melyben Edvárd az asszonyokkal és Porubayval szállva volt, érkezett egy ángol utazó is, ki a magyar föld számos ritkaságai közt,

a magyar bányákat látni jött, s ezeknek beutazása után most legközelebb az aggtelki baradlát készűlt meglátogatni. Erről annyi jelest olvasott ő fel Edvárd előtt, Porubay pedig hírek után annyi csodást horda fel a barlang felől, hogy végre Edvárdot is elfogá a kivánság: látni ezen játékát a természetnek; s asszonyait is rábirá látogatására. Fölkerekedék az egész társaság, az ángol társul csatlá magát hozzá, s minthogy csak félnapi járóra valának Aggtelektől, másnap délre behajtatának ennek csárdájába.

A csárdás, a barlang egyedűli rendes vezetője, nem vala otthon; borokért jára Eger tájára. Helyébe egy más vezető ajánlkozék, ki őszintén megvallá ugyan, hogy a barlang belsejében még járatlan, de addig, meddig azt ismeri, kész és biztos vezető leend. Többen a helybeliek közől, szósak valának a barlang különösségei felől, s miként lenni szokott, hogy becset adjanak a táj nevezetességének, nagyíták annak csodáit és veszedelmeit; több borzasztó eseményeket, s a barlang szétszőtt rejtékei közötti eltévedéseket hordogatván elő a bámuló vendégeknek. A báróné borzadozék a bemeneteltől, s csak alig vala birható erre; de a férfiak, s magok a többi nők is megnyugtaták őt biztatásaikkal. Jusztinka érdektelen közönyösséggel indúla a barlang felé, Angelica pedig hallván a hely veszélyeit, mintegy örvendő ohajtozással. Az ő roncsolt szivével most minden bús tárgy, minden borzasztó vidék különösen egyezni látszék. Neki, ki gyermeksége óta csak holt vilá-

got bírt, kinek csak Kálmán, s irántai szerelem volt élő világa, s ez oly kietlenűl halt el szívének — végetlen, elbírhatlan súly vala az élet, s vágyakodva csüggének a merre utazék, temetőkerteken bús tekintetei.

A vezető elkészíté hárs-fáklyáit, tűz-eszközét, s beindúlván a barlangba, maga után kéré vendégeit. Titkos borzalmakkal lépdelének azok be a szoros nyiláson utána, de tágula keblök, a mint bent az üregek is tágúltak. Csodálat és a természet ura iránti tisztelet lepék meg az egész társaságot, a barlang ritka tüneményei szemléltére. A földalatti magas menyezetek csillogó fényeikkel, hűs enyhítéseikkel, csergedező vizeikkel, a különféle csodás alakú kőcsepegések, mik között, zúgó denevérek szállongtak, különös alakokat öltött osztályai ezen kis alvilágnak, mikből kis erővel szabad kénye szerint teremthette míveit a képzelet, — mind bájos tündérlettel hatának a sejtő lélekre.

Az én jártasságom csak eddig hat, nagysás uraim, asszonyaim! mondá a vezető, a mint egy üregbe jutának, hol két nyílás még további nyúlására mutatott a barlangnak; de a melynek szövényeit rettegé a vezető.

De a barlang tart tovább is? kérdé Edvárd.

Annak még egy halandó sem ért végére, felelé a vezető. A csárdás ugyan még ezentúl is jó mélyen tudja a járást benne; de ő sem meri állítni, hogy egészen kitanúlta volna a barlangot. Ezentúl már veszélyesebb a járás a sok elágazó nyílások

miatt, mik közt hamar eltéved a jártas is, vélvén hogy kifelé halad, beljebb bolyong, s éhségnek halála lesz gyász sorsa.

A vezető, hogy még inkább megérdemelje áldomását, kifogyhatlan vala történetecskékben, mikbe oly mélyen merűle, hogy feledvén tisztítni fáklyáját, ez elaludt, s tüzet ütnie kelle. Újra lobogott a fáklya, s vissza-indúlóban volt immár a társaság, a mint Jusztinka borzadással veszi észre, hogy Angelica hiányzik. Halvány rémület lepe el mindenkit; a vezető semmi igérettel nem vala birható arra, hogy járatlan s neki ismeretlen úton keresésének eredjen. Kiáltozzák nevét Angelicának, de csak saját szavok hangzik vissza. Borzasztó a jelenet, iszonyú szívszorongása a társaságnak! Ekkor Porubay eltökélve kap néhány fáklyát kezébe, s meggyújtván azokból egyet, azon a nyiláson, mely felől állottnak tudá Angelicát, elindúl keresni azt, erősen elhatározva magában vagy vele térni vissza, vagy vele osztani meg a halált.

Angelicában már az úton szokatlanúl borongott az élet-unalom, a vezető elbeszéléseire pedig, egyszerre átvillant lelkén azon határozat, hogy itt tévessze el magát a társaságtól; így egyszerre szabadúland, gondolá magában, tépő kínaitól, s azoktól is kik még szívének kedvesek, egyszerre szakadni fog, a halkas megválás gyötrelme nélkül. A fáklya kialvását használta volt tökéletére, s besuhant a legközelebbi nyíláson. Ez egy kis üregre nyílt, melyből csakhamar nagyobba ért, s

Én gyilkos, én kétszeres bűnös! — kiálta, kezeit tördelve és Porubayra borula . . .

innen egy tágas boltozat alá lépett. Ide már nem hatott a fáklya világa, éj sötéte vette a lánykát körül, tapogatódzott kezével a nedves falakon, de nyílásra nem akadt sehol. Egyszerre borzadállyal futotta őt végig azon gondolat, hogy már halál leánya. Az élet szeretete hatalmas kapcsaival kapott szivébe, bánta hevenyés tettét, tért volna, de hasztalan kereste a nyílást, melyen bejött: lázadt képzetében felfordúlt a világ s fekvése a barlangnak. Felzajlott kétség és szorúlás fogták el szívét, téboly zavarban kerengett kiskorig az üregben, s eliszonyodtában magán kívül rogyott öszsze. Így találta őt Porubay ájúltan a nedves földön. A társaság húzamosan hasztalanúl várva a pár megtérését, kisietett a barlangból, hogy jutalmakkal szólítsa fel a falu embereit a keresésre. Elhalt minden hang a barlangban, s Porubay mi reményt sem látott maga előtt, nem más sorsot, mint azzal megosztott kínos halált, kit oly kedvesen ohajtott visszaadni az életnek.

Angelikát hamar felocsúdtatta ő a barlang vizével. Heves lángba csapott ki az élet-vágy a lányka szemébe, a mint Porubayt megpillantotta, kiskorig szabadulását vélve. De borzasztóbb lett kétsége a mint megértette, hogy ő utána indúlt, s őt is, a hű lelkűt, magával együtt bizonyos halálba rántotta. Én gyilkos, én kétszeres bűnös! kiálta kezeit tördelve, és Porubayra borula. A bús lelkű férfiú egyik kezével átkarolá a lánykát, másikát búsan emelé fölfelé: oramus, így könyörgött szive mélyéből, parce pio generi et propius res aspice

nostras! — Nyájas nyugalommal, s emelkedett szívvel vigasztalá kedvesét, gondosan csöpögteté roncsolt lelkére az ég bizalmát, s a vallás szép malasztjait. Majd égő fáklyával keresé a nyilást visszafelé, de kétkedve akada fenn, mert az üregből három nyilás ágazott szét. Egymás után tőn kisérletet Porubay mindnyájával. Hogy tovább ne tévedjen szétforgácsolá fáklyáját, s az elhintett forgácsokkal biztosítá a visszautat magának. Két sikeretlen próba után, végre a harmadik nyiláson indulának, hol az Angelica elejtett zsebkendője, azonnal lelket öntve nyugtatá őket, hogy jó úton járnak; s így visszajutának oda, hol a vezető elbeszéléseit tartá. Ha szinte nem találák is ott többé a társaságot, de bízván fölkerestetéseikben, a remény nyájas sugára élesztve köszönt be lelkeikbe. Úgy tetszik jó Angelica, mondá Porubay, a gondviselés ismét emberi segély alá vezérlett bennünket. Innen ne távozzunk, hogy ne tévedjünk. — Leülének egymás mellé, egy csepegvény-oszlop-darabra; Angelica lehajtá fejét barátja ölébe, a bágyadás álmot lengete szemhéjjaira, s darabig szunnyada.

Porubayt különösen hatá meg ezen fájdalmas boldogsága. Ölében bírni földi mennyét és még is oly távul esni tőle! karjai közt tartani az élet szép boldogságát, s borzasztó halállal állni szemközt! mily kínos ellenetek!

Angelica fölébredt, s mély sötétségtől látta körülövedzve magát. A fáklyák mind elégtek immár, s új nyugtalanság, új szorongás környezte szívét.

Jő e segítség édes Porubaym? szólt lassudon, vagy iszonyú halál marad sorsunk? Engedjen meg jó barátom, hogy bűnhödésemmel önt gyász végzetembe vonám!

Kedves Angelica! felele enyhítve Porubay, nekem kevéssel van több veszteni-valóm az élettel, mint megszokása annak. Kor és bíztató remények nem kötnek oly erősen hozzá, mint téged jó lányka; de bízzunk — mieink mindent elkövetendnek érettünk. — Ismét szerencsés vala szelid nyugalmat lopni be a lányka szivébe, mi nélkül maga is szükölködék. Sejté, hogy Angelica diderg a nyirkos hidegben; levoná magáról saját köntösét s belé pólyázá a reszketőt. Biztosan simúla a lányka jótevő barátjához, ki most egyedül álla az élő világból körülte s oly lelkes, oly áldozó jó akarattal álla körülte! Csupa hálává olvada Angelica szive iránta. — Ó ha még életet, s azt hosszút adnának az egek nekem, kiálta, hogy leróhatnám ha csak egy részét is Porubaym iránti nagy tartozásomnak! — Lelke hevével borúla jótevőjének mellére.

Porubay sejté, hogy a figyelemnek elfordítása legalkalmasabb ír most Angelica lelkének; ellenben csend és hallgatás, a halál rémítő képeit riasztják fel lázadt képzeletében. Ennélfogva előhordá a régiségekből azon hősöket, hősnéket, kik nagy lélekkel mentek a halállal szembe, s gondosan foglalatoskodtatá a lányka elméjét, hogy önmagától és sorsától elvonja azt. Ilyekkel, s főkép egy jobb élet bíztató reményével kivánta edzeni

a lányka lelkét. S nekünk a régi bölcseknél egy fegyverünkkel többünk van a halál rettegése ellen, így szóla, nekünk, kik azt hisszük, hogy nem húnyunk el örökre, hogy éltünknek csak első felvonását zártuk be, s hátra vannak a szebb kifejtés scénái. Azon nyájas sejtemények, azon epedő vágy, azon édes szüksége lényünknek, miket egy jobb, egy szebb élet nyájas gondolatja, s bíztató reménye költnek keblünkben, csak azért adattak volna-e belénk, hogy kínozzanak? s teljesűletlenűl hamvadjanak el gyarló testünkkel? e számos isteni lángok, égi tehetségek bennünk, csak e földi salak életre nyújtattak volna-e örök szomjúl számunkra? A jó természet, mely bölcs gazdálkodással, csak annyi eszközt használ fel czéljaira, mennyit ezek kivánnak, egyedül bennünk vétette, csalva vétette volna-e el nagy rendjét? Nem Angelica! Saját magunkban hordozzuk annak kezességét, hogy élni fogunk, hogy szebb létben fogunk élni! Igy miért remegnénk megtapodni azon ösvényt, mely tisztább örömökre elköltözött kedveseinkhez vezet bennünket, s hátramaradottjainkat utánunk hozandja egykor?

Bágyadozó szemei immár az éjet jelenték. Porubay bíztatások közt altatá el Angelikáját, s később magát is elnyomá a jótevő álom. Erősödve ébredének fel; de most a lányka éhségről kezde panaszkodni. Növekedék nyugtalanságok, s az éhség halála előtűne lelkeiknek, minden borzasztásaival. Kétségök a szerint hága, miként a várt segély késék. Csüggedés és éhség gyötrék lelki és testi

erejöket, s enyhítésül csak víz, és sikeretlen vigaszok valának hatalmukban. Az idő borzasztón hosszú vala szenvedéseiknek, a nap egybe olvadva az éjjel körültök, s a halál óránként közelebb lépdele feléjök.

Az éhség kinzó kezdett lenni párunknál, s a testi erő fogytával fogyatkozni annak lelki ereje is. Angelica aléltan feküdt, s érzékenyen búcsuját nyögte barátjának. Porubay magáról feledkezve, ápolta a lányka roskadó erejét; de sülyedni készültek saját reményei is. Egyszerre csengés s majd emberi hang ütött füleibe. Fölélesztette hírével Angelikát — zajosan dobogtak szíveik elfogott lélekzeteik alatt, míg hallgatóztak. Nem csalódtak — emberi zaj volt — az ő keresőik zajai!

A társaság leírhatlan rémüléssel, s kínos nyugtalansággal szólított fel minden segélyt az eltévedt pár felkeresésére. Nagy összeget tett fel Edvárd és az ángol az ajánlkozónak. Nem akadt senki. A barlang évek óta mintegy saját országa s pénzbányája volt a csárdásnak, s ez csak harmadnapra váratott haza; nem volt hát más mód, mint lovasokat küldeni eleibe, s friss lovak megrendeltével hazajöttét siettetni. Mihelyt megérkezett a csárdás, kizajlott vele a társaság, s nagy része a helységnek, részvétből inkább, mint puszta újságvágyból; mert egyik szép tulajdona az az emberiségnek, hogy a szerencsétlent szivesen fogadja részvétével rokonának.

Halál-remegésből egyszerre élet örömére de-

rűlni, halál gyötrő rémei helyett egyszerre szívrokonokat ölelni — súlyosabb változás, nyomasztóbb özöne a kéjnek, mintsem azt gyarló emberi szív és test elviselhetné. Angelikát mint nem eszmélőt vivék ki az örvendést zajgó nép közé, s átadák az orvosnak; Porubay pedig miként lábbadozó beteg vánszorga utána. Az élet, mint vesztett, de küzdéssel visszanyert vagyon, nyájasabban mosolyga most feléjök, s a feléledt Angelica kézszorítással sepegé barátjának: csak még is szép a világ, s az élet benne!

Szép, mondá Jusztinka, neheztelő gyöngédséggel, még az igazán szerencsétlenre nézve is! Szerencse, hogy gyöngék vagyunk elgázolhatni a természet örök törvényeit, mert bizony elég bohók volnánk ezt akarni néha!

Porubay önfeláldozása, még egyszer oly forró tisztelést szűle neki a társaságnál, mint milyet előbb bira; Angelica pedig nem lelé mértékét hálájának. Majdnem elszoktatá a sanyarú férfiút figyelmeivel, kényeztető gondoskodásival, s hálás szivének zajos ömledezésivel. Jusztinka, ki rég sejté vala Porubay érzeményeit, fülébe súga Angelicának. Fény derűl egyszerre Angelica arcza körül, örvendve, hogy saját élténck becset adhat boldogításával annak, kit oly forrón tisztel, kinek annyival tartozik; nemes tökélet villan meg azonnal lelkében. Feledve van saját szivének forró szerelme, úgy tekinti saját életét, mint Porubay tulajdonát, s győződve van, hogy a nemes lelkűvel boldogtalan nem lehet. Szerelem ugyan nem voná

őt felé, de igen tisztelet és forró hála; s mi közeles a lépés ezektől amahhoz!

Porubay keblét soha nem érzett kéj dagasztá, a mint Jusztinka őt Angelica elhatározása felől tudósítá. Kiskorig utánereszté érzelmeit boldogságának, de majd eszmélvén lelkében: nem aszszonyom, így szóla, s megfogá Jusztinka kezét, fogassa meg, esedezem, az angyali lánykával azt, hogy nekem áldozattal nem tartozik. A szívnek saját jogai vannak, mik kényeink alá nem esnek. Addig míg hivatalom akad, lesz módja a jó léleknek kiismerni saját szivét, s nekem sok gyöngéimet; s ha még mindezek mellett is eltökéli boldogságomat — akkor dicsőültek örömével ragadom meg ezt, mit most szívem elfogadni mind átall, mind nem mer!

Jusztinka becsülte a szerény férfiú nemes eszméletét. Többé mi czélzás sem került elő közte és Angelica között; de Angelica hova-tovább megerősödék föltétében, naponként új-új jeleit látván Porubay tiszta jellemének; valamint Porubayt is mindinkább forróbb vonzalom hajlította a kedves lányka felé.

Jusztinka ügyelése alatt, Angelikának egész lényében tetemes változások történtek. Az eddig csupán művésznő, kezdte magát házi nőnek képezni ki, előre úgy tekintvén sorsát, mint szegény módú Porubay nőjeét. Azok a szokatlan, csak lassudan jövő házi ügyességek, valamint egy részről új kecseket kölcsönöztek a deli lánykának, úgy más részről annak szíve nyugtatásait is ige

elősegítették; mert simítnak, kötnek, szorítnak bennünket az élethez, ennek apró gondjai és foglalkozásai.

Edvárd nem bírhatá arra Jusztinkát, hogy vele együtt rokonit meglátogassa: mit keressen úgymond, boldogok között a boldogtalan? Bár mi alakban jelenjen is ez meg, mindenesetre háborít, s megvallom édes Edvárdom, elfordúlt szívem, nem fog a boldogokhoz simúlhatni soha; egyedűl a szerencsétlen szenvedő lehet annak barátja, enyhítő írja. Hagyj te édes Edvárdom engemet magamra!

Edvárd szép öszveget erőltetett Jusztinkára; maga elindúlt nejével, részint rokonit, részint a magyar hon több nevezetességeit látni; értekezvén előbb Jusztinkával: hol fogná őt ismét találni, hogy magával vigye Würtembergbe. Jusztinka meg is igérkezék oda, de csak oly föltétel alatt, hogy őt továbbra is könnyű kényletek nélkül hagyja élnie a nyavalygó emberiség számára; mert csak ez az illő helyzet, örök borongásban álló szivéhez.

Jusztinkát immár mi sem érdeklé annyira a magyar földön, mint az, hogy bizonyost hallhasson fiáról, s ezt leginkább a generáltól reménylé. Azonban álszeméremből átalla egyenesen hozzáfolyamodni, habár a generál gondolkozása felől a legtisztelőbb képzete vala is. Fínom eszmélet s becsűletnek szerénysége gondolá magában, az, mi pecsét a levelen; gyönge őrzet, de még is bíztos. Jutok-e még eszébe? kárhoztat-e ő is? nem

fogja-e folyamodásomat rejtett segély-koldulásnak venni? vagy ügyefogyottságom nem fogja e nemes szívét átallásom ellenére is, segélyre erőltetni? Ezek valának nyugtalan szívének gáncskodó kérdései, mik iránt előbb tisztában lenni kívánt.

Egy mívesnek házát a generál egyik falujában kibérlették Angelikával, s kisded elrendezésökhöz fogtak. Porubaynak hátul egy kamarát ürítettek a háznál, s nem sokára kész volt a kis gazdaság. A falubeli nép józan elégűltsége, csinossága, a mindenben kitündöklő jólét, a földes uraság köz dicsérete, nyájas kezességek voltak Jusztinka előtt kedves lakhatás felől, egy oly férfiú keze alatt, ki közönségesen tiszteltetett, s kihez őt édes emlékezések és hála kötötték. De a gyarló ember csak akar és remél; a teljesedés főbb hatalom dolga! Alig helyezte be magát a kisháznép, Jusztinka megbetegedett, s ágyát nyomni volt kénytelen. Minthogy ő azon összegecskét, melyet Edvárd hagyott volt számára, Porubaynak és Angelicának gazdasági zsengéjökre szánta, csakhamar aggódni kezdett ezen pár, a ház szüksége és Jusztinka ápolása felől. Angelica előkereste minden festményeit, miket szakaszonként eladásra szánt; de ki által, s hol váltsa pénzzé azokat? Porubay azonnal ajánlkozott a festmények árulására. Holt tudásaimmal, kedves Angelica, úgy sem tehetek most semmit, mondá búsan; mert csak az a tudomány ér, mely használ. De van ép kezem, lábam, s jóakaratom, ezt tevé hozzá vidorodva, s átvevé a festményeket.

Első útját is a generálhoz intézé. Ez ugyan sem értője, sem kedvelője nem vala ezeknek; de egy pár ejtett szava Porubaynak, sejteté a jelessel, hogy a megvásárlás könyörűlet leendene, az áruló kínos zavarja pedig, minthogy a zsebbe tett festményeket gondatlanúl megnyomta volt, még inkább megindítá érzékeny szívét, s általában megvásárlá azokat. Porubay egyszerre megnyeré a generál jóakaratját; tudománya, egyenessége, nyájas jelenetek valának előtte; némileg megismerkedvén körülményeivel, igéretet tőn neki, hogy állapotáról első alkalommal gondoskodni fog.

Igazán boldogabb érzelmek közt mint egy Persa király, tért Porubay pénzével, s kapott reményével haza. A mint a faluba ért, sok népet látott összegyűlve egy ház előtt. Búsongás űlt minden arczon és szánakozás. Szegény ifjú! boldogtalan szenvedő! sohajtottak a nőszemélyek, s aggódtak: mi tevők legyenek? Porubay előre fúrta magát a sokaság között, s egy ifjat látott betegen, iszonyú forróságban feküinni, egy alája vetett ponyván; körülte elszórt mezei virágok hevertek Virágos vala ez, a szegény tébolyodott ifjú. Nem volt szív és szem a helységben, mely ne szánta, ne könnyezte volna a szeliden szenvedőt. A nők tejjel s más frissítőkkel, a gyermekek pedig szokott virágaikkal szíveskedtek körülte; de az ifjú eszméletlen volt fájdalmában mindenre, s fejét rázta a szíves kinálásokra. Vigyük nagyságához, jótevőjéhez, kiálta egyik, s felfogá saraglyára a beteget. Ne oda atyafiak! mondá Porubay; ennek gyógyí-

tás, nem csupán ápolás kell. Hozzátok utánam! Beviteté a beteget a maga kamrájába, s a már lábbadozó Jusztinka gondja alá adá. Csodásan lepé, illeté meg Jusztinkát az ifjú vonzalmas arcza, csendes szenvedése; oly látottnak és ismeretesnek látszék ez neki, mint esemény, melyet megálmodánk egykor. Leláncoztnak érzé szívét hozzá, s gondja, orvoslási szorgalma, és körültei ápolása, fáradhatlanok valának. Telhetően igyekvék több-több kényletet alkotni számára; s végre Angelica kénytelen vala figyelmeztetni őt, hogy magát hagyandja kényletek nélkül, miktől aprónként, kedves betege számára lopogatá meg magát. Az ifjú forró lázban látszék szenvedni, s feje és agyveleje mintegy lángolni az iszonyú hőségben.

Virágos nyavalyája néhány nap alatt szűnt anynyiban, hogy nyugodtabb lett, hagymáz-tépelődései csendesedtek, s virági után ismét esenkedni látszék. Fel-fel sietett volna fektéből: majd elkésem, úgymond; már várni fog reám és virágira! — Angelica nyugtatta őt, helyette maga fonogatta koszorúit s ajánlotta, hogy maga viendi azokat a kedves leánykának meg. Az ifjú nyájasan mosolyodott el Angelicára, s különösen hajlott szívével hozzá. Szaggatott panaszait gyakorta ő hozzá intézte, s érzékenyen bizonyította szívére tett kézzel előtte, hogy ő szerencsétlen, de nem rossz. Majd szokatlan bágyadások vették őt elő, s éjjeli álmatlanságok, mik Jusztinkát iránta mindinkább kezdék aggódtatni.

Porubay akkor vive másodszor festményeket a

generálhoz, midőn Gyula és Vincze nála tartózkodának; s minthogy most a szükség több s nyomasztóbb kezde lenni, nem elégedék meg a lelkes tudós csak járásával segélni elő a keresetet. Emésztni segítsem-e a háznépet? így szóla magában, én ép erős férfi gyönge kezek szorgalmait? Csüggedve álljon-e ki a vándor azért, hogy lépett ösvényéből kifogyott, vagy gyáván térjen-e vissza? Nem; törjön új ösvényt! — Különféle ürügy alatt kijárt korán napszámra kertekbe, szőlőkbe, s bevásárlásokkal tért este haza, olyakkal, mik a ház körül hiányzottak. Elsőbb estvéken roncsolt volt minden tagjaiban; de az áldott szokás és szilárd lélek, naponként könynyebbé és nyájasabbá tették durva szorgalmát neki.

Virágos nyavalyája súlyos fordúlatot vett, s Jusztinka a közel város gyógyszertárába sietett küldeni újabb gyógyszerekért. Hozzá nyúlt most Edvárd ajándékához, s Angelica azt vélve, hogy utólsó megsugorgatott pénze kél szárnyra, átadá Porubaynak minden festményeit, mik még birtokában valának. Vigye édes Porubaym a szép hűtlent is, atyám kedves darabját; de drágán adja a lelkes dolgozatot! — Porubay siete festményeivel a generálhoz. Most különös remeket hozok, nagyságos uram! mondá beléptével, s kitárá hozásait.

Boldog egek! mi ez? felkiáltott egyszerre a generál, s szemei lángoltak; zajosan kapta meg a professzor karját. Honnan jő ez a kép? s a

szép hűtlenre mutatott. Az én Jusztinkám, a szerencsétlen Jusztinka! kiáltozott mintegy ábrándozva, s szemei könnyekkel teltek meg. Porubay nyilatkozott azzal, mit a festmény és háznépe történetéből tudott. A generál égő nyugtalansággal fogatni parancsolt, s egy óra mulva Porubayval Jusztinka szállásán termett. Ez épen betege körül ápolódék, s álomba nyugtatá azt, mi nélkül különösen szűkölködék. Lelkendve öröm és bánat között lépe be a generál, felváltva tekinte egyik és másik nőszemélyre, s alig eszméle az éltesebb és rogyottabb Jusztinkára, kit oly fiatalnak ismert volt egykor, mint most a viritó Angelica vala.

Jusztinka! így szólt, tisztelve vivén ajkához kezét, ily későn kell e hálálnom a végzésnek, hogy láthatom ismét? — Szíves és tiszta volt mindkettőjöknél a baráti érzelem kéje, és viszonlátás éldelete. A generál alig hajolhatott bocsánatra Jusztinka iránt, hogy magát tőle oly idegen távolban tartotta.

Angelica az alatt Virágos koszorúit fonogatá, hogy a beteg ifjúnak ébredéskor örömet tegyen azokkal. A generál tudakozódék Jusztinkától a lányka felől: mit jelentnek körülte a mezei virágok? Jusztinka betegére mutatott. Sejtő döbbenéssel lép ágyához ennek a generál, s reá ismervén, összecsapja feje felett kezét. — Boldogtalan anya! felkiált fájdalmában, így kell-e feltalálnod fiadat?

Reszkető sejtéssel meredt a generál szemébe

Jusztinka. Halvány arczairól annak olvasta le a boldogtalan titkot, s némán szegzette szerencsétlen magzatjára szemét. — Hallgasson meg kedves Jusztinkám, mondá lassudan a generál, hallja történetét fiának. De Jusztinka csak némán intett, s mit sem akart hallani. Aprónként csak szaggatott feleletekben tudta meg a borzasztó esetet.

Uzory szíve titkon lángola vala a generál Málijáért. A lányka zajoskodó vígsága kedves ellenet vala saját kedélyéhez, mellyel ki-ki rántá az ifjat búsongó csendéből és szunnyasztó egyformaságából. Máli értett ingerkedni, folytonos haragban, békülésben, alkuban lenni vele, a nélkül, hogy őt sértené, untatná; s ha gondolatlan talált lenni iránta, kettőztetett iparu nyájassággal vonta őt ismét hálójába vissza. Az élet mely mindenütt másutt borongott Uzory sorsa felett, derengett neki Málika körül. Ennek különös kedve telt a virág-tenyésztésben. Uzory kéjes szorgalommal segített neki ültetni, öntözgetni, ápolni ezeket. Nem létezett immár jeles virág-faj a vidékben, melyből Uzory szétjártában betegeihez, töves példányt ne hozott volna Máli számára. Gyakran több mértföldeken keresztűl, a legkedvesebb vesződséggel hozta ő meg azt, ölében tartogatva a kényes virág-cserepeket. Máli világ-tábláinak szomszédságában alkotta saját orvosi kertecskéjét, hogy könnyebb ügyelettel lehessen amazokra is; rendesen ő vitt legelsőbben hírt, mutatványt Málikának, új nyílású virág-töveiről és hagymáiról, s hízelgve kedvtelésének, ritkán jelent meg virág nélkűl előtte.

Uzoryt remény nem ámítá. Elég józan vala ő átlátni a nagy hézagot, a lányka csillogó körülményei és saját árva sorsa között; de még is gyönge legyőzhetni akaratos szívét. Szeretnem szabad, gondolá magában, nem kel ki a titok szenvedő keblemből soha, s így nem sérthet hálát azon háznál, mely mindenemet adá. — Nem sejté indúlatát senki; maga Máli is csak későre gyanítá azt. A zárt ifjúnak titkos szenvedelme jóakaratra melegíté iránta keblét, de minden viszonindulat nélkül. Rejtekben, hosszú napokon, s még hoszszabb éjeken át küzde szerelme kínaival a szegény ifjú; gyakorta meglepé őt ezek közt anyjának s magának sorsa és születése, nagy és fényes rokonságnak közepette saját elhagyatott állapota; mert a generál megérve vélvén az ifjat a titokhoz, fölfedezé vala neki születését. Ez utóbbi bánat még inkább gyötré őt, mióta Kisréten anyja szóba jöve, s a septemvirék oly kiméletlen rokonoknak bizonyíták iránta magokat. Titkos szerelme pedig kettős bánattal csapkodá azóta szívét, mióta Ongay elválasztott jegyese lőn kedvesének. Nem csalatott remény vala ez, mi őt kínzá, hanem egy kedves tárgy elvesztése, melyet naponként látnia, hallania, melylyel apró házi foglalatosságokban szövetkeznie, szegény szívének egyedűli élemény vala.

Uzory kedves volt a generálnál. Ennek háza iránti éber figyelme, betegek körüli csöndes szorgalma, kedvelt tulajdonok voltak előtte. Rendesen általa tétette adakozásait, mert e részben különös

ügyessége volt Uzorynak. Kimélő lévén ő a szűkölködő iránt, nem fért közel soha gyöngéd eszméletéhez ennek. Nem javallotta azonban a generál Uzory orvosi gyakorlataiban azt, hogy szerfelett együttérzett betegeivel. Megkivánom ugyan minden orvosban az emberi részvevő szívet, mondá a generál; s borzadok a hideg rendszeres részvétlentől, ki nem bír beteg-ágynál nemesen melegűlni, s emberiség hevével örvendni, ha orvoslása sikerűl, ki hidegen fordúl más beteghez, ha az első keze alatt végsőt húnyt, s csak gépként volt keze alatt a beteg, miként elállott óra az órás kezében, hogy jártassa azt ismét; de a viasz lágyságú szív az orvosban, mely olvadozik minden emberi ínségre, mi közt naponként forog, czél-ellenes, s a sorsnak legboldogtalanabb osztály-része. Szintúgy nem vala elégűlt a generál, csüggedő komolyságával is Uzorynak, mely ellen főkép a titok felfedezése előtt, gyakoriak valának czélzásai. Míg az ifjú, úgymond, nagy dolgokat tenni, munkálkodásának nagy pályát, széles kört nyitni ohajt, zajlik és zsarolva követel az élettől, jele: hogy önerőben duzzadozik, s bízik ebben; de métely lappang vagy testében vagy szívében, ha már korán kis körbe lappangni siet, s még estve sincs, már elül. Azon keménység, melyre e részben őt atyai aggodalma fakasztá, első és utolsó vala nála az ifjú iránt.

Azonban Uzory gyöngédségét föllázíták a generál ezen szemrehányásai; ezekhez járulának később saját iszonyú tépetései, melyek dúló féreg-

ként gyötrék lelkét. Málika halálát egyedül magának tulajdonítá ő; nem vala nyugta kínzó képzeletének éjjel és nappal, szűk lőn a világ neki, nem maradhata szobájában, nem az udvarban. Egy háznak, mely jótétivel őt elhalmozá, sőt mely sorsát alkotá, mely iránt csupa hálává vala átolvadva, saját mindenét, egy öröm-lihegő lyánkát, virúló korban, mosolygó szerencsében, kiért saját szíve forró szerelemben ége, kiért ön életét szívesen fogta volna adni — sírba taszítni, legiszonyúbb játéka egy halandó sorsának! Tépő bánat, önkínzás s mindig meredezőbb magába-vonulás volt most szomorú állapota Uzorynak. A mint a harangok Máli temetésére megzúdultak, kiriadva futott Uzory, mint fúriáktól űzetett, a közel dombra; onnan látta a temető felé mozgó sokaságot, látta a kedves lányra hányt utolsó rögöket, s elmarjúlt szíve, esze, fájdalmában. A nép eltakarodtával alkony felé sietett az új sírhoz. Itt még egyszer kínozva dúlt szívén keresztűl azon gondolat, hogy a jó teremtésnek ő a gyilkosa. Magán kívül borúlt a sír rögeire, s nem kelt fel arról ép elmével többé. Csendes tébolyodással tépett virágokat a temető hantjairól, s azon képzettel, hogy csak szunnyad kedvese, s tán homályos eszmélettel is annak végszavaira, sírdombjára hintegette azokat.

Nem volt neme a gyógyításnak, nem az ápolásnak, miket a generál el nem követett a szerencsétlen körül. Sikeretlenűl használtatott minden, s mit leginkább fájlalt jótevője, az volt, hogy

nagy részben kényelmeiről sem gondoskodhatott. Nem volt tudniillik az ifjúnak nyugta egy helyen, szüntelen mennie kellett faluról falura, s virágait hintenie, temetőről temetőre. A generál kisérletei, mikkel egy helybe erőszakoltatá őt, mind búsan ütének ki. A legtépőbb kín s nyugtalanság gyötrék ekkor látszatólag Uzoryt, s könyörülő szív nem tűrheté gyötrődését, mik szabad vándorlásaiban nyilván egyhűlének. Nem vala tehát más rése a generál jó szívének a boldogtalan iránt, mint hogy számára több falukban, mikben leginkább szerete előtűnni, rendeléseket tegyen ruházatáról s lehető ápolásáról. A generál lakhelyén és Málika sírján nem jelene meg Uzory többé; mert ezektől különös borzadály tiltá el őt; de messze sem hagyhatá azokat; a szomszéd ismeretes vidék falúi és temetői valának bús vándorlásainak tanyái.

Csodás vegyülete volt az az érzeményeknek, mely most Jusztinka szivét marczonglotta. Megtalálta fiát, ó de mily állapotban! Csak kínra ébredt fel az anyai érzelem, egy fájdalmas perczbe olvadt össze feltalálás és vesztés! Most orvosi gondhoz az anyai is járulván, egyétett Jusztinka napot és éjet, hogy fiát megmenthesse. Angelica, testvérét találván fel az ifjúban, vetélkedett ápolásában, s kedves nyájasságával különösen megnyerte ennek bizodalmát. Mosolygott a beteg, ha őt látta, nyugodtabb lett mellette kínaiban, s tőle örömestebb szedte az orvos-szereket, s fogadta el étkeit, mint anyjától, ki nem bírt szívével úgy

ömleni előtte, miként Angelica. Tán visszaemlékezés is vonzotta ehhez, s némi ámulat; mert gyakori tévedéssel szólította őt Málikának. Az ifjú több hetek után lábbadozott, de csak csekély jeleivel elméje jobbúlásának. Előbbeni eszméletlen gondtalansága helyett most bús borongás fogta el lelkét és szótlan meredezés, olykori józanodásnak rövid perczeivel, és saját sorsának homályos sejtéseivel.

A generál mindennapi volt Jusztinkánál. Virágos eleinte nyugtalan rámeredéssel szemlélte jótevőjét, mintha emlékezni igyekeznék reá; aprónként nyugodtabban tűrhette jelenlétét. Rónapataky mindent elkövetett, hogy Jusztinkát és a háznépet maga körül megtarthassa. Ám legyen édes Jusztinkám úgy, miként önmaga kívánja, mondá; mi kényletet se fogadjon el tőlem, csak az elkerülhetlenről hagyjon gondoskodnom, ám rendelje állapotát úgy, miként saját lelke óhajtja; csak ne hagyja önt újra elvesztenem! Nyájas írjai vannak sebhedt szívek számára a barátságnak, s szelid ápolásával hány szívet nem gyógyított az meg már, kit zajos szerelem megzúzott vala? — Jusztinka nem hajlott: mit keressen száraz galy úgymond, kert zöldellő lombjai között, hogy szemet sértsen, vagy maga után száraszsza testvéreit is?

A generál siete kúlcsárságra tenni át az öreg jegyzőt, s Porubayt helyébe igtatni. A nagy lélek nem törpül el, édes barátom, így szóla a generál hozzá, a sors leszállításival. Én nem önnek, hanem inkább magamnak örvendek ezen nyeresémemmel; mert bizonyos vagyok, hogy ily férfiú fogja

értni, nemesítni a különben csekély állapotot. Egyébiránt a generál szép rést engede a maga nagylelkűségének, Porubay házi elrendelései körül. A jegyzői ház kicsinosíttaték, kertje és földjei tágulának, s a szűk élés-kamrácska megtölteték. Mosolyga a generál, a mint a tudós exprofessor, bírái előtt, fontos rátartással s hivatalos arczczal belépe a generál tiszteletére, s fél római, fél magyar nyelven, beköszöntő beszédét tartá. De ő maga boldog elégűléssel mosolyga kedves Angelicájára, a mint ezt, mint már nőjét, a szépen bútorozott notariális házba, s megtömött kamarába bevezeté. Csak az érezheti igazán a vagyon kényelmeit, ki egykor szűkölt, s küzdött a szegénységnek nyomasztásaival.

Uzoryn, vagy a mint őt a köznép nevezé, Virágoson, mindinkább szembetűnők valának a kínos nyugtalanság, és szívbeli szorongatások jelei, minél közelébb halada anyjával a generál lakához. Mintegy gyanakodva őgyelgének tekintetei az ismeretes vidékben; úgy látszék, emlékezete viszszahoza némelyeket a hajdani képekből. A mint a faluba behajtottak, nyilvános lett, hogy jól tudja hol jár, szenvedései főpolczra hágtak ekkor. Vonaglóan kúlcsódtak össze kezei, lélekzeteit kapkodta, s homlokára hideg izzadás cseppjei ültek ki. A mint az udvarba fordúltak, egyszerre megeredtek könnyei, és zokogással sírt. Jusztinka jó változást várt ezen erőszakos jelenségek után, s hagyta kiömleni a rejtekben dúlt bánatot. Az ifjú mindjárt leszálltával, volt szobája felé indúlt. Ki-

nyittatta ezt a generál, s őrt rendelt vigyázatára. De ő alkonyban meglopta őrjét; másnap reggel halva lelték a kiszenvedett ifjat, Málika sírja felett. Kezében hervadozott, arra szánt virágkoszorúja!

Jusztinkának, a tépett anyának, nem vala többé könnye számára. Vesztéshez szokott szíve, mintegy elfásultan vevé új vesztését. Magyar földön semmi dolgom többé! szóla Angelicához, én keresni megyek új rokonokat szenvedő szívemnek, hasonló szenvedőket; ti boldogok, maradjatok! — Kimene Edvárddal Würtembergbe, s egy szenvedő lélek adá magát úti társúl melléje. Erzsike vala ez, az önmagával ki nem békűlhető juhászlányka.

Erzsike szívének nyugalma végképen veszve vala. Vallásossága azt hiteté el vele, hogy az ég malasztját, megszegett fogadásával hitetlenűl eljátszotta. Anyja gyöngédsége még inkább megerősítette őt ebben, ki aggodalmas buzgólkodással intette leányát, hogy bánó töredelmességgel és jóságos tettekkel törjön leróni vétkét. Magával hordozta őt templomokba, alkalmakat nyújtott ájtatosságának, s mintegy orvoslás alá fogta hányatott lelkét. Legkedvesebb helye Erzsike ájtatosságának azon feszűlet vala, mely a házfeletti dombon álla, s mely alatt megszegett esküjét tevé. Ide járdala reggel és este, töredelmes szívvel könyörögni bűne bocsánatáért. Egy borzasztó vészben, épen Erzsike születése éjjelén, a szent feszűletet az ég tüze által szétforgácsolva lelé. Elmarjúla

gyöngéd szíve a lánykának, s elborzada az aggodalmas anya. Kiestél az ég kegyelméből boldogtalan! mondá ez Erzsikének, s ennek keblét ezentúl futotta minden öröm és nyugalom. Ugyan ekkor ért falujába a Pista elfogattatásának híre is. Új réműlés, új lélek-gáncs a szegény lánykára nézve! Azt is én űztem bűnbe! kiáltott; ki tudja: mennyi fekszik már szívén, s általa az enyémen? Nem lehete tartóztatni a fölriadtat; azt sem várhatta be, míg atyja befog; gyalog eredt útnak Pistához.

Azontúl nyugodtabb vala Erzsike; de nem mintha vidúlt volna szíve, hanem hogy erős föltétele megnyugtatá őt. Több illő szerencsék jelentgeték magokat a szép és vagyonos lányka körül; atyja többször hajlott — nem Erzsike, sem anyja. Az legyen ezentúl egyedüli szerelme szívemnek, ki iránt oly gonoszúl tudék bűnhödni, mondá a lányka, s szinte aggódék, miként tehetne még több töredelmes áldozatat? Több hónapot tölte Budán a gyógyító apáczáknál, s a legalsóbb szolgálatokat tevé a betegek körül; de még ezen állapot is kényletes, s még nem elég szigorú vala neki. Ezután történt az, hogy új földes úrnéja Klárcsi, az öreg juhász kérésére, keze alá vette a lánykát, enyhűlést és gyógyúlást reménylve számára, idő, szorgalom és szivesség gyógyításaiból. Eszközöltek is ezek annyit, hogy a lélek nyugtalan zajoskodása csillapúlt; de ki nem gyógyúlt egészen. Jusztinkának híre, de még inkább szigorúsága, kedves vonzalmak voltak a sebhedt szívű lánykának, s eltökélte vándorságát vele; remél-

vén, hogy szolgálati sanyarúságban, nyavalygók ápolásában, s mintegy hazájátóli s rokonitóli száműzettetéseiben, írt és bűn-bocsánatos nyugtot fog kivívhatni, hányatott lelkének. Jusztinka megkedvelte a rokon szenvedésűt.

Vincze és Klárcsi elkísérték Gyulát Várfokra, hol őt szerelem és barátság karjai fogadák. Nem elég-e három szerető pár, mondá ölelése közt Gyula, boldogsággal fűszerezhetni az életet, s külön szép világot alkotni egymásnak? Különben is nem lelkeinknek néhány rokoni teszik-e a tágvilágból kiszakított saját kis világunkat? s nem önnünknek közlései rokon lelkűekkel, képezik-e földi mennyünket? De édesim! folytatá Gyula hágó lelkesedéssel szavait, s boldog jövendőjének ihletése, mely gyermeksége óta feküdt lelkében, elterült most szaván, arczán, tekintetén; három lelkes jóakaratos pár, sok jót is áraszthat el a hazában. A csekély látja a fogyatkozásokat, de úszik a folyam mentében; a kebletlen beéri hideg tanácsokat és terveket osztogatni, de a szó tett nélkül röppen el nála miként pelyva, melyet drága magok nem terhelnek. Csupán a lelkes hő kebel nyújt munkás kezet, s kisebb s nagyobb sikerrel erőlködik ragadó ár ellenébe. Emlékezel-e még kötésünkre jó Vinczém, melyet utazásunk előtt tevénk?

Hű vagyok s leszek hozzá, édes Gyulám, felele Vincze; követőd leszek, a merre vezetendesz. Addig is a fényűzést fogom ostromlani hazánkban, a hol csak találkozom vele.

Lernai hydrát vevél elődbe édes Vinczém;

mondá Gyula; de ha csak egy fejét vághatod is le a százfejű csodának, gyöngébb leend ártalma.

Hát én kimaradjak-e szövetségtekből? kérdé Ongay. Elmaradtam ugyan kedvesim, zajló pályámon tőletek; de hiszem, csak főben, szívben nem.

Jut neked is munka, édes Józsim, mondá Gyula; hidd el, a hazának nem kevésbé van szívre szüksége, mint főre, így saját boldogságunk, mely meg nem fér a szűk kebelben, szívesen fog kiáradozni magából, hasonló boldogokat ohajtva magunk körül; csak ne csüggedjünk, keveset tenni azért, hogy egyszerre sokat nem tehetünk!

A nők lelkes mosollyal r.éztek a szövetkező férfiakra, némán fogták meg egymás kezét, mintegy segélyekűl szövetkezve magok is, a szép czélra férjeik mellé.

Náni már főkötőben mutatá be magát Gyulának. Az ács, a mint a mulató tetejét föltevé, szalagocskát kére Nánitól, hogy azt áldomás-jelűl lobogtathassa a tető-élen. Nánika, a bőkezű, egyúttal szívecskéjét is átnyújtá az ifjú ácsnak a szalaggal; s már néhány nap óta férj és feleség valának. Mit tegyen az ember nagyságos uram! mondá a ledér nő nevetve, férfijának kell lenni a nőszemélynek, nehogy igen jó dolga találjon lenni a világban, s ki se vágyjék belőle. Gyötrenünk kell és gyötrettetnünk; úgy igazi az élet!

A férfiak mosollyal intének nejeiknek, s ezek vissza; azon biztos győződés élvén sziveikben, hogy nekik hatoknak lelkeikben, nyájasabb képe él a boldog nős életnek.

KÉPJEGYZÉK.

Magyar regényirók